

# III JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

INCA — 28 i 29 — D'ABRIL — 1995



Ajuntament d'Inca





## **II JORNADES D'ESTUDIS LOCALS**





# **II** JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

---



**I N C A**  
**28 i 29**  
**D'ABRIL**  
**1 9 9 5**

Comissió científica Gabriel Ensenyat Pujol  
Pere Fullana Puigserver  
Gabriel Pieras Salom  
Damià Pons Pons  
Pere Rayó i Bennàssar

L'Ajuntament d'Inca no es responsabilitza dels continguts de les comunicacions, els quals correspon als autors respectius.

## **II Jornades d'Estudis Locals**

*Edició:* Ajuntament d'Inca

*Producció:* El Gall Editor

*Impressió:* Xisco Arts Gràfiques

*ISBN:* 84-9204-93-16

*Dipòsit Legal:* PM-735-1996

## ÍNDEX

Presentació .....	7
ANTONI J. COLOM CAÑELLAS Inca i la renovació educativa .....	9
JOSEP BENÍTEZ MAIRATA La imatge d'Inca a les guies turístiques de Mallorca. Una aproximació .....	25
JAUME LLOMPART SALVÀ Notícia del capbreu de Sant Domingo d'Inca .....	45
MIQUEL PIERAS VILLALONGA Conflictes i debats dins l'oci. Les tavernes i el seu entorn (1883-1936). .....	59
FRANCESC LLADÓ I ROTGER Miquel Duran i Miquel Ferrà. Una fecunda relació amistosa .....	73
MÀXIM CAMPILLO ILLÁN / MANEL SANTANA MORRO L'Associacionisme catòlic a Inca .....	87
MIQUEL ÀNGEL RAIÓ / PERE ROSSELLÓ Cronologia i balanç de la nova plàstica a Inca (1974-1978) .....	103
JOAN ROSSELLÓ LLITERAS / BARTOMEU SERVERA SITJAR La clerenca d'Inca en el segle XIV .....	115
ANTONI GILI Monges clarisses en el Puig d'Inca .....	133
SANTIAGO CORTÈS I FORTEZA Cronicó de l'església d'Inca dels anys 1861-1910 a partir del Bolletí Oficial del Bisbat de Mallorca .....	145
PERE FIOI I TORNILLA Celebració de la mort en el monestir de Sant Bartomeu d'Inca .....	169
MARGALIDA BERNAT I ROCA / GUILLEM ROSSELLÓ BORDOY / JAUME SERRA I BARCELÓ La ceràmica a pinzell d'Inca. ....	181
MARIA BARCELÓ CRESPI El celler de la casa de Bartomeu Albertí (1462) .....	197



MARGALIDA BERNAT I ROCA / JAUME SERRA I BARCELÓ	
Els gerrers d'Inca al segle XVII. La renovació d'una artesania .....	209
GABRIEL PIERAS SALOM	
Previsions davant la pesta de 1820 a Inca .....	237
PERE FULLANA PUIGSERVER	
Crisi de subsistències i conflictivitat social a Inca durant el trieni bolxevic (1917-1919) .....	249
JOAN PARETS I SERRA	
Aportacions musicals impreses des d'Inca: Balls, cançons, tonades i goigs. Catàleg i bibliografia .....	261
FRANCESC SÀEZ I SERN	
El cos electoral d'Inca en el segle XIX. (1837-1899) .....	267
JOAN BUADES CRESPI	
Una aproximació a l'emigració d'inquers a Amèrica en els segle XIX i XX .....	289
ANTONI SEGUÍ ESTRANY	
Arqueologia del terme municipal d'Inca .....	305
MARTÍ JANER I TORRENS	
Miquel Duran i les Diades per la Llengua .....	313

## **PRESENTACIÓ**

*La importància de la presentació del primer volum que recollia el treball presentat durant les I Jornades d'Estudis Locals d'Inca, celebrades a 1994, és grossa. Ningú pot posar en dubte que es va iniciar una caminada segura que ens acostaria a la història, a la geografia, a la toponímia i a altres temes que formen el conjunt conegut com INCA. Es important posar els fonaments forts i duradors a tot allò que volem serveixi per a conèixer-nos més mitjançant l'estudi, la investigació, i la recerca.*

*Continuar llaurant allò que es començà ja en fa dos anys també suposa una satisfacció. Suposa haver superat quasi totes les dificultats o impediments que podrien haver sorgit després de la primera volada. Tots aquells qui aportaren la seva tasca a les II Jornades, són els principals protagonistes i els qui, juntament amb la Comissió Científica, han fet que la nostra ciutat sia investigada, estudiada i escorcollada amb molts aspectes inèdits. Tots sabem que no essent massa fàcil obrir una novella porta cultural, tampoc ho és seguir obrint-ne amb la mateixa il·lusió, amb el mateix coratge.*

*Em plau ferm donar entrada a aquest segon volum que enriquirà la nostra coneixença pròpia. Aquesta presentació està ben plena de satisfaccions personals compartides amb les col·lectives, sempre importants ambdues. Es una manera de fer la nostra pròpia història mitjançant moltes plomes, àgils i feineres,*

*que van obrint camins, senderes i vigilant horitzons plens de saviesa. Una saviesa que serà compartida i no serà tancada, mai per mai, amb la clau dels personalismes.*

*També em plau de veure com les III Jornades d'Estudis Locals d'Inca ja estan a punt d'encetar-se. Vol dir que es va treballant sobre la base, part damunt dels fonaments i ja som al tercer pis. Ja som a una alçària que dóna goig i personalitat a tota la ciutat d'Inca que, amb aquestes aportacions, encara lluirà molt més amb claror pròpia i de la mà dels qui han volgut treballar per la nostra població.*

*Moltes gràcies a tots vosaltres estudiosos sense peresa, que ens donau a conèixer allò que som, què feiem, on anam. La vostra participació és símptoma de treball i d'inquietuds. Inca s'alegrarà i s'enriquirà amb aquestes aportacions vostres.*

*Inca, abril de 1996*

**Joana Rosselló Morales**  
*Regidora de Cultura i Educació*



# INCA I LA RENOVACIÓ EDUCATIVA

ANTONI J. COLOM CAÑELLAS

*Conferència impartida en l'obertura de les II Jornades d'Estudis Locals. Inca, 29 d'Abril de 1995.*

Dins el món de la Història de l'Educació i als Països Catalans es reconeix sota el nom de "renovació educativa" tot un moviment pedagògic que s'inicià al voltant del mil nou-cents i que essencialment implica l'entrada a la modernitat de la pràctica i de la teoria educativa. És el que els anglosaxons anomenen "Escola Nova", o els francòfons "Educació Activa", i que es distingeix, en el camp de l'acció escolar, fonamentalment, per l'activisme metodològic, pel paidocentrisme, per la democratització de les relacions humanes en el si de l'escola i pel realisme en els ensenyaments i continguts; pel que fa a la teorització, la seva caracterització ve donada per l'aplicació dels models d'inspiració biològica, psicològica i sociològica a l'hora de construir el coneixement pedagògic, per una orientació dels corrents científico-experimentals com a metodologia de recerca.

A nivell historiogràfic ha merescut sempre gran interès (1) perquè tanmateix, parlar de renovació educativa, implica descobrir, a l'indret del que es tracta, l'aplicació dels darrers corrents educatius internacionals, i per tant, analitzar pràctiques educatives molt avançades i creatives, al mateix temps que implica assumir uns nivells ideològics molt determinats, propis ja d'una societat capitalista, centrats sempre en el pensament democràtic i també en el progressisme polític.

En el cas de Mallorca, i per tant de la població d'Inca, és fa palès a tothom la dificultat d'implantació de tals perspectives, perquè tanmateix la formació de la classe

---

(1). Sense pretendre cap evidència d'exhaustivitat, cal recordar, al menys els següents llibres que se centren sobre el moviment de renovació educativa a Mallorca: A. J. Colom: Miquel Porcel i els inicis de l'activisme escolar a Mallorca, Centre d'Estudis Gabriel Alomar, Palma de Mca., 1984; A. J. Colom: Assaig d'història de l'Educació a la Mallorca Contemporània, UIB, Palma de Mallorca, 1991; A. J. Colom: J. Capò,

social burgesa fou sempre a l'illa ben minsa, ja que el control ideològic va estar detentat pel conservadorisme reaccionari, o per una burgesia provinciana que generalment es va moure pels indrets del pensament tradicional. (2)

Tant és així, que en la història de la renovació educativa a Mallorca no es detecta gairebé mai la presència de capital privat interessat en invertir en educació, (cas de Madrid o a Catalunya) ni dels poders públics locals (com a l'ajuntament de Barcelona); als nostres indrets, el moviment de renovació educativa fou protagonitzat majoritàriament pel professorat públic, fonamentalment els mestres, això si, ben formats per l'Escola Normal (al manco des del 1918) i dinamitzats sempre per l'ànim d'en Joan Capó, inspector en cap d'ensenyament primari des del 1924.

Plantejat doncs el context de la meua intervenció, amb la brevetat que el sentit comú imposa, intentaré a partir d'ara una primera aproximació a les manifestacions renovadores que en el camp de l'educació ha donat la ciutat d'Inca. Dic que intentaré una primera aproximació, perquè tanmateix no serà aquesta una mostra ni d'exhaustivitat ni de profunditat respecte al tema triat; el meu objectiu se centra sols en intentar unes pinzellades que en tot cas vull que servesquin per emprendre treballs més importants i acurats, i per validar l'anàlisi històrica dels fenòmens i dels processos educatius en tota tasca de recerca i de recuperació del nostre passat col·lectiu. Per tal de complimentar, doncs, l'objectiu anunciat dividiré el meu treball en tres apartats que de qualche manera vertebrin els diversos sentits de la renovació educativa a Inca. Així, tractaré en primer lloc de les aportacions més renovadores que es faran a la nostra ciutat en el món educatiu; a continuació, esmentaré breument el conflicte ideològic i de classes que per causa d'una experiència d'educació popular es va desenvolupar en temps de la segona república, i acabaré fent unes pinzellades del que possiblement sia el mestre amb el qual la renovació educativa a Mallorca aconseguí el seu cim més elevat; em referesc a Llorenç Maria Duràn i Coli, nadiu d'Inca.

---

un home, uns temps, UIB & Ajuntament de Felanitx, Palma de Mallorca, 1994; J. Oliver: Joan Comas i la política educativa de la Segona República, UIB, Palma de Mca. 1985; J. Oliver: L'higienisme escolar a Mallorca, Conselleria de Cultura, Educació i Esports, Govern Balear, 1992; J. Oliver & M. Seguí (Edits): Guillem Forteza, arquitecte escolar, Conselleria de Cultura, Educació i Esports, Govern Balear, 1993; G. Janer Manila: Emili Darder i la política sanitario-escolar de l'Ajuntament de Ciutat en temps de la Segona República. Ajuntament de Palma de Mca. Dpt. de Dinàmica Educativa, Palma de Mca., 1983.

(2). El tema de la formació de les classes socials a Mallorca en relació amb el paper que juga l'educació es pretén analitzar a A. J. Colom & F. Díaz de Castro: Educación y Sociedad a la Mallorca contemporánea. La experiencia institucionista. Caja de Ahorros Colonia de Pollença, Palma de Mca., 1977.

## 1. LES APORTACIONS RENOVADORES

La presència de l'inspector Capó (3) a la vida ciutadana d'Inca, com un veí més que fou de la Ciutat, al voltant de l'any vint -sobre el 1917 al 1923, més o menys- va fer que Inca tingués un cert protagonisme a les activitats innovadores que sobre educació es varen dur a terme per aquella època, activitats que sempre comptaren amb l'empenta d'en Capó. Podem parlar de les següents fites, al manco en espera de treballs més acurats i sistematitzats.

a). La presència i el contacte d'en Capó amb els mestres d'Inca, tal com s'evidencià amb la reunió que tingué lloc a l'Ajuntament d'Inca el darrer dia lectiu de l'any 1915. En aquesta ocasió, Capó dictà una conferència que informava els mestres de la ciutat dels darrers corrents pedagògics internacionals, al mateix temps que els donava notícia de la celebració de les Escoles d'Estiu i dels seus valors formadors, que des del 1914 tenien lloc a Barcelona. Després de l'acte es va celebrar un dinar de germanor a l'Hotel Domingo. (4)

b). La diada de la llengua catalana, celebrada a Inca el dia 1 de gener de 1916. (5) per tal de contrarestar els greus insults que la nostra llengua rebé en el Parlament a Madrid. Fou presidida per l'inspector Capó, i hi assistiren els mestres i molts d'escolars. Per nosaltres, a més del valor conscienciador que tal fet i participació implica, trobam un altre valor afegit, molt propi del tarannà de l'Escola Nova, i és la participació cívica i pública de l'escola en els temes que afectaven la comunitat. En el cas d'Inca, aquest i altres fets semblants que trobarem, ens indiquen un intent de fer sentir l'escola com a necessitat social.

c). La festa de l'arbre i dels ocells. Si bé es tracta d'una activitat originària de Càceres, els valors pedagògics de la mateixa van fer que en Capó la instauràs a l'illa ben aviat. Fins i tot, moltes entrades i sortides dels nostres pobles que avui presenten un esplèndid arborat, són fruit de la sembra d'arbres que els nins de les escoles feien públicament en el seu municipi. Es tracta, com hom pot veure avui dia, d'un precedent del que ara s'anomena educació ambiental, puix en definitiva es pretenia que els col·legials en primer lloc, i després la població en general, s'adonàs del valor que tenen les aïus i els arbres en tots els ordres de la vida. Molts de pics es feia incidència en els beneficis que reportaven per a l'agricultura, tal com era en el cas d'Inca.

d). Al principi de 1916, els mestres i ciutadans d'Inca podien llegir a la seva pròpia premsa idees tan pròpies del moviment de renovació educativa com les següents: *"La escuela ha de preparar el hombre a cumplir con sus obligaciones sociales"*, o si es vol, *"Las modificaciones de la vida han de traer modificaciones en la*

(3). La presència de Capó com a ciutadà d'Inca està recollida en el meu Llibre sobre Capó ja esmentat a la nota nº 1. Pel que em consta he de dir que no apareix en els cens pertinents de població, si bé tenim testimonis indirectes de l'estada del nostre Inspector a Inca, entre ells, el del mateix Llorenç Duràn.

(4). La Veu d'Inca, nº 52 de 25 de desembre de 1915.



*escuela, que es preparación a la vida*". (6) Aquests dos plantejaments són propis de la pedagogia més típicament renovadora, i de fet, són frases famoses que el pedagog inspirador del moviment renovador, l'americà J. Dewey, havia pronunciat i escrit nombroses vegades, i que de fet, resumeixen un dels punts més essencials de la nova pedagogia, a saber, el valor social de l'escola i la seva utilitat per tal de preparar a l'home perquè pugui viure la seva vida amb plena capacitat i eficàcia. Una escola, aleshores, en conjunció amb la vida social, amb les problemàtiques de la comunitat; d'aquí el gran valor pedagògic i la coherència entre escola i participació a les diades a favor de la llengua o dels arbres.

e). Els "retiros" pedagògics que Capó organitzà pels mestres d'Inca a Lluç, l'estiu de 1917, i que significaren una alternativa de formació a les Escoles d'Estiu catalanes així com una vertadera revolució en les formes de preparació del magisteri illenc. Cal dir que aquests cursets de formació s'iniciaren a l'Ajuntament d'Inca, amb una conferència pronunciada per Joan Capó. (7) Gairebé totes les intervencions es feren en català, com un intent més de normalitzar la nostra escola, que no era sinó una forma d'apropar-la a la comunitat i a la cultura a la qual tenia que servir, idees aquestes molt clares i que formaren part d'un dels vessants ideològics d'en Capó més permanents i afiançats.

f). Cal assenyalar, així mateix, les tasques que la reacció catòlica anava fent a Inca, sobretot mitjançant el Cercle d'Obrers Catòlics, (8) o intent de sindicalisme amarillista que propicià el bisbe Campins. Normalment organitzava conferències, recitals poètics, treballs literaris i exposicions d'obres fetes pels seus socis. També gaudia d'una escola nocturna per joves i adults, i fou qui es preocupà d'organitzar, mitjançant les activitats de mossèn Miquel Fuster, els anomenats *Exploradors d'Inca*, o primera experiència escolta, tot seguint la línia marcada per Baden Powell - l'Escoltisme- i que es considera un dels mètodes més renovadors i consistents de tots els que propicià l'Escola Nova, (9). Així mateix, l'inspector Capó també fou convidat pel Cercle a pronunciar conferències, tal com la que dictà sobre les *necessitats culturals d'Inca*, que malgrat el seu esperit crític va tenir un gran ressò a la ciutat (10).

g). Totes aquestes activitats, i sobretot, la presència i el tracte d'en Capó amb l'Ajuntament va possibilitar que la primera institució cívico-política de la ciutat començàs a implantar una certa política educativa pròpia, o al manco de reforçament de l'escola.

(5). La Veu d'Inca, nº 61 de 25 de desembre de 1915.

(6). La Veu d'Inca, nº 61 de 26 de febrer de 1916. Vegi's en concret el treball signat per L. Fuente i Arec: "La escuela y el progreso social".

(7). Vegi's: A. J. Colom: Joan Capó Valldepadrines, un temps, uns fests, Servei de Publicacions de la UIB, Palma de Mallorca, 1993, a on es fa referència fins i tot bibliogràfica del curs que s'esmenta en el text. Així mateix trobam acurada informació a: La Veu d'Inca, nº 135 de 28 de juliol de 1917.

(8). Sobre el Cercle Obrer Catòlic d'Inca cal consultar l'estudi que aportà Pere Fullana a les Primeres Jornades d'Estudis Locals d'Inca, els treballs de les quals han estat publicats per l'Ajuntament d'Inca, el febrer de 1994.

(9). Consultar: Crònica d'Inca, nº 5 Juny de 1919, i també a Ca Nostra nº 3, abril 1919.

(10). La Veu d'Inca, nº 155 de 22 de desembre de 1917.

Vull fer referència als premis que l'Ajuntament instaurà pels alumnes més brillants de les escoles primàries per valor de 500 pts. així com la seva voluntat de fer-se càrrec de les despeses dels estudis de batxillerat de dos atlots pobres o sense mitjans, els quals serien triats mitjançant un sistema d'oposicions (11). Així mateix, es fa palès l'interès de l'Ajuntament envers l'educació, tal com ens n'adonam, mitjançant una crida del batlle que ordenava els pares de família que recordassin "*l'obligació que tenen d'enviar els seus fills a l'escola, des de l'edat de 5 anys als 12 advertint (sic) que seran multats els pares o tutors qui (sic) infants es trobin pels carrers a les hores de classe*" (12). De tota manera, a on es va evidenciar la implicació de l'Ajuntament amb el millorament de l'educació fou quan aquesta institució aportà l'espai necessari - tot llogant unes quarterades- per tal que l'escola pública gaudís, pel seu ús exclusiu, d'un camp d'experimentació agrícola, ja que es considerava l'agricultura no sols com un saber fonamental pels nens sinó també, i això és el més important, com un sistema actiu d'educació (13).

També cal destacar de manera significativa un altre acte de masses amb gran transcendència escolar i social. Faig referència al *mítting a favor de l'ensenyança* que varen organitzar el batlle de la ciutat el Sr. Ramon Reus i el mateix inspector Capò. Es tractà d'una concentració d'autoritats, mestres i alumnes, que es va fer, en català, al teatre d'Inca, i al qual també assistí, tot representant l'escola dels franciscans, el pare Cerdà. Cal dir que el parlament d'en Capò fou molt crític i clarificador a la vegada, ja que denuncià públicament el fet que dels 800 nins que hi havia a Inca aleshores entre 6 i 12 anys, sols estaven inscrits a les escoles de la ciutat menys de la meitat, exactament 390, la qual cosa feia necessari insistir davant les autoritats i els pares per tal d'invertir aquest costum o tendència. (14)

h). Inca, el 1921, comptava ja amb una escola que desenvolupava un dels mètodes més emblemàtics de tot el moviment de renovació educativa, per la qual cosa podem dir que de forma genèrica, o ben bé concretament, com experiència, el moviment de renovació educativa a Inca fou conegut i aplicat. Faig referència al mètode Montessori, ja que a l'abril de 1921, a l'escola del Convent de la Sagrada Família de les religioses terciàries funcionava una escola montessoriana, que, per cert, en Capò havia ajudat a instal·lar i desenvolupar (15). Aquesta data tan primerenca ens fa sospitar que després de Palma, Inca, fou el lloc on primer s'aplicà Montessori a tot Mallorca. (16)

(11). Ca Nostra, nº 4, maig de 1919.

(12). Ca Nostra, de 6 d'octubre de 1919.

(13). Vegi's, Ca Nostra, nº 23 i 24, corresponents al novembre i desembre de 1921.

(14). Ca Nostra, nº 22 d'octubre de 1921.

(15). Ca Nostra, nº 16, abril 1921.

(16). Confirmam l'afirmació del text a través de A. J. Colom: "Els inicis de l'Escola Nova a Mallorca" a Actes. Segones Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans. Departament de Ciències de l'Educació, UIB, Palma de Mallorca, 1978.

i). A Inca, el 2 d'agost de 1922, tigué lloc una festa infantil de grans connotacions pedagògiques i cíviques, i que ha quedat a la nostra història com un dels esdeveniments pedagògics i de masses més importants. Era el darrer dia de les festes patronals, i la trobada de mestres, autoritats i alumnes començà amb una concentració a la Plaça Major. Els nins duïen banderes nacionals i mallorquines. Duïen també llaços de colors vius, diferents per a cada col·legi. Darrera, hi anaven el batlle, el Sr. Inspector i els regidors. Davant, al lloc de les reliquies dels Sants patrons, hi deixaren rams de flors i alfabagueres. A la plaça de toros es repartiren premis d'un concurs i les típiques ensaïmades. Primerament, actuà l'Orfeo Arpa d'Inca, i a continuació uns 80 nins feren gimnàstica rítmica, dirigits per Ramon Morey, mestre dins l'òrbita de la pedagogia renovadora mallorquina, i assistent a tota activitat que convocava en Capò. Cridà l'atenció per la novetat i bellesa. Acabà la festa amb un parlament del batlle i el cant de l'himne a Mallorca, acompanyat per la Banda Municipal. Òbviament tot això presidit pel Batlle i pel nostre infatigable inspector Capò. (17)

j). Capò publicà l'any 1923, a l'editorial Mallorca (o Ca Nostra), propietat de Miquel Duràn, pare del mestre Llorenç Duràn, el llibre subvencionat per "l'Associació per la Cultura de Mallorca", Inca de Mallorca i ses glòries contades als infants. Es tracta d'una obra que evidencia un nou sentit escolar, centrat ara en la cultura i en l'ambient més proper al nin. Es tracta, en definitiva, d'aportar un tipus d'ensenyament més realista, menys alienador i que integri els alumnes en els valors culturals autòctons. Capò sempre utilitzà formes i maneres per tal de fer una educació nacionalista, tant a nivell lingüístic com a nivell cultural, i per això intentà sempre la utilització escolar de la llengua, la publicació de material escolar amb català, servir de pont entre els mestres mallorquins i del Principat, i, fins i tot, construir escoles amb l'estil arquitectònic que més mallorquí es considerava (el regionalista, que es deia aleshores).

A partir de 1923, amb l'adveniment de la primera dictadura, aquestes manifestacions públiques i lingüístiques acabaren a la força o gairebé per la força. Capò, a més, es reintegrava a Palma a on seria nomenat inspector en cap l'any 1924, després d'un escàndol que afectà l'antic cap de la nostra inspecció. Capò no tenia ja tant de temps, i les seves obligacions s'orientaven ara cap a altres indrets, fonamentalment, dur a terme un pla de construccions escolars que contemplava tots els municipis de les illes. Malgrat tot, encara va organitzar unes diades pedagògiques pels mestres d'Inca i la seva comarca, el 1924, a on es parlà de temes tan novedosos i importants com són ara, la psicologia del nin, l'educació física, moral i intel·lectual, els programes i plans d'ensenyament i les noves perspectives en edificis escolars, tema aquest que com ja queda dit era aleshores del seu màxim interès. Per cert, el 1926, va aconseguir per Inca una escola graduada en sis aules, quatre dedicades

---

(17). A. J. Colom: Joan Capò Valldepadrines..., Opusc. Cit. Pg. 132,



als nins i dues per nines, essent Inca uns dels primers pobles que, gràcies al pla d'escoles ideat per en Capò, va tenir graduat el seu ensenyament públic.

Falta, com queda dit, un estudi més seriós del paper que Inca jugà en el si del moviment de renovació educativa a casa nostra. Per les notes apuntades crec que val la pena posar-se mans a l'obra, perquè es indubtable que Inca aportà un esplet d'experiències, el coneixement de les quals es fa imprescindible per tal d'assabentar-nos amb major profunditat d'una pàgina important, potser la més important, de la nostra història educativa.

## 2. UN INTENT REPUBLICÀ DE DEMOCRATITZACIÓ DE L'ENSENYAMENT.

Amb aquesta denominació vull referir-me a uns fets que evidencien el paper protagonista que la Història de l'Educació pot arribar a tenir en la descoberta i anàlisi de la formació de les mentalitats en el si d'una societat. En concret, es tracta de la dialèctica escola pública-escola privada, que com hom sap amaga un enfrontament ideològic que, en el cas d'Inca, podem evidenciar clarament com la oposició entre el pensament conservador i catòlic, i el propi de posicions liberals i més populars. Faig referència en concret al tema del segon ensenyament a Inca, que en temps de la Segona República esclatà en una forta disputa entre l'església, en concret els franciscans del Col·legi Beato Ramon Llull, i les forces republicanes instal·lades a l'Ajuntament, que aconseguiren per la ciutat, i per primera vegada, un col·legi públic -poc després convertit en Institut de segon ensenyament- que impartia gratuïtament els estudis propis del Batxillerat.

Tradicionalment, sols era el col·legi Beato Ramon Llull qui es preocupava per aquests ensenyaments, al manco des del 1925, gràcies als bons quefers del Pare Pere Cerdà i Colom. Òbviament, es tractava d'un centre religiós, sols per nins, privat i, en conseqüència, a l'abast sols d'aquelles famílies que disposaven de prou rendes per invertir part d'elles en la formació dels seus fills; els plantejaments ideològics eren, com és natural, els propis del catolicisme més tradicional, dels quals, evidentment, mai els franciscans es varen amagar: "Recordar que en medio de las grandes evoluciones y sacudidas que han tenido lugar en España durante este período, ellos (los alumnos), gracias al Colegio conservaron inmutables en su corazón el amor a la patria, el amor a sus padres, al trabajo, al deber y el amor a Dios ..." (18).

Els problemes començaren, per l'esmentat centre, amb el canvi polític de 1931, i sobretot amb la legislació educativa de caire Estatal que tenia per objecte anar canviant el panorama educatiu del país. Ja des del maig de 1931, el govern republicà

---

(18). Vid: El Colegial. Boletín del Colegio del Beato Ramon Llull. Inca. Curso escolar 1930-35, nº 25-27, Inca, 1937. En aquesta publicació es pot veure com les activitats educatives del centre es dividien en religioses, cultruals i patriòtiques, la qual cosa ens dona peu per intuir la seva tipologia ideològica.

dictà normes en el sentit que tot col·legi que volia impartir els estudis de batxillerat, havia de tenir el seu professorat amb titulació universitària; així mateix, es va posar com a termini perquè les ordres religioses deixassin la funció docent el dia 1 d'octubre de 1933. Per acabar de completar la situació, un decret de 25 de setembre de 1931 facultava als ajuntaments la possibilitat de sol·licitar la creació de col·legis de segon ensenyament que serien subvencionats per l'Estat republicà. Davant aquest estat de coses, cal dir que, de principi, els franciscans a Inca, de 16 professors, sols en tenien quatre que eren llicenciats (en química, en lletres, en dret i en medicina) (19), per tant era clar el perill que des de diverses perspectives tenia el col·legi de desaparèixer, màxim quan l'Ajuntament d'Inca fou un dels qui demanà a l'Estat la creació d'un d'aquests col·legis gratuïts de segon ensenyament.

Aquesta situació encontrada donà lloc a una "dialèctica escolar" de gran interès per a l'anàlisi ideològica des d'una perspectiva històrica; per una part, les forces socials apropiades al pensament tradicional i per tant al catolicisme, ben aviat arbitraren, ja a partir de 1933, una societat civil -Asociación de Amparo de los Hijos- que no era sinó la reconversió de l'antiga associació de pares d'alumnes de l'esmentat centre i que ara es feia càrrec de l'antic col·legi franciscà; d'aquesta forma, no era ja l'església qui expandia els ensenyaments sinó un grup de ciutadans encapçalats pel metge Sebastià Amengual, que fou nomenat director de la que seria "escola encoberta del franciscans" (20). "D. Sebastian era una excelente persona, médico de la casa y amigo personal del P. Cerdà. Fue sólo director tapadera. Como se ha indicado, el P. Cerdà continuó ininterrumpidamente ejerciendo el cargo, a pesar de las muchísimas dificultades y peligros provenientes de la situación reinante. Al empezar el curso 1937-1938 las cosas del Colegio pudieron volver al estado de normalidad que tenían antes de octubre de 1933". (21)

De tota manera, la reacció en el si del col·legi privat davant els temps difícils que li esperaven, va ésser exemplar; es dotaren de millor professorat, augmentaren el nivell i la qualitat dels seus ensenyaments, ampliaren la seva política de beques, i iniciaren una experiència de cursets d'estiu, en el Mal-Pas, molt en consonància amb el moviment renovador higienista de l'ensenyament a l'aire lliure, a manera de colònia d'estiu, i que era una de les activitats renovadores més practicades en el si de la Pedagogia mallorquina (22).

(19). Tal com es desprén de la lectura dels diversos exemplars de El Coelgial.

(20). Vid. Anuario de los cursos 1975-76 y 1976-77, Colegio del Bto. Ramon Llull. Inca, Mallorca. bodas de Oro, 1925-1975. Pg. 5.

(21). Ibidem, pg. 7.

(22). Les colònies escolars s'inicien a Mallorca l'estiu de 1833, gràcies als bons oficis d'Alexandre Rosselló, aleshores President de la Diputació de les Balears; per una informació més acurada: A. J. Colom: "D. Miquel Porcel i Riera i els inicis de l'activisme educatiu a Mallorca" Centre d'Estudis Gabriel Alomar, Palma de Mca., 1984.

Pel que fa a l'Institut, o col·legi públic de batxillerat, de les lectures de les Actes municipals, al manco a nivell de comissió (23), es desprèn que des del setembre de 1931 hi ha inquietuds per tal de sol·licitar un centre d'aquest tipus a la ciutat d'Inca, sol·licitud que es farà palesa a la sessió plenària del 20 de gener de 1933 (24) i que tingué encertada resposta ministerial puix "La gaceta de Madrid" (25), a 30 d'octubre, nomenava director del Col·legi d'Inca el Sr. Francisco de Sales Aguiló y Forteza (26). L'esmentat centre s'instal·la a l'antic convent de Sant Domenec d'Inca, i ben prest, al segon claustre celebrat, aquest per unanimitat, es manifestà a favor de la seva reconversió en veritable Institut Nacional de Segon Ensenyament (27), amb dependència, doncs, plenament estatal, i autònom pel que fa als estudis, en no dependre de l'Institut de Palma. El Govern Central, que veritablement creia en la seva política educativa de caire popular, acceptà la petició, de tal forma que al segon curs, aquest centre començà a funcionar com a Institut de Batxillerat. Així, el director del mateix comunicava al batlle d'Inca: "Tengo el honor de comunicar a V.I. que por Orden Ministerial del 31 de agosto último (Gaceta de 1 de Septiembre) este centro ha sido ascendido a la categoría de Instituto Elemental de Segunda Enseñanza ..." (28).

No es tractà ara de fer una història puntual d'aquest centre; sols destacar que cada estiu es varen fer obres per millorar el seu habitacle, i per donar cabuda a un creixent nombre d'alumnes, així com per instal·lar una biblioteca i un laboratori de física i química. De l'èxit social d'aquest centre no hi ha dubte ja que de la lectura del seu llibre d'actes (29) sabem que sempre es va concedir matrícula gratuïta a tots els qui la sol·licitaven, i que a l'inici del curs 1935-36 hi havia més de seixanta nins que volien fer el primer curs. Era, indubtablement, un centre amb un tarannà plenament diferenciat al dels franciscans; es tractava d'un centre popular, obert a tothom, sense condicionaments ideològics, gratuït i amb un règim de coeducació; en definitiva, un símbol de tot el que representava la ideologia progressista d'aleshores que, fonamentalment, feia palesa la fe en l'educació com element indispensable de justícia social i d'alliberament dels pobles. És en aquesta idea, d'entendre que la democràcia

(23). Actas del Ayuntamiento. Comisiones permanentes, tomo II, año 1931.

(24). Vid. Actas del Ayuntamiento, Ayuntamiento en Pleno, tomo 5.

(25). Vegi's: La Gaceta de Madrid, nº 304 de 31 d'octubre de 1933, pgs. 744 i 745.

(26). Al següent número de La Gaceta (nº 305 de l'1 de novembre de 1933) es designaven el següent quadre de professors per aquest col·legi del qual estam parlant: Matemàtiques: Antoni Garau Bover; Història Natural: Francesc de S. Aguiló i Forteza; Literatura i Geografia i Història: José M. Benavente García Fanjul; Latín: D. Roque Carnicer Ferrer; Dibuix: Vicente Lacia García.

La Gaceta de Madrid nº 142 de 22 de maig de 1934 (pg. 1223) anomena al Sr. Carnicer, vicedirector y al Sr. Fanjul secretari del col·legi.

(27). segons ofici signat pel director del Col·legi el 10 de desembre de 1933. Vegi's Arxiu de l'Ajuntament d'Inca, correspondència any 1933.

(28). Ibidem, correspondència, any 1934.

(29). Libro de actas del colegio subvencionado de Inca, en el actual Instituto Nacional de Enseñanza Media.

sols serà possible mitjançant l'expansió cultural per via de l'escola, a on es troba l'aportació renovadora de l'institut, que Inca ja va tenir fa ara més de seixanta anys.

Del final no cal dir res. La dictadura ho va tenir clar. El col·legi Bto. Ramon Llull va continuar fent classes de batxillerat, i l'Institut d'Inca fou suprimit l'any 1937. La ciutat sols va poder contar de bell nou amb un centre de formació secundària de caire públic al començament de la dècada dels setanta. L'escola privada triomfava, una vegada més, sobre el dret de tothom a l'estudi, i la reproducció ideològica feia el seu camí, en benefici dels de sempre.

### 3. EL PROTAGONISME DEL MESTRE DURAN.

La figura del mestre Llorenç Duràn i Colí és una mostra palpable del que ha significat en el nostre país l'exili interior; és, per altra banda, un fill d'Inca que omple una de les pàgines més brillants de la renovació educativa a casa nostra i fins i tot del desenvolupament de la pròpia Pedagogia, vistes les seves acurades i sempre primerenques aportacions, que fan de la figura del mestre Duràn un veritable innovador al llarg de tota la seva vida. Intentaré a partir d'ara una semblança biogràfica amb breus referències a les seves accions renovadores ja que tanmateix no varen tenir Inca, excepció feta d'algunes d'elles, com escenari de les mateixes.

Fill de Miquel Duràn i Saurina, fuster, i de Gertrudis Colí, neix el dos de maig de 1903 a Inca. La seva mare morí ben aviat, quan en Llorenç sols tenia sis anys. El pare omplí el buit mitjançant una tasca abnegada de superació personal que ho durà a deixar el seu ofici i a obrir una llibreria a la qual ben aviat dotà d'una impremta. S'iniciarà en el camp de la poesia i prest començà a desenvolupar una tasca cultural que fou reconeguda i apreciada a tota l'illa i que sempre es caracteritzà pel seu ideari catòlic i regionalista. (30)

En Llorenç s'educà al parvulari de les monges franciscanes si bé ingressà al col·legi de La Salle per fer l'ensenyament primari. Amb bones notes, alternà els jocs amb els amics del barri -Sa Placeta- i amb la lectura, principalment per l'impacte que li causà, de la col·lecció *Obras maestras al alcance de los niños* (31). A la seva joventut descobrí la figura del pare, el seu esforç i les seves relacions amb els intel·lectuals del moment, així com les tertúlies amb Miquel Ferrà o Guillem Forteza. De tota manera, serà un fet fortuït el que determinarà la seva vida; em referesc al fet que Joan Capò es traslladarà a viure a Inca pels anys 1917 ó 1918 i prest entrarà en

(30). Les dades d'aquesta bibliografia estan extretes de A. J. Colom: "Llorenç M. Duran i Coli y sus aportaciones a la renovación educativa mallorquina", en *Educació i Cultura*, nº 5, Palma de Mallorca 1988; A. J. Colom: *Assaig d'història de l'educació a la Mallorca contemporània*, Servei de publicacions de la UIB, Palma de Mallorca, 1991; M. C. Fernandez Bennasar: *Llorenç M. Duràn i Colí* (Inca, 1903). ICE de la Universitat de les Illes Balears, Palma de Mallorca 1985.

(31). Els publicava l'editorial Araluce de Barcelona.

contacte amb el pare d'en Llorenç, puix de la seva impremta sortia L'Ignorància, setmanari a on l'inspector publicava algun article, que vet aquí per on, en Llorenç era l'encarregat de corregir les galerades.

Entre l'inspector i el pare decideixen que Llorenç sigui mestre. El pare pensarà que aquests estudis seran de gran conveniència pel negoci, ja que els mestres formaven part important de la clientela de la llibreria. El mateix Capò el prepararà per a l'ingrés a la Normal de Palma i de fet li dirigirà els estudis, ja que el nostre jove Llorenç féu la carrera com alumne lliure, si bé un dia per setmana assistia a classe, per la qual cosa tingué un tracte bastant continuat amb el professorat, sobre tot amb els qui eren amics d'en Capò o del seu pare (Francisco Bello, Pere Barceló, Josep Ensenyat, Miquel Porcel ...). (32)

Serà durant aquests anys d'estudiant quan Dura, i gràcies a l'inspector Capò, entrarà en contacte, per primera vegada, amb els mètodes i l'esperit de la renovació educativa. Fou el curs 1922-23 quan Capò posà a les seves mans tota una sèrie de papers, apunts, fullets i material divers referits al mètode globalitzat -centres d'interès i ensenyament ideovisual de la lectura- de Decroly, i que havia aconseguit en un dels seus viatges pedagògics a l'estranger. Aquest material fou emprat per Duràn per realitzar un treball de curs per a l'assignatura de M. Porcel (Pràctiques d'ensenyament). Així mateix, coneixerà la tasca propagadora que sobre el mètode Montessori duia a terme per aquells anys, el pare Casulleres. (33)

El 1923 acaba els estudis de Magisteri i mentre espera la convocatòria de les oposicions d'ingrés al magisteri nacional treballarà al col·legi Beato Ramon Llull, decidit plenament a exercir el magisteri, fora, doncs, dels desitjos "comercials" del seu pare. El 1925 farà a Barcelona les oposicions aprovant-les amb el número tres; aprofita el viatge per visitar l'Institut Psicotècnic de Barcelona, conèixer Martí Alpera i aconseguir les publicacions pedagògiques de les institucions catalanes. Com que el Ministeri no assigna places als aprovats, continua fent classes als franciscans; fruit d'aquesta experiència és l'obra, que sols veurà la llum uns anys més tard, Enseñando Geografía. (34)

Per fi, el setembre de 1927 ho anomenen mestre de Talltendre, poble avui en dia deshabitat, situat a la vall de la Cerdanya, al Pirineu Català, a més de 1600 m. d'altura i que aleshores sols tenia 120 habitants. És en aquesta escola on inicià, per primera vegada, l'aplicació de la globalització decroliniana; implanta el quadern de rotació i aprofita la situació de l'escola per, quan el temps ho permet, fer passeigs i excursions escolars, amb la qual cosa continua amb la tradició institucionalista, amplament coneguda a Mallorca des de 1879 (35). També serà a Talltendre on aplicà

(32). Vegi's el meu llibre ja citat: D. Miquel Porcel i Riera i els inicis de l'activisme escolar a Mallorca.

(33). A. J. Colom: "Els inicis de l'Escola Nova a Mallorca", opusc. cit.

(34). L. Duran: Enseñando geografía, Impr. Ca Nostra, Inca, 1931.

(35). A. J. Colom & F. Díaz: Educación y sociedad en Mallorca. La experiencia institucionalista. Caja de Ahorros de Colonya-Pollença, Palma de Mallorca, 1977.



als seus alumnes el test de Binet, en la seva revisió de 1912. A part d'això, acaparà el temps en lectures, sobretot de pedagogia experimental i psicologia infantil, així com dels clàssics: Rousseau, Pestalozzi, Froebel ... i també Decroly. Escriurà així mateix algun article que Joan Capò li demanava i que es publicarien a Ca Nostra, El Colegial, El Dia Gráfico, o a El Magisterio Balear. (36)

El 1928 es casà amb Magdalena Ordiñana, i després d'un nou curs a Talltendre, tornà per concurs de trasllat a Mallorca, on ocupà, a partir de 1929, la plaça de mestre de Sancelles, proper a la seva l'nc natal. Sancelles marcarà, a la llarga, tota la seva vida. El jove Duran, independent en el camp de la política i que, en conseqüència, no cercava suport ni dels conservadors ni dels liberals de J. March (partits predominants en el poble), amb una ideologia definida bàsicament pels seus esforços a favor de l'escola pública, aviat xocà amb els uns i els altres. La seva única participació política consistí en romandre durant dues setmanes en una Junta Gestora de l'Ajuntament de Sancelles, juntament amb homes majoritàriament d'Esquerra Republicana. Després de dimitir-ne, i malgrat les pressions que tingué perquè intervingués de bell nou en la política local (fonamentalment de la Federació Socialista Balear, a través de l'inspector de zona senyor Leal), sempre se'n mantingué al marge i emprà, en tot cas, les forces per aconseguir la construcció d'un nou edifici escolar (que s'inauguraria el 1934), i naturalment per promoure un canvi en la pràctica educativa. Així, no conforme amb el que denominava "pseudoactivisme" de Decroly, i com a fruit de la constant labor de formació en el camp de la psicopedagogia, el 1931, iniciarà l'ampliació del mètode de projectes original de W. Kilpatrick. Tradueix a més a més, el Terman Binet al català, dirigirà colònies escolars i col.labora com a director de la sessió -Estudi del Nen- amb el Museu Pedagògic de Palma. Aquests anys l'escola de Llorenç Duran es converteix en cita obligada a totes les autoritats acadèmiques que visiten l'illa i en l'avantguarda de la renovació educativa mallorquina. (37)

La inauguració d'una biblioteca pública i ambulant amb uns mil exemplars que posà tot d'una al servei del poble, les exposicions dels treballs dels nins, les seves activitats a través de la granja escolar, les experiències soterrades de coeducació, l'ensenyament d'adults, les excursions i els passeigs escolars, els intercanvis amb altres escoles ..., feren de l'escola de Sancelles una vertadera experiència d'escola per a la vida, oberta i transformadora, que realment sorprengué un poble, que com tants d'altres mai no havia imaginat les possibilitats de l'educació. Amb l'arribada de la sublevació feixista, Llorenç Duran era empresonat a Can Mir i acusat segons la causa nº 75 de "conducta irreligiosa i propagandista de izquierdas", càrrecs que

(36). Per exemple: "Una investigación sobre el atraso mental", en El Magisterio Balear, Palma de Mallorca, 1928.

(37). Vegi's de bell nou els treballs de A. J. Colom i M. C. Fernandez Bennassar sobre D. Llorenç, ja citats a la nota nº 30.

després en el judici no es pogueren demostrar, fins a tal punt -i això a l'època era una excepció- que el tribunal militar que conegué de la causa hagué de deixar-lo en llibertat. Malgrat tot, això no fou obstacle perquè passés onze mesos entre presidi i treballs forçats en un camp de concentració (38), i perquè, al mateix temps, fos separat del cos estatal de mestres per causes que sempre va desconèixer, ja que mai no va tenir accés als fonaments, ni arribat el cas es feren públics, en què es basà la decisió de la comissió depuradora pertinent.

Davant aquesta situació l'única solució per a Duran era refugiar-se en el negoci familiar i fer-ne la seva forma de vida. Per això intentà impulsar-lo mitjançant la publicació de material escolar que, per cert i en línies generals, tingué un gran èxit, no només a Mallorca sinó també a la resta de Espanya. Així, a partir de 1942, inicià la publicació d'una sèrie de vint-i-sis quaderns per aprendre les operacions aritmètiques que titulà "Dos + Uno". Se'n vengueren uns dos milions, amb la qual cosa, irònicament, un professor represaliat era present a un gran nombre d'escoles. (39)

Publicà també una enciclopèdia -Ingreso- que tingué així mateix una gran difusió. També publicà una *Conjugación de los verbos de la lengua española* (40), així com uns exercicis de geografia i d'història. Curiosament els llibres de text de Llorenç Duran encara que no hi trobem concessions ideològiques als guanyadors, no tingueren problemes a l'hora de publicar-se. De tota manera era sotmès a una estreta vigilància pels membres del falangisme local i fou multat amb una forta suma (10.000 pts) per una infracció de caire administratiu, en publicar en una Guia d'Inca alguns anuncis més grossos del que es permetia en funció de les mides del llibre.

Gràcies a la liberalitat de l'orde franciscana d'Inca, tornà de bell nou a fer classes al col·legi Beato Ramon Lull; primer per afecció i a poc a poc, convencent els directors del col·legi, inicià treballs d'orientació psicopedagògica, essent Inca, en aquest sentit, devers els darrers anys quaranta, el primer indret de les Illes a on s'aplicaren les pràctiques més corrents de la psicopedagogia. Anys més tard li encarregaren l'assessoria tècnica del col·legi, que un temps després s'ampliaria als centres que la mateixa orde tenia a Palma. Com podrà entendre el lector, Duran, no podia modificar les formes de fer escola, els temps no eren apropiats per fer experiències renovadores i actives dins l'aula; s'havia d'actuar amb prudència i fer per tant que les innovacions no transcendissin, per la qual cosa la seva activitat se centrà a racionalitzar i perfeccionar els mètodes tradicionals, així com el material didàctic ... Per altre banda, la psicopedagogia era una forma indirecta d'intervenir sobre la realitat escolar, en defi-

(38). En el magatzem de Can Mir, avui la Sala Augusta, els seus companys eren el metge Maneu i els poetes ultraistes Miquel A. Colomar i Joan Alomar (fill de Gabriel Alomar). A la presó s'inicià en l'estudi de l'alemany, tot aprofundint en la psicologia gràcies a la comprensió dels seus vigilants. El camp de concentració es trobava a Les Salines, a on l'obligaren a construir carretera.

(39). Cal consultar de bell nou els treballs de M. C. Fernandez Bennassar i A. J. Colom sobre la vida i l'obra de D. Llorenç, ja esmentats.

(40). En l'original "castellana".

nitiva, una manera més soterrada i més difícil de descobrir, de continuar l'acció educativa; com devia somriure's en Llorenç quan avaluava els avenços dels alumnes amb el material d'Alexandre Galí ...!

El 1951 serà quan, ja de forma seriosa i sistemàtica muntarà el que serà el primer laboratori escolar de psicologia aplicada a Mallorca, al col·legi dels franciscans de Palma. Començarà aplicant les proves de Terman-Merrill, de Pitner Patterson, les capses de Decroly, el Vietman, aparells per mesurar la velocitat de les reaccions i altres de caire manipulatiu; realitzarà tasques d'orientació professional i introduirà l'aplicació del test de Rorschach, que ja intentà adaptar a nins i adolescents, abans de la formalització infantil -l'anomenat Bero- que publicà anys després en castellà la casa Paidós. Duran tenia una experiència certament interessant en el camp de la psicometria perquè gràcies a la seva tasca en aquesta àrea, un any abans, el 1950, ajudà el Dr. Francesc Secadas a tipificar l'adaptació del test de Thurstone (AMPE) i a fiabilitzar el Decatest, del mateix Secadas, dedicat a l'orientació laboral.

El 1956, Llorenç Duran inicia l'etapa culminant i de plena maduresa de la seva vida professional. És quan ingressa a l'empresa de l'INI, amb seu a Palma, GESA, per organitzar el seu departament de formació i selecció. Això farà que s'iniciï en el camp de la psicologia del treball i de l'organització empresarial, que òbviament no entra dins els nostres interessos purament pedagògics. Cal dir, de tota manera, que a l'any 1958 rep la notícia de la seva amnistia, per la qual cosa ingressa, si bé simbòlicament en el magisteri. Fou destinat a l'escola d'Alp, també a la Cerdanya, a on prengué possessió per sol·licitar el mateix dia, definitivament, l'excedència.

En la seva gestió professional a GESA cal destacar la creació d'escoles per als fills dels obrers (a nivell primari, i més tard amb el batxillerat elemental), escoles d'aprenentatge industrial, de formació de capatassos, i d'obriers en general. A nivell de formació d'adults inicià, el 1966-67, els primers programes realitzats a casa nostra per ensenyança programada(41), i tipifica tests d'instrucció o proves objectives, continua investigant sobre el Rorschach, de la qual cosa és fruit la publicació anys més tard d'un llibre sobre el tema per part de l'editorial Herder de Barcelona(42), i elabora i adapta la caracterologia de Le Senne, el baby test de Gesell i inicia estudis experimentals sobre els tests de personalitat de Szondi i Rosenzweig i sobre el de creativitat de Wartegg. El 1972 es jubilarà de GESA, si bé continuarà amb activitat professional a través del gabinet psicològic que havia creat el 1969, anomenat TREPSOR, fins l'any 1978(43). Malauradament ens deixà definitivament el 1987.

(41). La secció de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, introduí l'ensenyament programat entre el 1964 i el 1966, amb la qual cosa ens podem adonar de la primerenca tasca desenvolupada per Llorenç Duran en aquest camp.

(42). Em referesc a Ll. Duran: Introducció a la pràctica dels Rorschach, Edit. Herder, Barcelona, 1982. Abans s'havia publicat a Palma una edició (1977) que fou presentada a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de les Illes Balears.

(43). Feia selecció de personal per a empreses i banca. També tenia un consultori per fer teràpies individuals.

Com hom pot comprovar l'obra de Duran es capdavantera en qüestions pedagògiques i psicològiques a Mallorca, al manco des del 1929 fins ben entrada la dècada del anys setanta. Tant en el món de la psicologia com en el de l'ensenyament, el seu influx innovador és una constant que arriba fins a les darreres generacions. A més, és un exemple de coherència i de feina, de la que podríem anomenar cultura de l'esforç, que tant es troba a faltar avui dia.

En resum, podem dir que Inca és present a la renovació educativa mallorquina de forma molt diversa, cobrint gairebé tot l'espectre de possibilitats. Contam amb la tasca renovadora a nivell escolar i social, fonamentalment gràcies a l'empenta d'en Joan Capó, que visqué uns anys entre nosaltres; així mateix l'esperit renovador és representat en temps de la República per l'afany en popularitzar l'ensenyament i democratitzar la cultura i l'escola. Per últim, es gaudeix de la figura senyera de la renovació educativa a casa nostra, D. Llorenç Duran i Colí, que innovà tant en el camp de la pedagogia com en el de la psicologia aplicada. Creiem que, vistos els resultats d'aquesta primera aproximació al tema enunciat, es fa necessari reactivar l'esforç investigador sobre el món escolar a Inca. Estam convençuts que també una història de l'escola i de l'ensenyament en general, contribueix a un ple coneixement del nostre passat, d'uns homes, d'un temps i d'unes idees que, si més no, han anat marcant la nostra evolució com a poble.



# LA IMATGE D'INCA A LES GUIES TURÍSTIQUES DE MALLORCA. UNA APROXIMACIÓ

JOSEP BENÍTEZ MAIRATA

Amb el present treball tenim la intenció d'esbrinar i mostrar quina és l'imatge d'Inca que a través dels anys han ofert i ofereixen les guies turístiques. Mitjançant la consulta d'una quarantena de guies, tant d'àmbit estatal com d'àmbit regional o illenc, i en diverses llengües, català, castellà, anglès i francès, s'ha seguit i analitzat la informació que sobre la nostra ciutat hi apareix.

A l'hora d'escollir l'objecte d'estudi, s'ha partit d'un amplíssim recull anterior (PICORNELL, 1985) que fa un rigurós recorregut des dels primers materials de divulgació de les illes que trobam en el segle passat o fins i tot abans, fins a les guies aparegudes a les dècades de 1960 i 1970 ja en plena efervescència turística. A més, s'ha duit a terme una recerca bibliogràfica per cubrir la gran profusió de guies turístiques aparegudes en els darrers anys.

A final es presenta un llistat cronològic de les guies consultades, on s'hi inclouen tant les que ens han aportat alguna informació sobre la ciutat, com les que no.

Aquesta informació s'ha classificada en set apartats, referits a la geografia i la història, la gastronomia, les fires i els mercats, l'artesanía i el folklore, la indústria, el patrimoni històric-artístic i ja per acabar a l'oferta turística i complementària del municipi.

De cada un dels apartats es comenten els elements que hi destaquen bé per la seva importància o bé per la seva reiterada aparició, i que seran, en gran mesura, els que configuraran la imatge d'Inca difosa per les guies turístiques.

## 1. INTRODUCCIÓ

El desenvolupament turístic que, sobretot a partir dels anys 60, però ja iniciat a les primeres dècades del present segle, ha tengut tanta incidència a les nostres illes,

ha provocat importantíssims canvis en la població, l'economia, el territori i el medi social i natural.

Aquest fenomen fa que, per la seva intensitat, hom pugui diferenciar entre un abans i un després del turisme, entre una societat pre-turística i una societat turística. Emperó aquest important esdeveniment no ha afectat a tots els indrets de les illes amb igual intensitat, encara que, evidentment els canvis més profunds en l'estructura socio-econòmica de la nostra comunitat, hagin homogeneïtzat el territori insular. A la vegada, el procés de litoralització, entès en el seu sentit més ampli com l'excessiva urbanització de la franja costanera de les illes, i també com el desplaçament de l'activitat econòmica i del dinamisme demogràfic, ha provocat la clara consolidació d'una zona a l'interior de Mallorca, que en línies generals, ha esdevingut d'esquenes al fet turístic.

Aquesta àrea, que estaria formada bàsicament per les comarques del Pla i del Raiguer, s'ha vista immersa en una situació de recessió demogràfica i econòmica, provocada per la inadaptació d'una agricultura i una indústria a les noves exigències dels processos econòmics globals, però també, i no es pot deixar de banda, pel fet de no haver gaudit de l'element dinamitzador que ha suposat el turisme massiu de sol i platja.

Inca, que com a tradicional centre urbà, industrial i de serveis havia assolit el paper de capital comarcal, no ha restat aliena a tots aquests canvis. L'evolució socio-econòmica d'un municipi no turístic com el nostre és prou clara.

En aquest sentit, si parlem del comportament demogràfic hem de fer notar que més enllà d'un cert estancament en torn als 20.000 habitants, la ciutat ha experimentat una pèrdua de població durant els primers anys de la present dècada respecte dels anys 80. De fet els 21.187 habs. de 1993 representen una xifra encara menor als 21.712 de 1986. No cal dir que municipis turístics del litoral com Alcúdia, Lluçmajor, Calvià (actualment la tercera població de Mallorca en nombre d'habitants), Son Servera o Felanitx han tengut augments demogràfics espectaculars.

Pel que fa al sector secundari, és evident que a mesura que el negoci turístic s'extenia, l'activitat industrial es veia ralentitzada. A nivell general la pèrdua de treballadors industrials i la progressiva disminució de la participació d'aquest sector en l'economia illenca és un fet.

Però aquest procés ha afectat negativament a unes indústries més que a altres, entre les que hi destaca la sabatera, motor econòmic de la nostra ciutat. El pes percentual del calçat a la indústria de Mallorca s'ha reduït i el nombre d'establiments industrials d'aquest tipus ha minvat en un 50% durant el període 1966-1992. Tot i això, Inca mantén la seva importància pel que fa en aquest subsector amb un 29,82% de la indústria sabatera de les illes Balears a 1992.



Per altra banda, la carretera Palma-Alcúdia, via de pas dels autocars turístics, ha actuat com a relocalitzadora de la indústria de la pell a la ciutat, amb la ubicació de grans i moderns centres de venda<sup>1</sup>.

Actualment, la activitat industrial es recolza en uns sub-sectors molt concrets com la construcció i auxiliars, l'alimentació i begudes, l'energia i l'aigua, estretament lligats a la demanda turística, i es desplaça, una vegada més, a municipis costaners com Calvià, Alcúdia, Sant Llorenç o Son Servera que entre 1982 i 1992 han experimentat creixements de més del 100% en el seu nombre d'establiments industrials (PETRUS; SERVERA, inèdit).

En relació al turisme i en base a la comarcalització que presenta el LLIBRE BLANC DEL TURISME (1987), Inca s'inclou dins la comarca «Interior de l'illa» que és la que menys pes té pel seu escàs nombre de places turístiques, un total de 336, que suposen tan sols un 0,12% de l'oferta de Mallorca. El 1965 la ciutat tenia 62 places hoteleres i el 1985 aquest nombre s'havia reduït a 34 (RULLAN, 1989). De la mateixa manera que altres municipis de la zona com Caimari (Selva), Lloseta, Llubí, o Sencelles, Inca ha incorporat, enguany mateix, una explotació d'agroturisme localitzada a la possessió de Son Vivot amb tres habitacions amb una capacitat de fins a 6 hostes<sup>2</sup>.

## 2. LA IMATGE I LES GUIES TURÍSTIQUES

La imatge que del lloc visitat es crea o reb el turista és un element que condicionarà l'elecció i en certa mesura l'actitud del visitant respecte del seu destí turístic. En aquest sentit, la imatge turística serà l'element que crea una idea preconcebuda d'un lloc i que pot condicionar la decisió final d'anar-hi o no (MIOSSEC, 1977).

Les guies i tot el negoci que les envolta, són, actualment, un dels més importants elements productors i difussors d'imatges turístiques. Així, la guia turística es converteix en una font indirecta<sup>3</sup> per a l'estudi de la imatge d'un determinat lloc, de la mateixa manera que els llibres de viatges o les descripcions presents a novel·les, etc.

Els dos condicionants bàsics per a una correcta informació del turista sobre el lloc turístic són, per una banda la qualitat de la informació i per l'altra la distància.

<sup>1</sup> Les noves instal·lacions de Munper o Asinca en són una bona mostra.

<sup>2</sup> Segons les dades de la Asociación de Agroturismo Balear publicades en el fulletó promocional de l'associació per a l'any 1995.

<sup>3</sup> La font directa la formarien les enquestes fetes als turistes que ens donen una visió més real del lloc visitat, i que després serveixen per elaborar estudis sobre deficiències en les infraestructures i equipaments, despesa turística, repetició del destí en unes pròximes vacances, etc.

Quan més lluny es troba el destí turístic més global és la imatge que s'en té degut al desconeixement de les seves particularitats.

Els agents (agències de viatges, Tour Operators, guies i fulletons turístics) que actuen com a intermediaris entre el turista (demanda) i el destí turístic (oferta) recaben la informació referent al lloc en qüestió i cerquen un determinat nombre d'esterotipus per millorar la imatge de marca, augmentar-ne la demanda i en conseqüència la venda i els guanys.

Els lectors de les guies, potencials turistes, es van configurant una imatge del lloc no tan basada en allò que visiten o han de visitar sino en allò que llegeixen.

En termes generals es pot establir una evolució en les formes i continguts de les guies. Des dels llibres dels viatgers, sobretot del segle passat, amb una elevada dosi de pintoresquisme típic del romanticisme literari, a les guies que com una geo-història local parlen de la història, l'art i la cultura. Després vendria el format de guia que coneixem, orientada sobretot cap a un tipus d'informació, un seguit d'itineraris més o menys clàssics on s'hi afegixen el consum d'imatges que arriben a convertir-se en estampes ben conegudes per tothom i el consum d'objectes, els souvenirs.

En general les guies presenten una estructura similar. Després d'una més o menys afortunada introducció geogràfica i històrica, un recull dels trets culturals, costums, gastronomia, l'art i els monuments. Seguidament una serie d'itineraris que tradicionalment es van repetint de guia en guia, versió a versió. Ja per finalitzar quasi sempre trobam una «pràctica» informació addicional sobre allotjaments, transports, oficines d'informació turística, bancs, serveis complementaris, etc.

En aquesta ocasió obviarem les primarenques obres dels il·lustres viatgers que, durant els segles XVIII i XIX, visitaren les nostres illes i que han estat qualificades en alguna ocasió com a «guies pre-turístiques». A altres obres posteriors la vocació i orientació cap als turistes no és clara encara, és per això que el present treball ha optat per iniciar l'estudi ja en el nostre segle quan les guies són realment publicacions exclusivament destinades als turistes.

És durant les primeres dècades del present segle que es creen i fixen tot una serie d'esterotipus, típics i tòpics que identificaran a l'illa de Mallorca a tot arreu del món i per a sempre. Al llarg de les dècades dels anys 20 i 30 les guies van configurant una imatge de les nostres illes, uns paisatges, unes rutes, uns mites que formaran ja per sempre part dels turistes.

A l'actualitat les guies turístiques com a objecte de consum del turisme massiu s'han convertit en best-sellers i moltes cases editores tenen la seva pròpia línia de guies de viatge per no parlar de les editorials especialitzades en la publicació d'aquest material. Els dissenys, formats i tipologies són avui tan diversos que la guia turística s'ha convertit en una espècie d'objecte de culte per a col·leccionistes, estudiosos i turistes més o menys sofisticats.

A Mallorca són uns dels llibres més consumits i juntament amb mapes, plànols, itineraris, fulletons, descripcions han configurat la imatge de Mallorca que el visitant té.

### 3. LA IMATGE TURÍSTICA D'INCA

Per a l'estudi de la imatge turística d'Inca no hem tengut la sort de comptar amb guies específiques del municipi com per exemple en el cas de Palma, on des de ben antic trobam material, com *Le Cicerone Français à Palma de Majorque* (Jaume Cabanellas, 1845) o *Manual del viajero en Palma de Mallorca* (Ramon Medel, 1849).

Però no és Palma l'única localitat que té guies pròpies, també hi ha els casos d'alguns pobles amb una indiscutible major vocació turística que Inca, com són Sóller (*Guía de Sóller, del prevere Josep Rullan, 1898* o *El Valle de los Naranjos. Guía turística de Sóller de José Vidal Isern, 1929*), Valldemossa (*Indicaciones a los que visitan Miramar de l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria o Guía histórico-descriptiva de Valldemossa y Miramar de Coloma Rosselló de Sans, 1910*), Andratx (*Guía turística de Andratx de José Vidal Isern, 1930*), Pollença (*Guía turística de Pollença de José Vidal Isern, 1931*) o Capdepera (*Conozca Capdepera y Cala Ratjada. Breve guía para el visitante de J. Llull Estades, 1957*).

De la mateixa manera i molt recentment ha aparegut la *Guia del Pla de Mallorca* (1994) editada pel Consell Insular de Mallorca i la Mancomunitat Pla de Mallorca que dóna una immensa informació tant gràfica com escrita dels catorze pobles que componen la comarca.

Així doncs, s'han hagut d'utilitzar les guies referides a Mallorca, a les Balears i en algun cas, els menys, a tot el conjunt de l'Estat espanyol.

Per a organitzar les dades recollides hem escollit set grans apartats, podríem dir-ne clàssics, que agrupen la informació sobre: la història i la geografia, la gastronomia, les fires i festes, l'artesanía i el folklore, la indústria, el patrimoni històric i artístic i l'oferta «turística» (allotjament i oferta complementària). La majoria de guies parlen sempre d'alguna o de totes aquestes temàtiques i es per això que ens ha paregut adient utilitzar aquesta classificació.

A la figura nº.1 es pot veure la importància relativa que cada temàtica té pel que fa a la freqüència d'aparició en les descripcions o referències a Inca que hem trobat.

La informació que més freqüentment apareix és la pertinent als apunts històrics i geogràfics amb un 77%, seguida de la relació dels principals elements del patrimoni, bàsicament arquitectònic, amb un 69% i de les fires mercats amb un 67%.

Les dades sobre l'oferta complementària, principalment restaurants i cellers, i sobre l'activitat industrial apareixen amb una idèntica freqüència, un 64%, i els productes gastronòmics apareixen citats en un 59% de les guies consultades.

Per davall de la meitat hi trobam: l'artesanía i el folklore (38%), l'oferta d'allotjament (28%) i l'apartat que hem anomenat «altres» (28%) que inclouria una serie de dades o informacions que hem cregut oportú no ubicar dins cap de les temàtiques proposades anteriorment.

Aquestes dades globals, que ja ens poden donar una certa idea dels elements més rellevants de la ciutat apareguts a les guies, s'han d'analitzar amb més profunditat.

Seguidament presentam una anàlisi més detallada de cada apartat.

### 3.1. Unes pinzellades d'història i geografia

*...No se sabe de qué raza y edad es Inca, ni a que idioma debe su breve y sonoro nombre<sup>4</sup> ..*

Com ja hem vist aquesta és la informació que més apareix a les guies turístiques quan es refereixen a Inca (77%). S'ha de dir que aquest fet és molt habitual en les referències a qualsevol lloc, on la ubicació geogràfica o la població del nucli són dades sovint inevitables.

Respecte a les etapes històriques esmentades apareixen referències a l'antic origen de la població «una de las villas más antiguas de Mallorca», «origen antiquísimo», al nucli romà (amb referències explícites a la làpida d'es Camp d'Oca), al vàndals, al districte i l'alqueria de l'època musulmana, a l'existència d'un call jueu, a la devastadora peste del 1652 o al desenvolupament industrial de principis de segle.

Pel que fa a la ubicació de la localitat vé quasi bé sempre indicada per les expressions «interior» o «centre de l'illa». Algunes guies més modernes la situen a la comarca del Raiguer i fins i tot en diven que és la capital. Les referències al lloc que ocupa Inca pel que fa a l'importància en població són constants de la mateixa manera que ho és la dada de la població total de la ciutat. De fet és degut a la presència, en la majoria de casos, de la xifra dels habitants de la ciutat que aquest grup temàtic és el més freqüent.

D'altres cites textuales referides a les activitats econòmiques són «próspera capital del Raiguer», «ciudad agrícola e industrial», «Inca cap fonamental del Raiguer i de l'economia Balear» o «nu de comunicacions, rica, opulenta i poblada».

Crida l'atenció l'excessiu optimisme o la manca d'informació actualitzada a l'hora de calificar a Inca com a un important i ric centre econòmic a guies datades el 1991 o fins i tot el 1994.

### 3.2. La cuina mallorquina

*...Pels mals troba remei  
qui escolta un bon consell  
quan un amic convides a ta finca,*

<sup>4</sup> Cita extreta de la publicació Guía de las islas Baleares del Fomento del Turismo de Mallorca, citada al llistat de guies.

*amb l'aigua per a la sed  
a l'hora de la trinca,  
que mai no hi manqui la galleta d'Inca  
ni el saborós congret...*

MARIA ANTÒNIA SALVÀ <sup>5</sup>

És a l'apartat dedicat a la gastronomia que Inca reb més elogis pel que fa a la informació de les guies turístiques (59% d'elles), tan les més antigues com les més recents. Com a referències generals podem reproduir: «una gastronomia excel·lent», «la millor cuina camperola de Mallorca» o «ciutat gastronòmica, centre de la cuina illenca» tal vegada exagerant una mica.

Entre els productes gastronòmics citats hi destaquen les galletes d'oli galletes fortes o galletes d'Inca amb un 20% del total d'aquest apartat, de les que, fins i tot, s'en conta la història<sup>6</sup>.

En ordre d'importància li seguirien els concos «pastissos de gran renom i justa fam a tota l'illa», «saborosos melindros» amb un 16% i el vi «de producció local de 12 a 14 graus» i el moscatell amb un 13%.

Respecte als plats elaborats hi són presents les principals mostres de la cuina mallorquina més típica, la porcella rostida «amb salsa de magranes agres» (10%), el frit «asadura preparada de una manera especial» i les sopes (amb un 8% cada un) i el tumbet o «pisto mallorquí» 6,5%. D'altres plats amb menor presència són els aguiats (sense més precisions), el xot rostit o el frit de porc.

També hi apareixen productes com els embutits i els pastissos (amb un 3% respectivament).

### 3.3. Fires, festes i mercats

*..These days (els dijous) Inca, Mallorca is not so far distant from 5th Avenue, New York or Covent Garden, London...*

ANDREW EAMES<sup>7</sup>

Aquest apartat inclou cinc elements: el mercat setmanal del dijous, el Dijous Bo, les festes patronals de Sant Abdon i Sant Senen, el pancaritat al Puig de Santa

<sup>5</sup> Poema del llibre «Llepolicies i joguines» de Maria Antònia Salvà reproduït a la guia de Juan Castells del 1947, citada al llistat final.

<sup>6</sup> Aquesta breu història de la galleta d'Inca apareix a la Guia Il·lustrada de España. Comunidad Valenciana, Murcia, Baleares y Canarias del 1984 i citada al llistat final

<sup>7</sup> Extret de la guia d'Andrew Eames del 1989, citada al llistat final.

Magdalena i les tres fires de tardor, que en conjunt apareixen a un 67% de les publicacions.

De tots ells el més citat és el mercat dels dijous amb un 35,5%. D'ell es destaquen per exemple «la gran quantitat d'immigrants senegalesos que venen aparells electrònics» o una dubtosa «fira de ramat setmanal».

És indubtable que el dijous d'Inca s'ha convertit en un dels més visitats pels turistes i que l'existència de la línia de ferrocarril Palma-Inca, relativament barata i que connecta directament amb la Plaça Espanya a Ciutat, a ha permès l'arribada de gran nombre de turistes.

El segueix el Dijous Bo amb un 29% del total d'aquest apartat, que qualche publicació califica com a «la millor fira agrícola de Mallorca». En referència a aquest element, s'ha de dir que la data de celebració del Dijous Bo és objecte de moltes inexactituds a l'hora de ser citada per la majoria de guies. Així trobam des de les que el situen en els mesos de novembre o octubre, a les que precisen «el tercer dijous de novembre», «el segon dijous de novembre» o les que no es comprometen i el situen durant la tardor. Tots els inqueros sabem que aquesta fira no té una data fixa sino que depen de la festivitat de San Lluç celebrada el 18 d'octubre.

En un menor grau d'importància hi apareixen les festes patronals i el pancaritat a Santa Magdalena, amb un 13% cada un, i les fires amb un 9% del total.

### *3.4. L'artesanía i el folklore*

Dues temàtiques tan recurredes com són els trets folkòrics i l'artesanía popular no es caracteritzen, en el cas d'Inca per la seva important presència (38%).

L'apartat dedicat a l'artesanía centra la seva informació en la ceràmica i el fang, concretant a vegades en objectes com els plats, els siurells, els pitxers o les escudelles. La visita a alguns tallers, dels que fins i tot es diu el nom, es recomana en alguna ocasió.

Pel que fa al folklore, s'afirma que existeixen agrupacions de ball de bot amb una referència explícita al parado d'Inca del que s'afirma «és extraordinàriament mogut i totalment distint al de Valldemossa». També hem trobat una altra comparança amb un altra poble, «les revetles (entesa revetla com a ball) d'Inca, com també les de Selva són balls de filera».

### *3.5. Una ciutat industrial: La pell i el calçat*

La important indústria de la ciutat apareix referenciada en un 64% de les guies consultades i amb expressions tan contundents com «centre industrial» o «la indústria Inca».

Les guies de les primeres dècades d'aquest segle ens informen d'activitats industrials que ja no podem trobar a l'actualitat i que ens porten records del passat com és el cas de les fàbriques de teixits, de sabó i de midó.

Ja a l'actualitat, són les fàbriques de calçat i de pell, amb noms concrets i fins i tot publicitat, les que apareixen amb moltíssima freqüència. De fet l'element «calçat» és el que més vegades destaca com a producte típic d'Inca.

### 3.6. El patrimoni històric-artístic de la ciutat

*...Els vells molin d'Inca, com rengle afilerat de torres blanques damunt del lloguer planer d'una muntanya grisa, remembren les plaques ossoses del stegosauri juràssic, jaient el somni dels segles que el transformaren en pedra, com en altres jorns que foren, les veles blanques per on el vent jugava, serien les ales immenses que des del centre de l'illa feren surar la nau baleàrica per damunt de la mar engolidora...*

#### M. GIBERT MIRET <sup>8</sup>

En termes generals, després de les dades geogràfiques i històriques, són les al·lusions al patrimoni històric i artístic les que més apareixen a les guies. En el cas d'Inca, en un 69% del material consultat hi trobam referències d'aquest tipus.

L'església parroquial de Santa Maria la Major és l'element arquitectònic més anomenat amb un 22% del total d'aquest apartat. Després la seguirien l'Església i Claustre de Sant Domingo (14%), el Convent de Sant Bartomeu o de les Monges Tancades o Jerònimes (13%), el retaule gòtic d'en Daurer (11%) i el Claustre de Sant Francesc (10%). Amb una menor importància tenim, l'antic Oratori de l'Hospital (7%), les restes talaiòtiques que es troben en el terme municipal (4%), els Molins del Serral (3%) i el Sant Crist de la parròquia (2%). Finalment i ja en el grup d'altres amb un mínima freqüència trobam les cases de possessió de Son Fuster, les escultures urbanes (d'en Fluxà, al batalló d'Inca, al Pare Serra...), la relíquia de Sor Clara Andreu i les estàtues de Sant Abdon i Sant Senen.

Crida molt l'atenció, o més ben dit, fins i tot escandalitza, que la fita de l'Oratori de l'Hospital, tot i que fou esbucada a finals del segle passat (PIERAS, 1986), segueixi essent citat a guies dels anys 80 i 90, com un element del nostre patrimoni digne de visitar-se.

Dels edificis més importants s'en sol dir el segle de construcció o l'estil arquitectònic pertinent.

Aquest apartat presenta una gens menyspreable varietat si el comparam amb altres. La informació, de forma agrupada, dona una important visió dels principals elements arquitectònics de la ciutat.

<sup>8</sup> Extret de la guia-poètica Mallorca, illa de somni de M. Gibert Miret, editada a París el 1919.



No hi manquen però les visions simplistes de la ciutat com la que s'ens ofereix des d'una determinada guia i que afirma: «pese a contar con varios bulevares, no tiene gran encanto».

### 3.7. L'oferta «turística»

Per analitzar aquest darrer apartat, ens ha paregut oportú utilitzar la terminologia adient als estudis dels components bàsics del turisme. És per aquest motiu que parlem d'oferta en un sentit ampli que inclou l'allotjament però també allò que anomenam oferta complementària com els comerços, restaurants, etc.

Per altra banda el qualificatiu «turística» que hem volgut posar entre cometes, no s'ha d'entendre de la mateixa manera que en els municipis turístics on, per exemple, l'oferta turística complementària està composta principalment de bars, cafeteries, souvenirs, discoteques i pubs, orientats clarament cap a la població visitant.

En el cas d'Inca, aquesta oferta complementària que apareix a les guies analitzades, és la mateixa infraestructura comercial i de restauració que gaudim diàriament els que hi vivim. Els preus avantajosos o la qualitat i exclusivitat d'alguns productes i serveis oferits són les raons de la seva aparició a les guies turístiques.

És evident que les dades sobre places d'allotjament a la ciutat d'Inca ha anat minvant amb la seva desaparició, però no de forma rigurosa ni automàtica. D'aquesta informació que apareix en un 28% de les publicacions podem recuperar l'Hotel Victòria, la Fonda España, la Pensió Domingo, la Pensió Mallorquina, la Fonda Janer i la Fonda Balear<sup>9</sup>. En dues ocasions apareix citada una modalitat d'allotjament una mica peculiar com poden ser les cel.lles del Puig de Santa Magdalena.

En el cas de l'oferta complementària, que hi és present en un 64% de les guies, s'ha de matitzar que són els cellers els que en un elevat grau la protagonitzen. Les guies turístiques estan plenes de referències als cellers i a les grans botes congrenyades que contenen; «Inca al norte, es conocida por sus fabulosas bodegas, los «cellers» con sus cubas inmensas», «los cellers son bodegas típicas que atesoran el saber culinario de Mallorca» o «menjar en els cellers d'Inca, bé pot ser causa d'una excursió a l'interior».

A vegades trobam noms concrets de cellers, publicitat, i fins i tot un rànking on es pot comprovar com a Inca s'hi troba «el 8è dels 12 millors restaurants de Mallorca».

Entre els altres recursos de l'oferta complementària hi trobam les tendes de pell, pastisseries, cafès, tendes de vins i licors, etc.

<sup>9</sup>En el Manual del Guía del Turismo del 1952, citat en el llistat final, hi apareix una exhaustiva informació sobre les places d'allotjament d'Inca, així com la categoria i característiques dels establiments (hotels, pensions, hostals, fondes) del moment.

### 3.8. *Altres*

A l'apartat d'altres hi hem inclòs la informació sobre diversos aspectes que per la seva peculiaritat, escassa freqüència o rellevància no apareixen en els altres apartats. Entre aquesta altra informació cal destacar dades d'interés (adreces i telèfons útils...), referències a instal·lacions, serveis o fets puntuals com l'Escola Industrial, la Plaça de Toros, casa de socorr, societats recreatives, el quarter, el Constància F.C. o les excel·lents panoràmiques que es poden gaudir des del Puig d'Inca.

També citarem com a curiositats el servei de lloguer de carros per pujar a Lluc amb un preu de 12,5 pessetes datat el 1914 i una gerra de ceràmica majòlica feta a Inca i que es troba exposada en el Museu de Cluny (França) citada sobretot per les guies franceses.

### 3.2. *La informació gràfica*

Pel que fa a les imatges, és evident que, en un espai limitat com és el de les pàgines de les guies, Inca no pot competir amb altres estampes de Mallorca, tradicionalment difoses al llarg dels anys i que han conformat la imatge visual de l'illa. Valldemossa, Formentor, Sóller, Deià, les coves del Drach, les diferents cales i els edificis més monumentals de Palma són mundialment coneguts a través de les fotografies que apareixen a les guies.

Així i tot, en algunes ocasions hem trobat informació gràfica referida a Inca. A sis de les guies analitzades apareixen fotografies de diversos elements de la ciutat com l'església parroquial de Santa Maria la Major, la Plaça d'Orient, els Molins o l'interior d'un celler.

### 3.3. *El tòpic: les sabates, els cellers i el mercat del dijous*

Si hem de resaltar alguns elements de la ciutat que destaquin per la seva contínua presència a les guies i que en certa manera puguin conformar una imatge diferenciada de la ciutat, aquests són, la fabricació i venda de calçat, la importància gastronòmica dels cellers i el mercat setmanal conegut per nosaltres com a «dijous».

Tot i que també s'ha de dir que la referència a l'església parroquial de Santa Maria la Major és molt freqüent, aquest fet no es tan remarcable en el sentit que anomenar la parròquia de la localitat com a centre d'interés, és molt comú a la metodologia de les guies, es tracti el poble que es tracti. Per tant no ho podem considerar com una informació diferenciadora o excessivament remarcable.

La importància de la indústria de la pell i del calçat a l'economia inquera queda totalment reflectida a les informacions de les guies, 22 de les 39 consultades, amb

successives expressions i alusions o fins i tot noms concrets de fàbriques i marques coneguts a tot arreu.

Amb la mateixa freqüència destaquen els cellers d'Inca com uns dels millors llocs on es pot degustar la cuina típica mallorquina. També en aquest cas apareixen noms concrets d'alguns dels establiments de més renom de la ciutat.

Finalment, a 16 de les 39 guies consultades es destaca la importància i vistositat del dijous d'Inca que com ja hem apuntat s'ha convertit en un dels mercats mallorquins més visitats pel turisme.

En definitiva, idò, segons els resultats de la present anàlisi, la imatge més extesa i coneguda de la nostra ciutat estaria basada en aquests tres factors.

### 3.4. *Les iniciatives més recents*

En aquests dos darrers anys i per part de les institucions tant a nivell local com autonòmic ha aparegut una sèrie de material destinat a la promoció turística i comercial, en alguns casos de Mallorca en general i en altres de la nostra ciutat en particular. En cap cas es tracta de guies però degut a la novetat i l'excel·lència que representen cal aquí fer-ne esment.

- El Mapa d'Artesania Tradicional de Mallorca elaborat per FODESMA i editat pel Consell Insular de Mallorca on hi apareixen els artesans de cada poble així com les fires locals. En el cas d'Inca hi consten 5 ollers, 1 couer, 3 ferrers, 1 fuster, 1 torner, 2 cuirers, 1 selleter i 1 tapisser<sup>10</sup>. Les fires d'octubre i el Dijous Bo també hi són presents.

- L'any 1994 l'Àrea d'Urbanisme de l'Ajuntament d'Inca edità un fulletó informatiu de la ciutat, de gran utilitat tan per als turistes com per als locals. Aquest fulletó conté una gran informació històrica, sobre fires, productes típics i adreces útils a més d'un plànol on s'hi ubiquen 32 punts d'interès de la ciutat i un itinerari al Puig de Santa Magdalena. Es tracta, en definitiva, d'un material exemplar<sup>11</sup>.

- L'àlbum de cromos INCA DESCOBERTA, una finestra a la geografia, la història i l'art, editat conjuntament per l'Ajuntament d'Inca, el Consell Insular de Mallorca, «la Caixa» i l'empresa Quely, enguany mateix, amb la col·laboració del Setmanari Dijous i de Televisió d'Inca. Es tracta d'un material amb una clara finalitat didàctica per a facilitar i aproximar el coneixement de les imatges més significatives de la ciutat pel que fa a la geografia, la història i l'art. Sense cap dubte pot ajudar a qualsevol visitant a formar-se una idea general del municipi.

<sup>10</sup> S'ha de destacar el cas d'un oller que es troba en possessió de la Carta de Mestre Artesà, fet que autentifica el seu caràcter artesanal i de qualitat.

<sup>11</sup> Els autors dels textos són Bernat Amengual, Gabriel Pieras i Pere Rayó de qui també són les fotografies.

- En els darrers mesos també hem pogut escoltar per algun mitjà radiofònic els «eslogans» que formen part d'una campanya de promoció de la nostra ciutat com a important centre comercial, sobretot pel que fa a la pell.

Es ben segur que mesures com aquestes ajuden a la correcta promoció de la nostra terra, i més concretament de la nostra ciutat. No es pot deixar de tenir en compte però, que els destinataris principals d'aquestes campanyes i materials són els propis residents i no tant els turistes que ens puguin visitar.

#### 4. ALGUNES CONCLUSIONS

En aquest apartat, un poc l'objectiu del treball, recollim algunes reflexions que creïm significatives per tal de sintetitzar i exposar les conclusions finals derivades de l'estudi del material consultat. En aquest sentit podem constatar que:

a) Són relativament poques les guies on no apareix Inca. Es pot constatar que l'absència de qualsevol alusió a la nostra ciutat no té res a veure amb l'antiguetat de la publicació ni en la importància d'Inca com un dels majors nuclis de població de Mallorca, sino més bé amb altres criteris com no parlar de l'interior en absolut o fins i tot l'absència de qualsevol criteri lògic<sup>12</sup>.

b) A diferència d'altres importants destins turístics de Mallorca que ja hem anomenat anteriorment, Inca no encapçala mai cap apartat específic dedicat exclusivament a la ciutat. Una vegada que a la majoria de guies s'ha diferenciat Palma de la resta de l'illa, o que s'ha passat revista als recursos turístics del litoral i dels nuclis més pintorescs, sol aparèixer un apartat secundari amb el títol «pobles», «petites viles», «les terres interiors», «l'interior de l'illa», o qualque cosa similar, on hi trobam la informació referida a la ciutat.

Inca apareix en la majoria d'ocasions com una aturada en un determinat itinerari però mai com a destí d'una excursió concreta a diferència d'altres indrets de Mallorca com Valldemossa, Sóller, Manacor, Artà o Formentor. Entre els itineraris que apareixen amb més freqüència n'hi destaquen dos:

- El que podem anomenar Palma-Badies del Nord i que té com a destí Alcúdia i Pollença. Aquesta ruta passa invariablement pels pobles que es troben al llarg de la carretera Palma-Alcúdia (Consell, a vegades Alaró, Santa Maria del Camí, Binissalem, Inca i a vegades Campanet,).

- L'altre itinerari tendria com a finalitat la visita d'algun indret del sector central de la Serra de Tramuntana com el Torrent de Pareis o el Monestir de Lluc. Les fites de l'excursió inclouen a més dels pobles situats a la carretera Palma-Inca, els nuclis de Selva i Caimari.

<sup>12</sup>En el cas de la Guia de Palma y d'alguns pobles de Mallorca citada al llistat final, no es parla d'Inca i en canvi si es parla de Sa Pobla, Montuïri o Porreres que no destaquen en absolut pel seu atractiu turístic.

c) Una informació sobre la ciutat que molt sovint destaca és la rellevància demogràfica que té Inca respecte d'altres nuclis urbans de l'illa. Tot i que la tradicional pugna entre Manacor i Inca pel segon lloc en importància, ha quedat definitivament aclarida a favor de Calvià que des dels darrers anys i en aquest moments ocupa el tercer lloc pel que fa a la població mallorquina.

Per altra banda, les dades demogràfiques de la ciutat que apareixen a les guies són molt poc adequades a la realitat i no coincideixen quasi mai amb les xifres oficials del Cens de Població o de les diferents revisions padronals. Crida l'atenció de la dada oferida per una guia que situa la població d'Inca en 27.000 habitants per a l'any 1990, quan aquesta xifra no ha estat mai assolida per la nostra ciutat.

Aquest fet no va necessàriament lligat a l'antiguetat de les guies ni al lloc d'edició<sup>13</sup>

d) La presència de fotografies d'Inca a les guies turístiques és ínfima comparada amb la profusió d'imatges d'altres municipis o indrets de Mallorca més turístics.

e) La imatge diferenciada de la ciutat o el que podem anomenar la Inca típica i tòpica, vendria donada per la constant presència a les guies de tres elements concrets: la fabricació i venda de calçat, la importància gastronòmica dels cellers i el mercat setmanal del dijous.

## LLISTAT CRONOLÒGIC DE LES GUIES TURÍSTIQUES CONSULTADES

A continuació citam per ordre cronològic totes les guies consultades, hi hagem trobat informació sobre Inca o no.

Volem fer constar una vegada més que aquest treball ha estat tan sols una aproximació a una temàtica prou interessant com per seguir-hi treballant, tan quantitativament, consultant un major nombre de guies, com qualitativa aprofundint en la seva anàlisi.

Guía de forasteros en las Islas Baleares para el año 1851. Imprenta Balear. Palma, 1851.

Guía de Palma y d'alguns pobles de Mallorca. Revista «L'Ignorància». Palma, 1872.

Excursiones por Mallorca. Odón de Buen, Barcelona 1905 (edició del Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació. Madrid, 1989).

Guía de Mallorca, recuerdo del Gran Hotel. A. Albareda. Palma, 1905

Guía de las islas Baleares. Mar Mediterráneo, Fomento del Turismo de Mallorca. Imprenta Amengual y Muntaner. Palma, 1914.

<sup>13</sup> Al quadern-guia Mallorca, te quiero ver, de l'IBATUR editat a Palma i citat al llistat corresponent, trobam que Inca, amb 22.189 habitants (xifra, suposam, de l'any 1991 que en realitat era de 20.432 habs), és la segona ciutat en importància, mentre que a la mateixa publicació podem comprovar que la població de Manacor és de 27.422 habs.

- Mallorca illa de somni. M. Gibert Miret. Imprenta Española Aurora. París, 1919.
- Guidlibro de Mallorca. XII Congreso de Kataluna Esperantista, Federacio Palma, 1925.
- Pequeña guía de la isla de Mallorca. Fomento del Turismo de Mallorca. Palma, 1929.
- Mallorca, guía gráfica. Ediciones Costa. Palma, 1930(?).
- Mallorca, la isla de oro y de nácar (Guía y visión espiritual de la isla). Ediciones de «El día gráfico». Barcelona, 1934.
- Mallorca. Juan Castells. Colección de la Montaña y el Mar. 1947.
- Guía de Mallorca, Menorca e Ibiza. Josep Pla. Ediciones Destino. Barcelona, 1950.
- Spain, a tourist guide book. Guías Arimany, Ed. Miguel Arimany. Barcelona, 1952.
- Manual del Guía de Turismo de Mallorca. Fomento del Turismo de Mallorca. Palma, 1952.
- Iles Baléares Majorque, Minorque, Ibiza. Ed. Hachette. París, 1957.
- Les Baléars. Claude Devern. Horizons de France. Paris, 1958.
- Baleares, España en paz. Fomento del Turismo de Mallorca. Palma, 1964.
- Mallorca. Baltasar Porcel. Editorial Planeta. Barcelona, 1964.
- Mallorca, Menorca, Ibiza, Formentera. Sadagcolor. Barcelona, 1965.
- Mallorca. Guía EDIPE. Palma, 1965-66.
- Guía de información turística de Baleares. Imprenta J. Doménech. València, 1967.
- Mallorca. Juan Bonet. Editorial Everest-León. León, 1967.
- Mallorca. Andrés Casanovas i Luís Casanovas. Editorial Everest-León. León, 1973.
- Spain and Morocco on 10\$ and 15\$ a day. Stanley Haggart & Darwin Porter. Porter Arthur Frommer Publication. New York, 1977-78.
- Guía secreta de Mallorca. Guillem Frontera. SEDMAY Ediciones. Madrid, 1979.
- Mallorca-Menorca.
- Guía de Información Turística de Baleares. Fomento del Turismo de Mallorca/ Fomento del turismo de Menorca/Ajuntament de Palma. Imprenta Politécnica. Palma, 1980.
- Guía de Barcelona y de las Baleares en tejanos. Ed. Arcos Vergara, S.A. Barcelona, 1982.
- Itineraris per Catalunya i Balears. Josep M. Armengou i Jordi Gumí. Edicions 62-Caixa de Pensions per a la Vellesa i l'Estalvi. Barcelona, 1982.
- Mallorca. Islas Baleares. Dirección General de Promoción del Turismo del Ministerio de Transporte, Turismo y Comunicaciones. Madrid, 1982.
- Mallorca. Fomento del Turismo de Mallorca. Palma, 1982.
- Baleares. Guías provinciales de España. Grupo Z. Madrid, 1983.
- Mallorca, Menorca, Guía de información de Baleares. Fomento del Turismo de Mallorca y Menorca. Palma, 1983.

Guía ilustrada de España. Comunidad Valenciana, Murcia, Baleares y Canarias. Selecciones del Reader's Digest. Madrid, 1984.

Majorque et Minorque. Editions Berlitz. Lausanne, 1985.

Baleares. Banco Bilbao Vizcaya, 1987.

Mallorca, su mejor guía. Island's Tourist Guide, Edició Mallorca. Palma, 1987.

Mallorca & Ibiza, Menorca & Formentera. Andrew Eames. Insight Guides, APA Publications. Singapore, 1989.

Baleares. Guías Salvat, Colección Gran Turismo. Salvat Editores S.A. 1990.

Especial Mallorca, Revista GEO, núm. 53. G y J España Ediciones. Madrid, 1991.

Mallorca. Guía del viajero. Susaeta Ediciones S.A. Madrid, 1991.

La Guía del Trotamundos. Baleares. Ediciones Grech. Madrid, 1991.

Mallorca. Colección Destinos Turísticos TURESPAÑA. Secretaría General de Turismo del Ministerio de Industria, Comercio y Turismo. Madrid, 1992.

Mallorca, te quiero ver. IBATUR, Conselleria de Turisme. Palma, 1992. Guía de Mallorca. Carlos Garrido. El País/Aguilar. Madrid, 1992.

La Guía REPSOL de Baleares. Ediciones Folio. Barcelona, 1993.

Guide to Mallorca. Ed. Escudo de Oro S.A. Barcelona, 1993.

Especial Mallorca, Revista GEO, (núm. extra). G y J España Ediciones. Madrid, 1994.

## BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

CALABUIG, J.; MINISTRAL, M. (1994): «Materiales y fuentes documentales en geografía turística» a Manual de Geografía Turística de España, pàg. 43-63. Síntesis. Madrid.

EVOLUCIÓ ECONÒMICA DE BALEARS (serie des de 1975). Banca Catalana-«Sa Nostra», Caixa de Balears.

GRAN ENCICLOPÈDIA DE MALLORCA (en edició). Edicions Promomallorca, S.L. Palma.

MADERA, P.; ESCUDERO, D. (1994): «Guías. Compañeras de viaje» a VIA JES, Suplementos Especiales de El Mundo, núm. 3, pàg. 38-39. Diari El Mundo. Madrid.

MIOSSEC, J.M. (1977): «L'image touristique comme introduction a la géographie du tourisme» a Annales de Géographie, núm. 173, pàg. 55-70. París.

PICORNELL BAUZÀ, C. (1985): «Guies» a «Los cuadernos de Baleares» (vuit entregues dominicals del 27 de gener al 17 de març). Diari Baleares. Palma.

PICORNELL BAUZÀ, C. (1989): Turisme i territori a les Illes Balears. Tesi Doctoral (inèdita). Universitat de les Illes Balears.



PICORNELL BAUZÀ, C. i altres (1989): «La imagen turística como introducción a la geografía del turismo en Baleares: las guías turísticas» a Actas del XI Congreso Nacional de Geografía. Asociación de Geógrafos Españoles (AGE). Madrid.

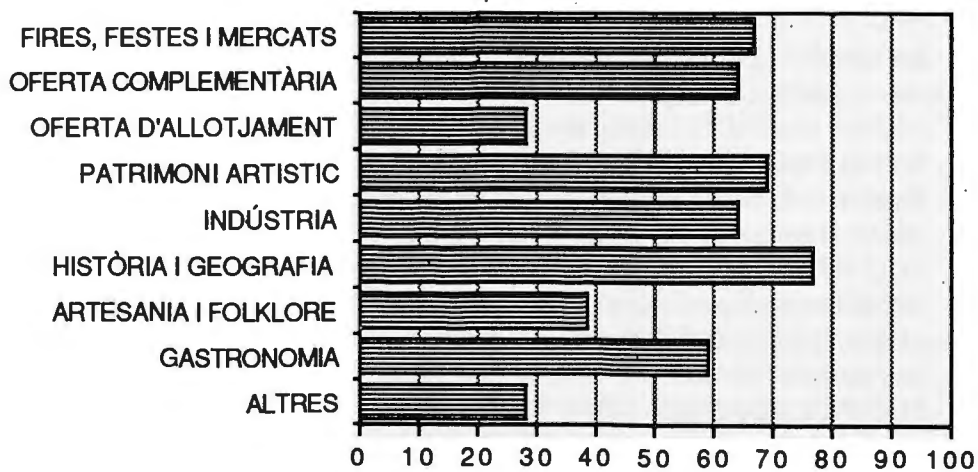
PICORNELL, C.; SEGUI, J.M<sup>a</sup>. (1989): Geografía Humana de las Islas Baleares. Oikos-Tau. Barcelona.

PIERAS SALOM, G. (1986): Breu Història d'Inca. Ajuntament d'Inca. Inca.

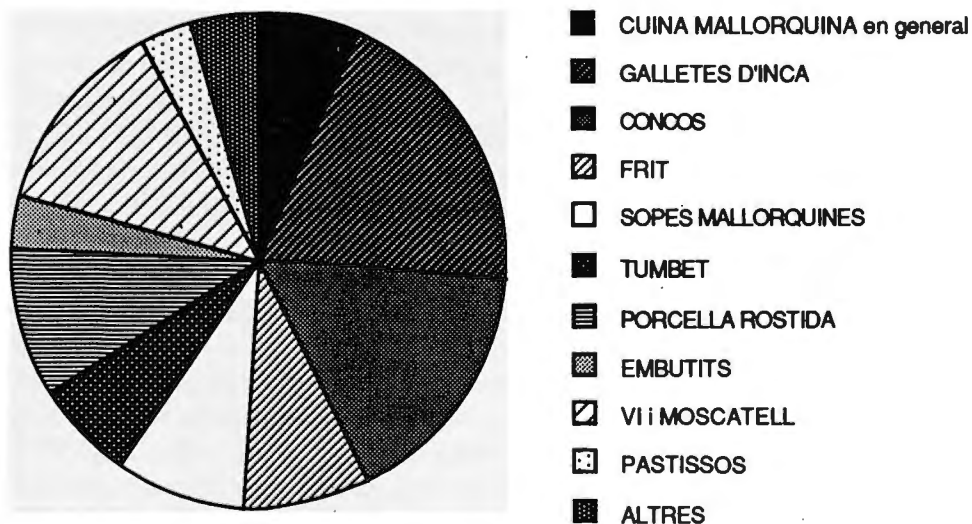
RIPOLL MARTINEZ, A. (1994): «Un repàs a l'evolució històrica del turisme a les Balears» a Turisme, Societat i Economia a Balears, col.lecció «Coneixements, realitats i perspectives», núm. 1, pàg. 77-86. Fundació Emili Darder. Palma.

RULLAN SALAMANCA, O. (1989): «El comportament municipal de l'oferta de places turístiques a Mallorca entre 1965 i 1985" a Treballs de Geografia, núm. 41, pàg. 99-105. Departament de Ciències de la Terra de la Universitat de les Illes Balears. Palma.

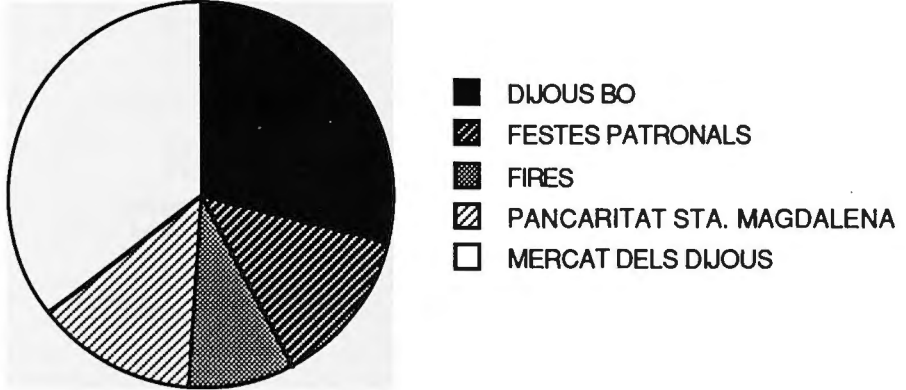
SERRA BUSQUETS, S. (1994): «Visions del turisme a les Illes Balears a través de la història» a Turisme, Societat i Economia a Balears, col.lecció «Coneixements, realitats i perspectives», núm. 1, pàg. 137-160. Fundació Emili Darder. Palma.

**Fig.1. Temàtiques aparegudes a les guies (%)**

Font: Elaboració pròpia.

**Fig.2.- Elements que apareixen a l'apartat de Gastronomia (%)**

**Fig.3. Elements que apareixen a l'apartat Fires, Festes i Mercats (%)**



**Fig.4. Elements que apareixen a l'apartat de Patrimoni Històric-Artístic (%)**





# NOTÍCIA DEL CAPBREU DE SANT DOMINGO D'INCA

JAUME LLOMPART SALVÀ \*

El Capbreu del convent de Sant Domingo de la vila d'Inca, fet per lo P. f. Guillem Pons essent prior lo R. P. Fra Joan Llompard en lo any 1646 és un llibre manuscrit, de 34 x 26 cm., amb cobertes de pergamí, existent a l'Arxiu del Regne de Mallorca(1). Procedeix de l'esmentat convent i fou confiscat per l'Estat com a conseqüència de les distintes lleis desamortitzadores.

Conegudes són les definicions que de la veu capbreu aporten les distintes fonts d'informació. Recordem dues obres que il·lustren més científicament els conceptes continguts en aquesta paraula: el Diccionario crítico etimológico castellano e hispano, de Joan Coromines i J. A. Pascual(2), i especialment el Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana(3), del mateix Coromines, en el qual hom fa un detallat estudi d'aquesta veu, demostratiu, a més, del seu origen català i de com passà al castellà i a l'italià, en tots dos idiomes amb igual grafia: cabreo.

En el començament del text objecte de la present comunicació, foli 1, s'explica el seu contingut amb aquestes paraules:

"Aquest llibre intitulat Capbreu, es divideix en 4 parts. En la primera estan assentats tots los immobles que lo Cont ha adquirits, y totes les quitacions es son fetas de lo Censals a los quals estaven obligats los dits immobles y de quins diners es son pagats desde la fundacio del dit Cont, que foch als 10 del mes de Desembre 1604 fins lo Any 1646.

---

\* († Març 1996).

1.-A. H. M., A.H., C.319

2.- Joan Coromines y J.A. Pascual. "Diccionario crítico etimológico castellano e hispano". Editorial Gredos, 1987. p. 716.

3.- Joan Coromines. "Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana" t. II p. 517.

En la 2. part, estan motivats tots los depòsits que sa fets per obres pias perpetuas, y en quins immobles, o quitacions de censals es son esmersats les propietats corresponents a la tal obra pia perpetua. Advertint que la tal propietat esmersada es trobara en lo folio y pagina que denoten los nombres.

En la 3 part, estan notades per los mesos totes les obligacions y obres pias perpetuas, a les quals está obligat lo Convent desde la fundacio fins lo Any 1646. Advertint que esta 3ª part de llibre conte una taula per A B C en la qual estan assentades totes les persones per sos linatges, los quals han dexat obra pia perpetua an el Convent, y en lo dia y mes en que está assentada la tal obra pia, se fa nota si han depositat la propietat corresponent a dita obra pia, y asso significa aquella dictio Dep. y an quin immoble, o, quitacio es son semersats los diners de la tal propietat ho significa aquella dictio, Esm. y tambe aquellas dictiones, Capb. et transto, Oblig. signifiquen que en lo Capbreu de los Censals trobaran lo Censal qui correspon a la tal obra pia y si lo han transferit al Convent, o, si es son obligats ab acta de Notty o se han de obligar a fer lo tal Censal, com tot aso trobaran en lo folio y pagina que denotan los Nombres.

En la Ultima part estan assentats per Mesos tots els Censals que lo Convent posseix, y per quins titols han previngut al Convent, y los actes que estan asseñalats en lo Marge ab Nombre, estan en deposit. Advertint que esta part de llibre tambe conte una taula per A B C en la qual estan descrites totes les persones per sos linatges. Y Capb et folio, significa que trobaran la persona qui fa lo Censal, en lo Nombre que denota."

Segueix després, en dos paràgrafs, una concisa nota sobre la fundació del convent, el contingut de la qual és el següent:

#### Fundatio del Convent de St. Domingo de la vila de Inca

El Molt Ille. y Rt. Señor Gregori Çaforteza Doctor en drets Ardiaca y Canonge de la Seu de Mallorca Vicari General sede vacante concedi licentia per a fundar Convent del Orde de Predicadors en la Vila de Inca, com consta ab son auto del 9 Dezembre 1604, al qual está en deposit.

El Molt Rt. P. Mestre Fra Marti Ferrero Vicari General de la Provincia de Arago de los frares predicadors y Visitador del Regna de Mallorca doná poder al R. P. F. Antoni Torrens Vicari elegit, y al R. P. Fra francesch Berard per a fundar Convent del Orde de Predicadors en dita Vila sots la invocatio de Nostro Pare St. Domingo, y axi sots a 10 de dit mes y Any lo fundaren, y celebraren la primera Missa.

Atès que la present comunicació pretén únicament donar a conèixer la fundació del convent i l'adquisició de les finques, urbanes i rústiques, que en el seu dia constituïren el seu patrimoni territorial, ens sembla oportú transcriure literalment la primera de les quatre parts en què es divideix el document que acabam d'exposar.

*Compra de les Cases de Mestre Guillem Segui*

Los dits fundadors el dia que prengueren possessio de la nova erectio de dit Cont celebraren la primera missa en una part de Cases, que era taulera de dit Segui. Y despres Guillem Segui y se muller veneren totes integres cases al R. P. Barthomeu Bosch Vicari de dit Convent ab carrech de 10 LI 8 s. çens, a les quals estaven obligades dites cases, ço es 10 LI a Antoni Raxac y 8 s. al Rt. Comu de la Parroquial de Inca, y ab entrada de 65 LI contans, les quals cases son en Alou, y directe domini del Señor Bisbe y Rt. Capitol de la Seu de Mallorca. Consta ab acte Continuat en la Scrivania de la portio temporal sots a 10 de janer 1614. Lo ate esta en lo deposit en publica forma.

Nota que les sobredites cases en lo principi de la fundatio del dit Cont. de consentiment de dit Segui y dels Pares fundadors foren estimades per practichs y experts estimadors en 225 LI. De les quals deduida la propietat de les 10 LI 8 s. çensals, a les quals estaven obligades restaven encare pagadores per dits fundadors al dit Segui 95 LI mediant scriptura privada feta per M<sup>re</sup> Onofre Moya sots a 11 Janer 1606. Pero despres per obligations tenia lo dit Segui al Convent firmaren lo sobredit acte ell y se muller per 65 LI en lo Añy 1614.

Feta y firmada la sobredita venda, regonegut lo dit Guillem Segui, veentse vexat y pobre, volgue que dits fundadors li pagassen les cases conforme al primer estim; y en aqueixa conformitat es feu. Y encara lo Convent paga mes 78 LI 14 s. Perque contant les pensions resegadas de les 10 LI çens ques devian a dit Raxac, trobaren que se li devian 78 LI 14 s al dia que dits fundadors ly compraren les cases mediant la scriptura privada dels 11 Janer 1606.

Los diners que donaren los Vicaris de dit Con. a Mre. Guillem Segui quant feu lo acte de venda de dites cases als 10 Janer 1614, foren 15 LI rebudes per mans del P. F. Joan Riera, proceides, ço es 5 LI restans de les 30 LI que doná lo P. Fr. Gabriel Andreu per certa obra pia com se dira. 8 LI de la propietat per 4 misses baixes certs dies en la Capella de Nostra Señora del rosser fundá Juana muller de Nadal Mattheu de Bibiaroy y 2 LI de la propietat per una missa baixa y anniversari dia de Sta. Agnes Martir per anima de Agnes Capona y Amer.

Lo dit Cont. paga al dit Raxac les dites 78 LI çens que ly cediren y transferiren quo ad annuas pentiones tantum enues y contra Joan Vicens alias borino de la Vila de Selva, les quals feia al dit Convent als 24 Juny 15 LI que es la propietat de dos missas, Una Cantada lo dia de St. Gabriel y la altre baixa, lo dia de St. Juan de Juny per la anima de Gabriel Raxac, y 13 LI rebe de contans de dit Cont. acumpliment de les 78 com consta ab acte rebut en poder del discret Cosme Armengual notty de la Vila de Inca sots a 2 Abril 1615.

Ultimament averiguantse lo dit Con. ab dit Guillem Segui per medi del Señor Nadal Vallespir, troba que dit Segui restave a deura a dit Cont. dites 48 LI i 4 s. com està dit, conforme albera testimonialment sots a 22 Janer 1621, lo qual está en lo llibre de alberans del Cont.



Lo dit Cont. quità 2 LI çens de nombre de les 10 LI feia a dit Raxac per les susdites cases, per la luitio y quitatio de les quals rabe lo dit Raxac 25 LI contants proceides de aquelles 30 LI donà lo P. Fr. Gabriel Andreu al dit Cont. per la propietat de 3 missas cantades perpetuas, Una lo dia de Sta. Apolonia, per Apolonia taulera, en la Capella del roser; Una lo dia de Sta. Magdalena, per Magdalena Segui donzella; y la altre lo dia de Sta. Anna, per la Sra. Anna Archez donzella. Consta ab acte continuat en la scrivania de la portio temporal, sots à 11 Janer 1614. Lo acte esta en deposit en publica forma.

Lo dit Cont. quità les 8 LI çens del susdit mnombre, per les quals rabe lo dit Raxac 100 LI contants, proceides de aquelles 425 LI que donà la Sra. Elisabet Berard y Nicolau V<sup>a</sup>. dexada en segones nupties del Sr. Geroni Berard per la ñuitio y quitatio de 34 LI çens, feia el Cont. als 11 febrer, per certes obras pias, com llargament es dira en son lloch. consta de la dita quitatio ab acte continuat en dita scrivania de la portio temporal sots a 8 actubre 1616. Lo acte esta en deposit en publica forma.

Lo dit Cont. quità los s. çens, que feien les sobredites Cases, al Rt. Comu de la parrochial de la Vila de Inca; per luitio y quitatio dels quals confessan haver rebut lo Sr. Dor. Jaume Torrens pre. y Rector de dita Parrochial, M<sup>e</sup> Barthomeu Marques bosser, y Gabriel Domenech preveres elegits per dit Comu per dit effecte de rebre dita propietat que son 5 LI contans, per dita quitatio, proceidas de nombre de les 425 LI demunt dites. Consta ab scriptura privada dels dits preveres.

Lo dit Cont. recuperà les 4 LI çens havia cedides y transferides à Antoni Raxac, sots a 2 abril 1615 en poder de dit Armengual notty, ab 50 LI proceides de la propietat de 4 missas baxes, una lo dia de la Circuncitio, una lo dia de la resurectio, una lo dia de St. Domingo, y la ultima lo primer diumenge de octubre be Nostra Señora del rosser, per anima de Francina Morro y Malferit, de la propietat de una missa baxa, lo dia de St. Juan de Juny, per anima de Pere Miquel de Llozeta; de la propietat de dos misses baxas, una lo dia dels reys pèr anima de Baltazar Malferit y la altre lo dia de St. Juan Evangelista per anima de Juana Malferit V<sup>a</sup>, de la propietat de una missa baxa, per anima de Francina Capo y Balle; de la propietat de dos missas baxas, una per anima de Catharina Muleta y la altre per anima de Catharina Vallespir; y 21 LI 1 s. de nombre de 41 LI 5 s, que es la propietat de 3 LI 6 çens feia la heretat de Mre. Miquel Mulet, les quals quità lo R. P. F. Antoni Domingo Bertard quant era Prior de dit Cont. en nom de curador de la heretat de dit Mulet. Consta ab acte rebut en poder de Cosme Armengual notty, sots à 13 de dezembre 1629. Y axí lo dit Cont. desde dit dia en avant ha de cobrar dites 4 LI çens, las quals es tingut fer Juan Vicens alias borino de Selva sots a 24 Juny.

### *Compra de les Cases de Gregori Perello*

Gregori Perello ven al Cont. de St. Domingo de Inca les suas Cases, sots Alou y directe Señoria de Gabriel Raxac del Lloch de Biniamar, per preu de 54 LI contans, y

ab carrech de 2 s 6 çens alodials al dit Sr. directe y 5 LI lo s. çens als Anniversaris de la Parrochial de Sta. Eulalia de Ciutat, consta ab acte rebut en poder del discret Raphel Sastre sots à 6 Janer 1607.

Lo dit Cont. pagà al dit Perello 54 LI de les propietats de dos Missas baixes, una lo dia de St. Miquel de Sette., en lo altar del Nom de Jesus y la altre lo dia de Sta. Catharina de Sena, en lo altar del rosset, per Miquel Mulet; de la propietat de dos missas baixas, una lo dia de St. Juan de Juny, en lo altar del rosset, y la altre el primer de Janer, en lo altar del Sanctissim Nom de Jesus, per Juan Bonanot sabater, de la propietat de una missa baixa lo dia de St. Juan de Juny per anima de la Sr. Juana Tarrassa; de la propietat de 3 missas baixas, una lo dia de la Assumptio de Nostra Señora; una lo dia de la Visitatio, y la altre lo dia de tots Sancts, per anima de Elisabet terrassa y Bennasser; y 38 LI a compliment de les 54 LI son de diners del deposit Comu, axi al dit Gregori Perello com a Juan son fill, an el qual dit Gregori dexà 25 LI en son ultim testament, les quals rabe de dit Cont.; consta per son alba testimonial del Señor Gabriel Serra, sots à 11 de Noembre 1610 lo qual es en lo llibre de albarans de dit Cont.

Lo dit Cont. quità los 2 s 6 çens alodials a dit Gabriel Raxac, per la luitio y quitatio, del quals confessa haver rebut del dit Cont. una lliura dotze sous, proceit de almoyna que los R. P. P. fra Barthomeu Massanet y fr. Juan Riera donaren de contans per dit effecte. Consta ab alba testimonial fet per lo honor Andreu Gali sots à 16 Mars 1610. En lo qual se obliga firmar acte de quitatio sempre que los religiosos de dit Cont. lo demanen. Lo alba està continuat en lo llibre de albarans de dit Cont.

Lo dit Cont. quità les 5 LI 10 s çens als Anniversaris de la Parrochial de Sta Eulalia, per la luitio y quitatio de les quals confessan haver agudes y rebudes del dit Cont. los Procuradors dits Anniversaris 68 LI 15 s proceides de aquelles 425 LI donà la Sra. Elisabet Berard y Nicolau. Consta ab acte rebut en poder de Cosme Armengual notty sots a 12 octubre 1616.

### *Compra de les cases de la heretat de Sebastia Corro*

Barthomeu Marques parayre de la Vila de Inca curador dels bens y heretat de Sabastia y Miquel Corrons onclo y nebot respectius, firmà acte de venda de las Cases sots Alou y d'heretat del señor Bisbe y Rt. Capitol de la Seu de Mallorca, les quals Cases ja antes lo Cont. avia comprades del dit Miquel Corro hereu propietari de dit Sebastia, per preu de 80 LI, ço es trenta lliures contants y les 50 LI despres de la mort de Angelina Corro V<sup>a</sup> dexada de dit Sebastia y hereva usufructuari de aquell; y ab carrech de 16 LI. 5 s çent, ço es 15 s. al Rt. Comu de la Parrochial de la Vila de Inca als 29 Sette. y 16 LI. a la heretat dels dits Corrons. Consta per alba testimonial fet per M<sup>o</sup> Raphel Serra notty y firmat de dit Miquel Corro, sots a 6 dezembre 1605 lo qual es en lo deposit del Cont. y del acte de la venda. Consta en la Scrivania de la portio temporal à 28 de Janer 1616.

Esta nota pareix que contradiu a una altre mes vella respecte de les 16 LI çens perque en ella el que la escrigue, diu ques fan Amidides a diferents persones pero la veritat es que als 12 de febrer 1616 lo dit Barthomeu Marques en dit nom confessa haver rebut totes integres 16 LI per la pensio mes propessada, com consta per son albera en lo llibre de alberans de dit Cont.

En lo any 1616 comensaren a rebre dites 16 LI en diferens partides, ço es lo honor Bernat Malferit de la Vila de Inca 6 LI, M<sup>o</sup> Joseph Pasqual 1 LI 16 s, y lo sr. Baltazar Desbrull 3 LI 4 s, y tots diuen en sos alberans de rebuda, que les tenen cedides a la dita heretat.

Lo dit Cont. pagà les dites 80 LI per lo preu de dites Cases en esta forma: que lo dit Miquel Corro rebe 30 LI de diners del deposit Comu conforme albera firmat de sa propria ma sots a 14 Abril 1607, el qual està en el llibre de Alberans del Cont.

Lo dit Cont. quità los 15 sous çens al Rt. Comu de la parrochial de la Vila de Inca, que feia per dites Cases; per los quals confessan haver rebut lo Sr. Dor. Jaume Torrens pre. y Rector de dita Parrochial, M<sup>o</sup> Barthomeu Marques bossier y M<sup>o</sup> Gabriel Domenech pres. elegits per dit Comu per dit efecte, del dit Cont. 9 LI 7 s 6, procedes de la propietat de 14 s çens, que es 8 LI 15 s per 4 misses baxes voluntarias, una lo dia de pasqua de resurestio, una lo dia de Pentecostes, una lo dia del Corpus, y la ultima lo dia de la Nativitat de Cristo Nro. Sr., per francina Soler V<sup>a</sup> dexada de Simo Morro del lloch de Mancor; y de 12 s 6 que son de Nombre de 1 LI 7 s 6 que es la propietat de 3 s çens per una missa baxa de Juan Marroig. Consta de dita quitatio ab scriptura peivada firmada per dits Señors Preveres, sots a 27 Abril 1624, la qual esta en lo llibre corresponent.

Nota que dita quitatio se avia de fer instrument mediant en la scrivania de la portio temporal y havem de pagar luisme de les 9 LI 7s 6.

Lo dit Cont. quità les 6 ll çens de nombre de dites 16 LI 15 s. çens a la Señora Coloma Gali y Malferit, y Curadora de Geronia Morro se neta al Pare de la qual les cedi y transferi lo dit Bernat Morro; per la qual quitatio rebe dita Sra. Coloma del dit Cont. 75 ll les quals son procedes de la propietat de 2 LI 2 s. per una missa baxa a la Nostra Sra. del rosser, ques celebra el primer diumenge de Octubre per Arnau Gali, y de 50 LI que es la propietat de 4 LI çens, per dos officis Cantats de Nostra Señora del rosser; ùn lo primer diumenge de Maig, y lo altre lo primer diumenge de Octubre per la anima de Matheu Figarola; de 11 LI que es la propietat de una missa Cantada dia del rosser, salve y processo dit dia, per anima de Joan Llompard alias petit; de 1 LI 5 s. que es lo cumpliment de aquelles 425 LI dona la Señora Geronia Berard y Nicolau, y de 3 s. de nombre de 1 LI 7 s. 6 per la missa de Juan Marroig, les quals quantitats suman les 75 LI. Consta de dita quitatio ab acte rebut en poder de Miquel Serra notty.

Lo dit Cont. quità 6 LI 16 s. çens de nombre de les 16 LI 15 s. feian les dites Cases, a M<sup>o</sup> Joseph Pascual apotecari, el qual rebe 85 LI contans del dit Convent per la luitio y quitatio de dit çens, procedes de les 100 LI deposà el Sr. Gabriel Serra negret ab obligatio que lo Cont. tregue al Sanctissim Sacrament en los 3 derrers dias

de Carnestoltes, consta ab acte rebut en la scrivania de la portio temporal sots 10 Juny 1636. es en deposit.

Les 3 LI 4 s. çens restans de les 16 LI 15 s. fan les dites cases a la heretat del Sor. Baltazar Desbrull nos troba se sian quitades, y lo det Cont. no les quità, tenint occasio, pero moltes vegades lo dit Sor. Baltazar digue de paraula a los religiosos del Cont. dexaria dites 3 LI 4 s. çens al Cont. per sufragis. Mori sens fer altre testament, y lo ultim testament que avia fet dexà una missa cantada, per la cantitat de la qual, 1 LI çens.

Despres lo Sor. ffs. Desbrull son nebot y hereu universal entessa la voluntat de son Onclo, ha dit de paraula a los Religiosos de est Cont. que adimplissen la dita missa y de les restants 2 LI 4 s. çens, pagada la amortizatio, fundassen les missas cantadas quey cabrian. Fa fer diligentia ab lo dit Sor. ffs. Desbrull firma quitatio de dites 3 LI 4 s. çens; en la escrivania de la portio temporal, averiguantse del lluisme, ab los Señors directes del Alou y esmortizant les missas que li celebreran en rescampa.

#### *Stabliment de un quarto de terra de Llorens Morro*

Lo Señor Llorens Morro de la Vila de Inca stabli a dit Cont. un quarto de terra sots Alou y directe señoria del Sor. Bisbe y Molt Rt. Capítol de la Seu de Mallorca, ab Carrech de 10 s. çens alodials als señors directes Aloers y 2 LI çens al dit Morro, la primera dominica de Maig; y per preu y entrada de 70 LI contans, les quals lo dit Morro confessa haver rebudes de dit Cont. procedes de Nombre de aquelles 101 LI 5 s. que es la propietat de 52 missas baxas de plagis, una cada dimecres, en lo altar de Nostra Señora del rosset, per intencio del R. P. F. Gabriel Andreu, Religios de nostra Orde; Consta ab acte continuat en la Scrivania de la portio temporal, sots a 13 Abril, el qual està en deposit.

Lo dit Llorens Morro mogut de donotio, y aparexerli be que lo Cont. tragues al Sanctissim Sacrament, en al Dominica Quinquagesima, digue de paraula a los Religiosos, que celebrassen dita festa y solemnitat, per la sua intentio, asseñelant per la Caritat de dita festivitiat, les dites 2 LI çens, y que de esta manera ho dispondria en son testament.

E apres estant lo dit Morro detingut de malaltia corporal, de la qual mori sens fer testament, encomanà de paraula a son Confessor, el qual fonch lo Rt. M<sup>o</sup> ffs. Serra pre. y binificiat en la Parrochial de Inca, que de la propietat de dites 2 LI çens, los religiosos de dit Cont. lin celebrassen tantes misses baxes, quantes hi cabrian; y en exa conformitat se feu; com es de veura en lo llibre de les obligacions del Cont. Y per a major corroboratio de lo susdit, lo dit Rt. M<sup>o</sup> ffs. Serra, y una filla del dit Morro, dita francina, firmaren acte en poder de M<sup>o</sup> Cosme Armengual notty.

Nota que fora estat millor que axi lo dit acte, com los altres demunt dits se fossen fets en la dita Scrivania de la portio temporal, y aguessen pagat lluisme als

Señors directes, attes que los dits immobles son en Alou del Sor. Bisbe y Molt Rt. Capítol de la Seu de Mallorca.

Adverteix al qui ha escrita la nota, a cerca de los 10 s. çens alodials, ques dividiren entre los dits señors directes Aloers, y el Rt. Comu de la Parrochial de dita Vila de Inca, y de alguns albarans que lo Cont. te en lo llibre, se veu clarament, que los Procuradors de dit Rt. Comu han rebut vuit pensions de dits 5 s. çens, que fonch desde lo año 1615 fins a lo año 1623. Y desde les hores fins lo die de vuy, nos troba en dit llibre, ni alberans engrunats, los quals es son regoneguts tots, hajan rebut unses altres algunà partida per compte de dits 10 s. çens. Y axi fa veura lo acte de dita terra, y la obligatio que lo Cont. te, axi de estos 10 s. çens, com de los 14 s. çensals que los Señors Canonges ajustaren faedors a los Vuytens, perque no volgueren esser pagats de Lluisme de la dita terra.

#### *Compra de un quarto y mig de terra del Señor Juanot Trobat y Malferit.*

Lo Señor Joanot Trobat y Malferit vene un quarto y mig de terra al dit Cont. sots Alou y directe domini del Señor Baltazar Desbrull ab Carrech de 8 LI çens al dit Trobat y Malferit, y ab antrada y preu de 50 LI contans, les quals confessa haver rebudes del dit Cont. y son procedides de 31 LI 5 s. que donà el P. F. Gabriel Andreu per les 52 missas baxes com està dit de 18 LI 15 s. per la propietat de una Missa Cantada voluntaria per Coloma Bonafe. Consta ab acte rebut en poder de Geroni Rosello notty. al primer de Dezembre 1611.

Lo dit Cont. quità les dites 8 LI çensales al Sor. Juanot Trobat y Malferit per les quals confessa haver rebut de dit Cont. 100 LI contans procedides de aquelles 425 deposa la sra. Berard y Nicolau. Consta ab acte rebut en poder de Pere Mut notty sots a 6 de Sette. 1616.

#### *Cases de Mestre Miquel Mulet*

Lo dit Cont. poseix les Cases de Mre. Miquel Mulet ab virtut de stabliment que li feu de aquelles lo R. P. F. Antoni Domingo Bestatrd Prior de dit Cont. de St. Domingo de Inca, curador testamentari de la heretat de dit Mulet, el qual en son ultim testament rebut en poder de Bathomeu Casesnoves notty. sots a 21 Dezembre 1608, y publicat sots a 10 Juliol 1610, feu hereu seu propietari la sua anima. Lo dit testament en sa publica forma, està en lo deposit. Les quals cases son en Alou y directe domini del Honor Antoni Raxac del lloch de Biniamar y a çens de 2 s. 6 alodials faedors a dit Sor. Aloer, y 2 LI çens a les Religioses del Monestir y Cont. de St. Barthomeu de la pnt. Vila de Inca, y ab pacte y conditio que lo dit Cont. fes 19 LI 15 s. çens.

Lo dit Mulet en son dit ultim testament dispongue que lo Prelat Superior de dit Cont. qui per temps seria quant moriria lo hereu usufructuari que era se muller

Catharina Mulet, pagats tots los deutes et als, lo que restaria ne fes be per la sua anima en la dita Iglesia de St. Domingo, com consta en son ultim testament. Y axi lo dit P. Fra Bestard en dit nom volgue que lo Cont. se retingues les pensions y propietat de les 19 LI 15 s. çens, en compensatio y computo de 28 LI çens que li havia de consignar, per set festes de set primers diumenges de mes, ço es Hores Canonicas, Missa Cantada, sermo, y processo de Nostra Señora del rosser, y les demes que consigna, foren per la obligatio de la llantia, per lo çens que se havia de quitar a les Monges, y per los 2 s. 6 çens alodial. Y consigna renda equivalent ab propietat duplicada. Com tot llargament es de veura en un paper en forma de acte, lo qual esta dins del deposit en un quadern, o, llevador de pergami asseñalat fora ab la pnt. lletra, f.

Lo dit Convent quità les 2 LI çens, feian les Cases de dit Miquel Mulet al Monestir y Cont. de St. Barthomeu de la pnt. Vila de Inca, per les quals les Religioses de dit Cont. confessan haver agudes y rebudes del P. Prior de est. Cont. 25 LI ab polisa an taula administrada per lo Mags. Jaume Muntaner tauler, y de diners proceits ço es 2 LI 8 s. 2 per una ,issa baxa lo dia de St. Antoni de Janer, per Antonia Coll de Biniamar, 2 LI 2 s. per una missa baxa lo dia de Sta. Catharina Martir, per Catharina Coll de Biniamar, 2 LI 12 s. per una missa baxa lo dia de St. ffs: per Francisca Capo y Balla. 2 LI 8 s. 5 per una missa baxa lo dia de St. Agusti, per M<sup>o</sup> Christofol Pons, 10 LI per una Missa Cantada ab diaca y subdiaca, y orga lo dia de la Visitacio de Nostra Sra. per lo Rt. M<sup>o</sup> Pere Fiel pre. y lo demes a cumpliment de les 25 LI de lo que restà de les 100 LI donà M<sup>o</sup> Gabriel Serra per traura al Sanctissim Sacrament del 3 derrers dias de Carnestoltes. Consta de dita quitatio ab acte rebut en poder de Melchion Mojer notty sots a 24 Juliol del any 1639. Lo acte de quitatio està en deposit.

La dita Catharina Mulet fonch anterrada en lo Cont. de St. Domindo de Inca als 4 de 9bre 1629.

#### *Cases de Antoni Ramis als. Xorch*

Lo Cont. poseix les dites Cases de Antoni Ramis per legat feu a dit Cont. per amor de Deu, apres obita de Juana se muller, y aquelles vol sien stimades; y del valor de ellas, dispon que los Pares de dit Cont. celebren per la sua anima el dia que entraran en possessio de dites Cases, en avant 100 missas baxas, compressas les Missas de St. Gregori; y perpetuament sian obligats cada any celebrar sis Missas Cantades en dita Iglesia de St. Domingo, ço es una el dia y festa del Glorios St. Antoni de Juny; una el dia de St. Pere; una el dia de St. Juan de Juny; una el dia de St. Miquel de Sette; una el dia del Sanctissim Nom de Jesus; y una el dia de Nostra Señora de Agost. Y de lo demes del valor de dites Cases vol sian celebrades tantes misses baxas com hi cabran. Y dispon que lo que tocara à dits Religiosos per la sepultura, sia contat en la dita quantitat. Consta en son ultim testament rebut en poder de Melchion Moger notty sots a 6 de Dezembre 1633, del qual testament

tenim nota de les obres pias.

Les dites cases estan obligades a fer 1 Ll çens al offici dels sabaters de la Vila de Inca, y sis diners alodials a Antoni Raxac señor directe del Alou de dites Cases. Veres son dites partides de çens.

Nota que fa veura lo acte de dites Cases, per avariguar esta partida de çens, perque solament se ha posat assi per haver ho sentit dir de esta manera. Lo acte de dites Cases es en deposit.

Als 28 de febrer 1644 despres de la mort de Juana Ramis V<sup>a</sup> dexada del dit Antoni Ramis, foren estimades dites Cases per Mestre Guillem Matheu picapedrer, y Mestre Lluís Duran fuster e 125 Ll. De les quals deduides les propietats dels censals, a que estan obligades dites Cases, y de les 6 Missas Cantades perpetuas et als, restaren netas 29 Ll 2 s. 3, per les quals se ly han manat celebrar 200 Missas baixes per la sus anima; com es de veura axi de estas missas, com de les Cantades en lo llibre de les obligacions del dit Convent.

#### *Pessa de terra de Joana Ramis Vidua*

Lo dit Antoni Ramis als Xorch dexà per bon amor y per lo dot y drets dotals a Joana Ramis se muller les propietats anomenades Son Pujol y Son Manorqui situades en lo terme de la Vila de Inca ab obligacio dels censals, a los quals estan obligades dites propietats. Consta ab son ultim testament rebut per dit Moger notty sots a 6 Dezembre 1633.

La dita Joana Ramis feu donatio pura, mera, simple y de pnt. de tots sos bens presens y esdevenidors aguts y per haver, als Reverents Pares y Cont. de St. Domingo de la Vila de Inca, ab pacte y conditio que tot lo temps de la sua Vida la tinguessen alimentada, calçada y vestida, tant sana, com malalta, y ab les conditions infrascritas. Primo obliga al Cont. que despres de la sua mort, pagà 30 Ll a Juana xanxo muller de Mre. Jaume xanxo teixidor de llana. Secundo dona y paga lo dit Cont. 20 Ll a Juana Ramis filla de Juan Antoni Ramis, en contemplacio de matrimoni; et non als. Tercio se retinga 15 Ll per fer a ses ultimas voluntats. Consta de dita donatio en poder de M<sup>o</sup> ffs. Rubert notty sots a 2 Juliol 1640.

En virtut del predit llegat pio feu lo dit Antoni Ramis de les dites Cases al Cont. y de la susdita donatio feu la dita Joana Ramis de les dites propietats; constituït personalment M<sup>o</sup> Antoni Gali llochinent del Soñor Balle Real de la pnt. Vila de Inca aportant la Vara, y en compaña de Miquel Arrom scriva Real, y de Miquel Ferrer Misatge, en les Cases de dit Ramis xorch, y en las pessas de terra de Joana Ramis V<sup>a</sup> donà real, verdadera y actual possessio de les dites Cases y terra a los Religiosos y cont. de St. Domingo de Inca, y per ell al R. P. F. Gabriel Forner Supprior de dit Cont. tenint ple poder de tots los Religiosos per dit effecte. Tot lo qual passà devant dos testimonis, com llargament es de Veura en lo llibre de les provisions de la Curial real de la present Vila de Inca, en lo qual estan continuats estos actes de possessori,

sots a 26 de febrer 1644. Del qual llibre se es terta Copia autentica, la qual esta en deposit. (A)

Lo honor Pere Rubi de la Vila de Selva donà a Pere son fill tots sos bens presents y esdevenidors ab donatio honerosa en contemplatio de matrimoni, y passades quatre generacions vincula la sua heretat al Cont. de St. Domingo de la pnt. Vila de Inca. Consta ab acte rebut en poder del discret Sebastià Servera notty de la Vila de Selva, sots 12 de Abril 1640.

La propietat dita son Pujol compra dit Ramis de Gregori Balle del lloc de Bujer, com consta em poder de Matheu Terrasa notty. als 28 octubre 1592 ab carrach de onse sous y sis alludials, y vint y sis sous de renda, los quals estan quitats per dit Ramis a Antoni Bennaser de Inca, com consta en poder de M<sup>o</sup> Melchior Mojer notty. als 14 Janer 1630. Los dos actes estan en deposit lo de la compra nombre 25 y el de la quitatio nombre 26.

(A).-La qual pessa de terra dita son Manorqui lo dit Antoni Ramis poseia ab virtut de compra feu de Pere Segui als. Manorqui fill de Miquel, y de Catharina se muller. Consta ab acte rebut en poder de Hieroni Rosello notty sots a 18 Janer 1622. lo qual acte es en deposit, y dita pesa de terra fa 5 s. çens alodials als hereus de la Señora Hieronia Nadala directe aloera de dita pessa de terra, com es de veura en dit acte.

Lo honor Thomas Fiol y Serra vincula la sua heretat a est Cont. de St. Domingo de la Vila de Inca. consta en son ultim testament fet en poder del dist. Antoni Segui, sots als 2 Janer de 1679. Se feu la diligencia, vinguda la occasio, y no queda cossa en limpio convenient.

Tres cuortons de terra que se añadiren á lo hort antes de fer la paret als 12 Octubre 1728 comprà lo Convent circa tres cortons de terra del Blanquer á Dn. Jordi Callar Dameto per preu de cent xexanta sinch lliuras dich 165 Ll. de estas pegá o doná 100 lliuras Mestre Bernat Figarola, y son fill el M. R. P. M. Esteva Figuerola digue que de las 5 Ll çens que corresponian, sé fés tots los anys el dia de St. Andreu la festividad de les Cedulas y axi lo dispongué en la sua disposicio, vide fol 146 hujus libri taula de los Censals.

I aixó és, pel que fa a immobles, el que figura a la primera part del capbreu.

Això no obstant, atesos altres documents que hem examinat, s'arriba al coneixement d'altres adquisicions -alguna de les quals en concepte de donació- no ubicades en el mateix terreny que conformà la totalitat del solar on s'edificaren posteriorment les distintes dependències (església, convent, claustre, escola, etc., i un extens terreny dedicat a hort), que foren venudes amb l'objecte de dedicar el producte de la transacció a cobrir les nombroses despeses dels necessaris edificis.

D'entre els escrits als quals abans ens hem referit, destaca un pergami, de 576 x 700 mm., expedit al Palau Reial d'Aranjuez el dia 1 de maig de 1606. El signa el mateix rei Felip III i, com a testimoni, també el Sr. Francisco de Rojas y Sandoval, duc de Lerma; el Sr. Gomesio Dávila, marquès de Velada; el Sr. Cristóbal de Rojas y Sandoval, duc de Cea, i el Sr. Henrique de Culman.



Es tracta de la cessió que fa el monarca d'un solar o corral de la seva propietat, situat prop de la plaça de la Quartera, d'Inca, anomenat lo triquet, que abans va pertànyer a un tal Albertí, la propietat del qual traspassa als religiosos del convent de Sant Domingo d'Inca.

Aquesta finca, mitjançant escriptura pública de dia 22 de gener de 1608, fou venuda a l'honor Juan Morro als Starás, o de Son Starás, d'Inca. Diu el mateix document que en aquesta propietat hi havia abans una casa, ja esbucada, i que en el moment de la transmissió contenia gran quantitat d'enderròcs i de deixalles. Signen el document, com a venedors, en nom del convent, fra Gabriel Andreu, fra Bartolomé Massanet i fra Antonio Torrens, i com a comprador, Juan Morro. El notari Rafael Serra n'autoritza la compra-venda.(4)

El 23 d'octubre de 1612, nova escriptura atorgada per Juan Morro, agricultor, per la qual ven a Pedro Armengual, sabater, adolescent, fill de Refael Armengua, una part del terreny adquirit als dominics l'any 1608. Signa com a venedor l'esmentat Juan Morro i Rafael Armengual com a comprador. N'autoritza el contracte el notari Bartolomé Parets.(5)

La resta de la finca adquirida per Juan Morro als dominics l'any 1608, la vengué a Jaime Xanxo el 8 d'abril de 1617. El corresponent document, el signen el comprador i el venedor, com també el notari Sebastián Servera.(6)

En els documents anteriorment transcrits, com també en les altres tres parts restants que constitueixen el capbreu, figuren un elevat nombre de llinatges, la major part dels quals són de persones naturals d'Inca o que hi residien en aquella època: els Malferits, Vicens, Morro, Bennassar, Llompart, Capó, Terrassa, Mulet, Muntaner, Mora, Ferrer, Matheu, Bonafé, Ramis, Siquier, Berard, Desbrull, Coll, Figuerola, Oliver, Nadal, Armengual, -amb les variants Amengual i Armengól-, Palou, Serra, Descós, etc. Aquests noms són els que, per aquest ordre, apareixen amb major freqüència, sense que això signifiqui preponderància sobre la resta, ja que cal tenir present que, a més del convent de Sant Domingo, Inca comptava amb la presència d'una altre orde religiós, el franciscà, establert a la nostra ciutat el 1325, a més de l'església parroquial de Santa Maria la Major.

Recordem també que alguns dels llinatges anteriorment assenyalats -Malferit, Berard, Desbrull i Descós-, avui extingits, els portaren personalitats il·lustres i de gran relleu social, cultural i religiós.

D'entre aquests darrers, citem els Malferits, la família dels quals estava arrelada a Inca des del segle XIV: comptà amb noms com Guillermo Malferit, qui el 1343 prestà jurament de fidelitat a Pere IV d'Aragó; Mateo Malferit, juriconsult i ambaixador del rei d'Aragó a Milà i Siena i regent a Nàpols el 1442; Tomàs Malferit, fill de l'anterior,

4.- P. E. C. R., 29, p. 33.

5.- P. E. C. R., 29, p. 98.

6.- P. E. C. R., 29. 160.

fou membre de Superior Consell d'Aragó, inspector dels exèrcits de Gonzalo de Córdoba a les guerres d'Itàlia i, posteriorment, president del Consell d'Aragó i també fou comissionat per acompanyar la Sra. Jerònima de Foix amb motiu de les seves noces amb el rei Ferran d'Aragó.

Menció especial mereixen dues figures rellevants d'aquesta família, les quals varen pertànyer a l'orde dominica: Lorenzo i Guillermo Malferit, oncle i nebot, i d'una manera preferent el darrer, a qui el P. Tomàs Febrer, en la seva *Historia de las Grandezas del Real Convento de Santo Domingo, Orden de Predicadores, de Palma, en Mallorca*,(7) dedica tres capítols en la seva biografia.

Citarem també els Berard, d'entre els quals destaca el P. Francisco Berard, fundador del convent de Sant Domingo d'Inca, insigne predicador i historiador (en el tom III de la seva obra manuscrita figura un elogi fúnebre al P. Guillermo Malferit) i Jerónimo Berard, autor de *Viaje a las Villas de Mallorca*,(8) manuscrit de la Biblioteca de l'Ajuntament de Palma, transcrit i publicat per Lorenzo Pérez el 1983.

Citarem els Desbrull, fent esment de Ramon Desbrull, natural d'Inca, home de molt talent i capacitat, a qui el rei Jaume II de Mallorca, el 1300, comissionà, juntament amb Pedro Struc -qui, a la seva mort el 1304, fou substituït per Bernardo Beltrán- per a la fundació d'onze viles. Cap el 1307 fou comissionat també per visitar totes les fonts de Mallorca. Escriví l'obra "*Liber Acuarum Forensium*",(9) que publicà el 1310 per ordre del monarca. Cal parlar d'Arnaldo Desbrull, prevere i ermità, també inquer, que participà en la fundació de l'ermita de Sant Honorat.

Citarem els Descós, el representant dels quals, Arnaldo Descós, filòsof i humanista, va pertànyer a l'escola de Santa Magdalena; fou deixeble de Bartomeu Far, fundador de l'esmentada escola i corrector de la "*Gramàtica llatina*", de Pastrana. Segons Descós, "*las virtudes de la amistad y de la felicidad son básicas en la ética clásica*".(10)

Hem volgut retre aquest petit homenatge de record als qui portaren aquests llinatges tan rellevants, compresos els naturals de la nostra vila, i aquells que col.laboraren a formar l'alt concepte que al llarg dels temps ha assolit la nostra ciutat d'Inca i hi contribuïren. Els seus llinatges, avui extingits, són dignes de tota estimació.

7.- P. Tomás Febrer O. P. "*Historia de las grandezas del Real Convento de Santo Domingo, Orden de Predicadores, de Palma de Mallorca*" Ms. t. III Archivo Diocesano de Mallorca.

8.- Jerónimo Berard. "*Viaje a las Villas de Mallorca, 1789*". Ayuntamiento de Palma, 1983.

9.- Joaquín M<sup>º</sup> Bover. "*Biblioteca de Escritores Baleares*". t. I., p. 229.

10.- Sebastià Trias Mercant. "*Història del Pensament a Mallorca*". ps. 136-137.



# CONFLICTES I DEBATS DINS L'OCI. LES TAVERNES I EL SEU ENTORN (1883-1936).

MIQUEL PIERAS VILLALONGA

## 1.- INTRODUCCIÓ

L'inca de finals del s. XIX i principis del XX vivia uns canvis importantíssims: passava del taller a la fàbrica, del camp a la ciutat, de l'emigració a l'immigració..., alhora, diferents grups socials volgueren modificar les formes d'oci i de temps lliure de la població, impulsant-ne unes i rebutjant-ne unes altres.

La taverna i tot allò que l'envoltava (el joc, l'alcohol, la vagància, l'associacionisme, la diversió), juntament amb formes tradicionals d'oci (lluites amb animals, determinats balls o certs jocs i festes...), foren criticats, perseguits i durament castigats. Amb aquesta comunicació intentarem descobrir quins canvis es van produir dins les formes d'oci, què s'amagava darrera la lluita contra la taverna, per què certs grups estaven tan preocupats per l'entreteniment dels treballadors, quines alternatives s'oferien a la taverna; i a la vegada, demostrar que estudiant espais tan poc explorats fins ara a Mallorca, com la taverna o les sales de joc, es poden descobrir els conflictes i les lluites de les societats del passat.

Aquests canvis i problemes de l'inca del s. XIX i principis del s. XX s'estaven desenvolupant, de forma quasi bé idèntica, a tota l'Europa industrialitzada. Però la historiografia anglesa ha estat la més preocupada per aquests temes. Els historiadors

anglesos ja disposen de cronologies prou ajustades del moment en què comencen a declinar les formes "tradicionals" d'oci<sup>1</sup>, en què emergeixen el music-hall i els esports de masses (ciclisme, futbol...) i en què apareix el conflicte entre les tavernes i les "societats de la temprança"<sup>2</sup>. Els historiadors anglesos han tractat el puritanisme tradicional, impulsor d'aquestes "societats de la temprança", recordant que aquests eren els principals enemics de les tavernes atacant l'alcoholisme i proposant com a alternativa l'oració, una vida eclesial intensa, les excursions o les marxés anti-alcohòliques<sup>3</sup>. Finalment, han demostrat que, malgrat tot, el que més interessava era imposar un oci molt controlat, un oci que no provocàs absentisme ni falta de rigidesa en els horaris del treball. E. P. Thompson apunta que durant el segle XIX es va dirigir als obrers la propaganda de l'economia del temps i es va consolidar una nova moral (la de la societat capitalista) segons la qual s'ha de consumir, comercialitzar i utilitzar tot el temps, ja que és insultant que la mà d'obra simplement "passi l'estona"<sup>4</sup>.

## 2.- CONFLICTE A L'OCI

### 2.1.- La societat enfront l'oci

#### 2.1.1.- El paper del moviment catòlic

A Mallorca, com indica Pere Fullana<sup>5</sup>, les autoritats catòliques del darrer terç del s. XIX es mostraven preocupades pel temps lliure dels creients. La cúpula catòlica comprovava com les tradicions s'anaven perdent, fins i tot anar a missa, i es preocupava per l'augment del costum de blasfemar, d'insultar, de passar el temps lliure a les tavernes, per l'alcoholisme i pel joc com a signes de la descristianització

<sup>1</sup> El decliu o desaparició de certes formes d'oci tradicionals i l'ascens de noves formes era un fet a Mallorca en el darrer terç del s. XIX. L'Arxiduc ho mostra clarament "...Pasemos ahora a considerar los diversos juegos que son corrientes en Mallorca, comenzando por aquellas partidas populares que representan, más o menos, ejercicios gimnásticos (es refereix a **torça mà, torça dit o tirar barrarca**). Los mozos de 20-25 años se entretienen con esta clase de juegos los domingos y fiestas al salir del oficio de la iglesia; esto sucede con los payeses, pero en los pueblos y en Palma esta vieja costumbre se ha perdido por la influencia de los casinos y otros puntos de reunión donde se juegan otra clase de juegos." Arxiduc Lluís Salvador, **Costumbres de los mallorquines. Artesanía y folklore**, Ed. Olañeta, Barcelona, 1981, p. 109

<sup>2</sup> "Work and leisure", **Past & Present**, 1964, nº 29. "Work and leisure in industrial society", **Past & Present**, 1965, nº 30

<sup>3</sup> Jorge Uría. "Ocio, espacios de sociabilidad y estrategias de control social: la taberna en Asturias en el primer tercio del siglo XX". **Sindicalismo y movimientos sociales siglos XIX-XX**. Manuel Redero (coord). Centro de Estudios Históricos, Madrid, 1994, p. 87-88

<sup>4</sup> E. P. Thompson. "Tiempo disciplina de trabajo y capitalismo industrial" en **Tradición, revuelta y conciencia de clase**. Barcelona, Crítica, 1979, p. 284-285.

<sup>5</sup> Pere Fullana, **El moviment catòlic a Mallorca (1875-1902)**, Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1994, p. 200-207

de la societat. Per contrarestar aquesta tendència l'Església introduí alternatives que anaven des de la celebració de "quaranta hores" durant el carnaval, passant per la creació de Cercles d'Obrers Catòlics, fins a la formació d'organitzacions esportives juvenils.

Es pot rastrejar la concepció que tenien de l'oci i el temps lliure els grups catòlics d'Inca mitjançant la premsa local. **La Veu d'Inca**, dirigida per Miquel Duran, és un clar exemple de premsa catòlica crítica amb aquells que han abandonat la moral de l'Església i preocupada per la societat que l'envolta<sup>6</sup>. Dins la mateixa tendència s'han d'inscriure **Ca-Nostra**, **Es ca d'Inca**, i **El Heraldo de Inca** quan fou dirigit pel prevere Francesc Rayó.

Des del primer número, **La Veu d'Inca** inicia una campanya per la moralitat dels entreteniments i per introduir noves formes d'oci més cristianes. Setmana rera setmana els diferents articulistes es queixaven del relaxament moral del poble, del canvi espectacular dels costums i de l'introducció de noves formes d'oci<sup>7</sup>. Criticaven la prostitució i la consideraven un fre pel progrés moral de la ciutat<sup>8</sup>. Atacaven tots els espectacles violents, bregues de çans<sup>9</sup>, curses de braus<sup>10</sup>, així com el ball "modern" i "forà"<sup>11</sup>. També intentaven introduir la moderació en els "excessos" del carnaval<sup>12</sup>.

Paralelament a aquesta crítica, els grups catòlics inquers proposaven la creació d'unes formes de temps lliure alternatives: un oci instructiu, formatiu, recristianitzador. Aquestes intencions es materialitzaren el 1900, quan Miquel Duran fundà un Cercle d'Obrers Catòlics. Els objectius de Duran eren:

<sup>6</sup> Bartomeu Carrió, "La Veu d'Inca: un setmanari catòlic i nacionalista per a una ciutat en procés d'industrialització" en **I Jornades d'Estudis Locals**, Ed. Ajuntament d'Inca, 1994, p. 201.

<sup>7</sup> "...avui l'infant als deu anys ja vol esser homo, als dotze ja's viciós i al vintidos va arrugat, ali-caigut i amb cabeis blancs, ja casi no té energies... i tot perque han desterrat del món les costums antigues. ¡O temporal! ¡O moris! De cines y teatros be ni ha massa! **La Veu d'Inca**, n. 66, 1 abril 1916.

<sup>8</sup> "Notícia que dona pena.- A la nit del dimecres al dijous passat, el sr. batle va detenir a dues Venus, que feia alguns dies campaven per Inca, per donar-los el passaport per altres terres... Quina promiscuació més feresta! Hi ha materia per cangrenar a tot el poble". **La Veu d'Inca**, n. 6, 6 de febrer 1915

<sup>9</sup> "Reunits els caps-pares de la barbàrie en el poble veïnat de Campanet acordaren fer barallar els pobres çans dins la possessió anomenada son Pereió Gran... d'on ve aquest mal?... la ociositat i la crudelitat, diu Ruskin, són els únics vicis que té l'homo. **La Veu d'Inca**, n. 125, 5 maig 1917.

<sup>10</sup> "De tots els espectacles salvatges amb que l'home s'entreté i satisfà les seves aficions sagnantes i el seu esperit de lluita, és, el dels toros, indubtablement el més vistós, el més espectacle. **Ca-Nostra**, 24 juliol 1914.

"El amor al prójimo se aviene mal con las lides taurina... donde la caridad cristiana impere, ha de ser abolida la tauromaquia". **El Heraldo de Inca**, 30 maig 1901.

<sup>11</sup> "El ball de boleros que han acordat que es fes per sant Abdon, no mos agrada cap mica; trobam que deshonra al poble... y que ofén els patrons; no porem menos de protestà una i mil vegades contra aquest ball, i de que els nostres doblers hagin de servir per omplir les butxaques de aquesta gent "non santa", en detriment de la sana moral y corrupció d'aquest poble". **Es ca d'Inca**, n. 7, 27 juliol, 1901.

<sup>12</sup> "Si s'han de fer festes de carnaval haurien de reunir les següents condicions: 1. que no fossen excessivament costoses, per què l'any no és a propòsit per tudar i lo que s'hagués de fer hauria d'estar a s'alcans de molts; 2. que lo que se fes fon artístic, i fi, no un bunyol ni una grosseria; 3. que fos cosa tan correcta que no hi haguessen de tenir res a dir ni sa moral, ni sa religió. **La Veu d'Inca**, 9 gener 1915.

*"...encaminar a los jóvenes, que empiezan a separarse del regazo de sus padres en su más peligrosa edad, encontrando en dicho centro verdadera expansión con juegos morales, recreativos, buenas lecturas, veladas, conciertos, escuelas, etc."*<sup>13</sup>

Dins aquest ambient catòlic favorable a l'associacionisme, el 1916, des de les pàgines de **La Veu d'Inca**, s'apuntava la possibilitat de crear un conjunt coral pròxim als grups catòlics<sup>14</sup>. Les seves funcions eren instructives i cristianes:

*"...ha de beneficiar els nostres infants i joves, perquè en lloc de cantar amb crits desentonats i semisalvatges, a voltes ofenent així les orelles dels delicats en músics, ho faran entonadament i amb gust estètic. Beneficiarà als bons obrers. No ha de ser consolador per l'obrer catòlic, després de sofrir amb santa resignació les fatigues que li aporten els treballs cotidians, descansar a la vesprada amarant-se amb les suaus i místiques melodies d'un tros de música religiosa o amb les ingènues i fresques cantories de nostra terra?"*<sup>15</sup>

Els exploradors, boys-scouts, foren una altra forma d'oci que sorgí a Mallorca des del catolicisme per introduir la moralitat cristiana dins el temps lliure. L'articulista del setmanari **Ca-Nostra** considerava els boys-scouts quasi com una associació perfecte:

*"Per força han d'agradar aquests exploradors. La bona criança que reben, el respecte als altres en què s'inspiren lo sans i forts de cos i d'ànima que puguen, els perills de què s'aparten, les reunions, sovint dolentes, de què se priven, són raons més que poderoses per veure amb fonda simpatia sa Federació mallorquina catòlica deportiva."*<sup>16</sup>

### **2.1.2.- La burgesia modernitzadora**

El procés d'industrialització i el creixement econòmic i comercial foren els fonaments sobre els quals es desenvolupà una petita burgesia inquera i un grup d'"intel·lectuals" que s'expressaven mitjançant la premsa local (**Revista de Inca**, algunes etapes de **El Heraldo de Inca**<sup>17</sup>, **El Eco de Inca**, **Ecos**, **La Comarca**, o **La Ciudad**). Una de les seves preocupacions més importants era el moviment associacionista i reivindicatiu de la classe obrera. El 1915 l'empresari Joan Gelabert

<sup>13</sup> **Eco de Inca**, n. 18

<sup>14</sup> Podria tractar-se del que, en els pròxims anys, seria l'Harpa d'Inca.

<sup>15</sup> **La Veu d'Inca**, n. 95, 21 octubre 1916.

<sup>16</sup> **Ca-Nostra**, 20 desembre 1913.

ho deia així de clar "*l'amor (entre obrer i patró) es converteix en odi*"; i, segons l'empresari Ramon Reus, "*l'obrer ha begut aigües verinoses i és precis mirar per ell procurant donar-li un contra-verí*"<sup>18</sup>. A més, part d'aquesta burgesia es mostrava interessada per la modernització i el progrés de la ciutat. Quant a l'oci, consideraven que els divertiments moderns i que conduïen al progrés i a la instrucció eren els bons, mentre que els antics s'havien d'eliminar<sup>19</sup>. Per a la burgesia, l'oci havia de ser totalment útil, havia de servir per instruir el poble, per educar-lo, per culturitzar-lo, per afavorir el progrés i la civilització i per reduir la barbàrie<sup>20</sup>.

El 1901, quan a la "selecta" societat **El Centro** es parlava de crear una associació dedicada exclusivament a representar obres de teatre, l'articulista del **Heraldo de Inca** escrivia:

*"... con ello Inca tendrá diversiones no tan sólo verdaderamente agradables, sino instructivas...Inca no hay duda empieza con este modo de proceder a demostrar su desenvolvimiento, se encamina a pasos gigantescos por la senda del progreso y dentro de breve lapso seguramente que, la ciudad hoy apenas nacida, se hallará en el apogeo del adelanto y la riqueza."*<sup>21</sup>

Les ànsies de modernitat i de canvi de part de la burgesia i de la intel·lectualitat inquera es manifestaren, de forma clara, a l'hora de considerar els actes de les festes populars, sobretot les patronals. L'atac, en nom del progrés, la civilització i l'educació, contra les curses de braus va omplir nombroses editorials<sup>22</sup>. **El Eco de Inca** es va fer ressó d'aquesta campanya contra les curses de braus. Davant la multa de cent vint-i-cinc pessetes que va imposar el governador al batle de Campanet per presidir una cursa de braus amb cans, **El Eco** deia:

<sup>17</sup> **El Heraldo de Inca**, en els primers nombres, segurament estaria controlat per algun grup més o manco avançat i lliberal. Però durant l'estiu de 1901 la seva direcció fou presa per grups més conservadors. En aquest sentit **Es Ca d'Inca**, publicació controlada per capellans i seminaristes, afirmava, referint-se a **El Heraldo de Inca**, que "ara, venturosament, ha pres la direcció mossèn Francesc Rayó". **Es ca d'Inca**, n. 5, 14 juliol 1901.

<sup>18</sup> **La Veu d'Inca**, n. 4, 23 gener 1915.

<sup>19</sup> Seguint a l'antropòleg català Manuel Delgado, hem de dir que la "modernitat" va establir la racionalització total del temps i la preeminència del "temps productiu" sobre el "temps de lleure". Per als "moderns" la festa com a "pèrdua de temps" era un obstacle per al desenvolupament econòmic. Manuel Delgado, **La festa a Catalunya, avui**, Ed. Barcanova, Barcelona, 1992.

<sup>20</sup> "Inca necesita de grandes centros de asociación y de reunión, no pero como los que hoy tiene (casinos, cafés, tabernas) sino centros donde ençjentre alimento para su inteligencia, ejemplos que imitar de moralidad y buenas costumbres, modelos prácticos de unir voluntades y capitales". **Revista de Inca**, 14 marc 1884.

<sup>21</sup> **El Heraldo de Inca**, n. 19, 14 febrer 1901

<sup>22</sup> "...no hablaré de los desórdenes de embriaguez y de gula, de libertinaje y de pependencias, que suelen preceder, acompañar y seguir al espectáculo... Claman contra las corridas de toros la higiene, la economía, la agricultura y el orden público." **El Heraldo de Inca**, n. 34, 30 maig 1901.



*"Sentimos de veras el percance, deplorando que el sr. Gobernador multe a un alcalde rural por presidir un acto que no consideramos tan bárbaro como los espectáculos de toros de muerte que preside el secretario de su excelencia."*<sup>23</sup>

Les festes patronals, dedicades a Sant Abdon i Senen, també eren un punt per a la crítica de tot allò que pareixia "antic" i "antimodern". El 1900 l'articulista de **El Eco** ho reflectia d'aquesta forma:

*"(A les festes), desgraciadamente, continúan aferrados a la rutina y el martirio de un impúber novillero y el monótono tum-tum del clásico tamboril. Creíamos que para llevar a caba una fiesta de carácter popular, al pueblo debía consultarse y pedir apoyo en provecho de la cultura y buen nombre en general."*<sup>24</sup>

Seguidament, **El Eco de Inca** proposava diferents actes per tal de modernitzar les festes patronals: una exposició agrícola, desfilades de cotxes, carreres de cavalls i bicicletes, balls, cucanyes, il.luminacions venecianes, focs artificials, concerts de banda i vetlades literàries.

El 1923, quan les festes patronals ja eren més "modernes", l'editorialista del setmanari **Ecos** n'estava orgullós i escrivia:

*"No fueron estos (referint-se als actes de les festes) una burda expansión bullanguera, ni un simple espectáculo callejero para mal recreo de los sentidos. Todo lo contrario. Fueron una selectísima demostración de buen gusto y la mayor parte se dirigieron a la noble complacencia del espíritu y del entendimiento. Con lo cual se exteriorizaron los anhelos de un pueblo, de sus componentes directores: el Ayuntamiento, Comisiones, la Industria, la Banca y el Comercio, para sacudir la modorra, las costumbres arcaicas en cuanto tienen la obligada mudanza y todo aquello que significa el estancamiento y la terquedad de una población en querer mantenerse aferrada a lo vulgar y ajena a los movimientos progresivos y de reforma."*<sup>25</sup>

---

[Les curses de braus] "constituyen una especie de parto que sólo sirve para alimentar el bullicio y las barbaridades, pervirtiendo poco a poco el corazón humano e imposibilitando que se adelante en la siuavidad de las costumbres ... embobar y divertir bárbaramente al público ignorante interesa mucho más que no sacar a éste de la rutina y de las tinieblas, distrayéndole con diversiones varias, de índelo más culta". **El Heraldo de Inca**, n. 39, 4 juliol, 1901.

<sup>23</sup> **El Eco de Inca**, 28 juliol 1900

<sup>24</sup> **El Eco de Inca**, 22 setembre 1900

<sup>25</sup> **Ecos**, n. 10, 9 agost 1923.

### 2.1.3 Els debats durant la segona república

Els grups progressistes i d'esquerres, fins a l'arribada de la II República, havien tengut un paper molt reduït dins el debat de l'oci a les pàgines de la premsa inquera. Però el 1931 la batllia d'Inca va caure en les seves mans.

Un dels seus objectius principals era fer l'oci més laic. Prova d'això és que el programa de les primeres festes patronals republicanes va obrir un acalorat debat a la sala de plens de l'Ajuntament. El regidor Reus, un dels portaveus de l'oposició, protestava per la possible supressió de la festa religiosa en honor als Sants Abdon i Senén. Els membres del govern municipal li contestaren ràpidament. El batlle digué que *"no hay inçonveniente en que asistan particularmente a dichas fiestas, pero la Corporación como tal no debe asistir"*. El regidor Serra encara era més radical que el batlle i aconsellava que *"se debe acostumbrar a que desaparezcan ciertas tradiciones que hoy no deben subsistir"*<sup>26</sup>.

A més es produïren acalorats debats a l'hora de fixar el calendari festiu. Per una part, des dels sectors més conservadors del consistori, s'opinava que s'havien d'establir com a dies festius el dia del Corpus i el de l'Ascensió. Però el batlle, membre de la majoria republicana d'esquerres considerava, que *"dado el carácter laico del Estado Español no es posible atender a una idea religiosa, que respeto, pero que no puede ser general y por ellos se ha buscado el sentido general de todo el pueblo que desea expansionarse en los días señalados"*<sup>27</sup>. Finalment prosperà la proposta de la majoria i el dies de festa foren el darrer dia de carnaval i el 30 i 31 de juliol.

Una de les festes que prengué més força durant aquests anys fou la del Primer de Maig. Pocs dies després de la proclamació de la República, l'Ajuntament confeccionava el programa d'actes<sup>28</sup>, participant-hi de forma molt activa<sup>29</sup>.

La majoria republicana i progressista d'Inca també es preocupà del fet que l'oci dels ciutadans fos adequat i instructiu. La música n'era un cas. El regidor Marc Ferregut deia que *"el ayuntamiento tiene multitud de obligaciones y la de proporcionar*

<sup>26</sup> AHMI, GOVERN, **Libro de actas**, 17 juliol 1931, lligall 1428.

<sup>27</sup> AHMI, GOVERN, **Libro de actas**, 13 gener 1933, lligall 1429.

<sup>28</sup> AHMI, GOVERN, **Libro de actas**, 28 abril 1931, lligall 1428.

<sup>29</sup> "El pasado viernes, primero de Mayo, se celebró en Inca la fiesta del trabajo. Aprovechando la bondad del clima, a primeras horas de la mañana se organizaron numerosas excursiones a diversos puntos de la isla. A las ocho de la mañana, la Banda de nuestro regimiento recorrió las principales calles al compás de piezas musicales, congregándose luego el público en la Plaza Mayor, ante los balcones de la Casa Consistorial donde varios oradores dirigieron la palabra al auditorio. Pronunciaron discursos los srs. Bestar, Serra, Mateu i Beltran, haciendo historia de la implantación de la República, felicitando a los obreros por el triunfo del bloque socialista y diciendo que el Primero de Mayo va a ser el principio de las más legítimas aspiraciones y reivindicaciones obreras... En el salón de sesiones sirvióse un ligero lunch, y, mientras tanto, se presentó al alcalde una comisión de obreros solicitando la destitución definitiva del jefe de policía...". **La Ciudad**, 3 maig 1931.

*solaz y esparcimiento a los ciudadanos no es la última y con la música se proporciona a la par que se ilustra al pueblo*<sup>30</sup>. Poc temps després d'haver pronunciat aquestes paraules l'Ajuntament fundava una banda de música. La instrucció musical es completava amb la lectura. El regidor Antoni Mateu proposà, el 1931, crear una biblioteca pública "a fin de que los obreros puedan instruirse"<sup>31</sup>. Aquesta nova xarxa d'oci instructiu es completà amb la creació d'un cicle de conferències educatives<sup>32</sup> i amb la subvenció de les colònies escolars del Museu Pedagògic.

## **2.2.- El govern municipal: controlador i repressor**

Les actituds ideològiques del grups catòlics, burgesos o republicans enfront de l'oci també es plasmaren dins la gestió del govern municipal. L'Ajuntament era, i és, una institució que té, entre els seu objectius, crear entreteniments, controlar-los i reprimir-ne alguns. El control i repressió es realitzava a partir de la legislació municipal: les ordenances. El 1885 les autoritats locals aprovaren unes ordenances<sup>33</sup> a on l'oci quedava completament regulat:

- \* No es podia celebrar cap activitat d'oci sense el preceptiu permís municipal.
- \* Es prohibien les picarolades
- \* Les actuacions musicals, els espectacles d'oci itinerants i les festes de carrer de confraries, gremis i associacions havien de tenir un permís especial.
- \* Es prohibien els jocs d'interès.
- \* Es prohibien durant les festes populars, les cançons obscenes i les paraules insultants.
- \* Es planificava l'organització de les festes populars.
- \* Es reglamentava el comportament dels assistents a les processons i el funcionament dels centres de reunió.

A les ordenances de 1918<sup>34</sup> els articles dedicats a oci es modificaren. S'afegí un capítol que regulà la prostitució, s'amplià el dedicat a establiments i centres de reunió i n'aparagué un altre dedicat al funcionament dels teatres i al carnaval.

Els articles de les ordenances es reforçaven, durant les festes, amb edictes de batlia que endurien, encara més, les ordenances. Per exemple, poc abans del carnaval de 1916, el batlle publicà aquest:

<sup>30</sup> AHMI, GOVERN, *Libro de actas*, 1 juliol 1932, lligall 1428.

<sup>31</sup> AHMI, GOVERN, *Libro de Actas*, 16 octubre 1931, lligall 1428

<sup>32</sup> AHMI, GOVERN, *Libro de Actas*, 4 març 1932, lligall 1428

<sup>33</sup> *Ordenanzas municipales para el régimen de la villa de Inca*. Tipografía Francisco Molina, 1885

<sup>34</sup> *Ordenanzas municipales de la ciudad de Inca*. Tipografía Pieras, 1918.

*"Queda prohibit dur la cara tapada, durant sa nit des de toc d'Ave-Maria; entrar a les cases sense permís; usar desfressos inmorals, insultar, dur armes ni garrots; tirà polvos ni cap classe d'objecte a no ser confeti d'un sol color i es tocar ximbombes".<sup>35</sup>*

A partir d'aquesta normativa les autoritats aplicaven les sancions oportunes. La més habitual, com veurem al pròxim apartat, era multar als propietaris de les tavernes per tenir els seus establiments oberts a altes hores de la nit, amb gent entretinguda o jugant als prohibits. També es multaven els ciutadans i ciutadanes que organitzaven bregues de cans; que no guardaven l'ordre degut durant les processons que celebrava l'Església; que jugaven a billar; que sense ordre corrien amb cavalls durant les beneïdes de Sant Antoni; que cantaven cançons "indecoroses"; que feien picarolades; que no complien el precepte del descans dominical; que cantaven "a voces descompasadas" o cridaven durant la nit; que promovien escàndol durant la matinada; que desobeïen les ordres dels serenos o de la Guàrdia Civil...

El registre de multes municipals d'aquests anys és riquíssim i mostra la repressió de certes formes d'oci que exercien les primeres autoritats locals. Algunes multes, fins i tot, ens podrien parèixer còmiques. Per exemple, el 1903 Joan Prat era multat amb 5 pessetes "*por haber atado una lata a un perro en la vía pública con peligro a desgracias*"<sup>36</sup> i el 1910 Antoni Cantarellas era multat "*por haber cometido actos inmorales en el cinematógrafo de esta ciudad*". Però un dels cassos més curiosos, però a la vegada més dramàtics, és el d'un jove que, el 1886, jugava a billar i acabà a la presó. El batle conta al Governador com ell mateix el va detenir:

*"En la tarde del día de ayer me decidí, acompañado de una pareja de la Guardia Civil, practicar una visita á las casas públicas de bebidas de esta población; y al entrar en el café de Bartomeu Fiol observé que se estaba jugando a billar ... mandé suspenderlo, de cuyo mandato no hizo caso el mozo de dicho billar, Miquel Ramonell, siguiendo cantando los números, por cuyo motivo, le impuse la multa de 25 pesetas; y como a pesar de la multa impuesta, continuara después cantando en voz alta diciendo 5, 6, 7, etc. dispuse fuese conducido á la cárcel por la Guardia Civil para sufrir 24 horas de arresto"*<sup>37</sup>.

<sup>35</sup> La Veu d'Inca, 29 gener 1916.

<sup>36</sup> AHMI, CORRESPONDENCIA. **Registro de providencias gubernativas del alcalde por infracciones de las ordenanzas municipales**, lligall 865.

<sup>37</sup> AHMI, CORRESPONDENCIA, **Registro de correspondencia 1881-1895**, lligall 578.

### 3.- LES TAVERNES I ELS SEU ENTORN

#### 3.1.- La taverna com espai físic

Abans de conèixer el funcionament intern de les tavernes o cafès és necessari saber com s'organitzava el seu espai físic intern. Una de les descripcions més precises que hem pogut localitzar és la que apareix a l'obra de Miquel dels Sants Oliver, **L'Hostal de la Bolla**:

"Dins el mateix carrer, més avallat de l'Hostal i en comunicació amb ell, hi havia un cafè que perteneixia al mateix amo i formava part del mateix negoci...

Lo cert és que aquell cafè (anomenat El Recreo Artesano) servia com a d'enllaç, en certes hores de què no parlen les Ordenances municipals, entre el barri net i el barri empestat. I era cosa de sentir el renou de les bolles de billar, el gemecs de la guitarra, el dring-dring de tassons i culleretes, i qualche vegada les manballetes i potades de la concurrència acompanyant les notes aiguardenteres, com a gàrgares musicals, de una flamenca que cantava cançons andalusses.

*Allà es deixava caure N'Armando, molts vespres, quan no hi havia funció a la "Casa de ses comèdies". I allà l'haurieu trobat la nit de què parlam, assegut d'esquena a la paret, a una taula del recó just davant el tasser, envoltada per altres concurrents*<sup>38</sup>

Aquesta descripció ens dona els trets bàsics d'una taverna: un tasser, cadires, taules i molt renou. Per ampliar-la hem acudit a les fonts orals. Pau Villalonga i Jaume Serra descriuen com eren les tavernes abans de la Guerra Civil:

*"Teníem arrendada la taverna de can Baltasar. Es tasser era de fusta amb rivelles de metall. Darrera es tasser hi teníem estanteries amb botelles de suc i barrals. Ses cadires eren de fusta, però ses taules eren de metal i pedra. Es trispol no estava enrijolat, sinó empedrat.*"<sup>39</sup>

*"Ses tavernes obrien ben de matí per tenir més clientela. Tenien obert tot l'any sense cap dia de descans. En s'estiu treien ses taules a es carrer per prendre la fresca. No hi solia haver lujo: ses taules eren de ferro i marmol i es tasser era de fusta.*"<sup>40</sup>

<sup>38</sup> Miquel dels Sant Oliver, **L'Hostal de la Bolla i altres narracions**, Biblioteca "Les Illes d'Or", nº 19, Mallorca, 1941

<sup>39</sup> Entrevista feta a Pau Villalonga (21-set-1907) el febrer de 1995.

<sup>40</sup> Entrevista feta a Jaume Serra Beltran (30-nov-1915) el gener de 1995.

En general, tenien una màxima clientela el dissabte a vespre, quan els obrers havien cobrat la paga setmanal. El dilluns tenien com a clients molts mestres sabaters, ja que aquest dia no solien fer feina. Als locals del centre, el dimecres a vespre i el dijous, també hi acudia una gran quantitat de clients atrets pel mercat setmanal.

### **3.2.- La taverna, espai de sociabilitat**

L'austeritat de l'espai físic de la taverna, contrasta amb la seva riquesa funcional i amb la capacitat per esdevenir un espai únic per a la sociabilitat popular i per a l'oci. Durant l'època que estudiem, la taverna, com apunta José Uría<sup>41</sup>, encara era un lloc de relació molt accessible: no s'havia de pagar cap quota per entrar-hi, les begudes eren barates i els horaris d'obertura s'adaptaven al temps de què disposaven els treballadors.

A una taverna, a part de beure-hi alcohol i cafè, s'hi podien fer moltes més coses. Com ens han dit els nostres entrevistats, s'hi podia jugar a cartes, a billar i a jocs prohibits o d'interès; organitzar bregues de cans, de galls i curses de braus; celebrar actuacions musicals i balls; projectar pel·lícules; ensenyar ball d'aferrat; cloure ventes del mercat setmanal o servir de lloc de contacte per a les prostitutes. També les tavernes eren un lloc de tertúlia. Algunes acollien parroquians que discutien sobre un tema determinat: política, toreros, coloms, equips de futbol, caça...<sup>42</sup>

### **3.3.- La "guerra" contra la taverna**

Així doncs, la taverna es constituïa en un espai social únic, diferent, delimitat, amb vida pròpia. Però la vitalitat de les tavernes colisionava, per una part, amb els interessos civilitzadors de la burgesia i la intel·lectualitat i dels empresaris que, davant el procés d'industrialització, necessitaven implantar un oci més "racional" que no produís absentisme laboral, ni falta de rigidesa en els horaris de treball<sup>43</sup>. Per altra part, colisionava amb el model de moral cristiana que intentava inculcar l'Església i amb els seus intents de recristianització. No és estrany que les activitats que es generaven dins les tavernes rebessin un fort atac durant el període que estudiem. Era la guerra contra la taverna i tot allò que l'envoltava: l'alcohol, el joc, la prostitució, l'ociositat...

La taverna era criticada des de tota la premsa local, des de les capçaleres més conservadores a les més liberals. Es considerava que la taverna era un lloc on s'hi

<sup>41</sup> Uría, José, **Ocio, espacios...** pàg. 80.

<sup>42</sup> Entrevistes a Pau Villalonga, Jaume Serra...

<sup>43</sup> Uría, José, **Ocio, espacios...**, pàg 87

malgastava el temps, on s'hi aprenien mals exemples i mals vicis, on s'hi practicaven jocs prohibits, on no s'hi trobava cap bona educació, on hi dominava l'alcoholisme i la blasfèmia:

*"Y todavía no escarmentarán los padres, ante la desgracia ocurrida el domingo pasado en una taberna de la calle del Comercio de esta villa. Dejarán abandonados aún, a sí mismos, a sus hijos inexpertos que en lugar de buscar una saludable expansión en centros moralizadores e instructivos acuden a la taberna a consumir en ella preciosas horas de su existencia y jornal"<sup>44</sup>.*

*"La Unión Inquense (associació recreativa) està compuesta de jóvenes, prudentes y honrados, que se alejan de la bodega y de la taberna, para congregarse en la sociedad en busca de solaz e instrucción"<sup>45</sup>*

*"Enemics de la família, aquests centres d'entreteniment per a homes sols, vull dir cafès i tavernes, on els pares de família maten les hores úniques que els queden després de les de treball"<sup>46</sup>.*

*"Això (referint-se a la llibertat d'horaris de les tavernes) havia d'esser per força una escola de malcriedesa i de mals vicis i un niu de disguts per ses famílies, ja ho veia tot-hom; però sa xusma ho volia i per a que no fes renou la hi daren així... Es taverner, perquè ha tenir obert tota sa nit, servint de tentació i de perill?"<sup>47</sup>.*

*"Des que va d'any (1915) s'han ubertes a Inca 11 tavernes, si bé n'han decantada qualquna. Si no fos per aqueix joc, moltes porien aplagar"<sup>48</sup>.*

*"(Inca serà una verdadera ciutat) ...cuando las salas de juego de los cafés y sociedades mal llamadas instructivas, se vean convertidas en bibliotecas y verdaderos centros de enseñanza, cuando no se vean, como por desgracia se ven, no diremos borrachos por parecernos demasiado repugnante la palabra, pero si "alegres" hasta el último extremo de transitar y armar escándalo por las calles a malas horas de la noche"<sup>49</sup>.*

<sup>44</sup> La Villa de Inca, 28 agost 1890

<sup>45</sup> El Heraldo de Inca, 27 desembre 1900, nº 12.

<sup>46</sup> La Veu d'Inca, 23 desembre 1916, nº 104

<sup>47</sup> La Veu d'Inca, 6 febrer 1915, nº 6.

<sup>48</sup> La Veu d'Inca, 13 març 1915, nº 11

<sup>49</sup> La Comarca, 15 febrer 1922, nº 7

### 3.4.- *El govern municipal, contra la taverna*

Com hem dit abans, l'Ajuntament d'Inca era, i és, una institució que té, entre altres objectius, reprimir determinades formes d'oci. Podríem dir que el govern municipal es convertia en l'institució que executava els plantejaments quant a oci que tenien els grups catòlics i burgesos. Passava de les paraules als fets. En l'època que estudiem, i partint del registre de multes, podem arribar a la conclusió que la taverna va ser un dels espais més castigats per la repressió municipal.

Les tavernes estaven continuament vigilades. Es controlava sobretot l'horari de tancament. Si no es complia, el sereno imposava ràpidament la multa "*por tener la casa taberna abierta a altas horas de la noche con individuos entretenidos*"<sup>50</sup>.

També es vigilava el comportament que tenien els clients dins els locals. El 1886 el batle informava al governador que dins la taverna de Magí Marquès s'hi havien sentit dispar i el sereno hi havia trobat una persona ferida de bala. El 1891 el batle comunicava al governador que dins la taverna d'Antoni Truyol hi havia hagut ganivetades<sup>51</sup>. Els taverners també podien ser multats si els parroquians feien massa renou o blasfemaven. El 1906 es multava amb 4 pessetes al taverner Bernat Alzina "*por haber levantado los concurrentes gritería y vertiendo palabras mal sonantes, lo propio que la noche anterior*"<sup>52</sup>. El 1929 es multava al taverner Ramon Martorell "*por haber permitido se blasfemara en su establecimiento*"<sup>53</sup>.

L'Ajuntament també aplicà nombroses sancions i càstigs contra els participants a jocs prohibits de cartes i els propietaris de les tavernes que els permetien. Any rera any, els registres de multes mostren les operacions de vigilància i detencions que efectuava la policia local contra el joc. Un dels cassos més espectaculars és el que va ocórrer el novembre de 1892. En aquella ocasió el batle va ordenar una gran operació de vigilància d'un local de joc. Després de dies d'observació, la policia va entrar per sorpresa dins el local, va detenir quinze jugadors i va requisar tres jocs de cartes i 344,84 pesetes<sup>54</sup>.

Malgrat tots aquests atacs, la taverna va continuar essent un centre de reunió i d'oci i un espai de sociabilitat amb molta vitalitat. Prova d'això és que la taverna del s. XIX ha perdurat, amb certs canvis, fins el nostres dies. Ara, la taverna s'ha transformat en el "pub paradise", en el "bar Paco" o en el "rincón andaluz" i l'espasa del sereno, en el sonòmetre i l'alcoholòmetre de la patrulla policial. De vegades, la Història no es repeteix, simplement, continua.

<sup>50</sup> Per exemple, durant el període 1890-1894 s'imposaren 55 multes per aquest motiu.

<sup>51</sup> AHMI, CORRESPONDENCIA, **Registro de correspondencia 1881-1895**, lligall 578.

<sup>52</sup> AHMI, ORDRE PUBLIC, **Registro de providencias gubernativas del alcalde por infracciones de las ordenanzas municipales 1891-1906**, lligall 865.

<sup>53</sup> AHMI, ORDRE PUBLIC, **Multas**, lligall 848

<sup>54</sup> AHMI, CORRESPONDENCIA, **Registro de correspondencia 1881-1895**, lligall 578.





# MIQUEL DURAN I MIQUEL FERRÀ. UNA FECUNDA RELACIÓ AMISTOSA

FRANCESC LLADÓ I ROTGER

Miquel Ferrà i Juan, nat a la ciutat de Mallorca l'any 1885, no és tan sols el poeta de la primera generació de l'Escola Mallorquina que tots coneixem, sinó també un gran dinamitzador cultural de la Mallorca de la primera meitat del segle XX en la línia del nacionalisme conservador.<sup>1</sup>

Dins aquesta tasca de dinamitzador cultural coincideix en diverses ocasions amb una altre dels dinamitzadors culturals de la Mallorca d'aquells moments, Miquel Duran i Saurina, dinou anys major que Ferrà. Aquesta diferència d'edat no impossibilita que entre els dos hi hagués una profunda col·laboració i una bona amistat com tindrem ocasió de veure.

Aquesta relació es veu reflectida principalment en la correspondència que mantingueren els dos personatges de què parlem i alguns articles que Miquel Ferrà escrigué parlant de Duran, a més de la col·laboració que amb articles i poemes tingué Miquel Ferrà a la revista "Ca Nostra" dirigida per Duran.<sup>2</sup>

Per raó de la diferència d'edat entre Miquel Ferrà i Miquel Duran la primera relació que s'estableix no és entre ells sinó amb el seu pare Bartomeu Ferrà i Perelló. Aquest, que havia nascut el 1843 a la Ciutat de Mallorca, era mestre d'obres i també gran dinamitzador cultural, havia estat aparellador de l'Ajuntament d'Inca i havia

---

<sup>1</sup> Aquest caire de la figura de Miquel Ferrà és objecte de la tesi doctoral que estic preparant pel departament de Filosofia de la Universitat de les Illes Balears. Aquest article sobre l'amistat entre Ferrà i Duran no és més que un primer tast d'aquesta relació que esper que quedi perfectament detallada a la tesi.

<sup>2</sup> A l'epistolari de Miquel Ferrà, que es guarda al seu arxiu particular, hi he tingut accés gràcies a la seva família i al de Miquel Duran gràcies al seu nét Miquel Duran Ordiñana que em facilità una còpia de les cartes transcrita a un disquet. Vull agrair des d'aquí tant a la família Ferrà com a la Duran les facilitats que m'han donat per accedir a aquest material, sense el qual no hagués estat possible aquest treball.

projectat els Pòrtics de l'antiga plaça de l'església d'Inca el 1885. Tal volta a partir d'aquests moments es conegueren i els seus idearis catòlics i conservadors coincidiren. Primer fou Bartomeu Ferrà qui acceptà els treballs literaris de Duran al setmanari "Mallorca Dominical" que dirigia, i després fou Duran qui demanà la col·laboració de Bartomeu Ferrà pels seus setmanaris.

Els dos també col·laboraren l'any 1902 en l'erecció al Puig D'Inca de la creu de na Minyó de la qual "Mallorca Dominical" en fou una gran impulsora.

Fou segurament aquesta relació la que motivà que el jove Miquel Ferrà quan només tenia setze anys pronunciàs la seva primera conferència sobre el Començ de sigle a una festa organitzada pel Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca. Segurament que la tria del lloc era deguda al caràcter regionalista de la institució que Duran dirigia, això possibilitava que el discurs fos en català la qual cosa no era possible a altres entitats ciutadanes del mateix tarannà.

Quan el 1901 comença la publicació "Es Ca D'Inca", Duran té també la col·laboració de Bartomeu Ferrà però no la del seu fill que, encara massa jove, no es devia atrevir a publicar res a un setmanari extern. En canvi en aparèixer "La Bona Causa" hi trobam ja alguns poemes i algun article del Ferrà jove que alternava aquest setmanari amb els catalans "Catalunya" i "La Il·lustració Catalana", tot això poc després d'haver guanyat l'Englantina als Jocs Florals de Barcelona de 1904.

Un any més tard, el 1905, veim Miquel Ferrà com a membre actiu, juntament amb Miquel Duran i altres joves, en la preparació del certamen literari d'Inca d'aquest any.

L'any següent, Ferrà estarà ocupat en la direcció de la revista "Mitjorn", l'aparició de la qual coincideix curiosament amb la desaparició de "La Bona Causa". "Mitjorn" va durar un any i mig i desaparegué el juny de 1907 perquè Miquel Ferrà que la dirigia i els altres que la feien, com a bons noucentistes, davant la impossibilitat de seguir fent-la ben feta, s'estimaren més deixar de publicar-la.

Al final de l'estiu de 1907 apareix la revista "Ca Nostra" feta per Miquel Duran. És a causa d'aquesta revista que les relacions entre Miquel Ferrà i Duran s'intensifiquen. Aquell mateix estiu els dos havien coincidit a una excursió al torrent de Pareis, parlaren dels plans que tenia Duran sobre la nova revista i aquest demanà col·laboració a Miquel Ferrà, que havia dirigit "Mitjorn" i tenia experiència de com fer una revista ben feta.

El paper de Ferrà en la revista és prou important com perquè no hi hagi aquí espai per detallar-lo.<sup>3</sup> Diguem només que durant els anys que durà "Ca Nostra" hi va col·laborar amb poemes i diversos escrits a més de ser un dels continus animadors de Duran en la seva tasca de difusió de la premsa en català. Mostra d'això és l'article

<sup>3</sup> Pens fer-ho més exterisament a la tesi doctoral sobre Miquel Ferrà.

A propòsit d'homes tot sols<sup>4</sup> que publicà Ferrà al setmanari "Sóller" lloant la labor callada i constant de Duran a favor del catalanisme i posant-lo com exemple del que s'havia de fer.

Durant aquests anys de "Ca Nostra", Ferrà i Duran participen en diverses polèmiques que té la revista contra els filisteus anti-catalanistes. Dins aquest esperit de difusió del catalanisme Duran i Ferrà participaran també, impulsant-les, en les enceses de fogueres la nit de Sant Joan als principals puigs de Mallorca i Menorca, activitat promoguda pel grup d'Alaró Manyoc Regionalista.

Amb motiu de l'agressió física soferta per Duran l'any 1911 a causa d'haver criticat al setmanari "Ca Nostra" "una funció teatral on hi ha hagut uns cuplets indecents i d'escarni a la religió",<sup>5</sup> Miquel Ferrà, que era a Madrid preparant les oposicions al cos D'Arxivers i Bibliotecaris, li escrigué manifestant-li la seva adhesió incondicional i la seva disposició a seguir col·laborant al setmanari que Duran dirigia:

"Acab de sebre que sou estat objecte d'una seuvatge agressió. No sé propiament lo que l'ha motivada, però supòs quina gent deuen ser els que son estats capassos de tal barbarie, molestats segurament pel vostre valor y la vostra honradesa exemplars de periodista.

Sumau la meva forta protesta a les moltes que haureu rebudes.

Pens en vos més sovint de lo que vos figurau; però la meva mania de isolarme per complet quant tenc alguna feina que reclami tota la meva activitat, ha fet que passás tant de temps sense donarvos senyals de vida. Aquí me som dedicat per complet al estudi, y estic acabant unes oposicions al còs d'archius de les quals pens sortir en bé, si Deu ho vol. [...]

Escús dirvos que podeu fer de la meva protesta l'us que voldreu; ara per lo que toca al resta de lo que vos dic en aquesta lletra, m'estim més que per ara no'n fassou part als lectors de Ca-Nostra.<sup>6</sup>

Uns mesos més tard Miquel Duran ofereix a Miquel Ferrà de publicar-li un llibre amb els poemes que Ferrà ha escrit i que estan dispersos a diverses revistes de Mallorca i del Principat. Ferrà li contesta negativament però amb una nova proposta que intenta animar-lo en la seva tasca literària i en favor de la llengua i la cultura. També aprofita Ferrà per donar-li consells sobre el caràcter que ha de tenir la revista:

"Vos agraesco molt l'oferiment de ferme un llibret. Aceptaria des'd'ara si no fos les feines i la peresa. Veurem.

Es llástima que vos, qui teniu grans qualitats, no vos doneu més al estudi dels poetes, perque arribarieu a escriure coses molt belles.- En aquells sonets del Almanach de Ca-Nostra hi ha coses admirablement dites amb una noblesa petrarquesca. (Aquesta impressió no es meva tota sola).<sup>7</sup>

<sup>4</sup> Vegeu Miquel FERRÀ, El Doctor Zero i jo, Barcelona, 1992, pp.119-120.

<sup>5</sup> Llorenç M<sup>a</sup> DURAN Miquel Duran pròleg a Miquel DURAN i SAURINA, Poesies, Inca, 1982, p. 26.

<sup>6</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Madrid, 21-VI-11.

<sup>7</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 27-I-12.

I encara:

"Cada dia m'admira més la vostra constància. Gràcies a vos, el mallorquí s'es fet habitual entre certs elements piadosos. Respecte al caràcter de Ca-Nostra, vos ja sabeu el meu criteri: deixar anar els enemics y elevar el nivell moral y intel·lectual dels nostres, crec que això condueix més que res a la victòria."<sup>8</sup>

Duran es cuida també d'agrair a Ferrà la col·laboració a la revista "Ca Nostra". Això ho podem veure en una de les poques cartes de Duran que es conserven a l'arxiu de Miquel Ferrà. És una tarja postal que li escriu des del santuari de Lluc:

"Som al Santuari de Lluch. Me recort de V. fruit de la bellesa natural d'aquest paisatge, de la bellesa artística d'aquest Santuari i de la bellesa mística de la devoció a la Moreneta. Li dec una carta i molt d'agraïment per recordar-se tant de Ca-Nostra."<sup>9</sup>

L'any 1914 hi ha un incident que el fill de Miquel Duran qualifica de "el moment més greu de la vida periodística de Duran" el principal protagonista del qual és el pare de Miquel Ferrà. Llorenç M<sup>a</sup> Duran el conta d'aquesta manera:

"En el n<sup>o</sup> 316 (13-6-1914) el "Ca-Nostra" publica un escrit firmat amb pseudònim, del qual era autor D. Bartomeu Ferrà, tan bon amic seu i ja vellet, que constitueix un atac bastant violent contra una <<festa de la flor>> que s'havia organitzat a Ciutat. Entre els interessats hi ha una Borbón, esposa del capità general de les Illes. Algú d'Inca, enemistat amb el P. Cerdà, creient que l'autor era aquest franciscà, va fer una denúncia; Duran féu ús del secret professional i es negà a dir qui era l'autor. Aquest afer va costar-li uns dies de presó, malgrat que Don Bartomeu Ferrà es declarà responsable."<sup>10</sup>

Miquel Ferrà no s'assabenta del cas fins més tard i immediatament escriu a Duran en aquests termes:

"Perdonau-me que no'm sia interessat per vos abans. Som estat un mes a la Biblioteca de l'Hospital Clínic; fins avui no he vist Ca-Nostra amb aquell article ni he rebut la vostra carta. Ara meteix acaba d'arribar tot a les meves mans. [...].

Parlant-vos francament, com vol la nostra amistat coral, la lectura d'allò m'ha fet una impressió penosa. Sent que sia de mon pare, i vos recoman per bé vostre i pel bon nom d'ell, que vos podeu pensar que jo estim, que no li torneu donar carta blanca. Corregiu-li els articles sense por. Mon pare viu fòra de la realitat, desconeix per complet el mon i ho veu tot per un cristal pessimista que li dóna una visió radicalment falsa de les coses. La seva salut meteixa se'n ressent de aquest estat psíquic.

Llament vivíssimament els perjudis i el disgust que això vos ha causat, i tenc el desig i l'esperança de poder fer qualque cosa per vos."<sup>11</sup>

<sup>8</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 31-VII-12.

<sup>9</sup> Carta de Miquel Duran a Miquel Ferrà: Lluch, 1-VI-13.

<sup>10</sup> Llorenç M<sup>a</sup> DURAN, Op. cit. p.27.

<sup>11</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 31-VII-14.

El mateix 1914 "Ca Nostra" desapareix i el gener de 1915 apareix un nou setmanari "La Veu d'Inca". En aquests moments no trobam cap col·laboració de Ferrà ni tampoc hi ha cartes a l'arxiu de Duran fins el 1917. A Miquel Ferrà no li agradava el nou tarannà que havia agafat la revista de Duran car comenta a Maria Antònia Salvà, a una carta que parla de "La Veu d'Inca": "Pobre Duran, i com l'hi malmeten aquests frares col·laboradors!"<sup>12</sup>

L'any 1916 i el 1917 se celebraren a Inca, organitzades per Duran, unes jornades en defensa de la llengua de les quals se'n parla en una altra comunicació; Miquel Ferrà hi va assistir i intervingué en la segona amb un discurs Envant i mai enrera!, un extracte del qual fou reproduït a "La Veu de Mallorca".<sup>13</sup>

L'amistat de Miquel Ferrà amb Miquel Duran fa que Ferrà, com era habitual en ell, no s'estalviï les crítiques constructives que podien contribuir a millorar les coses. En tenim un exemple en la carta que escriu a Duran amb motiu d'haver publicat un llibret i una antologia:

"Mercès a vos i a l'amic Capó, dels llibres que m'enviau. Tots dos son una obra meritòria. El vostre de S. Abdòn i S. Sennen, té, apart del seu valor literari-popular, un interès històric vertader, per Inca i per Mallorca. Vos felicit.

L'Antologia, acertadíssima la idea i l'execució. Només vos faria alguna observació respecte a la presentació tipogràfica. Fugiu, si em voleu creure, d'aquests aspectes de llibre d'escola, vull dir d'aquest aire de plagueta. Perquè no fer una cosa absolutament seria, com les edicions de la Revista, sense il·lustracions<sup>14</sup> ni coloraina a les cubertes?

Fixau-vos en els tipus de lletra que esculleixen avui pels títols i per les portades n'Altés i tots els impressors de gust. Vosaltres teniu elements a la vostra impremta. No poden ésser més simples els que's requireixen.

A més, perquè aquell cartró i aquell tallat a la guillotina?

Perdonau-me l'atreviment d'aquestes observacions, filles de l'interés que m'inspiren totes les vostres coses i de la confiança que tenc amb vos.

Estic tan convençut que, una mica orientat, podrieu vos fer coses, a la vostra impremta, de tan bon gust com les que es fan per aquí, que estava per encomanar-vos la impressió d'un llibret meu."<sup>15</sup>

Veim que, com sempre, la crítica va acompanyada de grans elogis que fan que el que la rep pugui acceptar-la sense sentir-se humiliat.

El 1920 Ferrà li donarà en una carta l'enhorabona per uns versos i li comunicarà que els ha enviat als Jocs Florals de Barcelona. A la mateixa carta Ferrà s'interessa per un llibre que està exhaurit La lectura, enseñanza práctica del mallorquín y el

<sup>12</sup> Carta de Miquel Ferrà a Maria Antònia Salvà: Barcelona, 26-VI-17.

<sup>13</sup> "La Veu de Mallorca", nº 6, 8-II-17.

<sup>14</sup> (x) Aquí, jo no més conec en Joan Ponç capaç de il·lustrar un llibre per infants amb simplicitat i amb gust.[Nota de l'autor de la carta].

<sup>15</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 10-XI-18.

castellano i diu a Duran que si el pot aconseguir que l'hi guardi. També li dóna l'enhorabona per haver entrat a l'Ajuntament d'Inca com a regidor:

M'alegr de debó de que sigueu dins l'Ajuntament. Ja era hora de que els nostres ocupassin els llocs des d'on poden treballar.

Enhorabona!<sup>16</sup>

El 1922 Duran publica el seu llibre de poesies i demana a Ferrà que l'hi prologui. Durant aquest temps no trobam cartes de Miquel Ferrà als arxius. Això ens fa pensar que les cartes es perderen o que els contactes que establiren perquè Ferrà escrigués el pròleg foren de paraula i no per carta. De tota manera Ferrà en aquests moments devia estar molt ocupat en la Residència d'Estudiants de Catalunya que dirigia a Barcelona i no degué tenir temps d'ocupar-se d'esporgar el llibre de Duran, que sortí molt desigual com comenta el seu fill.<sup>17</sup> En el pròleg Miquel Ferrà parla d'aquesta desigualtat de versos però no la qualifica de cosa negativa sinó de l'expressió genuïna d'un procés creatiu. Després de l'aparició del llibre alguns periòdics del Principat en parlen elogiosament, com per exemple "La Revista", però hi ha una crítica negativa al diari "La Publicitat" que "El Día" de Mallorca reproduceix com a informació i l'atribueix a Ferrà. A causa d'això, Ferrà escriu dos articles a "El Día"<sup>18</sup> dient que la crítica de "La Publicitat" no és seva sinó d'algué que a penes havia llegit el llibre. Ferrà aprofita aquests dos articles per fer una crítica elogiosa del llibre parlant de l'admiració de Costa per Miquel Duran, comparant alguns del seus sonets elegíacs amb els de Petrarca, i agermanant-ne alguns als de Víctor Hugo. Diu, finalment, que el mateix Maragall hauria fet grans elogis als versos populars de Duran.

A finals de 1923, al principi de la Dictadura de Primo de Rivera, Miquel Ferrà escriu a Duran parlant-li d'aquest fet i dels seus sentiments davant ell:

"Som aquí efectivament i he rebut la vostra felicitació que vos agraeisc, juntament amb tots els meus, i que em fa sentir també la necessitat de comunicar-me amb els qui, com vos, comparteixen els meus ideals en aquests temps de prova.

Es odiosa la guerra que el Rei personalment i el Directori han declarat a la nostra llengua i al nacionalisme català, i el tutoratge que la casta militar s'arroga damunt els ciutadans.

Llegíreu el meu article del dia de Nadal damunt El Dia?<sup>19</sup>

La primavera de 1924 Miquel Ferrà fa la coneixença de Llorenç Maria Duran, fill de Miquel Duran, i en una carta li fa aquest comentari:

"Vos volia dir que vaig tenir un goig de conèixer un fill tan digne de vos i de sentir-me tan aprop espiritualment d'un i d'altre."<sup>20</sup>

<sup>16</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 11-III-20.

<sup>17</sup> Llorenç M<sup>à</sup> DURAN, Op. Cit. p. 34.

<sup>18</sup> Miquel FERRÀ, Un caso de "Poesia" I, "El Día", 22-III-23 i Un caso de "Poesia" "El Día", 31-III-23.

<sup>19</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Ciutat, 31-XII-23. L'article del dia de Nadal fa referència a Díptico de Navidad de "El Día", 25-XII-23.

<sup>20</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Palma, 22-IV-24. Sobre la figura de Llorenç M<sup>à</sup> Duran vegeu la conferència d'Antoni J. Colom a aquest mateix volum.

Amb motiu de la publicació del llibre de poemes de Miquel Ferrà A mig camí, tant Miquel Duran com el seu fill li agrairan l'exemplar que els ha regalat.

En temps de la República, l'any 1932, Llorenç Maria Duran farà saber en una carta a Ferrà que ha escrit un article a "El Día" en defensa de Ferrà. Aquest article, que no li havien publicat, era una resposta als atacs a Ferrà que havia fet el periòdic integrista "Verdad y Justicia". Aquests atacs havien estat provocats per l'article de Ferrà La Selva i la Caverna.<sup>21</sup>

Tornem ara a 1924, en aquesta data Ferrà proposa a Duran de participar en empreses europees de difusió del catalanisme com es desprèn d'aquestes paraules:

"Es farà aviat a Toulouse de França una important exposició de llibres catalans, i me demanen recapte de Mallorca. Voldrieu vos enviari (en prèstec o be com a donatiu per la biblioteca catalana que s'hi crea) lo que heu editat? Vos serà molt agrait. Si acàs, podeu remetre-hu a Mr. A. Bertrand - Institut Français - C. de Consell de Cent, 338 - Barcelona."<sup>22</sup>

A la mateixa carta Ferrà intenta que Duran agafi com exemple la labor editorial que es fa al Principat:

"He parlat fa dies amb en Tomàs Garcés, qui es l'editor de la col.lecció "Els poetes d'ara", que vaig veure al mostrador de Ca'n Tous. Quedàrem que vos n'enviaria una sèrie de mostra. Es una edició molt barroera, però útil."

Amb motiu de la mort del seu pare, el 1924, Miquel Ferrà escriu una carta a Duran en resposta a la de condol d'aquell en la qual li parla d'un llibre que havien projectat i que sembla ser del pare de Miquel Ferrà. Aquest li demana quan i com podrien fer-lo i si tendria temps per dedicar-hi sense perjudicar-se. No tenim més noves d'aquest llibre car no hi ha més cartes fins a 1927. A partir d'aquests moments la correspondència s'intensifica a causa precisament de l'edició de les obres de Bartomeu Ferrà amb pròleg a cura de Joan Pons i Marquès. Pel que podem llegir a les cartes podem deduir que per a l'edició de les obres es fa una subscripció i que Ferrà s'ofereix a fer el que sigui necessari per tal d'estalviar feina a Duran. Es veu que n'envien a tots els Ajuntaments de Mallorca.

L'edició, que no està acabada fins a finals de 1929, és, com hem dit, el tema de moltes de les cartes escrites en aquest període. A través d'elles ens adonam d'algunes circumstàncies que rodegen l'edició. En primer lloc, Ferrà, a causa de les seves moltes ocupacions, no ha fet un pla inicial de l'obra i sovint fa canvis, la qual cosa dóna feina addicional a Duran. En segon lloc, veim també l'afany que té Ferrà, com a bon noucentista, en l'obra ben feta i cuida tots els detalls per tal que l'edició surti com les que es fan a Barcelona a les bones impremtes. En aquest sentit anima Duran i procura que les proves siguin revisades una i una altra vegada. En diverses ocasions, Ferrà dóna ànims a Duran tant per reconèixer-li la gran labor que està fent

<sup>21</sup> Carta de Llorenç Maria Duran a Miquel Ferrà: Sancelles, 13-III-32..

<sup>22</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Palma, 22-IV-24.



com per demanar-li nous sacrificis quan vol fer canvis imprevists a l'edició. Veiem-ne una mostra de cada:

"Sou vos, en efecte, qui n'hi esmerçau de paciència en aquesta edició, lluitant amb la dificultat de la distància i amb tantes altres, i que malgrat això va sortint tan acurada. Ja sabeu com vos ho agraesc."<sup>23</sup>

"Me don perfecte compte, estimat amic, de lo que vos feis, i que mai vos pagarem, per la memòria de mon Pare, i per això em dol, tement abusar de la vostra abnegació, demanar-vos un sacrifici, -- que de cap manera vull que sigui econòmic: corren a compte meu les despeses de paper i demés."<sup>24</sup>

Per altra part, Ferrà també li ajuda en la difusió de les obres suggerint-li els estaments oficials que s'hi poden subscriure:

Crec que podeu sol.licitar de l'Ajuntament de Palma i de la Diputació, amb la quasi seguretat d'esser atès, que es suscriguin per un nombre d'exemplars (un mínim de 25 a 50) a l'edició de Coses Nostres i Proses i Poesies, invocant el valor d'aquesta obra com a mirall de la vida mallorquina i de les nostres costums. Tenim bons amics dins les dues corporacions i no crec que hi hagi qui s'hi oposi. La sol.licitud s'hauria d'acompanyar d'un o dos exemplars de mostra."<sup>25</sup>

Una vegada acabada l'edició Ferrà en dona l'opinió a Duran, a més de donar-li indicacions per a la propaganda i la difusió i d'oferir-se ell mateix per fer el que estigui en la seva mà:

"He rebut els exemplars del llibret, que queda molt bé. No vos preocupeu del color de l'imprès de les cobertes. Aprofitau totes les que tingueu tirades i repartiu-ho als subscriptors.

La llista d'aquests, per donar-la a la pensa, jo consultaria En Joan Ramis d'Ayreflor i em guiaria pel seu parer. Potser fóra pràctic, com a propaganda.

També trob que demanaria que s'hi subscriguessin als ajuntaments de Inca, Sóller i potser també Felanitx. Pel de Palma podeu parlar o escriure a l'Alcalde, Alfred Llompart i Pau Alcover, fill de D. Joan.

Digau-m'ho quan es posi el llibre a la venta, que en farem reproduir mostres damunt la premsa."<sup>26</sup>

Més endavant li diu a quins diaris n'ha d'enviar:

"També convé que envieu el llibre a La Veu, La Nau, La Publicitat, El Matí, La Vanguardia, el D'Ací d'Allà, La Revista de Catalunya, La Paraula Cristiana i La Nova Revista: perquè convé que per la festa del Llibre qualcú n'haja parlat ja."<sup>27</sup>

<sup>23</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Barcelona, 15-II-?.

<sup>24</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Barcelona 15-II-?.

<sup>25</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 15-IV-29.

<sup>26</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 24-VII-29.

<sup>27</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Barcelona, 21-IX-29.

Després de tornar-li dir que l'edició queda molt bé li exposa la impressió que ha causat entre els amics de Barcelona:

"Mil gràcies dels exemplars en paper de fil i dels altres, que vaig rebre i queden molt bé. L'edició ha agradat aquí a tothom."<sup>28</sup>

Ara tornem a 1925, any de la desaparició de la revista "Ca Nostra", amb aquest motiu Ferrà escriu a Duran una carta, que no tenim, a la qual Duran contesta en aquests termes:

"Agraesc moltíssim les paraules d'amic que me ha dirigides amb motiu de la despedida de Ca-Nostra. Ja sé jo que qualque cosa he sembrada [sic] i que quedarà, però vaig voler en la despedida dir coses que causassen impressió, com així ha succeït.

De cada dia veig que estam mes identificats en persaments i sentiments, per això estim tant les vostres paraules per que sé que surten d'un cor sincer i d'amic."<sup>29</sup>

Quan el 1928 torna reaparèixer "Ca Nostra" Miquel Ferrà felicita Duran i li promet la seva col·laboració:

" Vos felicita per la reaparició de Ca-Nostra, amb aquells versos tan exquisits d'En Llorenç. Comptau amb la meua cordial simpatia i amb qualque cosa més, maldament sia poc, quan tenga lleguda."<sup>30</sup>

Aquest mateix any Ferrà encara fa una altra proposta a Duran referent a la difusió de la cultura catalana a Mallorca. Li demana si té existència de les Poesies de Costa amb pròleg de Miquel Ferrà editades per F. Matheu i li demana si en voldria tenir l'administració a Mallorca, que ell li ajudaria a fer propaganda i en podrien col·locar molts d'exemplars, car ell creu que s'hauria de difondre per tot Mallorca i pensa que no n'hi ha a cap llibreria.<sup>31</sup>

El dia dels Reis de l'any 1926 es va celebrar a Inca la benedicció d'una senyera de l'orfeó L'Harpa presidit per Duran. Com que Miquel Ferrà no hi pogué assistir volgué obsequiar-los amb un article a "El Día" en el qual parla dels ideals, de la música i de les banderes aprofitant per elogiar una vegada més la labor de Duran.<sup>32</sup>

Es veu que l'any 1928, la gent de Ciutat pròxima a Ferrà, el grup de "La Nostra Terra", volen retre un homenatge a Duran per la feina que ha fet durant la seva vida a favor del catalanisme. Duran en deu saber alguna cosa i ho demana a Ferrà el qual li'n dóna compte confidencialment:

"Efectivament, hem parlat diferents vegades de vos amb els amics de Ciutat, i tots senten el viu desig de testimoniar-vos d'una manera o de l'altra, l'afecte que mereixeu com el treballador més constant i més abnegat de la nostra causa. Es un

<sup>28</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Barcelona, 23-X-29.

<sup>29</sup> Carta de Miquel Duran a Miquel Ferrà: Inca, 12-V-25.

<sup>30</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Barcelona, 9-VI-28.

<sup>31</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Barcelona, 15-X-28.

<sup>32</sup> La estrella, la canción y la bandera, "El Día", 14-I-26.

obsequi que no podeu declinar, perquè endemés seria un acte d'afirmació col·lectiva d'ideal, sense cap caràcter polític ni protestant.

Malgrat això, potser les circumstàncies dificultin per ara la seva realització. Però un dia o altre s'ha de fer. Us ho devem i ens ho devem. Preniu això com una confiança i no digueu que en sapigueu res per mi."<sup>33</sup>

Miquel Duran havia agafat Ferrà per mestre, car la seva formació poètica era autodidacta i es fiava del bon fer poètic de Ferrà. Per això veim com en algunes ocasions aquest l'aconsella i li corregeix els poemes, deixant sempre la darrera paraula a l'autor:

"El sonet que m'enviau es ressent del caràcter del seu tema, més per explicar en prosa que en vers. Però, com que per altra banda es oportú, n'he intentat una refundició que esper que em perdonareu. Feu-ne lo que vulgueu amb tota llibertat."<sup>34</sup>

A partir del final de l'edició de les obres de Bartomeu Ferrà Perelló, la correspondència es torna interrompre durant prop de dos anys. A una carta que li escriu Ferrà el 1932 es veu que fa estona que no sap noves d'ell i li demana com li va. Després de comentar-li l'actualitat respecte a la República i a la religió i el paper que fan tant els catòlics com els seus perseguidors, papers que critica, li comenta:

"Vos parl d'això per necessitat de comunicar-me amb qui tantes vegades ha compartit els meus sentiments. Però l'objecte d'aquesta lletra era preguntar-vos si vos cauria bé ara reeditar algunes Comèdies de mon Pare. Tres de les ja publicades. Creis que vos salvarieu econòmicament? Perquè no vos vull demanar un altre sacrifici. Massa heu fet per nosaltres!"<sup>35</sup>

Dos mesos més tard Ferrà no ha rebut carta de Duran i això el preocupa, per la qual cosa li tornà escriure en aquests termes:

"Fa temps que vos vaig escriure, i ignor si la meva lletra us va arribar o si s'haurà perdut la vostra resposta, no havent-ne rebuda cap fins avui.

Això m'ha preocupat, fent-me tèmer que fós degut el vostre silenci a falta de salut o a alguna depressió moral, cosa que m'affligiria, perquè ja sabeu l'afecte que us tenc.

Posau-me un mot, per tranquilisar-me i perquè jo pugui fer els meus plans."<sup>36</sup>

Sembla que la falta de resposta de Duran no era per cap de les motivacions que havia pensat Ferrà sinó perquè hi havia hagut un malentès, com es desprèn de la carta que li escriu Ferrà havent rebut la de Duran. Ferrà li contesta en aquests termes:

<sup>33</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Barcelona, 8-XI-28.

<sup>34</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Barcelona 8-XI-28.

<sup>35</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 28-II-32.

<sup>36</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 3-V-32.

"La vostra lletra, rebuda per cert en moments de greus preocupacions, m'ha desolat. Però estic content d'haver-la rebuda, perquè, sense ella, jo hauria seguit ignorant el vostre disgust, que no vui que continuï.

M'heu de perdonar l'oblid aparent que ha donat peu an aquest disgust. No record quan, però em sembla que alguna vegada vos havia preguntat sobre els resultats de la venda dels llibres de mon Pare q. D. t. amb vistes a que vos no hi perdéssiu, com eren les pactes. No sé si el record m'enganya; en tot cas la meva intenció havia estat de preguntar-vos.

Sia com sia, i com vos no em dèieu res (ara veig que per una excessiva delicadesa), jo vaig creure al principi que volieu deixar passar algun temps abans de fer el balanç de la venda. Després, amb les moltes coses que ocupen el meu esperit cansat, vaig deixar de pensar-hi, però no que hagués renunciat a passar comptes algun dia.

Avui, la vostra lletra m'ha fet adonar que el temps transcorregut era ja excessiu i que vos us sentieu oblidat.

Lo que em deis es justíssim. Una sola cosa vui objectar-vos-hi, i és que, si no he volgut que els llibres de mon Pare fossin propagats dins Barcelona, ha estat perquè no els volia exposar a una crítica sovint poc comprensiva (vos en sabeu alguna cosa) i irrespectuosa amb els escriptors d'aquella generació.

Però d'això, evidentment no n'heu de pagar vos les conseqüències econòmiques. Digau-me amb quin dèficit heu saldat, que segueisc estant a lo dit des del primer dia, que vos no hi heu de perdre ni un cèntim.

I la nostra amistat, amb aquest aclariment de comptes, tampoc no hi ha de perdre res; perquè jo no he d'oblidar mai el desinterés, l'amor i la paciència que vàreu posar en l'edició d'una obra que jo estim tant."<sup>37</sup>

La cita és un poc llarga però ens dóna compte que malgrat que l'amistat entre els dos amics tingués a vegades entrebancs, aquests se solucionaven amb la sinceritat que la caracteritzava.

El mes de setembre sembla que Duran encara no havia contestat a la carta de Ferrà, perquè aquest n'hi escriví una altra des de Palma en la qual li manifesta que segurament no es podran veure, car no té dia segur a Palma, i li demana que quan tingui temps i humor li escrigui. Li torna reafirmar el seu sentiment per l'ofensa no volguda amb aquestes paraules:

"Ja sé el disgust que passau i no he de dir-vos com ho sent. Vos sabeu el meu afecte invariable."<sup>38</sup> I després de dir-li que pot passar per ca n'Amengual a cercar doblers de la venda d'un dels llibres del seu pare, li insisteix en què quan sàpiga les pèrdues l'avisí sense tardança.

<sup>37</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 30-VII-32.

<sup>38</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Palma, 18-IX-32.

No sabem còm va acabar aquest episodi; car la correspondència es torna interrompre durant tres anys i no es torna refermar fins mesos després d'esclatar la guerra del 36, moment en el qual Duran li escriu contant-li la seva preocupació pel fet que Ferrà hagués quedat a Barcelona el 18 de juliol, però li diu que ha sabut per Riber que havia vingut amb ell i que era a Palma, cosa de la qual s'alegra. També li comunica que té el seu fill presoner des del 30 de juliol al Jaume I, però que li "diven que no li faran res perque no l'han trobat en res comprometedor."<sup>39</sup> Ferrà contesta comentant també la situació de la guerra:

"Estic desolat de lo que em dieu d'En Llorenç, encara que vull pensar que la cosa no tindrà conseqüències.

Ja podeu figurar-vos quin són els meus sentiments. Avui, diada de la Verge de la Mercè, pens en Barcelona amb el cor endolat.

Que Déu ens il.lumini a tots i posi misericòrdia dins els cors!"<sup>40</sup>

En aquests moments la correspondència es torna interrompre i no es torna recuperar fins el 1940. Aquest any, quan les obres en català eren males d'editar, Miquel Duran fa un recull de poemes sobre Lluc i l'envia a Ferrà perquè el corregeixi, amb la intenció d'oferir-lo després a la Mare de Déu de Lluc. Ferrà li alaba el poema i al mateix temps l'hi critica, proposant-li que en faci un petit llibret que tiren endavant en amical col·laboració.<sup>41</sup> Ferrà li fa aquestes observacions:

" Són molt sentides i tenen un caient popular agradós de veres. Podeu fer-ne un llibret exquisit i fins aquí únic, i que endemés es necessitava. Jo el titularia Ofrena a la Verge de Lluch o bé Lluch. Glossari poètic.

Si l'imprimiu, cuidau molt l'ortografia. I si volguessiu fer una edicioneta artística i ben senzilla com aquella dels Pastorells d'En Jafet, podriem demanar un dibuix an En Joan Pons i jo vos ajudaria a confeccionar l'edició amb molt de gust."<sup>42</sup>

Se coneix que l'edició se retrassa tal volta a causa de la censura car l'any 1942 Ferrà encara li comenta:

"El llibret serà digne del tema i de vos. Trob que el nom que més li escau és el de "Cançonet de la Mare de Déu de Lluch". No hi poseu títol de caient massa nou, original o personal. Serà realment el llibre de Lluch: resumeix en forma popular escaientíssima, tota la poesia del Santuari. Es molt sentit i molt ben fet. Vos en torn a felicitar.

Als darrers fulls vos fas unes observacions, de les quals fareu el cas que estimeu convenient."<sup>43</sup>

<sup>39</sup> Carta de Miquel Duran a Miquel Ferrà: Inca, 8-IX-36.

<sup>40</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: 24-VIII-36. Per les dades que es donen a la carta es veu que la data és equivocada i que toca ser dia 24 de setembre.

<sup>41</sup> En són testimoni la carta de Duran a Ferrà de 25-VIII-40 i les de Ferrà a Duran de 2-X-42, 26-XI-42 i una altra que no du data.

<sup>42</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran sense data però que és la resposta a la que escriu Duran el 25-VIII-40.

<sup>43</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Ciutat, 2-X-42.

Finalment tenim una carta de Miquel Ferrà en la qual li agraeix l'obsequi de tres exemplars del llibre que sembla que ha sortit amb un títol diferent. Ferrà li fa algunes indicacions respecte a l'edició i a la tipografia per tal que si en torna fer una altra edició ho pugui tenir en compte. Malgrat aquestes crítiques, no deixa d'alabar-l'hi amb aquestes paraules:

"Vos ne felicit i sé cert que a Lluch tindrà un èxit de venta, perquè, sense esser vulgar, és ple d'un sentiment popular i d'una senzillesa que el farà arribar a tots."<sup>44</sup>

Els darrers contactes per carta que coneixem són quan Ferrà és a la clínica operat d'una greu malaltia un any abans de la seva mort.

Miquel Ferrà morí a Ciutat el 14 de novembre de 1947. Miquel Duran, més vell que ell, encara el sobreviuria 6 anys.

## CONCLUSIONS

Miquel Ferrà i Miquel Duran es troben units en aquests anys de principis de segle per l'amor a la llengua pàtria i al nacionalisme català i també per l'amor a la poesia en llengua catalana. Tots dos, per altra part, estan preocupats per la difusió de les idees nacionalistes i per la llengua catalana. Aquesta preocupació els fa pensar que el retard que sofreix Mallorca en aquestes qüestions es pot solucionar amb un mitjà que Duran té a l'abast des de 1907. Aquest mitjà és la impremta. A través d'aquesta hi ha possibilitat d'editar un periòdic per la difusió de la llengua i de les seves idees i a més es poden editar llibres que difonguin també la poesia i la prosa en llengua catalana.

Aquestes idees comunes es veuen diferenciades per la diversa concepció que tenen del nacionalisme, de la funció de la premsa, de com ha de ser una obra ben feta i per la diferent preparació que tenen en el camp de la poesia. Duran, més vell que Miquel Ferrà; uneix el seu nacionalisme a una tradició catòlica a la defensiva i a vegades "beata", com la qualifica Ferrà. La formació de Duran havia estat autodidacta i els seus contactes amb l'exterior de Mallorca havien estat escassos. D'aquí venien les idees més conservadores i la poca formació poètica. Ferrà, per la seva part, havia estudiat a la Universitat de Barcelona, tenia dues carreres, la de Dret i la de Filosofia i Lletres, i havia viscut fora de Mallorca de l'any 1911 fins el 1936. Totes aquestes circumstàncies feien que Ferrà tingués unes idees més obertes, que contrastaven a vegades amb les de Duran. Aquest era més prop del catalanisme de La tradició Catalana de Torras i Bages, en canvi Ferrà era més prop del de La nacionalitat Catalana de Prat de la Riba. Per altra part Ferrà tenia també una formació clàssica i literària que no tenia Duran, qui, com hem dit, era un autodidacta.

<sup>44</sup> Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran: Palma, 26-XI-42.

Aquestes diferències, lluny d'actuar negativament en la seva amistat, l'enriqueixen. Ferrà veia en Duran un dels pocs homes que hi havia a Mallorca amb les idees nacionalistes clares, sense vacil·lacions en aquest aspecte i amb una capacitat de feina admirable a favor de la causa, en la qual no hi cabia mai el desànim ni el pessimisme. Duran vivia a Mallorca, no n'estava allunyat com Ferrà, i per altra part, tenia a les seves mans un mitjà de comunicació dels pocs que hi havia a Mallorca en aquells moments en llengua catalana. Aquest mitjà de comunicació tenia una certa influència en sectors religiosos o conservadors, que a Mallorca havien estat quasi sempre en contra de la llengua catalana i de les idees nacionalistes. Pel que fa a la poesia de Duran, el fet d'estar allunyada de l'academicisme imperant li donava una espontaneïtat que per a Ferrà era molt interessant encara que s'hagués de corregir. Finalment, la impremta de Duran, també influïda per les idees noucentistes de Ferrà, podia representar un mitjà de difusió a Mallorca de llibres ben fets en català.

Per la seva banda Duran podia aprofitar de Ferrà tant els seus ànims com la seva ajuda per proporcionar originals per a la revista i el contacte amb el Principat i amb tots els literats que volguessin col·laborar en els periòdics que tirava endavant. Pel que fa al terreny literari hem de tenir en compte que la vena poètica de Duran tenia un element d'espontaneïtat i popularitat, però necessitava d'una correcció formal que Duran no tenia i que Ferrà li podia donar. Aquesta ajuda de Ferrà es podia produir gràcies a que Duran, malgrat que fos més vell que ell, acceptava el seu mestratge i els seus consells. Per altra part, Ferrà era molt més assequible que el poetes majors, Costa i Alcover, que Duran considerava massa bons i importants per tenir-hi relacions normals i planeres.

Es per tot això que entre aquests dos homes sorgeix una amistat i col·laboració que s'estenen, amb alguns petits entrebancs, durant tota la vida de Ferrà. La labor de Duran necessitava, a vegades, dels consells de Ferrà, que eren més oberts i més tirats cap a la perfecció formal noucentista. Per un altre costat, hem de tenir en compte que Duran era un gran dinamitzador cultural que vivia a Mallorca constantment i que hi duia empreses que Ferrà considerava importants a favor de la llengua i la difusió de les idees nacionalistes. A causa d'això, Ferrà intentava influir en Duran i en els seus projectes intentant que de cada vegada més Duran s'acostàs a les idees més obertes del noucentisme, cuidàs les revistes i els llibres que feia des del punt de vista formal i afinàs la seva poesia.

Aquest treball ha volgut ser el testimoni de la fecunditat d'aquesta amistat i de la labor que Miquel Duran i Miquel Ferrà dugueren a terme a principi de segle per tal de despertar la consciència nacional d'un poble que la tenia ben adormida.

# L'ASSOCIACIONISME CATÒLIC A INCA (1923-1929)

MÀXIM CAMPILLO ILLAN  
MANEL SANTANA MORRO

## 1. EL CATOLICISME SOCIAL I LA DICTADURA

El catolicisme social és un moviment alentat des d'una perspectiva confessional que pretén superar la lluita de classes fomentant la col.laboració harmònica entre patrons i obrers, per resoldre la problemàtica de la societat industrial, i sobretot per fer front als avenços de les doctrines revolucionàries.

El primer catolicisme social del segle XIX és un intent de superació del paternalisme i la beneficència, per passar a una comprensió del problema social en una dimensió més ampla, que superi la interpretació estrictament teològica, per incorporar-hi una visió sociològica i econòmica. En aquesta època es confonen les finalitats de les associacions catòliques, que n'hi ha de diferents tipus: religioses, de propaganda, educatives, socials, recreatives i polítiques. Però moltes d'elles intenten plantejar més d'un d'aquests aspectes, com la quadruple finalitat dels cercles d'obers catòlics: religiosa, instructiva, mutual i social.

El sindicalisme catòlic s'enfrontava al socialisme amb una estratègia innovadora per a l'esglèsia de Mallorca: la sindicació i professionalització dels obrers catòlics, com a característica essencial, acompanyada de l'alliberació patronal i caciquil.

El règim de Primo de Rivera (1923-1929) suposa una època de pervivència de la Federació Obrera Catòlica i de la Federació Agrícola Catòlica, més enllà de les seves simpaties o antipaties envers la dictadura.

El 13 de setembre de 1923 es produïa a Barcelona el cop d'Estat del general Primo de Rivera. Aquest fet fou saludat amb una actitud d'esperança davant el programa regenerador de la Dictadura pel setmanari inquer Ca Nostra, editat pel fundador del Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca, en Miquel Duran Saurina:



*"Desde aquell dia vivim de sospreses. Va començar per posar en estat de guerra a tots els territoris espanyols, ha dissoltes les Corts, suspès el jurat, i suprimit tots els ajuntaments d'Espanya, encaminant tot això a la destrucció del malaït caciquisme tant arrelat per tot arreu d'Espanya. Per avui no volem fer cap comentari. Salutam el nou Govern i demanam an el Senyor que l'ilumini en la adopció dels medis necessaris per bastir l'edifici de la restauració de l'Estat"*

Aquesta actitud està en la mateixa línia d'altres publicacions conservadores com "El Adalid" de Palma.

Es desconeix totalment el pes del sindicalisme catòlic durant la Dictadura, però és significatiu que els comitès paritaris de Mallorca començassin a estar plens de representacions obreres catòliques.

El sistema corporatiu a partir de novembre de 1926, té el seu principal eix en el comitè paritari: mecanisme de conciliació i arbitratge amb igualtat entre obrers i patrons. Així quedava encunyat el principi del catolicisme social, "sindicats lliures" en una Corporació obligatòria que afegia la preeminència de l'Estat sobre els sindicats.

Durant l'any 1925 integren la Federació Obrera catòlica de Mallorca sis sindicats amb un total de 1.510 afiliats.

Els sindicats catòlics no van aprofitar la situació de facilitat que els oferia la Dictadura, si bé és cert que la legalitat de la U.G.T. els va tancar moltes possibilitats, especialment de cara als comitès paritaris. Existia una certa sospita de cara al dictador per afavorir les organitzacions socialistes. Però la dictadura pretenia la col.laboració obrera per edificar un sistema de relacions laborals segons el model corporatiu.

La influència dels socialcatòlics també la trobam en la formació i direcció de la Unión Patriótica. Es tracta d'una organització que pretenia ésser un partit polític que vertebràs la Dictadura, amb una apariència de "nou" i d'ésser estrictament un partit de denostada política del "vell règim", però en realitat era un canvi de representativitat en les classes dominants, per defensar-se en cas que desaparegués la Dictadura.

La Unión Patriótica havia estat organitzada des del poder. Primo de Rivera volia crear dos centres de poder paral.lels: les unions patriòtiques i les autoritats governatives.

<sup>1</sup>- "El Cop d'Estat". Setmanari Ca Nostra, 46. 6 d'octubre de 1923.

La premsa d'Inca reflexa aquest fet de la següent manera:

*"Avui, a la Casa Consistorial, se ha tengut una reunió, convocada pel senyor batle don Miquel Pujadas, amb el fi d'organitzar a Inca un nucli del partit nou titulat: Unión Patriótica".<sup>2</sup>*

Poc després, el mes d'octubre, és nomenat cap de la Unión Patriótica d'Inca el metge Sebastià Amengual Vallespir, personatge molt lligat a l'associacionisme catòlic, ja que havia estat president del Sindicat Agrícola d'Inca.

El mateix Sebastià Amengual, el primer de març de 1925 va fer una conferència "per aclarir alguns aspectes respecte a l'Unió Patiòtica". És significatiu que tingués lloc al local del Cercle, i començà dient:

*"Que havia triat el Círcul d'Obrers catòlics perque l'ordre, moralitat i justícia era el programa desde la seva fundació i per lo mateix molt abans de venir la Unió Patriòtica"<sup>3</sup>*

Les relacions entre l'associacionisme catòlic i el nou règim van quedar establertes des d'un principi. El dia 23 de gener de 1924 són destituïts per ordre governativa els regidors dels ajuntaments. A l'ajuntament d'Inca s'anomenen regidors entre d'altres: Jaume Estrany Llabrés, president del Cercle d'Obrers catòlics; Miquel Pujadas Ferrer, President del Sindicat Agrícola catòlic; Marià Calderon Luna, president del sindicat obrer La Pau.

Per tant els presidents de les tres associacions catòliques existents a Inca són nomenats regidors, no succeint el mateix amb altres associacions locals.

Per altra part, dia 17 de desembre de 1924, es donen a conèixer les societats amb opció de vot corporatiu per les eleccions municipals. Aquestes són les següents: La Justícia, El Sindicat Obrer la Pau, La Constància i el Cercle d'Obrers Catòlics. Més endavant, durant l'any 1925, s'afegirà el Sindicat Catòlic Agrícola. De les cinc societats amb aquest dret, tres tenen un caràcter catòlic. És evident la relació entre les associacions catòliques i el poder municipal.

<sup>2</sup>. "Ca Nostra", 85, 6 de juliol de 1924.

<sup>3</sup>. "Conferència". "Ca Nostra", 8 de març de 1925.

## 2. EL CERCLE D'OBRRERS CATÒLICS D'INCA

Amb la finalitat d'oferir als sectors populars d'Inca serveis de mutualisme, així com l'organització del lleure, la instrucció i la cultura fomentant una ideologia antisocialista, es creava l'any 1900 el Cercle d'Obrers Catòlics.<sup>4</sup>

Abans de trobar una ubicació definitiva, la novella societat es va instal·lar primer en un local situat a la Plaça Verge de Lluc, i poc després es va traslladar al carrer Palmer, cantonada amb Mesones (avui Hostals). Finalment, el 1906, el Cercle va trobar la seva ubicació definitiva instal·lant-se en un edifici del carrer Bruy (el qual avui es diu carrer de Miquel Duran) cantonada amb el carrer de La Pau. Es tractava d'un enorme edifici amb una planta baixa on s'hi va construir un saló d'actes, i al primer pis hi havia un bar i les sales de juntes. Juntament amb el Cercle, varen compartir el local, durant els anys que ens ocupen en aquest treball, el Sindicat Catòlic Agrícola i la Caixa Rural, El Fomento Inquense i el sindicat obrer La Pau. Totes aquestes associacions són un reflex força evident de la mobilització dels catòlics en defensa dels interessos de la religió en la vessant de l'acció social.

El Cercle s'organitzava a partir de la junta directiva la qual celebrava periòdicament Sessions on s'acordava l'admissió dels socis i les activitats culturals i religioses que s'havien de dur a terme. Semestralment se celebraven també les Juntes Generals on hi tenien dret a vot els socis. A través d'aquestes juntes generals, tal com disposava el reglament de la societat, cada any es renovava la meitat de la junta directiva.

El Cercle D'Obrers Catòlics d'Inca durant la Dictadura de Primo de Rivera va agrupar uns dos-cents socis, d'una extracció social diversa. Pel que fa als presidents durant aquest període ocuparen aquest càrrec Joan Estrany Llabrés (1922-1925) i Miquel Esteve Llompart (1925-1931).

### 2.1. EL MUTUALISME

Les diferents entitats obreres, culturals o confessionals promogudes per l'església van tenir en la majoria d'ocasions com a finalitat essencial oferir a les classes populars assistència mèdica i facultativa i d'altres prestacions en cas de necessitat. Aquesta funció mutual la va assumir el Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca gairebé des de la seva creació cap a l'any 1900. Una altra associació d'Inca, La Constància, ja venia oferint un servei semblant des de 1886.

Si tenim present que la legislació per part de l'estat en matèria social era encara molt minsa, propiciant l'existència d'uns sectors populars mancats de les mínimes prestacions, ens adonam de la importància d'aquest servei que oferia el cercle d'Inca.

---

<sup>4</sup>. Voldríem agrair a l'historiador Pere Fullana la plena disponibilitat que va mostrar a l'hora de posar a la nostra disposició documentació diversa i bibliografia referent al Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca.

A través del llibre d'actes de les juntes generals del cercle, observam que els joves d'Inca a partir dels tretze o catorze anys, que era l'edat en què molts d'ells solien abandonar l'escola i es posaven a treballar, s'associaven al cercle per poder disfrutar dels serveis mutuels. Era, doncs, aquesta faceta el principal dels reclams que s'oferia a la població per animar-la a associar-se.

Des de la seva fundació, el cercle tenia contractats els serveis de diferents metges. Durant els anys que ens ocupen en aquest treball l'associació va disposar dels serveis de Sebastià Amengual i d'Antoni Riera, i més endavant, ja a finals de 1928 s'incorporà també Miquel Ferrer.

Apart dels serveis mèdics, el cercle abonava una pensió o dieta temporal als socis malalts o accidentats. S'abonaven 1'5 pessetes per cada dia que l'associat estava impossibilitat per anar a treballar. Entre 1923 i 1929 més d'un centenar de persones es van beneficiar d'aquests subsidis que se'ls ofería.

Pere Fullana, en un treball que va dur a terme del Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca entre 1900 i 1910, indica que durant el primer decenni d'existència l'edat mitjana dels socis era encara relativament baixa, les baixes no eren generalitzades, cosa que no va suposar un nivell de grans despeses per a la societat. Ara bé, amb el transcórrer del temps, la situació va canviar, segons paraules de Miquel Saurina en una memòria elaborada l'any 1921:

*"La societat ja comença a tenir molts de socis vells i la salut de l'home en general és més delicada i això mos dona un augment de malalts fent-se de cada any més difícil l'administració, a pesar d'això s'han pagades religiosament totes les dietes dels malalts."*<sup>5</sup>

Un altre servei que s'oferia era el de defunció, abonant a la família del soci difunt unes vint pessetes. Això es complementava amb els serveis d'enterrament i funerals.

Si a tot això hi afegim que el Cercle havia de pagar despeses com el lloguer del local, l'electricitat, les reformes que s'efectuaren, els periòdics, el manteniment de la biblioteca i els actes culturals que s'organitzaven, queda clar que la gestió administrativa fou en moltes ocasions força difícil i fins i tot en algunes ocasions deficitària. Per aquest motiu es feien necessàries les aportacions dels socis protectors.

<sup>5</sup>- Libro de actas de las Sesiones generales. 25 de gener de 1921.

## 2.2. Les activitats del Cercle d'Obrers Catòlics

### RELIGIOSES:

Una de les funcions més importants dels cercles d'obriers era la confessional destinada a preservar els sectors populars de les influències laïcitzants.

Com bé ens explica Pere Fullana<sup>6</sup>, la finalitat religiosa del cercle s'havia de dur a terme preferentment en tres eixos: la celebració anual de tres comunions generals, els exercicis espirituals i la commemoració de la festa dels patrons (Sagrada Família).

En aquest sentit, a l'any 1925 se celebrava el vinticinquè aniversari de la fundació del Cercle, els actes religiosos van consistir en una festa a l'església. A l'ofertori predicà Mossèn Francesc Garau i l'Harpa cantà la missa del P. Aulí.

### CULTURALS:

La instrucció i l'oci foren dos elements característics del Cercle, des de la seva fundació amb la lectura com a element primordial i l'escola com a element de regeneració social. A més, periòdicament s'havien de fer conferències de caràcter religiós, moral i social. Les funcions teatrals i el cinema es convertiren en un dels passatemps més rellevants.

#### a) Biblioteca:

La figura del bibliotecari existí des del principi. La societat filial l'Harpa d'Inca també comptava amb un bibliotecari.

A més, el Cercle estava subscrit als diaris Debate, Lectura Dominical, El Correo de Mallorca, El Adalid, El Heraldo de Cristo, La Hormiga de Oro, i en aquesta època en Miquel Duran editava el setmanari Ca Nostra, de caràcter més informatiu que informatiu.

#### b) Teatre:

Des del primer moment sembla que hi hagué un grup de socis dedicats a representar obres teatrals, que haurien de competir amb els altres teatres de la localitat i el cinema.

En aquest sentit és significativa la següent informació del Ca Nostra:

*"Les deixelles de la mestre, donya Antònia Mora, fan una festa escolar en el Círcol d'Obrers Catòlics, posant en escena la comèdia 'La Envidiosa' i un alegre i educador sàinet entitulat 'Més s'atreve en una hora que en un any'.<sup>7</sup>*

<sup>6</sup>- Fullana P: El Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca (1900-1910). Dins I Jornades d'Estudis Locals. Ajuntament d'Inca, 1994.

<sup>7</sup>-Setmanari Ca Nostra, 10 de febrer de 1929.

### c) Les Vetllades Literàries i musicals:

Les vetllades literàries es realitzaven amb motiu de la festa dels patrons o altres moments rellevants de la vida social i cultural de la societat. Generalment estaven organitzades per Miquel Duran Saurina.

En aquest període destaquen les vetllades literàrio-musicals amb motiu de la festa del Cercle, com la de l'any 1924, on es llegiren poesies del mestre Duran i feren una conferència sobre la seva figura poètica. L'Harpa va omplir la part musical.

Dins els actes de celebració del vint-i-cinquè aniversari de la fundació del Cercle va tenir lloc una vetllada a la qual Marian Aguiló lletgí poesies d'en Bartomeu Ferrà. En Llorenç Genestra, per la seva part, llegí un discurs sobre la fundació i actuació del Cercle. En Josep Noguera i en Llorenç Duran llegiren poesies i mossèn Francesc Garau va fer un discurs sobre la finalitat religiosa i espiritual de la societat.

Cal ressaltar l'homenatge a Joan Alcover celebrat el dia 7 de març de 1927. La part literària va ésser atesa pels "Amics de l'Art" que llegiren poesies del mestre Duran i feren una conferència sobre la seva figura poètica. L'Harpa va omplir la part musical.

### d) Escoles:

El Cercle intentava millorar la instrucció dels sectors obrers i pagesos adults. L'oferta no anava dirigida al jovent, que ja la tenien coberta. També es feien classes de solfeig, relacionades amb l'Harpa.

Referent a l'Harpa d'Inca en aquest període, societat filial del Cercle, encara que comptava amb un reglament propi que li permetia actuar de forma autònoma, però sense deixar de pertànyer a la societat que va fundar-la.

L'Harpa comptava amb una sèrie de socis protectors que pagaven una quota mínima de 0'50 ptes, si bé tothom pagava una pesseta o més. A finals de 1923 eren 41 els socis protectors. A més, rebien una subvenció anual de 200 pessetes de l'Ajuntament.

A principis de 1924 sorgeix un incident a l'orfeó. Segons en Llorenç Maria Duran Coli<sup>8</sup>, a l'Harpa s'havien infiltrat alguns elements atrets per coincidència professional amb altres ja ben integrats en l'esperit del Cercle d'Obrers Catòlics i de l'Harpa D'Inca. A la junta general de febrer de 1924 pretenien traspasar l'Harpa d'Inca del Cercle, però reglamentàriament això no era possible.

A la junta general del 25 de febrer de 1925, l'estat econòmic donava 2.221 '34 ptes d'entrades i 1.905'25 de sortides. Els socis protectors eren 52, no massa per les aspiracions de millorés. D'altra part hi havia 71 orfeonistes desglossats en 44 homes, 12 nins i 15 nines. Es va expressar que ben aviat hi hauria una nova corda de veus blanques formada per donzelles.

<sup>8</sup> Duran LI: Crònica Comentada de l'Orfeó l'Harpa d'Inca. Editat per l'Ajuntament d'Inca, 1995.

La junta directiva del 20 de desembre va aprovar provisionalment els estatuts, la redacció dels quals havia estat encarregada per la junta directiva del Cercle al seu president Duran.

L'any 1926 la junta directiva va acordar presentar a la General una estranya candidatura per renovar la Directiva. Es proposava acoplar un grup de prohoms de molta categoria social i econòmica els quals malgrat ésser socis protectors no havien tingut cap intervenció directa amb l'orfeó. De la llista només un era orfeonista. Aquesta junta va tenir tres anys d'actuació:

President: Miquel Mir Jaume (Primer tinent batle i propietari)

Vicepresident: Antoni Amer Sastre (Director del Crèdit Balear).

Secretari: Mn. Josep Aguiló Pomar (Custodi de Sant Domingo).

Tresorer: Pau M. Morey Coll (Procurador i exbatle).

Bibliotecari: Joan Estrany Mateu (Primer oficial de l'Ajuntament).

Vocals: Josep Siquier Verd (secretari de l'Ajuntament); Jaume Coll Saurina (Comerçant); Antoni Sociés (distingit administratiu); Francesc Aguiló Pomar (Orfeonista).

En Llorenç M. Duran també ens fa un comentari per explicar millor l'afer de la junta dels "senyors":

*"En el transcurs d'una conferència que sobre la sífilis feia el Dr. Emili Darder, primera d'un cicle organitzat pel cercle i l'Harpa. El cicle fou immediatament suspès ja que dins la directiva del Cercle hi havia la figura d'un consiliari, nomenat pel bisbe amb poders omnimodes. Aquesta conferència dugué una llarga ressonància dins els medis exarcebats de l'integrisme local que veia amb disgust la independència de l'Associació per a la Cultura de Mallorca, directiva de la qual formava part, al costat de persones de tarannà liberal com eren els doctors Darder i Aguiló i el mateix Guillem Forteza, arquitecte, autor de la senyera de l'Harpa. Es veien amb mal ull aquestes amistats de Duran que podien contaminar-lo d'esquerranisme i es temia pels destins espirituals de l'ofeó"<sup>9</sup>*

<sup>9</sup>- Duran LI: Crònica comentada...

## e) Conferències:

El Cercle organitzava amb regularitat cicles de conferències amb caràcter instructiu, religiós i social.

El Pare Pere J. Cerdà durant el transcurs d'una conferència ens parla de la funció d'aquests cicles:

*"Hem de creure en la molta importància de l'escola. Però Aquesta limita la seva influència a l'infància. La gent feta, l'obrer, l'industrial, el pare de família, no pot rebre ja els beneficis que ella se donen i se troba moltes vegades falta de guia d'experiència, de sentit comú per lluitar amb el medi que el rodetja. Per això l'importància de l'escola per a la infància que té un cicle de conferències pels majors."<sup>10</sup>*

*En el mateix cicle de conferències de 1924 s'afirmà el següent: "Aquell públic escàs, compost en la seva majoria per element femení, s'han transformat en un altre públic més general i principalment d'homes que s'acosta afanyós a escoltar al qui sab i a qui pot ensenyar."<sup>11</sup>*

### 3. SINDICAT CATÒLIC AGRÍCOLA D'INCA

El Sindicat Agrícola Catòlic d'Inca era una entitat benèfico-religiosa que tenia com a prioritat fonamental la promoció de l'estalvi entre els seus associats, a més de procurar el desenvolupament de l'activitat agrícola de la localitat.

Fou fundat durant el mes de gener de 1921 sota la tutela dels homes del Cercle d'Obrers Catòlics, havent-hi una estreta relació i identificació entre ambdues associacions. Per aquest motiu el local social de l'esmentat sindicat agrícola també es va ubicar a l'edifici llogat pel Cercle, que com hem vist anteriorment estava situat al carrer Bruy.

Els estudis que s'han duit a terme sobre el sindicalisme agrari a Mallorca, la major part d'ells de la mà de Pere Fullana, posen de manifest que aquest tipus d'entitats foren projectades bàsicament pels elements conservadors de cadascuna de les localitats on es crearen, participant de la concepció catòlica del sindicalisme, basada aquesta en l'associació mixta de patrons i obrers seguint l'harmonia entre aquests

<sup>10</sup>- "Ca Nostra", 55, 2 de febrer de 1924.

<sup>11</sup>- Id.



dos sectors. D'aquesta manera el sindicat agrícola d'Inca recolleix aquest caràcter interclassista i en els seus estatuts s'indiquen els deures que havien de contreure els obrers envers els patrons i viceversa. Era obligació dels obrers respectar sempre el propietari, i no perjudicar en cap cas el capital. Es pretenia així allunyar els obrers agrícoles de tota forma de socialisme i de les societats obreres de resistència:

*"No hacer juntas con hombres malvados que mañosamente les ponen delante desmedidas esperanzas y grandísimas promesas, a que sigue casi siempre un arrepentimiento inútil y ruina de muchas fortunas"<sup>12</sup>*

Els propietaris i patrons a canvi s'havien de comprometre a no explotar ni física ni moralment els seus assalariats, fomentant entre ells hàbits d'estalvi.

El primer president del Sindicat Agrícola d'Inca fou Sebastià Amengual entre 1921 i 1923, any en què el va rellevar Miquel Pujadas Ferrer. No tenim gaires referències pel que fa al seu nombre de socis, sols sabem que durant 1922 aquests eren de 120. Tal com he indicat anteriorment compartien el local del Cercle d'Obrers Catòlics, situat al carrer Bruy, on es va habilitar una habitació per aquesta finalitat. Allà cada dijous, diàssabtes i diumenges s'obria al públic per atendre les peticions dels socis.

L'administració del sindicat girava al voltant d'una junta directiva la qual celebrava periòdicament sessions generals on es decidien les directrius i els aspectes on havia d'incidir la societat. Aquesta junta directiva durant la Dictadura de Primo de Rivera va estar composta per Miquel Pujadas (president), Miquel Mir (vicepresident), Mariano Calderón (Secretari), Pere M. Batle (tresorer), Josep Siquier (vocal) i Bartomeu Tortella (vocal). A més, el Cercle d'Obrers Catòlics nomenava una junta d'inspecció encarregada de revisar els comptes i la gestió del Sindicat agrícola. Aquesta junta d'inspecció estava formada per un president, acompanyat per dos socis propietaris i dos socis obrers.

El Sindicat Agrícola d'Inca no tenia explícitament una finalitat religiosa; ara bé, adoptava un caràcter moralitzant a l'hora de regular el comportament dels seus associats:

*"El socio puede ser expulsado por su mala conducta moral o religiosa tanto dentro como fuera de la asociación, como embriagadez repetida, escándalos públicos, egoísmo abusar o tratar de abusar de sus semejantes, blasfemar,*

<sup>12</sup>- Estatutos del Sindicato Católico Agrícola de Inca. ARM, Estadística, 104.

*hacer manifestaciones contra la religión, la moralidad, el orden y todo aquello que la junta directiva considere grave.*<sup>13</sup>

Les fonts d'ingressos del sindicat provenien bàsicament de les quotes que ingressaven els socis i també de les donacions que efectuaven particulars. Pel que fa a les quotes, n'hi havia de dos tipus: d'ingrés i anuals. Les primeres s'abonaven en el moment de produir-se la inscripció al sindicat, i les segones es pagaven cada any. El pagament s'establia en relació al nivell de renda de l'associat; així els socis propietaris eren els que pagaven les quotes més elevades, seguits pels majorals o arrendataris, i finalment pels obrers agrícoles els quals pagaven les quotes més baixes.

Els sindicats agrícoles que proliferaren arreu de la Mallorca rural per tal de desenvolupar les activitats agrícoles adquiriren eines i maquinària per a l'aprofitament dels associats. En aquest sentit el sindicat d'Inca durant el mes de febrer de 1926 va crear una comissió encarregada d'adquirir maquinària agrícola d'acord amb les necessitats dels socis. Aquesta comissió va considerar oportú l'adquisició d'una màquina segadora.<sup>14</sup>

Durant la Dictadura de Primo de Rivera es va crear el denominat vot corporatiu, que consistia en la presència d'un regidor amb dret a vot en representació de l'associació a l'ajuntament. En aquest sentit, el representant del sindicat en el consistori municipal fou el seu president Miquel Pujadas Ferrer.<sup>15</sup>

Els sindicats agrícoles solien tenir adherida una Caixa Rural amb la qual s'afavoria i fomentava entre els associats l'estalvi i se'ls facilitaven préstecs a baix interès. A Inca la Caixa Rural estava en funcionament des de l'any 1909 quan la junta General del Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca va decretar la seva creació, obeint una de les pretensions inicials de dit cercle de fomentar l'estalvi entre els associats. Es va convidar el franciscà Pere Joan Cerdà per tal que donàs una conferència sobre el funcionament d'aquestes entitats i es va encarregar al consiliari Tomàs Mora la confecció dels estatuts.<sup>16</sup>

El foment de l'estalvi entre els sectors populars va ésser un dels ideals dels homes que dirigien les iniciatives socials de caràcter catòlic d'Inca. Per aquest motiu la Caixa Rural va dur a terme un seguit d'activitats per tal d'aconseguir-ho, especialment entre la joventut. Durant els anys que ens ocupen en aquest treball, ens trobam que se celebrava la festa de l'estalvi, regalant llibretes de la Caixa Rural entre els al.lots de les escoles. S'organitzaven també, per aquesta causa, col.lectes

<sup>13</sup>. Estatutos del Sindicato Católico agrícola de Inca. Arm, estadística, 104.

<sup>14</sup>. "Ca Nostra", 150, 13 de febrer de 1926.

<sup>15</sup>. Censo Corporativo electoral. Arm, Estadística, 104.

<sup>16</sup>. Pere Fullana: El Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca (1900-1910), dins I Jornades d'Estudis Locals. Inca 1994.

per rebre les aportacions dels particulars que recolzassin aquestes iniciatives.<sup>17</sup>

La Caixa Rural també proporcionava préstecs a baix interès. Es tractava d'uns crèdits, que tal com indiquen els estatuts, es concedien especialment pels obrers agrícoles per facilitar-los l'adquisició de terres i la seva explotació.<sup>18</sup> Tot plegat obeeix no sols els objectius de desenvolupar el sector agrícola, sinó que s'aconseguia també allunyar la població rural de tota forma de socialisme, donat que el pagès accedia així a la petita propietat. Aquesta gestió econòmica va acompanyada d'una pretensió ideològica de caràcter totalitzant a partir de la moral catòlica.<sup>19</sup>

#### 4. EL SINDICAT OBRER LA PAZ

La incidència de l'església en el món obrer es va dur a terme a través de la creació de sindicats obrers catòlics. Aquest tipus d'associacions començaren a organitzar-se a Mallorca a partir de 1910 i tenien per finalitat la sindicació i professionalització dels obrers catòlics com a instrument útil perquè aquests coneguessin els seus drets i impulsassin així un sentiment de solidaritat obrera i professional.

Amb aquests objectius el mes de maig de l'any 1913 el franciscà Pere Joan Cerdà va dur a terme la creació del sindicat obrer "La Paz". El seu primer president fou Marià Calderón el qual va ocupar aquest càrrec fins l'any 1943. El sindicat pretenia millorar les condicions materials, professionals i morals dels seus associats i allunyar-los així de l'altre sindicat obrer d'Inca, "La Justicia", donat el seu tarannà esquerrà i combatiu front la patronal de la localitat. El sindicat "La Paz" va organitzar una secció de socors mutus la qual tenia unes característiques semblants a les del Cercle d'Obrers Catòlics que venia funcionant des de principis de segle.

Durant el mes de juliol de 1916, Miquel Duran Saurina, en una sessió General del Cercle d'Obrers Catòlics, va posar en consideració dels socis la conveniència de procedir a la unió de l'esmentat Cercle amb el Sindicat obrer "La Paz". Deia Miquel Duran, que tant el president del Sindicat obrer, Marià Calderón, com el seu promotor, el superior dels franciscans D. Pere J. Cerdà, també consideraven oportú un apropament entre ambdues associacions. Ara bé, el reglament del cercle no ho permetia i un grup reduït de socis va mostrar les seves discrepàncies. Finalment però, es va decidir que el Sindicat "La Paz" s'instal·lès en el local social del Cercle situat al carrer Bruy. Malgrat tot, ambdues societats conservarien la seva

<sup>17</sup>- "Ca Nostra", 150, 13 de febrer de 1926.

<sup>18</sup>- Estatutos de la Caja Rural de Inca. ARM, estadística, 104.

<sup>19</sup>- Pere Fullana: El Moviment Catòlic a Mallorca (1875-1912). Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994. pp. 535.

independència administrativa i la seva personalitat. Es va acordar també que el sindicat obrer participaria en les despeses de lloguer i manteniment del local.

A partir de llavors ambdues associacions varen actuar vinculades canalitzant l'activitat religiosa, instructiva, recreativa i mutual entre un ampli sector de la població inquera.

El sindicat "La paz" pretenia allunyar els sectors populars de les organitzacions socialistes, ja que consideraven que els mètodes de lluita i reivindicació dels sindicats de resistència estaven obsolets, ja que sempre l'obrer en sortia malparat. Els acusaven també d'opressors, creadors d'odi, amb falses promeses per al món obrer. Aquestes consideracions apareixen sovint reflectides en la premsa local d'Inca de caràcter catòlic, com era el cas del setmanari "Ca Nostra" que opinava així de la festivitat del Primer de maig de 1924:

*"Dijous Primer de Maig, veuen passar per Inca camions plens de gent que se'ns dubte celebren la festa del treball amb excursions. A Inca, llevat de poques excepcions tots els tallers i fàbriques treballen. Aquesta festa ha perdut el principal objecte, com era les reivindicacions de la classe obrera, que en altre temps tant se (...), per tenir els treballadors més de lo que demanaven.."<sup>20</sup>*

Durant els anys de la dictadura de Primo de Rivera va ocupar la presidència del Sindicat Marià Calderon, qui venia ocupant aquest carrec des de la seva fundació. El mateix Calderon estava vinculat també al Cercle d'Obrers Catòlics i al Sindicat Agrícola d'Inca, demostrant això que les relacions entre els capdavanters de les iniciatives socials de l'església d'Inca eren prou fluides. El mateix Marià Calderon va ésser també regidor de l'ajuntament, tal com indicaven les disposicions del vot corporatiu que va funcionar durant la dictadura.

Pel que fa als socis, el Sindicat obrer "La Paz" fou més minoritari que no pas altres associacions d'Inca. Entre els anys 1923 i 1929 eren una cinquantena els obrers de diferents oficis que hi estaven associats.<sup>21</sup> Cal suposar que el fet que organitzacions com "La Constancia" i El Cercle d'Obrers Catòlics ja oferien serveis de mutualisme feia minvar la concurrència dels obrers cap al sindicat.

<sup>20</sup>. "Ca Nostra", 68, 1 de maig de 1924.

<sup>21</sup>. ARM, estadística, caixa 101.

## 5. RECAPITULACIÓ

A mode de recapitular tot allò que hem analitzat al llarg d'aquest treball podem dir que La Dictadura de Primo de Rivera va suposar per les diferents associacions projectades per l'església de la localitat una continuïtat a la tasca que venien duent a terme, a la vegada va propiciar un notable augment de la influència social, econòmica i religiosa que exercien entre amplis sectors de la societat inquera.

Hem donat un repàs a les diferents activitats culturals, així com les prestacions socials que ofería el moviment catòlic a Inca. A part de la prestació social que es duia a terme a través del mutualisme, cal tenir present que també es pretenia amb tot això organitzar el lleure i la instrucció a fi de recristianitzar els sectors populars immersos en una societat que de cada vegada és més laica. Tampoc no es pot obviar la intenció d'allunyar la població d'aquell altra associacionisme més combatiu i reivindicatiu que es desenvolupava paral·lelament a la localitat.

### FONTS UTILITZADES:

#### A) Fonts no impreses:

- Correspondència de l'Ajuntament d'Inca (1923-1929). A.H.M.I.
- Llibres d'actes del Cercle D'Obrers Catòlics d'Inca (1907-1945).
- Llibres d'actes de les Sessions Generals del Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca (1911-1951).
- Registre d'associacions de la Delegació del Govern de Mallorca. Volumes I, II, III i IV.

#### B) Fonts impreses:

- Estatutos del Sindicato Católico Agrícola de Inca. A.H.R.M. Estadística. Caixa 104.

#### C) Publicacions:

- Setmanari CA NOSTRA (1923-1926) (1928-1929).
- Setmanari ECOS (1923).

BIBLIOGRAFIA:

DURAN Llorenç M.: *Crònica Comentada de l'Orfeó l'Harpa d'Inca*, 1995.

FULLANA, Pere: *El Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca (1900-1910)*. Dins I Jornades d'Estudis Locals d'Inca. Ajuntament d'Inca, 1994.

FULLANA; Pere: *El Moviment Catòlic a Mallorca (1875-1912)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.

TUÑÓN DE LARA; Manuel: *Poder y sociedad en España, 1900-1931*. Ed. Austral, Madrid, 1992.



# CRONOLOGIA I BALANÇ DE LA NOVA PLÀSTICA A INCA (1974-1978)

Col·lectiu TRAUS BADATS

MIQUEL ÀNGEL RAIÓ

PERE ROSSELLÓ

1. La Nova Plàstica a Mallorca (NPaM) és la conseqüència resultant d'una aprehensió diferent de la realitat. L'eclosió d'una sensibilitat plàstica majorment lligada a l'estètica d'avantguarda va ésser l'eina d'ús per negar l'estructura de tota *una realitat altra*, hereva del franquisme *etern* i sacrilitzada en el passat. *Una realitat altra* que ja no n'era, de real, però que malvestadament era la norma dominant en uns anys setanta volenterosos en la contestació i la mudança. Així, l'art nou esdevé contrapès d'un cos social encarcerat en aquella "opció poc sorollosa, si bé infinitament més sòlida i arrelada [que la feixistitzant]: l'estrictament immobiliària i reaccionària<sup>1</sup>" que va veure's netament afavorida passat l'any 1945 per arribar a ésser lapidària. L'art nou - des de l'acció col·lectiva i l'actitud individual- serà, en aquesta necro-esfera de l'estatisme, un foc batent en l'exploració de noves poètiques i una resposta pública a l'ordre *mal* establert de les coses.

---

<sup>1</sup> Damià Ferrà-Ponç, "Cultura i política a Mallorca (IV). Mites culturals de la postguerra: l'Art (1939-1945)" en Randa, núm. 5, Barcelona, 1977, p.163

<sup>2</sup> Cert és que tampoc abans de la Guerra Civil els corrents renovadors del Noucentisme i l'Avantguarda no varen tenir a Mallorca més incidència social que el d'un mer culturalisme. Així, la tasca de l'art com a trencament i posada en consciència de la realitat, com a sensibilitzador social, ni abans de la guerra ni en la llarga postguerra (tot i les aportacions més aviat testimonials del grup «Tago») va quallar en fets desencadenants. L'explicació de tan poca fecunditat hem de cercar-la en la mancança de transformacions estructurals de tipus horitzontal que n'abonassin el terreny.



Pot pensar-se, així, NPam com a un moment de refús d'aquell substrat reaccionari de la postguerra que fou bastit damunt d'unes circumstàncies socio-polítiques prou específiques, quan, finalitzada la lluita armada, les classes illenques amb el poder econòmic, cercant recer segur dels seus privilegis, feren ràpida adscripció expressa al Movimiento Nacional i les seves imposicions. En aquell moment i d'afegitó, quedà també clausurada tota possibilitat, ideològicament cursable, que suposàs qualsevulla forma d'assumpció de la modernitat plàstica contemporània<sup>2</sup>. Tant és així, que l'art s'enclaustrà en tota manifestació conformada «a la ficció d'una cultura nacional espanyola que [com deien -mentien!- els llibres i els llocs de l'ensenyament de l'època] des de molts segles enrera - al marge del que s'esdevenia fronteres enllà- hauria anat evolucionant amb vida pròpia i autosuficient»<sup>3</sup>. Posats en aquestes, la pintura va veure's abstreta de la crítica social, de la immediata enunciació de la vida, per inhibir-se en l'expressió més evasiva<sup>4</sup>. El paisatgisme sentimental, fruit de la més o manco ben assimilada tècnica impressionista, els rars epígons del modernisme, el més monòton academicisme, l'insípid, colorista i fraudulent decorativisme... seran les formes, des d'aleshores i fins a la dècada dels setanta, de la pintura dominant a l'illa. Tot plegat, un art encotillat en la norma del pensament conservador.

D'aquesta manera, ja ho he dit, estroncada definitivament després de 1939 qualsevol esclatxa que permetés la ressonància d'unes altres inquietuds, necessitats o preocupacions ètiques i estètiques a les hagudes, l'art passà a ésser només un signe extern legitimador de la classe econòmica dominant i un objecte d'especulació mercantil.

Així, quan la vella dreta mallorquina, més tard en la dècada dels anys cinquanta i seixanta, fou substituïda per una pseudo-burguesia sorgida del turisme i fonamentada en l'economia de serveis; quan té lloc l'espectacular i incontrolat desenvolupament de la indústria turística amb la conseqüent crisi estructural de la societat insular, puja a nivell de classe dirigent «una gent àvida de diners fàcils, immediats i abundants, de signes externs de riquesa i d'objectes de consum, presidida per un empresariat -fins a cert punt pseudo-empresariat- sense intel·ligència, sense imaginació, sense el més mínim sentit de l'humanisme»<sup>5</sup>. I aquesta nova societat terciària cimentada en el monoconreu del turisme de masses i en les seves activitats complementàries, cos de formació cultural contradictòria i defectuosa, es complau en adoptar un modus de representació pictòric, no sols heretant-lo en una agonia de formes decimonòniques, sinó, és més, accentuant-ne el seu caràcter idealista i narcotitzant.

<sup>3</sup> Damià Ferrà-Ponç, *ibid.*, p. 190.

<sup>4</sup> Hem d'advertir que en aquests papers revalidam una concepció de l'art -i des d'aquesta perspectiva enfocam els fets que estudiem- com a funció que designa una mentalitat general, una manera de veure el món que s'oposa de ple al simple esteticisme. L'art és així la constant lluita per l'emmiration crític de la realitat, és la reivindicació epocal de la vida.

<sup>5</sup> Josep Maria Llompart, *Països Catalans? i d'altres reflexions*, Moll, Ciutat de Mallorca, 1991, ps. 40-41.

L'art s'enjogassa, així, amb la vergonyant perpetuació històrica d'uns postulats d'inacció en la més perversa especulació ideològica i mercantil, en la perpetuació del calc de calons i oliveretes damunt tela, del quadre-penjoll de mel-i-sucre, de l'assimilació paràsita del plagi... Però també en la manifestació plena de l'art filisteu, adequat a les mans del quiel sosté, per mantenir l'ordre regressiu de les coses.

NPaM, per tot això dit, als anys setanta, des d'una necessitat i des d'una possibilitat<sup>6</sup>, no s'oposa només a allò que alguna metodologia estètica crítica podria dir-ne una pintura *anti-art*, sinó que col·lionava irreverentment amb un esquelet polític-social arterioescleròtic, secularment reaccionari. I, això, perquè estèticament aporta els guanys de les avantguardes del segle XX com a únic baluard a l'opressió latent en l'atmosfera general i com a única forma de l'art modernament possible. És, doncs, una lluita de doble front amb un sol afany de realisme -lluïta en paral·lel a d'altres requeriments culturals (lingüístics, polítics, historiogràfics,...)- que per primer cop i vindicativament es generalitza.

2. Inca és, a les darreries del 1974, el lloc de la segona mostra de *Pintura Jove de Mallorca (PJdM)*<sup>7</sup>. Aquesta exposició vol ésser una afirmació col·lectiva de llibertat ben lluny de la factura acadèmica i postimpressionista hegemònica que la limita, tot proposant «un art del nostre temps»<sup>8</sup> conciliat amb la realitat històrica. Per primer cop i d'aquesta manera arriba a Inca un art que transgredeix l'estretor fixada per la fòssil tradició de la pintura illenca; arriba a Inca el primer esquitx d'allò que temps després acabarà coneixent-se amb el nom de la Nova Plàstica<sup>9</sup>.

<sup>6</sup> Assolida una certa liberalització del règim franquista a partir de la dècada dels '50, la dinamització socio-econòmica de Mallorca, motivada per l'esclat turístic de la postguerra, determina la reaparició a l'illa de l'activitat universitària.

La dècada dels '60 fou així la d'uns anys de molta mobilitat grupal i de molts de contactes amb l'exterior. I les generacions que ja no havien viscut la guerra es plantejaren un conjunt de problemes sobre la condició pròpia de ciutadans. L'individu, mal entrampat fins llavors en un programa demagògic populista totalitari de masses, ara inicia la recerca de l'afirmació del jo -d'una certa identitat singularitzada- en el col·lectiu. El nou plàstic dels '70 pertany a la generació que per primer cop percaça ja expressament la destrucció de les formes de control social franquistes: es vol lliure de la família nuclear, qüestiona el catolicisme, descreu la sacra educació de l'abnegat, rebutja el sexe-institució del matrimoni... I, tot plegat, perquè, fill de les classes mitges, en té la possibilitat, de la visió perspectivista i la revolta, havent gaudit -com ho ha fet- d'una formació més àmplia (viatges, coneixement de l'art modern, estudis a l'illa i a fora d'ella...) i, per això mateix, molt més crítica.

<sup>7</sup> *Pintura Jove de Mallorca* s'havia exhibit prèviament, del 7 al 14 de juliol del mateix any 1974, en el local de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis a la vila de Campanet. Hi exposaren Ramon Canet, Miquel À. Femenias, Pere Gelabert, Enric Irueste, Damià Jaume, Gerard Matas, Joan Palou i Andreu Terrades.

<sup>8</sup> Damià Ferrà-Ponç, en el fullet de presentació de la segona mostra de *PJdM*, novembre de 1974.

<sup>9</sup> Recordem que l'exposició de l'anomenat grup «Bes» el gener de 1970 al Rincón del Artista de Ciutat de Mallorca és considerada la manifestació primera de caire col·lectiu en oposició al modus de representació plàstic establert i convencional, i també la primera fita neta de la NPaM. És així, que havien de passar quatre anys d'intensa i renovellada activitat a Mallorca en el terreny de les arts perquè l'art nou s'expandís fins a Inca.

En aquesta ocasió, es tracta de fer «una labor essencialment didàctica, de fer arribar als inquers un art del qual en saben ben poca cosa a través dels llibres i les revistes que parlen de "l'art modern" però que gairebé desconeixen que aqueix art es fes també a la nostra illa»<sup>10</sup>. O bé es tracta, amb franquesa, de fer extensiu un art del qual majoritàriament se n'ignora l'existència. *PJdM*, per tant, es fon amb la idea que el nou art, talment un desinfectant, ha de recórrer tots els indrets de l'illa i no solament els circuits possibles de la Ciutat de Mallorca. Aquest és, certament, un supòsit inicial inexcusable si, de fet, allò que hi havia en l'arrel de la NPdM era la voluntat d'edificar un públic entenedor inscrit en tots els nòduls de les conduccions nervioses de la societat i que sustentàs les idees i la pintura novella. Ara bé, hem de dubtar de la generalitat d'aquesta suposició rectora, ja que, si bé és innegable el fet que la idea de la democratització de l'art glatia en boca de la crítica militant (polaritzada centralment en la figura de Damià Ferrà-Ponç), no és massa clar que fossin molts els artistes actius en i per aquell context rupturista que arribassin a copsar l'abast de la idea i a materialitzar-la en llur personal trajectòria.

Tomeu Cabot, Ramon Canet, Miquel À. Femenias, Pere Gelabert, Enric Irueste, Damià Jaume, Gerard Matas, Joan Palou i Andreu Terrades són els artistes, tots nou mallorquins de fet<sup>11</sup> i nats en la segona meitat dels anys quaranta i primera dels cinquanta, que participen a *PJdM* a Inca. La col·lectiva es fa al Centro Expositores entre el 28 de novembre i el 10 de desembre. Aquesta sala d'art, muntada en un local cedit per la Parròquia de Santa Maria La Major a la plaça del mateix nom, núm. 19, és un espai recentment inaugurat. Fa just vuit mesos (7 d'abril de 1974) el Centro Expositores havia obert les portes amb la *Exposición Pintura Aficionados de Inca*<sup>12</sup> -exposició ben al marge de la NPdM - per iniciativa de Joaquín Cortès, Santiago Cortès, Juan Ferrer, el prevere Juan Lliteras en representació de la Parròquia i Catalina Vallori<sup>13</sup>. La sala neix amb la clara intenció de donar a la ciutat un lloc que permeti l'exhibició lliure d'obres (en mostres individuals o col·lectives) sigui quina sigui la tècnica, l'estil i l'autor. I no amb benefici del lucre, sinó en pro del benefici de la instrucció i promoció de l'art, tot fent-ne, dels guanys en metàl·lic, donatius a la Casa de l'Hospici i al Centro Pro-subnormales d'Inca.

---

Per a una breu aproximació de tot allò concernent a la NPdM que s'esdevé en sincronia als fets plàstics específicament inquers que (en aquests papers i de forma cronològica) desglossam, veure: l'article de Jaume Reus «El panorama de les art plàstiques a Mallorca. Aportació i assimilació del codis lingüístics recents. De 1970 a l'actualitat.» en *Lluc*, juliol-agost de 1992, ps. 4-12; i, així mateix, veure la cronologia de Lluís Maicas *Dossier de la Nova Plàstica a Mallorca*, Berenguer d'Anoya, Inca, 1980.

<sup>10</sup> Damià Ferrà-Ponç, «L'art nou arriba... a Inca», en *Dijous*, 12 de desembre de 1974. p. 4.

<sup>11</sup> Únicament Enric Irueste no és nat a Mallorca. Ell neix l'any 1952 a Jaca (Osca), però viu a l'illa des de l'edat de dos anys, s'hi forma plàsticament i s'hi dona a conèixer com a artista.

<sup>12</sup> A la mostra hi intervingueren més d'una cinquantena d'autors, alguns de professionals i la gran majoria aficionats. Les teles respiraven dominantment un accentuat tuf de resclosit i eren de dubtosa qualitat. Per això mateix, la mostra acomplia amb escriu la idea per a la qual havia estat feta: ésser una plataforma oberta a tothom per al «fomento artístic» dels participants.

<sup>13</sup> Més endavant, en la gestió organitzativa de la sala, també hi participà la Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Baleares, el portaveu de la qual fou Miquel Ferrer.

O sia: per criteri expositiu, Centro Expositores funcionalitza l'absència de tot criteri. I és precisament aquesta la circumstància que fa d'aquesta sala d'art un índex significat d'allò que serà l'activitat plàstica inquera en bona part dels anys setanta. Així -i sols a tall d'exemple- tot seguit de *PJdM*, hi exposen, a Centro Expositores: Vicenç Heca (11 de desembre de 1974), amb quadres de caràcter postimpressionista i també amb teles d'una rara abstracció on «se adivina una especie de delirio cubista de colorido paisajista»<sup>14</sup>; Juan Rosselló Bauzá (19 de desembre de 1974), amb vint aquarel·les quasi exclusivament de paisatge; Miquel Benejam Lluch (31 de desembre de 1974), amb una mostra on presenta quaranta-quatre obres entre les quals hi ha retrats, bodegons, paisatges i diversos apunts a llapis;...Tot plegat, aquestes exposicions i moltes d'altres que s'entreseguirien en els anys successius, constitueixen una inacabable lletania de noms i formes que ret comptes de la tan contrastada orografia plàstica que Inca va veure en aquest període de forta agitació, així com de l'irregular tècnic i temàtic respecte de la modernitat de l'art arreu del món.

Així mateix, la fundació de Centro Expositores s'entrellaça amb tota l'embranchida d'activisme cultural generalitzada a Mallorca entorn de la data quasi mítica de l'any 1970. En aquest sentit i en el terreny de la plàstica, ja l'any 1966 per iniciativa de Pedro Quetglas *Xam*, més tard l'any 1969 per volença de Pep Pinya i Maria Dolors Quetglas i, dos anys després, el 1971, de la mà d'Antoni Serra, s'inauguraven a Ciutat de Mallorca, respectivament, la Galeria Ariel, la Galeria Pelaires i la galeria de la Llibreria Tous. Totes tres sales d'exposicions, a més de la Galeria Quatre Gats (oberta, també a Ciutat, l'any 1973, per Ferran Cano, Maria Lluïsa Juncosa i Àngel Juncosa) s'adrecen -si més no en part- a la promoció d'aquella obra creativa considerada en la modernitat plàstica insular, sia d'autors forans o locals. Centro Expositores, tot i que intencionalment molt lluny d'aquests exemples de tanta significació, apareix així -i així s'ha d'interpretar la seva existència- en el marc global d'una important i percussora puixança de les sales d'art arreu de Mallorca.

El 6 de març de 1975, el mateix neguit activista -emperò aquesta volta de retruc- duu a Inca, al Círculo de Arte y Cultura (CAC), just tres mesos després de *PJdM* i ara individualment, la figura d'Enric Irueste. L'esdeveniment és de paradoxa. El CAC, fundat l'any 1949, és tradicionalment considerat el centre de projecció social franquista de la ciutat. Per la seva banda, Irueste és un nou plàstic inflexiblement modern: ell agafa imatges dels *felixos vint* i d'altres èpoques de records nostàlgics i les col·loca dins un sistema de reproducció mecànica, fent ús de la tècnica serigràfica i del muntatge, i, finalment, ofereix a l'espectador el producte seriat però distint d'allò que originàriament fou. Irueste fa un art d'impacte que reflecteix «el rostre de la seva època que, per davall aparences de rosada nostàlgia, endevinam més aviat sinistra i implacable»<sup>15</sup>. El treball del creador de Jaca s'esmuny, d'aquesta manera, de

<sup>14</sup> Lluís Maicas, «Crítica de arte» en *Dijous*, 19 de desembre de 1974, p. 4.

<sup>15</sup> Damià Ferrà-Ponç, en el fullet de presentació «Enric Irueste: un art per a una època», Inca, març de 1975.

qualsevol programa d'activitats que pugui suposar-se-li a una institució com el CAC. Hem de tenir en compte que allí s'hi havien ofert, arran de l'adopció d'un criteri expositiu xop d'estantís immobilisme i de conservadorisme, exposicions de pintors com ara Bernat Celià o Matias Mandilego entre molts d'altres, pintors en la seva majoria ancorats en una pràctica estètica i no gens vivificadora. N'és més contrariada encara l'exposició d'Irueste al CAC, si a tot això hi afegim el fet que la més intensa activitat del Círculo de Arte y Cultura havia estat duta a terme en el decenni del cinquanta, essent, ja entrats els anys setanta, somorta tota projecció cultural d'aquesta associació. Emperò és concretament aquest darrer factor l'agullonada que promou la individual d'Irueste, quan, des de les pàgines del *Dijous*, Lluís Maicas amb el pseudònim d'Antístenes<sup>16</sup>, acusa els dirigents del CAC «de falta de visión, programación e interés», tot apuntant que «a un nombre tan pomposo corresponden actividades afines»<sup>17</sup>. El repte aixecà una forta polèmica i des del setmanari *Dijous* se'n féu el ressó<sup>18</sup>. La discussió serveix per posar en relleu que el CAC, en la llinda del seu xxvè aniversari, resta en un moment d'inoperància prou advers. D'immediat, les presses dels organitzadors de l'associació es desencadenen. I, per paliar la greu i pública situació d'incertesa, s'anuncia una exposició de Joan Palou, un dels joves representants de la nova pintura mallorquina. Però la imminència de la mostra que Palou ha d'oferir a la Galeria Quatre Gats de Ciutat fa que, en darrer extrem, sigui Enric Irueste, per impossibilitat d'aquell, l'artista elegit amb la idea d'atenuar la desfeta. El CAC apaivaga, així, un útils i efímer deler de modernitat que tanmateix, essent flor, no fa estiu.

Però, si bé el Círculo de Arte y Cultura es trobava a la darreria de la seva existència activa, tot el contrari succeeix en la resta dels espais d'exhibició d'Inca, entre els quals realçaven l'esmentat Centro Expositores, la Galeria Cunium i el Café Bar Mercantil, tots tres amb programació contínua d'exposicions. El negoci de l'art és terreny abonat. El març de 1975 el Café Bar Mercantil remodela les seves instal·lacions habilitant-se com a saló d'art<sup>19</sup>. Per la seva banda, la Galeria Cunium obre una segona sala, en els baixos de l'haguda, el març de 1976. La ciutat d'Inca

<sup>16</sup> Lluís Maicas, inquer de la generació del '70, fou un dels incentivadors del setmanari *Dijous* i, en el període 1974-75, hi coordinà la secció «arte y letras». Allí, Maicas iniciava la tasca de crític que, més endavant, el durà a ésser una de les figures indiscutides de la NPAM com a membre preminent del col·lectiu per a la denúncia dels mecanismes perversos de l'art Taller Lluàtic. És també l'autor del *Dossier de la Nova plàstica a Mallorca* (1980), un recull de dades i d'alguns textos d'allò que ha estat la pintura rupturista del període 1970-80, la publicació del qual ja no es dubta en considerar la data inamovible del tancament de la NPAM. Ja després, Maicas exercí novament la crítica des de les pàgines de la revista *Latitud 39*.

<sup>17</sup> Antístenes, «Círculo de Arte y Cultura» en *Dijous*, 1 d'octubre de 1974, p. 4.

<sup>18</sup> Per a un seguiment més exhaust d'aquesta llarga i controvertida polèmica consultar el *Dijous* els dies 31 d'octubre de 1974, 7 de novembre de 1974, 14 de novembre de 1974, 21 de novembre de 1974, 6 de febrer de 1975 i 13 de març de 1975.

<sup>19</sup> Anteriorment el Mercantil gaudia solament d'instal·lacions per al negoci de cafeteria i, esporàdicament i precària, feia la doble funció de bar i de lloc expositor. El nou projecte s'inaugura amb una individual de Francisco Gaita i Triay.

respira a fons aquell nou clima cultural germinat en auspicis de la democràcia i que just ara és en un punt àlgid de la seva eclosió. I l'alè percut remorosament en tots i cada un dels indrets d'un espectre cultural més vast i més donat, per això, als extrems i a la incomprensió.

I és a tir de tot aquest batibull que, un any llarg després de la individual d'Irueste, es produeix una altra mostra de la nova pintura mallorquina. *Art Jove a Mallorca (AJaM)*, al Saló Mercantil, del 23 al 30 de juny de 1976, és l'exposició més representativa de la pintura moderna illenca en aquesta ciutat en tota la dècada. La iniciativa, aquesta volta, és de la delegació inquera de l'Obra Cultural Balear (OCB), fundada l'any 1974 i de la qual n'és el president Jaume Crespí. En el rerafons de la mostra, així com en el si de la mateixa associació lúdica, hi ha el volgut projecte de viabilitzar una proposta cultural no integrada en les atàviques estructures del règim.

Quan *AJaM* es munta a Inca, la jove pintura mallorquina ja és un fet inqüestionablement visible. Miquel Barceló i Artigues, Tomeu Cabot, Ramon Canet, Joan Gelabert, Pere Gelabert, Sara Gibert, Enric Irueste, Damià Jaume, Gerard Matas, Paez Servi, Joan Palou, Alfons Sard, Antoni Socies, Andreu Terrades i Steva Terrades són, en aquesta ocasió i en una ampliació de nòmina d'aquells que ja intervingueren a *PJdM*, els artistes partíceps a l'exhibició plàstica. Es tracta, pel que fa a l'ús de la tècnica pictòrica i als resultats obtinguts, d'un bloc de creadors heterogeni que troba emperò la unitat «en la voluntat -reïterem-ho- de trencar definitivament amb la tradició hegemònica dins la pintura local [...] i en l'objectiu de renovar la plàstica mallorquina a partir de l'art més contemporani»<sup>20</sup>. Col.laboradors en activitats i exposicions comunes, tots ells cerquen, amb tot això, refer-se d'aquells valors que -com havia dit Steva Terrades a propòsit de si mateix, amb clarividència- «han estat presentats com a salvaguarda dels actes dels homes i que no responen ja a cap de les exigències espirituals que han de guiar-los, sinó que no són més que un vehicle de vil servitud als cada dia més nombrosos i condicionants mitjans de pressió»<sup>21</sup>. Els nous plàstics, els que ara exposen a Inca i els qui no, són, en definitiva, un ordit de figures que ja despunten en singular aquest 1976 però que, no obstant això, no deixen decol.lectivitzar encara una mateixa idea d'enfrontament i d'ideològica restitució. La jove pintura mallorquina és -com hem dit ratlles amunt- un fet inqüestionablement visible, amb el seu públic, crítics i, fins i tot, els seus santuaris d'exhibició, emperò això no vol dir que la seva comprensió en sigui ja un fet generalitzat. Per això mateix en aquests moments de turbulència, la nova plàstica mallorquina, *Art Jove a Mallorca*, és a Inca -com en tants altres llocs ho serà- l'expressió -subscrita, en aquest cas, per l'OCB- d'una oposició i d'una demanda d'actualitat -en termes de renovació plàstica i refeta de valors- que resta encara per tancar.

<sup>20</sup> Damià Pons i Pons, «L'aventura de la nova plàstica mallorquina», pròleg del llibre *Dossier... op. cit.*, p. 8.

<sup>21</sup> «Steva Terrades. L'art vist pels artistes.», enquesta a cura de «Crònica de Tres», *Lluc*, març de 1975, p.

I, efectivament, aquesta situació d'incomprensió i d'escàs reeiximent de l'art nou a molts indrets de l'illa queda constatada temps després a Inca, el gener de 1977, quan, en un acte circumscrit al marge de la NPAM i un altre cop per volença de la delegació d'Inca de l'OCB, té lloc al Saló Mercantil una taula rodona i una exposició col·lectiva centrades en el tema de «L'art a Inca». L'acte, al qual hi són convidats tots els artistes inquers reconeguts popularment com a pintors o escultors, transcorre en un to de forta animació deguda la disparitat d'estils i, consonantment, de parers en relació a les formes i als usos que fan de l'art els allí presents. Moderada per Jaume Crespí, a la xerrada hi intervenen Andreu Bestard, Teresa Fiol, Jaume Fluxà, Rafel Garau, Pere Gelabert, Bernat Morell, Esteva Pascual, Pep Riutort, Joan Roselló i Antoni Rovira. La nòmina parla per ella mateixa fent palès l'estat de la qüestió: la tendència dominant de l'art a la ciutat d'Inca -ben entrat el decenni rupturista del setanta i ja amb l'art nou amb moltes de les cartes jugades per a fer-se entendre- és netament endarrerida i reaccionària. Tot i que en la taula rodona també s'hi defensen algunes actituds moderades, únicament Gelabert, representant en els anys setanta de la nova pintura illeca, corrobora el fet d'ésser l'únic artista local que fa un art actual i n'assimila els seus llenguatges<sup>22</sup>.

El col·loqui promou una certa polèmica estimulada pel corresponsal a Inca del *Diario de Mallorca* Guillermo Coll, emmotat periodísticament *Gillco*. La causa és una breu nota sobre la xerrada a la qual el cronista dóna per títol «La "Taula Rodona(sic)" sobre l'Art", un fracaso», tot adduint en el text que «no fue muy interesante ya que principalmente fueron monólogos defendiendo cada uno su pintura y atacando a veces la pintura de los demás»<sup>23</sup>. En els dies successius, Gelabert, membre de l'OCB d'Inca i pintor partícep de l'acte, fa arribar de viva veu al corresponsal la seva disconformitat arran d'aquella notícia. Coll, per la seva banda, engresca novament la situació quan, poc després, publica una altra nota refermant que si bé «hubo mucho público, [...] una mesa redonda, señores de la Obra Cultural, debe ser algo más»<sup>24</sup>. El fet indueix Gelabert a donar resposta pública al cronista de *Diario de Mallorca*<sup>25</sup> argumentant que la conversa havia estat positiva pel sol fet d'ésser el primer cop que a Inca es publicaven d'aquella manera les posicions que l'art originava.

Fet i fet, allò que la xerrada (i també la tan divergent focalització que d'ella n'havien fet Coll i Gelabert) deixava al descobert, era la generalitzada passivitat que la ciutat obrava en la voluntat d'enteniment del fenomen viu de la nova pintura a Mallorca. Per a Coll -i per a tants altres-, la taula rodona res no significava perquè no hi havia, en llur pròpia forma de mirar, res nou a significar. Per a Gelabert, l'explicitació de les diferents perspectives era una primera passa cap a la confecció d'una ànima

<sup>22</sup> També Antoni/o Socías Albadalejo (1955) és nat a Inca. Partícep del fenomen de la NPAM, ell és, però, un inquer circumstancial que desenvolupà llur trajectòria ben al marge de la ciutat que el va veure néixer.

<sup>23</sup> *Diario de Mallorca*, 20 de gener de 1977, p. 20.

<sup>24</sup> «Puntualizaciones sobre "L'Art a Inca"», *Diario de Mallorca*, 26 de gener de 1977, p. 21.

<sup>25</sup> «No fue un fracaso», *Diario de Mallorca*, 3 de febrer de 1977, ps. 12-13.



cultural polifònica i lliure. És sabut avui que de l'optimisme d'aquests anys d'agitació no n'arribaren tots els fets desitjats.

L'art a la ciutat d'Inca és, malauradament, a més d'això al 1977, la clonació damunt tela de la *bella pastisseria del kitsch*. Perquè Inca és, en aquesta dècada del setanta, l'encarnació de la perfecta estructura capitalista: una ciutat petitburguesa, integrada per classes benestants i per una gran massa d'obriers aliena de tota preocupació cultural, en la qual els exponents més inquiets de les joves generacions topen amb la intransigència de la tradició més conservadora. Una ciutat que adopta per cultura la inèrcia i vol per art l'aiguamort del passat. Ara bé, la ciutat -ja ho hem dit- respira encara la convulsió històrica i col·lectiva del tombant de lustre, emperò ho fa emmirallada quasi en els mateixos límits de la cultura del passat, l'art del qual floreix a Inca en nòmina de pintors i en inversió.

És en aquests paràmetres -els donats ara aprofitant l'avinentsa de la taula rodona i l'exposició sobre "L'art a Inca" (acte fora ja de la NPai)- que hem d'interpretar la incidència d'AJaM i la de la NPai, i semblantment a moltes altres viles de l'illa on NPaiM hi fou present.

D'altra banda, això no exclou que el treball ferm de la generació del setanta, una tasca aleshores enquistada i persistent, ofrenàs a Inca d'altres trobades amb la NPaiM. I Pere Gelabert i Bal.le (Inca, 1953) en fou, a més de l'agitador i crític Lluís Maicas, el promotor cabdal. Gelabert n'és, sens dubte, el vèrtex, d'aquesta última etapa de la nova plàstica a Inca. Ell coordinarà els *50 dies de plàstica a Inca*<sup>26</sup> i en serà el difusor a la premsa illenca. Endemés, Gelabert exposarà individualment a Inca en dues ocasions en aquesta darrerria dels setanta<sup>27</sup>.

Com a conseqüència de la naixença de l'editorial Berenguer d'Anoya<sup>28</sup> Gelabert fa la seva primera individual a la ciutat. *El caminant perdut* de Jaume Armengol i Coll, llibre presentat per Josep Maria Llompart en el Saló Mercantil i que inaugura les publicacions de l'editorial el 2 de juny de 1977, és un recull poètic il·lustrat amb dibuixos del nou plàstic inquer<sup>29</sup>. Per això mateix, la presentació de la publicació s'acompanya de l'obertura d'una exposició de Gelabert on s'hi mostren, entre d'altres, els dibuixos fets servir per a la impressió en paper. L'obra consisteix en una seriació de baldufes fetes a llapis i demostra ésser prou exitosa en vendes.

---

<sup>26</sup> Cicle d'exposicions de la nova plàstica programat a Inca durant l'any 1978 del qual se'n parlarà més endavant.

<sup>27</sup> Hem de recordar que Pere Gelabert exposa a Inca essent un pintor de breu però molt intensa trajectòria. Gelabert ha participat en les dues col·lectives de la nova plàstica a Inca, *Pintura Jove de mallorca (1973)* i *Art Jove de mallorca (1976)*, a més d'exposar en moltíssimes altres col·lectives i ésser el guanyador de nombrosos premis.

<sup>28</sup> L'editorial Berenguer d'Anoya, avui ja desapareguda, fou fundada el juny de 1977 per iniciativa de Lluís Maicas i els germans Antoni i Jaume Armengol i Coll.

<sup>29</sup> Gelabert féu també, més tard l'any 1980, un dels dibuixos que il·lustraren *El disc*, primer llibre de poemes de l'inquer Antoni Alomar i segona de les edicions fetes per l'editorial Berenguer d'Anoya.



És l'any 1978, emperò, quan Gelabert, també al Saló Mercantil, de l'11 al 30 de novembre, fa la individual que ell mateix ha titllat -temps després- «d'ésser l'exposició més seriosa» que féu en aquesta dècada. Allí hi presenta un conjunt d'obra feta amb diverses tècniques: olis, dibuixos, ceres i pintures pastel. La temàtica aprofundeix aquella amb la qual ja s'havia enjogassat en l'època immediatament anterior: baldufes, caragoles, voravies, portes metàl·liques, cortines i caps de tabac *Ducados*. Són arguments urbans, objectes de solitud tractats amb dibuix realista, emperò que a voltes acumulats i d'altres isolats en el quadre recorden el surrealisme. No un surrealisme que construeix escenes o paisatges, sinó una recerca de la veritable realitat interior a través dels objectes que íntimament es lliguen a l'autor. Per això, tot i que a cops hi ha hagut un Gelabert pròxim al pop-art, nosaltres preferim conceptuar el seu art lluny d'aquest corrent, perquè ell no en cerca, d'elements que siguin referent de molts en l'intent d'una expressió popular, sinó que persegueix la conciliació amb un mateix. La plàstica de Gelabert transcriu en matèries inorgàniques i immòbils - també hermètiques i cruels - l'existència variable d'una veritat interior. Els seus quadres són, doncs, la fixació superreal de la impressió del present.

L'exposició, feta en motiu del Dijous Bo i molt noticiada en la premsa local, va transcórrer envoltada de reeiximent, no essent d'estranyar si valoram el fet que Gelabert és nat a la ciutat i la qualitat de l'obra vista.

Com hem dit fa un moment, Pere Gelabert és l'organitzador dels 50 dies de plàstica a Inca. El que havia d'ésser una mostra col·lectiva -a proposta del Centro de Expositores, el local que l'havia d'acollir- es va decidir que fos finalment un cicle d'exposicions individuals amb obres dels autors Andreu Terrades, Gerard Matas, Joan Palou, Steva Terrades, Sara Gibert, Tomeu Cabot, Pere Gelabert, Miquel Barceló Artigues i Antoni Sociés Albadalejo.

Andreu Terrades, del 18 fins el 26 de febrer de 1978, inaugura la sèrie, substituint-lo Gerard Matas, del 28 de febrer al 9 de març i Joan Palou, de l'11 al 19 de març. La següent exposició, la col·lectiva de Sara Gibert i Steva Terrades marca un punt d'inflexió. Una de les obres d'Steva està composta per una sèrie de fotos de la manifestació de "La Unió de Pagesos" contra l'autopista que apareixen dins una bossa de plàstic devoraun preservatiu. El director del Centre, Miguel Ferrer, va entendre que l'obra havia de despenjar-se ja que comprometia la galeria, patrocinada per Sa Nostra i l'Església, propietària del local. Els autors, és clar, s'hi negaren i el director, increïble!, declarà il·legal la seva pròpia galeria.

Amb la posada en escena dels poders fàctics i la seva regressiva moralitat, quedà escanyat el cicle dels 50 dies de plàstica a Inca que havien de concloure amb una exposició col·lectiva de Tomeu Cabot, Miquel Barceló Artigues, Pere Gelabert i Antoni Sociés Albadalejo. Els 50 dies són la darrera manifestació conjunta de la NP a Inca, així com també marcarà el seu final arreu de l'illa.

3. Contra el verí secular de la caduca pintura dominant, la NP va dur l'art modern a l'illa. Aquest, però, no va poblar mai la ciutat d'Inca ni en fou un fet democràtic global, sols en fou una circumstància que, ben cert, acomplia d'alguna manera la

tasca de donar un nou art possible arreu de Mallorca i permetia l'exhibició en algunes sales a l'avançada. Ara bé, assolida l'identitat artística d'alguns o trencada la continuïtat pública de molts altres (per solitud o abandó), havent-se desnuclearitzat el quasi-grup que la NP a M i en un context de permissibilitat política i flexibilitat de l'art, l'estètica plàstica contemporània a Inca resta absolutament somorta.

Com a gest col·lectiu, per tant, la NP ha estat en aquest ciutat l'exteriorització servil d'uns interessos altres -que no la incitació de l'art modern a la forània illenques a voltes globalment i per al benefici individual. Dràsticament gosaríem dir-ne, d'aquest breu període (1974-1978) d'art actual a Inca, que és la posada en joc d'un lapsus propici en la malvestada seqüència contínua d'un *art* tradicionalment invàlid, modus de representació el qual reproduïx la idealitat estàtica que nega la mateixa realitat.



# LA CLERECIA D'INCA EN EL SIGLO XIV

JOAN ROSSELLÓ LLITERAS  
BARTOMEU SERVERA SITJAR

Santa Maria la Major d'Inca és una de les parròquies de la part forana de Mallorca on hi havia més beneficis eclesiàstics instituïts en el segle XIV i, sens establir relació de causa-efecte, tal volta sigui la Vila on existia una clerecia més nombrosa.<sup>(1)</sup>

La relació nominal dels clergues d'Inca, la data de llur ordenació, la seva procedència social i altres circumstàncies familiars, així com els càrrecs ministerials que exerciren tan dintre com fora d'Inca, són l'objectiu de la present comunicació.

El nostre treball es basa en dues fonts d'origen eclesiàstic que es complementen mútuament: el "Liber Ordinationum" i els "Registra Collationum Ecclesiae Majoricensis".

El Liber Ordinationum Ecclesiae Maioricensis (1377-1390) fou publicat l'any 1983 (2). És l'únic registre de la sèrie compilat en el segle XIV que s'ha conservat fins els nostres dies. Li manca l'angle inferior dret i algunes parts no es poden llegir a causa de la humitat que ha suportat. Correspon als episcopats de fra Pere de Cima O.F.M. (1377-1387) i D. Lluís de Prades (1390-1429), però no sempre són ells els qui confereixen les ordenacions. Amb llicència seva o del vicari general celebren ordenacions generals o particulars i confereixen tonsura fra Pere O.F.M., bisbe "cisponsiensis"; fra Bernat Sanç, bisbe "ogirosonensis"; fra Jaume Badia, bisbe "grillensis"; Bonanat Terí, bisbe "teldensis"; fra Joan, arquebisbe d'Oristany; fra Bartomeu Virgili, bisbe "ogirosonensis".

---

<sup>1</sup> BARBERI, J. (1807): "Vida de la venerable madre Sor Clara Andreu" (...), *Mas Mallorca. Servía en esta iglesia mucho más claro que en ninguna otra de la parte forense...* Cfr. p. Apéndice histórico de la villa de Inca, p. 24.

<sup>2</sup> ROSSELLÓ LLITERAS, J. (1983): "*Liber Ordinationum Ecclesiae Majoricensis*", vol. I (1377-1390), Palma.

La sobrietat d'informació que se'n pot extreure dificulta formar un criteri exacte sobre l'extracció social dels clergues inquers en el segle XIV. Normalment queda registrat el nom del pare del qui rep la tonsura o qualsevol altra orde, però quasi mai consta la professió. Els pocs casos positius deixen entreveure que la major part dels clergues provenien de la menestralia, figurant-hi les següents professions: sabater (1634, 1657, 1669, 1354), picapedrer (1667, 1835, 1696), ferrer (1636, 1662), fuster (1870, 1920), barber (1967), teixidor (1077), escrivà (868), boter (1642), notari (1620), carnisser (1629), bracer (1630).

Alguns clergues inquers per formar el títol patrimonial, abans de l'ordenació com a subdiaca, havien de recórrer a la generositat d'altres preveres, el que demostra que la pròpia família no tenia prou rendes i a la vegada que els sacerdots fomentaven les vocacions sacerdotals i ajudaven a llur realització. Així doncs, podem veure com Pere Dordis i Guillem Dordis Oliver formen títol patrimonial per Pere Mates d'Inca (38); Jaume Martí d'Inca el forma pel seu propi fill Jaume Martí (98); Guillem Oliver i Pere Sastre de Muro formen títol per Pere Mates d'Inca (108); Francesc Berga i Miquel Moncada, preveres, el formen per Pere Moncada (177); Bartomeu Solsona d'Inca forma títol per Pere Marimón també d'Inca (355); Jaume Manarges, prevere, i Miquel Caçador de Pollença formen títol per Bernat Auger d'Inca (1243).

El lloc on eren celebrades les ordenacions no sempre era el mateix. Els clergues inquers del s. XIV les reberen a la capella de la Santíssima Trinitat i la sagristia de la Seu, diversos àmbits del palau episcopal (l'aula, el claustre, la capella de Sant Pau, la "camera paramenti"), en el domicili particular del bisbe que ordenava, a la capella de Santa Caterina de L'alqueria de Tofla i alguns tingueren el goig de rebre la tonsura a la pròpia parròquia d'Inca (1385).

Els "Registra Collationum Ecclesiae Maioricënsis" (3). En primer lloc convendrà clarificar que la col·lació és l'acte de conferir un benefici o càrrec eclesiàstic. La part més copiosa dels dits registres consisteix en llicències atorgades a preveres per substituir un beneficiat absent. La informació continguda en ells és més variada.

Hi trobam mencionats tres rectors:

1- Joan Setembre: el bisbe autoritza Joan Vilanova, diaca, per a que traslladi les seves despulles des de la Seu, on fou sepultat, al sepulcre nou que li ha estat assignat a la parròquia d'Inca, on instituï un benefici (4-V-1349).

2- Guillem Marc, doctor en dret, comensal del bisbe de Mallorca, canonge de Càller i rector d'Esporles, a qui el Papa concedí una altra canongia (15-VIII-1349).

3- Vacant la rectoria per òbit d'Andreu Reinald de Sena, es crea el benefici del sagristanat i es confereix a Joan Vilanova, escrivà del bisbe (25-VII-1361).

<sup>3</sup> ROSSELLÓ LLITERAS, J. "Registra Collationum Ecclesiae Maioricënsis (s.XIV)" a Fontes Rerum Balearicum I (1977) pp. 145-160; II pp. 293-324, 517-548; III (1979-1980) pp. 49-80.

L'escola de gramàtica i filosofia que regentava el batxiller Bernat Despuig, va merèixer la protecció dels jurats d'Inca i del bisbe, de manera que els altres mestres d'aquesta població sols podien tenir un màxim de dos alumnes (14-VIII-1394).

Tenim constància que el retaule de Sant Pere fou decorat amb algunes rendes provinents del benefici instituït en la seva capella (4-VI-1349).

La comunitat dels jueus d'Inca fou autoritzada a tenir un cementiri, i així no haver de traslladar llurs morts a Ciutat (17-XI-1361).

Hem observat el nomenament com a donat del puig de Santa Magdalena (27-VII-1348) o de l'església de Castell Llubí (1348) a favor de Bartomeu Calvet d'Inca.

Hi ha la llicència per recollir almoines a favor de l'hospital d'Inca (16-VIII-1375); o perquè els esposos Genovard puguin peregrinar a Roma (27-III-1376); o perquè el saig d'Inca pugui subvenir les pròpies necessitats car que el Dijous Sant anterior alguns criminals li tallaren una mà i havia d'alimentar cinc fills (2-VI-1360); o com Maria Alemany "adeo egena substantia temporal", tan pobre que no pot constituir la dot per la seva néta de devers 14 anys, així sigui ajudada per la generositat dels fidels el bisbe concedeix quaranta dies de perdó als benefactors.

Hom pot veure la designació del batle de la Porció Temporal del bisbe (30-IV-1375) i un altre de posterior després de resoldre diverses irregularitats (16-VII-1395).

Guillem Ferrer, prevere d'Inca, és procurador general de la mesa episcopal i capitular. Sacerdots d'Inca serveixen altres parròquies: Selva, Felanitx, Campanet, Muro, Santa Margalida; però sobretot hem de fer especial esment a Simó Rovira, vicari durant molts d'anys, que sembla que gaudia de la confiança dels jurats, del bisbe i segurament de tota la vila d'Inca.

## REGISTRUM ORDINATIONUM

[1]

1375, setembre, 24.

El bisbe de Mallorca, fra Pere de Cima O.F.M., celebra ordenació general a la capella de la Santíssima Trinitat de la Seu. Confereix tonsura a Bartomeu Vallespir, fill de Guillem (379) i ordena acòlit Vicenç, fill de Francesc Vicenç (404).

[2]

1377, març, 14.

Fra Pere O.F.M., bisbe "cispontiniensis" ordena subdiaca Pere Mates, "ad titulum factum" per Pere Dordis i Guillem Dordis Olivar (39).

[3]

1377, maig, 23.

Fra Bernat Sanç celebra ordenació general al palau episcopal i ordena acòlit Guillem Juan, veí d'Inca (94); subdiaca, Jaume Martí, veí d'Inca, "ad titulum sibi factum" pel seu pare Jaume Martí (98); diaca, Pere Mates d'Inca "ad titulum sii factum" per Guillem Oliver i Pere Sastre de Muro (108).

[4]

1377, setembre, 19.

Fra Jaume Badia, bisbe "grilliensis" celebra ordenació general i confereix tonsura a Ranau Guitard, fill de Pere (127);

[5]

1377, desembre, 18.

Fea Bernat Sanç, bisbe "ogirosonensis", celebra ordenació general i confereix tonsura a Bernat Gual, fill de Jaume (167); subdiaconat a Pere Muncada d'Inca "ad titulum sibi factum" per Francesc Berga i Miquel Muncada, preveres (177); prevere a Pere Mates "ad titulum sibi factum ut supra" (186).

[6]

1378, març, 13.

El bisbe de Mallorca fra Pere de Cima O.F.M. celebra ordenació general i ordena acòlit Francesc Eimeric d'Inca (223).

[7]

1378, abril, 3.

El bisbe de Mallorca fra Pere de Cima celebra ordenació general a la Seu i ordena diaca Pere Moncada "ad titulum sibi factum" (235).

[8]

1379, març, 5.

El bisbe de Mallorca ordena subdiaca Bernat Bertran de Petra, beneficiat d'Inca (320); diaca, Bernat Bertran, beneficiat d'Inca (361).

[9]

1379, juny, 4.

El bisbe de Mallorca celebra ordenació general a la capella de la Santíssima Trinitat de la Seu i ordena subdiaca Pere Marimon "ad titulum factum" per Bartomeu Solsona d'Inca segons consta en un document firmat el 22 de març del mateix any en poder de Francesc Mart, notari (355); diaca, Bernat Bertran, beneficiat d'Inca (361).

[10]

1379, juny, 11.

El bisbe de Mallorca confereix tonsura a la capella de Sant Pau del palau episcopal a Pere Miró, fill de Jaume d'Inca (367).

[11]

1379, desembre, 17.

Fra Pere de Cima O.F.M., bisbe de Mallorca, celebra ordenació general i ordena acòlit Andreu Vila, beneficiat de Santa Eulàlia, natural d'Inca (469); Joan Prohensal, fill de Guillem (470); Cristòfol Andreu, fill de Pere (471); Antoni Font, fill de Pere (472); Antoni Eimeric, fill d'Arnau (473); Salvador Gradulí, fill de Salvador (475); i ordena diaca Bernat Bertran, beneficiat d'Inca (498).

[12]

1380, maig, 19.

El bisbe de Mallorca confereix tonsura a la capella de la Santíssima Trinitat de la Seu a Bernat Pineda, fill de Guillem (525) i a Salvador Piquer, fill de Pere (531).

[13]

1380, juny, 9.

El bisbe de Mallorca confereix tonsura a la capella de Sant Pau del palau episcopal a Joan Moranta, fill de Joan (569).

[14]

1381, juny, 8.

El bisbe de Mallorca confereix tonsura dins l'aula del palau episcopal a Antoni Ramis, fill de Bernat (670).

[15]

1382, setembre, 2.

El bisbe fra Bonanat Terí, bisbe "teldensis" confereix tonsura a ca seva a Bernat Valldaura (864) i a Pere Llobet, fill de Berenguer Llobet, escrivà (868).

[16]

1382, setembre, 20.

Fra Bonanat terí, bisbe "teldensis", confereix tonsura al claustre del palau episcopal a Gabriel Niell, fill de Pere d'Inca (742); a Lleonart Ferrer, fill del prevere Guillem Ferrer (744); Guillem Mas, fill de Guillem (752); a Guillem Desmàs, fill de Guillem (752); a Gabriel Malferit, fill de Jaume (755); a Bernat Madexo, fill de Miquel (756); i ordena subdiaca Arnau Carreres ad titulum sibi factum (709).

[17]

1383, juliol, 28.

Fra Bonanat Terí, bisbe "teldensis", confereix tonsura dins la sagristia de la Seu a Jaume Ventayol, fill de Guillem (807).

[18]

1383, agost, 29.

El bisbe de Mallorca fra Pere de Cima O.F.M. ordena acòlit, dins la capella de la Santíssima Trinitat de la Seu, Jaume Marimon, fill de Bartomeu (855).

[19]

1383, setembre, 2.

El bisbe "teldensis" fra Bonanat Terí confereix tonsura a Miquel Vilaplana, fill de Gabriel (863); a Bernat Valldaura (864) i a Pere Llobet, fill de Berenguer, escrivà d'Inca (868).

[20]

1383, setembre, 4.

El bisbe "teldensis" dins la seva casa confereix tonsura a Antoni Costa, fill d'Arnau d'Inca (871).



[21]

1383, setembre, 15.

El mateix bisbe "teldensis" dins la capella de Sant Pau del palau episcopal confereix tonsura a Guillem Montblanc, fill de Jaume (889).

[22]

1383, setembre, 19.

El mateix bisbe "teldensis" amb llicència de Bartomeu Puigaluc, degà, i Lluís Casamala, vicaris generals, celebra ordenació general i confereix tonsura dins la capella de la Santíssima Trinitat de la Seu a Joan Reboll, fill de Tomàs (924); ordena acòlit Guillem Font, fill de Pere (899); ordena subdiaca a Antoni Eimeric, beneficiat d'Inca (907) i a Jaume Marimon d'Inca ad titulum patrimonii sibi factum (909); ordena diaca a Antoni Arenes (914).

El mateix dia, després de dinar, confereix tonsura a Joan Rubiol, fill de Tomàs (924).

[23]

1383, desembre, 12.

El mateix bisbe "teldensis" dins la capella de Sant Pau del palau episcopal confereix tonsura a Pere Rubiol, fill de Bernat (1.034) i a Joan Rubert, fill de Bernat (1.035).

[24]

1383, desembre, 12.

El bisbe "teldensis" confereix tonsura en el claustre del palau episcopal a Antoni Font, fill de Francesc (1.043) i Gabriel Font, fill de Francesc (1.046).

[25]

1383, desembre, 19.

El bisbe "teldensis", dins la capella de Sant Pau del palau episcopal confereix tonsura a Bartomeu Piquer, fill de Pere (1.094); Antoni Tartre, fill de Pere (1.099); Bernat Duran, fill de Bernat (1.109); Jaume Bordils, fill de Pere (1.110); Miquel Bennàsser, fill de Gabriel (1.112). Ordena diaca Antoni Eimeric, beneficiat d'Inca (1.080) i Jaume Marimon, "ad titulum sibi factum" (1.081). Ordena prevere Arnau Carreres d'Inca (1.085).

[26]

1384, gener, 2.

El mateix bisbe "teldensis", amb llicència dels vicaris generals, confereix tonsura dins la pròpia habitació a Antoni Salvat, fill d'Antoni (1.135); Guillem Servera, fill de Jaume (1.136) i Jaume Galí, fill de Martí (1.137).

[27]

1384, gener, 5.

El mateix bisbe i a la mateixa habitació de ca seva confereix tonsura a Jaume Abram, fill de Bernat (1.140).

[28]

1384, gener, 5.

El susdit bisbe "teldensis" confereix tonsura a la capella de Sant Pau del palau episcopal a Guillem Coll, fill de Guillem qu. d'Inca (1.142).

[29]

1384, març, 5.

Fra Bernat Terí, bisbe "teldensis", celebra ordenació general dins la capella de Sant Pau del palau episcopal i ordena subdiaca Bernat Auger ad titulum sibi factum per Jaume Menarges, prevere, Miquel Caçador de Pollença (1.243) i Lluís Madir (1.246). Ordena prevere Antoni Eimeric, beneficiat d'Inca (1.254).

[30]

1384, maig, 30.

El bisbe de Mallorca fra Pere de Cima O.F.M. confereix tonsura dins la capella de Sant Pau del seu palau a Francesc Oller, fill de Joan (1.434).

[31]

1384, juny, 3.

El bisbe de Mallorca dins la capella de Sant Pau del palau episcopal confereix tonsura a Tomàs Marimon, fill de Joan (1.443).

[32]

1384, juny, 11.

El bisbe de Mallorca dins la capella de Sant Pau del seu propi palau confereix tonsura a ... Mates, fill de Guillem (1.448).

[33]

1384, juliol, 21.

El bisbe de Mallorca, dins la capella de Sant Pau, confereix tonsura a Arnau Reinés, fill d'Arnau (1.463).

[34]

1384, setembre, 3.

El bisbe de Mallorca confereix tonsura dins la capella de Sant Pau del palau episcopal a Arnau Figuera, fill d'Arnau (1.477).

[35]

1384, octubre, 20.

El bisbe de Mallorca confereix tonsura dins la capella de Sant Pau del palau episcopal a Joan de Còria, fill de Pasqual de Còria, d'Inca (1.512).

[36]

1385, abril, 26.

El bisbe de Mallorca fra Pere de Cima O.F.M. "in camera paramenti" del palau episcopal confereix tonsura a Jaume Amic, fill de Salvador Amic, sabater (1.534).

[37]

1385, juny, 13.

El bisbe de Mallorca, atrobat a l'alqueria de Tofla, confereix tonsura a Pere Rul.lan, fill de Pere, boter d'Inca (1.642).

[38]

1385, juny, 27.

El bisbe de Mallorca, a la mateixa alqueria de Tofla, concedeix tonsura a Jaume Rovira, fill d'Arnau (1.657).

[39]

1385, juny, 28.

El bisbe de Mallorca, fra Pere de Cima O.F.M., atrobat a Inca, confereix tonsura a Salvador Vives, fill de Dolcet Vives, notari (1.620); Antoni Nebot, fill de Jaume (1.621); Andreu Aguiló, fill de Guillem (1.622); Nicolau Carreres, fill de Guillem (1.623); Leonart Padró, fill d'Antoni (1.624); Pere Terrassa, fill de Marcó (1.625); Bernat Rius, fill de Bernat (1.626); Gabriel Estaràs, fill de Guillem (1.627); Bertran Huguet, fill de Bartomeu (1.628); Salvador Ferrer, fill de Bernat Ferrer, carnisser (1.629); Antoni Calvet, fill de Ramon Calvet, bracer (1.630); Jaume Bellver, fill d'Arnau (1.632); Sinabriet Salt, fill d'Andreu (1.633); Antoni Andreu, fill de Romeu Andreu, sabater (1.634); Antoni Eixemeno, fill de Pere (1.635); ... Xaraz, fill de Bernat Xaraz, ferrer (1.636).

[40]

1385, juliol, 22.

El bisbe de Mallorca confereix tonsura a l'alqueria de Tofla a Llorenç Mora, fill de Francesc Mora, ferrer d'Inca (1.662) i a Pau Bunyola, fill de Guillem (1.663).

[41]

1385, juliol, 27.

El bisbe de Mallorca fra Pere de Cima confereix tonsura a l'alqueria de Tofla a Jaume Rovira, fill d'Arnau Rovira, sabater (1.657).

[42]

1385, juliol, 29.

El bisbe de Mallorca fra Pere de Cima confereix tonsura a l'alqueria de Tofla a Jaume Rovira, fill d'Arnau Rovira, sabater (1.669). Idem del regest anterior.

[43]

1385, juliol, 30.

El bisbe de Mallorca confereix tonsura a l'alqueria de Tofla a Bernat Tartre, fill de Pere Tartre, picapedrer (1.667).

[44]

1385, setembre, 23.

El bisbe de Mallorca, dins la capella de Santa Catalina de l'alqueria de Tofla, confereix tonsura a Berenguer Palau, fill de Francesc (1.685).

[45]

1385, octubre, 6.

El bisbe de Mallorca, fra Pere de Cima, atrobant-se a Inca, confereix tonsura a Bartomeu Estaràs, fill de Guillem (1.695); Jaume Gibert, fill de Jaume Gibert, picapedrer (1.696); Llätzer Macip, fill de Pere (1.697) i a Joan Garcia, fill de Domingo (1.698).

[46]

1386, juny, 16.

Fra Pere de Cima, bisbe de Mallorca, celebra ordenació general dins la capella de Sant Palau del palau episcopal i ordena acòlits Pere Rovira, beneficiat d'Inca (1.763) i Bernat Pineda (1.770).

[47]

1386, desembre, 21.

El bisbe de Mallorca, fra Pere de Cima, dins la "camera paramenti" del palau episcopal, confereix tonsura a Pere Arquer, fill de Miquel Arquer, picapedrer (1.835).

[48]

1387, octubre, 27.

L'arquebisbe d'Oristany amb llicència del bisbe de Mallorca, fra Pere de Cima, confereix tonsura dins la capella de Sant Pau del palau episcopal a Felip Fuster, fill de Joan (1.866); Bartomeu Fuster, fill de Pere (1.867); Guillem Alós, fill del notari difunt Arnau Alós (1.869) i a Bernat Abram, fill de Bernat Abram, fuster (1.870).

[49]

1388, gener, 3.

El mateix arquebisbe d'Oristany confereix tonsura dins la sagristia de la Seu a Pere Torres, fill del fuster Felip Torres (1.920)..

[50]

1388, gener, 4.

L'arquebisbe d'Oristany, fra Joan, amb llicència del bisbe de Mallorca, confereix tonsura dins la sagristia de la Seu a Francesc Servià, fill d'Arnau (1.922).

[51]

1388, desembre, 19.

Fra Bartomeu Virgili, bisbe "ogirosonensis", celebra ordenació general a la capella de Sant Pau i ordena acòlit Felip Salt (1.979).

[52]

1388, desembre, 31.

Fra Joan, arquebisbe d'Oristany, amb llicència de fra Pere de Cima, bisbe de Mallorca, confereix tonsura dins la sagristia de la Seu a Jaume Albertí, fill de Bartomeu (1.918).

[53]

1389, març, 13.

El susdit fra Bartomeu Virgili, amb llicència de fra Pere de Cima, bisbe de Mallorca, dins la capella de Sant Pau del palau episcopal ordena acòlit Miquel Bennàsser (1.993).

[54]

1389, setembre, 20.

El bisbe de Mallorca, dins la capella de Sant Pau, confereix tonsura a ...

[55]

1389, setembre, 20.

El bisbe de Mallorca, fra Pere de Cima, confereix tonsura dins la capella de Sant Pau del palau episcopal a Antoni Roses, barber d'Inca (1.967).

[56]

1389, octubre, 12.

Fra Bartomeu Virgili, bisbe "ogirosonensis" dins ca seva confereix tonsura a Pere Salvat, fill d'Antoni Salvat, teixidor (1.077).

## REGISTRA COLLATIONUM

[57]

1348, febrer, 12.

El bisbe dona llicència a Llorenç Rul.lan, notari, i a Antoni Rotger, prevere i beneficiat d'Inca, per vendre en emfiteusi unes cases que pagaven cens al benefici que posseeix el referit Antoni Rotger dins Inca, desamparades per Jaume Martí, Arnau Castellar i Guillem Martí, sabaters de la mateixa vila (261).

[58]

1348, juliol, 10.

Prèvia presentació feta pels domers de la Seu, és conferit el benefici de Sant Miquel d'Inca a Llorenç Pont, ordenat de menores, el qual és autoritzat per servir el benefici mitjançant un prevere idoni. El benefici es troba vacant per renúncia de Guillem Girona, clergue (31).

[59]

1348, juliol, 27.

Guillem Seguí, prevere i beneficiat d'Inca, és autoritzat per obtenir també una capellania durant un bienni, per tal que posi un suplent per servir el seu benefici; i que Simó Rovira, beneficiat d'Inca reculli els fruits del benefici de G. Seguí per augmentar la dotació del mateix (60).

[60]

1348, juliol, 27.

És confirmat el càrrec de donat de Santa Maria Magdalena del puig d'Inca a favor d'Arnau Celoni; aquest era vacant per mort d'Eimeric Julià (62 i 65). N. B. El donat era un llec i no un clergue, però hem estimat que seria d'interès conèixer aquest nomenament.

[61]

1348, agost, 12.

Col.lació a favor de Bernat Palau d'un benefici d'Inca vacant per mort de Guillem Palau, del qual en tenia dret de patronat altre Guillem Palau compartit amb Simó Rovira, beneficiat d'Inca (98).

[62]

1348, octubre, 1.

Un escrit del vicari general dirigit al vicari d'Inca, a Simó Rovira, beneficiat a la mateixa església, Bernat Duran, Guillem Duran, Guillem Llabrià i Guillem Pujol veïns d'Inca, mana que de la resta de certs béns no sia feta distribució alguna sense permís del vicari general, el qual disposa que sia guardat en lloc segur i del millor modus que sia possible, perquè quan ho disposarà sia distribuït amb la seva intervenció a l'església d'Inca i als pobres de la mateixa parròquia (144).

[63]

1348, octubre, 4.

Jaume Estaràs, prevere, renuncia el benefici fundat a l'església d'Inca per Arcis Trobat (159).

[64]

1348, desembre, 4.

Fou presentat a Guillem Marc, doctor en dret i rector d'Inca, delegat episcopal per aquest cas, el prevere Miquel Vilaplana per obtenir un benefici sacerdotal instituït a la parròquia d'Inca per Arcis Trobat, vacant per renúncia presentada al bisbe a l'alqueria de Tofla el 12 d'octubre de 1348 per Jaume Estaràs, veïns d'Inca. La presentació és acceptada i el benefici és conferit a l'esmentat Miquel Vilaplana per mediació de Simó Rovira, prevere i beneficiat d'Inca.

[65]

[1348]

Bartomeu Calvet d'Inca és nomenat donat de la capella de Sant Pere i Sant Feliu de Castell Llubí (219).

[66]

1348.

El bisbe mana a Simó Rovira i a Guillem Huguet, preveres i beneficiats d'Inca, que subhastin els béns que eren de Bernat Brunet, prevere, que morí sens testament, i que destinin el seu producte per sufragi per l'ànima del dit difunt (255).

[67]

1349, gener, 16.

Es mana a Simó Rovira, prevere i beneficiat d'Inca, que doni possessió a Pere Feliu d'un benefici vacant a Selva (247).

[68]

1349, gener, 20.

El bisbe encomana a Guillem Seguí, prevere i beneficiat d'Inca, que substituesqui els marmessors de Magdalena, esposa de Guillem Fortuny d'Inca, car que els que hi havia designats també són morts; especialment rebrà els llegats instituïts per la dita Magdalena i els distribuirà.

[69]

1360, juny, 2.

El saig d'Inca és autoritzat per demanar almoïna, ja que el passat dijous sant

alguns criminals li tallaren una mà i el feriren mortalment. Està casat i té cinc fills (321).

[70]

1360, setembre, 9.

Col·lació del benefici fundat a Inca per Arcis Trobat a favor d'Arnau Estaràs, prèvia presentació feta pel seu pare Jaume Estaràs, vacant per privació s'ha fet a Miquel Vilaplana, prevere. S'encomana a Simó Rovira, prevere i vicari d'Inca que li doni possessori.

[71]

1360, desembre, 15.

Bonanat Pedró, prevere, té el benefici instituït a l'altar de Sant Miquel d'Inca per Guillem Sabadell; Jaume Castelló, prevere, posseix un benefici fundat a Santa Eulàlia per la senyora Narbona, vídua de Jaume de Sales, i permuten llurs beneficis. Simó Rovira, prevere i vicari, dona possessori del benefici d'Inca (386-389).

[72]

1361, juliol, 25.

És creat el benefici de sagristà d'Inca, mentre la rectoria està vacant per mort d'Andreu Reinald de Sena, rector. Dit benefici és conferit a Joan Vilanova, prevere, escrivà del bisbe i el seu capellà. Intervé Guillem Seguí, prevere i beneficiat d'Inca (498).

[73]

1361, juliol, 27.

Guillem Ferrer, prevere, renuncia el benefici fundat a Inca per Ramon Desbrull i se li confereix un benefici diaconil també a Inca. Però Guillem Ferrer adverteix que si la col·lació del benefici diaconil no és possible, dita renúncia és nul·la. El benefici que tenia G. Ferrer és conferit a Bartomeu Esteve, prevere (502-503).

[74]

1361, juliol, 27.

És conferit el benefici diaconil novament creat a Guillem Ferrer, prevere, amb la intervenció de Julià Sescala, Guillem Camps i Bartomeu Esteve, preveres d'Inca (504).

[75]

1361, novembre, 17.

El bisbe de Mallorca autoritza a la comunitat de jueus d'Inca per tenir un cementiri propi fora vila, ja que fins ara els cadàvers eren portats a Ciutat al cementiri dels jueus "non sine magnis laboribus et expensis" (563).

[76]

1362, gener, 5.

Jaume Llobet, veí d'Inca, presenta el seu fill Felip Llobet, clergue tonsurat, per un benefici fundat per Longarius de Guixeres i Joan de Guixeres, vacant per òbit d'Antoni Rotger, prevere (597).

[77]

1362, febrer, 16.

El bisbe encomana l'administració espiritual i material de la parròquia d'Inca a Simó Rovira i Pere Roig, preveres i beneficiats de la mateixa església (639).

[78]

1362, febrer, 22.

Prèvia presentació feta per Arnau Estaràs d'Inca, procurador d'Arnau Estaràs, beneficiat a la Seu, es confereix el benefici fundat a Inca per Arcis Trobat a Bernat Marcer, diaca, i s'encomana al vicari Pere Roig, prevere, que li doni possessori. Està vacant per renúncia feta pel dit Arnau Estaràs (643-644).

[79]

1362, març, 23.

Prèvia presentació feta per Jaume Llobet d'Inca es confereix el benefici fundat a l'altar major de dita parròquia per Berenguer Guixeres, vacant per òbit d'Antoni Oller, prevere, a Felip Llobet, fill de Jaume d'Inca (654-655).

[80]

1362, novembre, 12.

Jaume Castelló, clergue tonsurat, renuncia al benefici instituit a l'altar de Sant Miquel d'Inca per Guillem Sabadell, del que en són patrons les domers de la Seu (772).

[81]

1362, novembre, 12.

Es confereix el benefici de Sant Miquel d'Inca a Bernat Thomàs, clergue tonsurat, i s'encomana a Simó Rovira, prevere i beneficiat de dita parròquia, que li doni possessori.

[82]

1375, abril, 28.

Simó Rovira, prevere, junior, renuncia al benefici fundat a Inca pel seu oncle Simó Rovira, prevere (896).

[83]

1375, abril, 28.

Es confereix a Simó Rovira, prevere, junior, el benefici fundat a la Seu per Ponç Vilardida, canonge, a l'altar de Sant Llorenç, vacant per la mort d'Arnau Garriguella, prevere, prèvia presentació feta per Simó Rovira, prevere, senior, beneficiat d'Inca i marmessor del fundador.

[84]

1375, abril, 30.

Es lliura la batlia d'Inca a Jaume Mertí (1.209).

[85]

1375, juny, 15.

Pere Ferrer, prevere, que celebra a l'església parroquial d'Inca, és autoritzat per



servir el benefici d'Arnau Cerdà de dita parròquia per temps d'un any, amb un salari de 15 lliures (938).

[86]

1375, juny, 18.

Bernat Font, prevere i beneficiat d'Inca, és autoritzat per servir el benefici de Joan Setembre, clergue, fundat a la mateixa parròquia. La llicència és vàlida per un any i tindrà un salari de 16 lliures (943).

[87]

1375, juny, 18.

Bartomeu Payeres, beneficiat d'Inca, és autoritzat per servir al benefici d'en Bertran (944).

[88]

1375, juny, 15.

Gabriel Font, prevere i beneficiat d'Inca, és autoritzat per servir la capellania que té a Selva Bartomeu Morro; tindrà un salari de 15 lliures anuals (949).

[89]

1375, juny, 20.

Pere Pineda, prevere, que celebra a l'església d'Inca, és autoritzat per servir el benefici de Ramon Codolet, prevere absent de Mallorca, amb un salari de 2 lliures. Igualment servirà la capellania d'en Bonaspre qu. amb un salari de 15 lliures anuals (953).

[90]

1375, juny, 20.

Bartomeu Esteve, prevere, és autoritzat per servir el benefici de Guillem Seguí amb un salari de 100 sous anuals (954).

[91]

1375, juny, 20.

Guillem Font, prevere, que celebra a l'església d'Inca, és autoritzat per celebrar la capellania de Pere Fuster per 15 lliures anuals. Per aquesta autorització paga 5 sous per drets curials (955).

[92]

1375, juny, 20.

Jaume Nadal, prevere i beneficiat d'Inca, és autoritzat per servir durant un any el benefici de Guillem Camps, vicari de Felanitx, i tindrà un salari de 100 sous anuals (956).

[93]

1375, juny, 23.

Bernat Mart, prevere, que celebra a l'església d'Inca, és autoritzat per servir la capellania de l'almoina de Sant Blai a l'església d'Inca, per 15 lliures anuals. Per aquesta autorització paga 5 sous per drets curials (958).

[94]

1375, juliol, 3.

Bartomeu Huguet, prevere que celebra a Inca, és autoritzat per servir la capellania d'Arnau Cerdà de dita parròquia per 15 lliures anuals. Per dita llicència paga 5 sous de drets curials (982, 985).

[95]

1375, juliol, 24.

Guillem Camps, prevere i beneficiat d'Inca, és autoritzat per servir la capellania anual de Guillem de Padrina de Felanitx per 15 lliures. Paga 5 sous a la cúria (1.001).

[96]

1375, juliol, 31..

Pere Carreres, beneficiat d'Inca, és autoritzat a absentar-se de Mallorca durant un mes. Paga 2 sous per drets curials (1.005).

[97]

1375, juliol, 31.

Es fa col.lació a Pere Rovira, clergue d'Inca, fill de Jaume, del benefici de Sant Judes i Sant Simó d'Inca, fundat per Simó Rovira, prevere, senior, vacant perquè Simó Rovira, junior, ha obtingut el benefici fundat a la Seu per Ponç Vilardida, canonge, del qual és patró el seu oncle Simó Rovira, prevere (1.008).

[98]

1375, agost, 16.

Es dóna llicència per recollir almoines per a l'hospital d'Inca (1.017).

[99]

1375, setembre, 4.

Es dóna facultat a Guillem Camps, prevere i beneficiat d'Inca, per servir durant un any el benefici de Pere Rovira, clergue i beneficiat de dita parròquia, Tindrà una pensió de 10 lliures anuals (1.025).

[100]

1375, setembre, 12.

Es concedeix llicència a Ramon Codolet, prevere i beneficiat d'Inca, per absentar-se de Mallorca durant sis mesos (1.030).

[101]

1375, setembre, 28.

Col.lació a Joan Tartre, prevere que celebra a la parròquia d'Inca, del benefici a l'altar major de la benaventurada Verge Maria, fundat per Mateu Formiguera qu., veí d'Inca, vacant per òbit de Simó Rovira, prevere, i del qual és patró Bartomeu Formiguera (1.038).

[102]

1376, gener, 24.

Jaume Nadal, prevere i beneficiat d'Inca, és autoritzat per assistir al matrimoni entre Simó Nadal i Antonina, filla de Pere Deuslovol, en el Rafal Garcés del terme d'Inca, i per celebrar-hi missa a l'altar que tindrà que erigir i preparar (1.088).

[103]

1376, febrer, 11.

Es dóna llicència a Joan Tartre, prevere i beneficiat d'Inca, per regentar la parròquia de Campanet durant un any (1.101).

[104]

1376, març, 27.

Es concedeix llicència a Guillem Genovard i Benvenguda, cònjuges i veïns d'Inca, per a que puguin captar per tota Mallorca. Dits cònjuges per devoció prometeren visitar els sepulcres de Sant Pere i Sant Pau de Roma, "limina apostolorum Petri et Pauli". Ambdós són pobres, "mole non modice paupertatis fore oppressos". La llicència és vàlida per quatre mesos (1.115).

[105]

1377, juny, 18.

Bartomeu Font, prevere i beneficiat d'Inca, és facultat per servir durant un any el benefici que té a la dita vila Joan Setembre, absent de Mallorca; percebrà un salari de 6 lliures (1.169).

[106]

1377, juny, 20.

Bartomeu Esteve, prevere i beneficiat d'Inca, és autoritzat a servir durant un any el benefici de Guillem Seguí, també prevere i beneficiat a la dita vila, absent de Mallorca; obtindrà un salari de 100 sous (1.170).

[107]

1377, juny, 20.

Es dóna llicència a Jaume Nadal, prevere i beneficiat d'Inca, per servir durant un any el benefici que té Guillem Camps, absent de Mallorca, amb un salari de 100 sous (1.171).

[108]

1377, maig, 4.

S'encomana la cura d'ànimes de la parròquia de Selva a Guillem Seguí, prevere i beneficiat d'Inca (1.211).

[109]

1395, març, 2.

Llicència a Guillem Camps, prevere i beneficiat d'Inca, procurador del rector de Muro Pere Cuca, per administrar la parròquia de Muro durant un any (1.629).

[110]

1396, agost, 26.

Es concedeix llicència a Pere Marimon, prevere que celebra a Inca, per servir el benefici de Pere de Déu, absent de Mallorca, durant un any (1.694).

[111]

1396, octubre, 1.

Es dóna llicència a Guillem Font, prevere d'Inca, per servir el benefici que posseeix

a la dita església Jaume Setembre, prevere, amb un salari de 100 sous. La llicència és per un any (1.707).

[112]

1396, novembre, 21.

Es renova la llicència atorgada l'any passat i que durarà un altre any, a favor d'Antoni Eimeric, prevere i beneficiat d'Inca, per servir el benefici que hi té Joan Prohençal, que encara no és sacerdot (1.728).

[113]

1397, gener, 12.

Es dona facultat al rector d'Inca per dispensar a Pere Robiol, veí de dita parròquia, del jurament que féu sens aconsellar-se com pertoca, que mai consentiria que la seva muller Francina portàs vestits de "grailatina" (1.746).

[114]

1397, gener, 16.

Pere Marimón, prevere que celebra a l'església d'Inca, és autoritzat per servir el benefici que té Guillem Ferrer, prevere i procurador general del Capítol de la Seu de Mallorca, tot el temps de dit Ferrer ho voldrà (1.747).

[115]

1397, gener, 16.

Antoni Eimeric, prevere i beneficiat d'Inca, és autoritzat per servir durant un any el benefici que hi té Antoni Busquets, clergue (1.748).

[116]

1397, maig, 7.

Es dona facultat a Arnau Carreres, prevere d'Inca que no té cap benefici, per servir durant un any el benefici que hi té Guillem Camps, prevere i actual arrendador de la parròquia de Santa Margalida de Muro en les misses i altres oficis divins, a causa de la seva absència durant un any (1.873).

[117]

1397, octubre; 1.

Guillem Font, prevere i beneficiat d'Inca, és autoritzat per servir durant un any el benefici que hi posseeix Jaume Setembre, absent de Mallorca (1.820).

[118]

1397, octubre, 30.

Es dona llicència a Guillem Camps, prevere i beneficiat d'Inca, arrendador de la parròquia de Santa Margalida, per regentar aquesta parròquia i tenir-hi cura d'ànimes durant un any (1.843).

[119]

1398, actubre, 9.

Pere Marimón, prevere que celebra a Inca, és autoritzat per servir en les misses i altres oficis divins, el benefici que hi té Pere de Déu, prevere absent de Mallorca, durant un any (1.912).

[120]

1398, octubre, 9.

Guillem Font, prevere d'Inca, és autoritzat per servir durant un any el benefici que hi té Jaume Setembre, prevere absent de Mallorca (1.913).

[121]

1398, octubre, 16.

Es fa manament a Guillem Ferrer, prevere i beneficiat d'Inca, procurador general de la mensa episcopal i capitular, perquè sots pena de 25 lliures, pagui les quantitats que deu als canonges tant presents com absents, fins complimentar les 30 lliures que cada un d'ells està obligat "pro capis fiendis ad opus dictae ecclesiae", segons els estatuts de la catedral (1.915).

[122]

1399, agost, 5.

Arnau Carreres, prevere d'Inca que no té cap benefici, és autoritzat per servir durant un any el benefici que hi té Guillem Camps, prevere absent de Mallorca (2.019).

# MONGES CLARISSES EN EL PUIG D'INCA (1504-1526)

ANTONI GILI

La fundació i el trasllat del monestir de monges clarisses, fundat en el Puig de Santa Magdalena d'Inca, ha estat objecte dels historiadors del Puig.

Són diversos els historiadors que han escrit i tractat sobre el pas d'una comunitat de clarisses pel Puig de Santa Magdalena de la ciutat d'Inca. (1)

## Fundació del monestir

Les clarißes foren fundades a Assís l'any 1212 i arribaren a Mallorca l'any 1256, fundant el monestir de Santa Clara de Ciutat, amb religioses procedents de Tarragona, solament tres anys després de la mort de Santa Clara l'any 1253, ja que havia estat canonitzada pel Papa Alexandre IV l'any 1255.

A les darreries del segle XV, vingueren també de Tarragona unes religioses clarisses per fundar un monestir a les altures del Puig d'Inca. La seva vinguda fou motivada per la invitació dels Magnífics Jurats i poble d'Inca, fundant un monestir, aprofitant l'antiga capella allà dalt ja construïda.

Per una carta reial de 21 de febrer de 1491, en la qual el Rei Ferran el Catòlic havia dirigit al Lloctinent General de Mallorca, ens consta el nombre de Sor Pràxedes Magdalena com a protagonista de la fundació del monestir.

---

(1) Historiaren la presència de monges clarisses en el Puig de Santa Magdalena d'Inca, en primer lloc, Josep Barberí, "Vida de la venerable madre Sor Clara Andreu". Impremta Melchor Guasp, 1807, Apéndice histórico de la villa de Inca, pags. 36 i 37; Bartomeu Guasp, "Estudios monográficos para servir a la Historia de Mallorca", 1962, en el capítol "Unas clarisas trashumantes" pàgs. 58-88; Un ermitaño, "Mallorca Eremítica", 1965, pàgs. 160; Juan Coli, "Historia del Puig de Santa Magdalena de Inca", Impremta Durán, 1970, pàgs. 16-19 i Ramon Rosselló i Jaume Bover, "Sant Bartomeu d'Inca. Monestir de Monges Jerònimes. Notes Històriques", 1980.

Tot i això, la comunitat no s'hi establirà fins ja entrat el següent segle XVI. Ens ho dóna clarament una nota del notari Francesc de Milia de l'any 1504.

Segons aquesta nota, dia 6 de novembre de l'any 1504 fou continuat l'acte de la partida des del monestir de Santa Clara de Ciutat, de les religioses Isabel Flores, Caterina Perissa, Caterina Garina, Antonina Vives i Isabel Perissa al Puig d'Inca, espontàniament, per obeir els manaments del Papa. Mitjançant un breu i per obeir la sentència feta sobre aquest succés pels reverends i egregis comissaris, considerat que la reverenda Sor Eleonor Serra, abadessa, les podia espellir per força, per virtut dels esmentats breus i sentència. En són testimonis el magnífic Lluís Umbert, ciutadà, Gabriel Garcia, forner, i Andreu Salort, fuster, en la presència dels quals ho firmaren. (2)

Fins que es trobin els esmentats breu i sentència no es podrà entendre el seu contingut, que aclariria els vertaders motius de la fundació.

Aquestes primitives clàrisses, durant els anys de la seva permanència en el Puig de Santa Magdalena, a pesar de la seva pobresa, hagueren d'edificar un monestir per poder-se agombolar i habitar-hi, gastant bastantes quantitats i ajudant amb els seus propis treballs.

### **Consolidació del monestir.**

L'ingrés de noves religioses consolidaren la fundació.

Eliador Gomis, donzella, filla de Francesc Gomis i de la seva esposa Joaneta, ja difunta, té devoció vers Santa Magdalena del Puig d'Inca i vol rebre el vestit o hàbit del monestir de l'orde de Santa Clara del dit puig d'Inca de Santa Magdalena i així servir Déu totalment. El seu pare, el gener de l'any 1507, li donà 30 lliures, a ella o al monestir donadores i pagadores, el dia que ella rebrà el vel negre.

La comunitat, aleshores, era composta per les següents religioses: Sor Isabel Flores, prioressa, Sor Caterina Perissa, Sor Caterina Garcia, Sor Antonina Vives i Sor Isabel Perissa. (3)

Isabel Bauçà, filla de Domènec Bauçà i de la dona Eulàlia, ja difunta, vol ingressar al monestir del Puig d'Inca i intenta fer-hi la professió religiosa, per això, en el mes de febrer de l'any 1515, renuncia i dóna tots els seus drets a la seva germana Joana Bauçà. (4)

Maria des Bach, vídua, el novembre de l'any 1516, havent fet deliberació de rebre l'hàbit de Santa Magdalena del Puig de la vila d'Inca, a causa de l'ardent amor fraternal que té vers el magnífic senyor Joan des Bach, ciutadà de Mallorca, el seu

(2) (ARM-Prot-V-301 f. 98)

(3) (ARM-Prot-V-291 f. 307)

(4) (ARM-Prot-T-287 f. 74 v.)

germà, li dóna tots els seus béns, amb la retenció de 40 lliures que li fa, cada any, l'heretat del magnífic senyor Berenguer Pardo, difunt, la qual heretat posseïa el magnífic senyor Mateu Bartomeu, per la seva esposa; de les 40 lliures, en rep 4 censals i aquelles dóna, perpètuament, al dit monestir per les seves necessitats. En són testimonis el reverend Gregori Genovart, canonge, el senyor Pere Vicens, prevere i el senyor Antoni Ferragut, major, prevere. (5)

Guillem Joan Desmas, ciutadà de Mallorca, febrer de l'any 1519, desitjant que la seva filla Caterina Desmas, entri en el monestir del Puig d'Inca, posa en mans de Sor Caterina Perissa, prioressa del dit monestir, 6 lliures censals i rendals. Les monges, endemés de la priora, són les següents: Sor Isabel Perissa, vicària, Miquela Bastarda, Caterina Reus, Caterina Garina, Joaneta Soldevila, Francina Montornesa i Maria Bosch. (6)

Nicolau Babiloni, mercader de Mallorca, el 2 d'octubre de 1519, volent que la seva filla Isabel Babiloni entri al dit monestir, dóna al mateix 50 lliures, moneda de Mallorca, anuals. (7)

Burguesa burguesa, filla de Jaume Burgues, cavaller de Mallorca, i de la seva esposa difunta Eleonor, vol romandre al servei de Nostre Senyor Jesucrist i de Santa Magdalena en el seu monestir del Puig d'Inca, l'any 1519. El seu pare entrega a mans i poder de Sor Caterina Perissa, aleshores abadessa o prioressa del dit monestir, la dita Burguesa Burguesa, la seva filla, per servir allà Déu, i en subsidi de la pobresa del monestir i pel sosteniment de la seva vida, tots els llegats i drets a ella pertinents, és a dir, 5 quarteres de forment censals, anuals, portades al monestir, a les seves despèses. Aleshores, la comunitat era constituïda per les religioses: Sor Caterina Perissa, abadessa i priora, Sor Isabel Perissa, vicària, Sor Caterina Garina, Sor Joana Soldevila i Sor Rafela Alber. (8)

L'any següent, 1520, és la seva germana Unissa Burguesa, que vol entrar al mateix monestir. Així el seu pare Jaume Burgues, en el mes de març, entrega a l'esmentat monestir del Puig d'Inca la seva filla i de la dona Eleonor, esposa difunta, en poder de Sor Caterina Perissa, abadessa, juntament amb 50 lliures, moneda de Mallorca. (9)

---

(5) (ARM-Prot-V-328 f. 94)

(6) (ARM-Prot-V-306)

(7) (Id. Id. Id. f. 15)

(8) (Id. Id. Id. f. 13)

(9) (ARM-Prot-V-307 f. 24)



**Abadeses o priores.**

Anys 1507	Sor Isabel Flores, priora.
" 1513, 1519 i 1520	Sor Caterina Perissa, abadessa o priora.
" 1524	Sor Rafela Alber, abadessa.
" 1526	Sor Magdalena Rigolfa, abadessa.

**Nomenaments de procuradors. Altres accions.**

Sor Caterina Perissa, abadessa del monestir de Santa Magdalena del Puig d'Inca, i restants mònges; dia 15 de maig de 1513, constitueixen i ordenen procurador cert i especial el venerable Rafel Socies, prevere, mestre en sagrada teologia, per tenir, exigir i rebre, en nom seu i del monestir, tots els censos i les quantitats de diner a elles o al monestir degudes. (10)

Sor Caterina Perissa, per la gràcia de Déu abadessa del monestir del Puig d'Inca, Isabel Perissa, vicària, Caterina Garina, Joana Soldevila i Rafela Alber, reunides en capítol a so de campana, com és costum, el desembre de 1519, fan acta davant el notari Llorenç Vives d'Inca, per pagar vuit lliures a Lluís Riera. (11)

Les mateixes monges, congregades a so de campana en capítol, el febrer de l'any 1520, ven al reverend Rafel Socies, prevere, mestre en sagrada teologia, ciutadà de Mallorca, sis lliures censals i rendals. (12)

L'any 1524, ha mort Sor Francina Tugores.

Sor Rafela Alger, abadessa, Sor Caterina Garina, vicària, Sor Anna Planes, Sor Francina Salvada, Sor Magdalena Rigolfa, Sor Miquela Seguiera, Sor Margarida Neta i Sor Joana Esteve, monges del monestir de Santa Magdalena del Puig d'Inca, hagut i celebrat capítol, juny de l'any 1524, fan renúncia al magnífic Jaume Tugores, donzell de Mallorca, de tots els béns i accions pertanyents al monestir, per ocasió de la successió, per la mort de Sor Francina Tugores, la seva filla, així els béns d'ell com de la magnífica dona Joana Beatriu, la seva mare. La comunitat retén 4 lliures censals girades al monestir. (13)

El discret Pèrre Contestí, notari de Mallorca, és el procurador del monestir; l'any 1524 les monges li volen estendre i ampliar la seva procuració. Així, gratuïtament i de nou, per octubre de l'any 1524, li confereixen i li donen potestat per la qual en nom seu i del seu monestir, pugui tenir, exigir, demanar i rebre totes i cada una de les quantitats de diners a elles degudes per qualsevol persona. (14)

(10) (ARM-Prot-V-301 f. 99)

(11) (ARM-Prot-V-302 Paper volant entre f. 58-58)

(12) (ARM-Prot-V-307 f. 11 v.)

(13) (ARM-Prot-V-409 f. 37)

(14) (ARM-Prot-V-309 Paper volant entre f. 78-79)

L'any 1525, es ventilava una qüestió entre la dona Francina Genovarda, filla de Gaspar Genovard, viuda en primeres nupcies del magnífic Uguet Duran, ciutadà de Mallorca, difunt, i en segones nupcies esposa del magnífic Pere Cabastre, també ciutadà de Mallorca, per una banda, i les religioses Sor Rafela Alber, per la gràcia de Déu abadessa, Caterina Garina, Francina Salvada, Anna Planes i Magdalena Rigolfa, monges del monestir i convent de Santa Magdalena del Puig d'Inca de l'orde de Santa Clara, sobre l'herència del dit Uguet Duran, mitjançant el seu darrer testament fet davant el notari Antoni Boscha, dia 5 d'octubre de 1522.

Francisca Genovard -germana del canonge Gregori Genovard- demana que el monestir sia obligat a pagar-li, per una part, 1500 lliures, en les quals consistia la seva dot i, per altra part, l'augment consistent en 75 lliures que el seu pare Gaspar Genovard li constituí en dot. Dia 23 de maig del mateix any 1525, fan transacció, capitularment congregades, amb intervenció de fra Francesc Burgues, ministre provincial, davant notari Pere Constantí. (15)

### Final i trasllat del monestir

L'any 1526, les venerables monges del monestir i convent de Santa Magdalena del Puig d'Inca, de la regular observància de Santa Clara, amb una màxima incomoditat, treball i detriment de les seves persones, resideixen en el dit monestir del Puig d'Inca, per moltes causes i raons i, assenyaladament, perquè aquell lloc és molt estèril i el temps de l'estiu pateixen una gran penúria i necessitat d'aigua i per la distància del lloc i l'altura del puig, moltes vegades, pateixen pobresa. Per això, de tant en tant, tenen malalties i són distretes del culte diví.

A causa d'això, fou tractat i conclòs, amb el permís del dret i privilegis de la seva religió, que el convent i les monges passassin i canviassin de lloc o monestir, del Puig d'Inca a l'església o capella i lloc, vulgarment anomenat Santa Maria de l'Olivar, que es troba a la parròquia d'Esporles, perquè allà, Déu benvolent, puguin professar la regular observància de Santa Clara. La cosa és molt acceptada i agradable a les monges i als reverends pares de la regular observància de Sant Francesc que tenen la cura, prelatura i superioritat de les dites monges i convent, com també a l'Espectable i noble senyor Carles de Pomar, Lloctinent i Capità General, als magnífics jurats i altres patricis i principals del regne de Mallorca i d'una manera especial als posseïdors de les possessions situades prop de Santa Maria de l'Olivar.

Per tant, Lluís de Vilallonga, doctor en drets, Ardiaca i canonge de Mallorca, i rector de l'església parroquial d'Esporles, dia 17 de novembre de 1526, dóna el seu permís i voluntat a la religió de la regular observància de Santa Clara i, per ella, a la reverenda Sor Magdalena Rigolfa, abadessa del convent i de les monges, i al reverend

---

(15) (ARM-Prot-C-216)

pare fra Francesc Burgues Safortesa, ministre provincial de la província de Mallorca dels frares de la regular observància al qual perteneix la cura, prelatura i superioritat de les monges, i a les futures abadesses, monges i prelades, i superiors frares i ministres de la regular observància, perquè l'església o capella de Santa Maria de l'Olivar o devora ella es construesqui, edifiqui i s'ampliï un monestir. Promet no anar en contra i obliga els seus béns. Fra Francesc Burgues Safortesa, ministre provincial, accepta. (16)

Joan Antoni Bartómeu, el 27 de novembre 1526, un dels jurats del regne de Mallorca, Pere de Marí, àlies de Sant Joan, donzell, Joana, vídua del magnífic Miquel Maixella, ciutadà, i Jeroni Miquel Maixella, el seu fill, donen, a la reverenda Sor Magdalena Rigolfa, abadessa del monestir del Puig d'Inca, i al reverend frare Francesc Burgues Safortesa, ministre provincial de la província de Mallorca dels frares de la regular observància, tots els seus drets sobre la dita capella, vulgarment anomenada Santa Maria de l'Olivar i de les seves pertinències. Lloen la donació l'esmentat Joan Antoni Bartomeu i Jaume Campfullós, ciutadans, i dos dels magnífics jurats. D. Carles de Pomar, Lloctinent i Capità General en el regne de Mallorca, confirma la donació. (17)

El terme de la capella de Santa Maria de l'Olivar de la parròquia d'Esporles és tan petit que no basta pel canvi del monestir i la capella està enrevoltada per la possessió de la família Maixella que considera útil i convenient, com igualment les mateixes monges i els veïns de l'esmentada església la novella fundació.

Per tot això, Joana, vídua del magnífic Miquel Maixella, ciutadà de Mallorca, i de Jeroni Miquel Maixella, el seu fill, dia 28 de novembre de 1526, donen a la reverenda Sor Magdalena Rigolfa, abadessa, i al reverend fra Francesc Burgues Safortesa, provincial dels frares i monges de la regular observància de Mallorca, dues quarterades de terra del seu camp contigu a l'església de Santa Maria de l'Olivar, sota el pacte que en les dues quarterades de terra sia edificat l'àmbit i el circuit del nou monestir i que si les monges no es canviassin o deixassin d'habitar-hi que la present donació a les monges sia tinguda per no feta i les dues quarterades de terra tornin a ells o als seus. El document fou fet a la possessió de la magnífica senyora Joana Maixella. Fra Francesc Burgues Safortesa, ministre provincial, present a totes aquestes coses, accepta la donació i dona les gràcies. (18)

Quatre anys després, traspassaven el monestir. (19)

---

(16) (ARM-Prot-A-188 f. 1422-143 v.)

(17) (Id. Id. Id. f. 119 v.-121 v.)

(18) (ARM-Prot-A-186 f. 144 v.)

## DOCUMENTS

## I

6 novembre 1504

"Sancta Clara. Aci fo continuat lo acte de la partida de les Sors Isabel flores Caterina perisa Caterina garina Anthonina vives Isabel pariça del monestir de Sancta Clara p al puig dincha spontaneament p obeyr los manaments de nostro St. Pare lo qual mana mitgensant hun breu e p obeir ala Sentencia donada sobre aço p los Reverents egregis commissaris considerat p la Revernt Sor Eleonor Serra abadessa la qual humanament les ne expeta les ne poria expellir p forsa p virtut dels dits breu e Sentencia etc Vide Iacius in libro Sancte Clare Requirentes etc.

Testes Magnificus Ludovicus Umbert civis Gabriel garcia clibanarius et Andreas Salort fusterius in quorum presencia firmarunt omnia predicta plata p dictas Redas Abatissam eu moniales et requisita" (ARM-Prot-M-276 f. 81 i 81 v.)

## II

17 novembre 1526

"In dei nomine etc. Ego Ludovicus de Vilallonga Juris utriusque Doctor Archidiaconus et Canonicus Maj et rector parrochialis ecclesie de Spurlis Maioricencium Sciens et attendens Vener. moniales monasterii et conventus Sancte Magdalene podii Inche regularis observantie Sancte Clare cum maximo incomodo labore ac detrimento psonarum suarum residentiam facere in dicto monasterio podii Inche ob plures causas et rationes et signanter quia locus ille multum sterilis et sicut est taliter quod tempore estatis maximam patiuntur aque penuriam et necessitatem et ob loci distanciam et podii altitudinem sepe numero inopiam patiuntur et eis saltem ita precompte ut oporteret subveniri non potest de aqua et aliis cotidiano victui necessariis taliter quod quamdocumque ob causas predictas infirmitates patiuntur et a culto divino distrahuntur et propterea tractatum fuisse ac conclusum jure et privilegiis dicte religionis permitentibus ut conventus et moniales dicti monasterii trasferantur et mutentur de dicto loco sive monasterio podii Inche ad ecclesiam sive capellam et locum vulgo dictam Sancta Maria del Olivar que est in termino dicte parrochie de Spurlis ut ibi deo propicio regularem observantiam profiteri valeant Sancte Clare quod equidem valdegratum et acceptum fuit non modo dictis vener. monialibus et Rdis. fratribus regularis observantie divi Francisci curam prelatorum et superioritatem dictarum monialium et conventus predicti habentibus verum etiam Spectabili et nobili domino domno Carolo de pomar loct. et Capitaneo generali et magnificis Juratis et aliis viris patriciis ac primatibus presentis regni et signanter magnificis patriciis possessiones habentibus circa locum predictum Sancte Marie del olivar cum pro certo habeatur attenda qualitate vicinitate et aliis qualitatibus ac circumstanciis dicti loci ferventius et oportunius ibi domino cultui intendetur et saluberrimam exinde resultabit presidium animabus non modo dictarum venerabilium monialium verumetiam et aliarum personarum vicinarum loco predicto Sciens et attendens quod ad bonos rectores spectat eis rebusque prestare assensum que ad incrementum

divini cultus ac salutem ac presidium animarum pertinent et quod rei tam laudabili ac Sancte non convenit meum denegari assensum Ideo ad laudem dei omnipotentis et domini Jesuchristi Salvatoris et redemptoris nostri ac virginis gloriosissime dei genitricis Marie sub cuius invocatione dicta ecclesia sive capella Sancte Maria del olivar est constructa nec non et ad conservationem et ampliacionem dicte Sacre religionis regularis observantie Sancte Clare quam dicte venerabiles moniales profitentur et perpetuo profiteri habent Gratis cum hoc presenti publici instrumenti perpetuis temporibus valituro assentior dicte Saçre religionis regularis observantie Sancte Clare et pro ea vobis Rde. Sorori Magdalene Rigolfa abbatisse conventus et monialium predictarum et Rdo patri fratri francisco burgues çafortesa ministro provinciali provincie Maiorice fratrum regularis observantie regularis Sancte Clare ad quem cura prelatura et Superioritas dictarum monialium ut premissum est pertinet et spectat licet absentibus tanquam presentibus interveniente notario sub scripto tanquam publica et autentica persona pro eis dictaque religione et futuris abbatissis monialibus prelatisque ac superioribus fratribus et ministris dicte regularis observantie qui nunch sunt et pro tempore fuerint legitime stipulante et recipiente et cum salvitate jurium obventionum et oblivionum et quartarum funerum quorumcumque et privilegiorum tam mei dicti Ludovici de Vilalonga rectoris et curati predictae parrochialis ecclesie de Spurlis quam etiam dictarum religionis regularis observantie divi francisci et Sancte Clare concensum permissionem et voluntatem meam presto et accomodo quod in dicta ecclesia sive capella Sancte Marie olivaris seu juxta illam construatur edificetur et quantum voluerint dicte persone religiose ampliatur monasterium pro predictis et aliis quibuscumque futuris monialibus dicte regularis observantie Sancte Clare et ibi fiat et sit conventus dictarum monialium et dicta ecclesia sive capella perpetuo deserviat pro ecclesia dicti monasterii et conventus et in loco predicto et circa illum fieri edificari et pretendi valeant omnia que fuerint necessaria et opportuna et que expedire videantur dicto monasterio et conventui Hanc itaque concensum et voluntatem meam presto et accomodo prout melius etc. ... Dans omnia loca ... Quibus locis etc. ... Promitto non contra venire et oblige bona etc. ... Ad hec ego dictus frater Franciscus burgues Safortesa minister provincialis cum modis et salvitatibus predictis accepsans dictum concensum laudationem emologationem de premissis plurimas vobis dicto Rdo. Ludovico de Vilalonga per me et dictis religionibus referro gradiarum actiones etc.

Testes Venerabiles Anthonius petro paschasius Simo ac Johannes Sagui presbiteri Maiorice Testes vero acceptationis dicti Rdi patris fratris francisci burgues Safortesa eadem die acceptavit sunt magnifici Jacobus littra legum doctor et Johannes moig civis Maiorice." (ARM-Prot-A-188 fols 142-143 v.)

### III

27 novembre 1526

"In dei nomine etc. Nos Johannes Anthonius barthomeu civis, unus ex juratis magnificis presentis regni Maiorice Petrus de mari als de Sancto Johanne domicellus

Johanna uxor magnifici q<sup>o</sup> Michalis maxela civis et Hieronimus Michael maxela dictorum conjugum filius.

Scientes et attendentes venerabiles religiosas regularis observantie Sancta Clare ad presens residentes monasterium ac conventum ...in podio Inche in ecclesia ibidem constructa sub invocatione Sancte Magdalene ob loci sterilitatem siccitatem et multimodis incommoditatem eorum que pro debita sanctimonialis ac regularis vita sunt necessaria non mosse ut decet sanctimoniam ibidem ducere et propterea tractatum et determinatum fuisse cum interventu et assensu non modo Rdi. ministri provincialis fratrum Sancti Francisci regularis observantie curam regimen et superioritatem habentium dictarum monialium hordinis Sancte Clare verum etiam Spectabilis et Nobilis dni Caroli de pomar lochumtenentis et capitanei generalis et magnificorum juratorum inferius laudantium eorumque auctoritate quatenus opus sit interponendum et aliorum virorum patriciorum huius regni quod dicte moniales mutentur et trasferentur ad ecclesiam et locum dictum Sancte Maria del olivar regularem observantiam Sancte Clare monasterium et conventum faciant attenta loci comoditate et civitatis maiorice vicinitate quod nobis expedit et valde gratum extitit cum ex ipsa muatione monialium et conventus et novi monasterii fundatione speretur maximum remedium et refrigerium ad salutem animarum Ideo interveniente in hiis auctoritate ac decreto dicti Spectabilis dni lochumtenentis generalis nec non et assensu magnificorum Juratorum presentis regni Gratis donamus donatione videlicet pura mera simplici inter vivos irrevocabili ac de presenti Rde. Sorori Magdalena rigolfa abbatisse dicti monasterii ac conventus licet absenti ac Rdo. patri fratri francisco burgues safortesa ministro provinciali province Maiorice fratrum regularis observantie presenti et nomine dicte religionis acceptanti omnia et quecumque jura nobis et cuilibet nostrum tam coniunctim quam divisim pertinentes pertinentia et spectantia in dicta ecclesia sive capella vulgo dicta Sancta Maria del olivar et pertinentiis illius Hanc autem donationem facimus prout melius etc. Constituentes etc. Dantes omnia loca etc. Quibus locis etc. Constituentes etiam ...Ad hec ego dictus frater Franciscus burgues çafortesa minister predictus hiis presens et dictam donationem pro religionibus ipsis acceptans Gratis reffero gratiarum actiones quam plurimas non quas debeo sed quam possim et valeo Et nos Johannes Anthonius barthomeu predictus ac Jacobus de Campfullos cives duo ex Juratis magnificis presentis regni et potestatem ab aliis magnificis consociis nobis in dicto officio habentes hiis presentes et consentientes laudamus approbamus ratificamus et confirmamus quantum opus est omnia et singula superius enarrata tamquam de communi consensu omnium magnificorum Juratorum Sociorumque nostrorum facta Gratis promittimus non contravenire etc Obligamus bona dicte Universitatis etc. Nos vero Carolus de pomar locht et capitaneus generalis in presenti regno Maiorice prospiciens predicta omnia et singula satisfacere et expedire nedum dictis monialibus regularis observantie Sancte Clare verum etiam bono publico huius regni et saluti animarum et in hiis omnibus interveniens nostram in predictis interponimus auctoritatem pariter et decretum nostri presidialis officii eaque approbamus ratificamus et confirmamus.

Testes Jacobus Littra legum doctor et Johannes moig domicellus de Maiorica in quorum presentia dicti magnifici Jurati Petrus de Sancto Johannes Johanna Maxella Hieronimus Michael maxella et frater franciscus burgues cafortesa predicti firmaverunt et laudaverunt et dictus Spectabilis et nobilis locht et capitanus generalis ratificavit approbavit et confirmavit omnia supradicta super quibus sui presidialis officii auctoritate pariter ei decreto interposuit" (ARM-Prot-A-186 fols 119v-121v)

## IV

28 novembre 1526

"In dei nomine Nos Johanna uxor magnifici q<sup>o</sup> Michaelis maxella civis et Hieronimus michael maxella dictorum conjugum filius Scientes et attendentes venerabiles moniales podii Inche velle ac intendere monasterium ipsum mutare in capella sive ecclesia Sancte Marie olivaris parrochie de Sporlas cuius quidem ecclesie terminus multum exiguus est Scientes insuper dictam ecclesiam termino nostre possessionis circumdari et quoniam tam nobis quam saluti animarum monialium predictarum et vicinorum dicte ecclesie expedire ac utilem esse mutationem ipsam monasterii predicti fieri quia tamen ambitus et ecclesie predictae et circuitus ita tenuis et exiguus est quod mutationem dicti monasterii non patitur propterea ut moniales ipse maiori vigilantia cultui divino invigilent et adhereant bonoque amore ducti quem gerimus erga dictam religionem monialium regularis observantie et ut dicte moniales orent deum pro animabus nostris Gratis donamus donatione videlicet pura simplici et inter vivos irrevocabili ac de presenti Rde. religiose Sorosi Magdalena rigolfa abbatisse monasterii <omche licet absenti etc et Rdo. fratri francisco burgues cafortesa ministro provinciali fratrum ac monialium regularis observantie provincia Maiorice predictae religione acceptanti presenti duo jugera sive dos corderadas terre ex campo nostro dicteque ecclesie Sancte Marie olivaris contiguo sub pacto quod in dictis duobus terre jugeribus edificetur ambitus et dicti monasterii ibidem mutandi circuitus et sub pacto quod si in futurum evenerit quod non arbitramur dictas moniales inhiberi non mutari vel dictum locum et ecclesiam deserere quod presens donatio dicte religioni et monialibus ipsis pro non facta habeamus et ipsa duo terre jugera nobis et nostris revertantur Hanc itaque dictorum duorum jugerum terre donatione vobis et dicte religione facimus prout melius etc. Dantes omnia ... Quibus locis etc. Constituentes etc. Constituentes etiam etc. Promittimus habere ratam etc. ... Obligamus uterque in solidum bona etc. Renunciamus ad cautelam causis ingratitude legis etc. Ad hec ego dictus frater franciscus burgues cafortesa minister provincialis predictis hiis omnibus presens et dictam donationem nobis seu dicte religioni sub pactis et conditionibus ante dictis factam acceptans Gratas de eadem vobis dictis magnificis Johanne maxella et Hieronimo Michaeli maxella ingentes refferimus gracias et actiones non quas debemus sed quas possumus et valemus.

Testes predicti magnifici Jacobus litra legum doctor et Johannes moig domicellus de Maiorica quorum presentia omnes predicti firmaverunt." (ARM-Prot-A-186 fols 122-123)

## V

5 setembre 1530

"In dei nomine etc. Noverint etc Quod nos Soror Anna planes dei gracia abbatissa monasterii et conventus beate Virginis marie del olivar termini presentis Civitatis Soror caterina guarina Vicaria dicti conventus et monasterii Soror caterina parissa Soror raphaela alber Soror francina tornera Soror agnes babilonia Soror michaela Sequiera Soror margarita neta Soror matheva bisquerra omnes moniales et profese dicti monasterii et conventus ad sonum campane more solito congregatae et convocatae in capitulo capitulumque celebrantes pro infrascriptis negociis sive rebus inter nos tractandis et ad debitum finem deducendis prematuro habito consilio et inter nos dictas moniales colloquio cum multo Rdo religioso fratre Joanne crespini presbitero et ministro provinciali province maioricarum conventus fratrum minorumque de observantia monialium Sancte Clare et fratrum tertie regule Scientes et attendentes nostris predecessibus religiosisque sorosibus fuisse pro tunc Juratos et populatores ville Inche pro construendo et edificando quondam monasterio ad omnipotentis dei ejusque genitricis marie laudem et honorem necnon et beate marie magdalena dictam capellam illam jam constructam in podio dicto vulgariter Lo puig de Incha ut constat instrumento facto in posse discreti ...teraça notarii q<sup>o</sup> sub die ... mensis ... anno dni M<sup>o</sup> exindeque fuisse constructum monasterium et dicatum obedientie fratrum minorum beati francisci de observantia Scientes et attendentes predecessores nostras ex paupertatibus ipsarum multas pecunias expendisse pro ipso monasterio construendo et pariter nos exinde de nostris paupertatibus multas operas fecisse et plurimas pecunias pro ipsis construendis et peragendis expendisse. Scientes propter penuriam aque de licentia et consensu expressis jam dicti Rdi. patris et ministri nostri dictam Capellam in dicto loco podii Inche constructam dereliquisse necnon et edificium in eodem loco factum et mutasse habitacionem nostram et conventum nostrum in ecclesia sive capella beate virginis marie, dicte vulgariter del olivar, termini presentis civitatis maioricarum ibique manere in qua cepimus, deo juvante, construere domos et cellas pro dicto nostro conventu pro quibus omnibus ad debitum effectum deducendis necessarie non modice pecunie qua de re obtinuisse a sede apostolica licentiam et facultem pro dicto novo, per nos in dicto loco beate Virginis marie del olivar construendo monasterio et conventu materiam tam ligneam quam et lapideam feream nec et als jam constructorum per nos seu per predecessores nostras monasterio nobilium auferre seu exportare ...exportari facere ut constat indultis nobis predecessoribus nostris tunc in dicta religione existentibus concessis per Sanctissimos Summos pontifices alexandrum quartum et Sixtum quartum altero videlicet pape alexandri dato, ananie, decima secunda chalendas novembris pontificatus sui anni ...sixti vero pape quarti dato rome apud Sanctum petrum anno dominice incarnationis millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto pridie chalendas Septembris suo pontificatus anno quarto Ideo pro dicto novo construendo monasterio gratis per nos et nostra in dicto conventu successores moniales cum interventu dicti Rdi. patris



fratris Joannis crespini presbiteri et ministri provinciali nostri inferius laudantis precedentibusque primitus licencia et auctritate necnon et demunque facultate cedimus renunciamusque et quantum opus sit cum presenti donamus in manu videlicet et posse notarii infrascripti vobis Sorosi hieronime dez mas priorisse monasterii et conventus Sancti hieronimi Civitatis maioricarum ceterisque monialibus dicti conventus absentibus et absentibus ut presentibus et vestris successoribus dictam capellam, et edificium per nos in ea constructum unacum omnibus materiis tam ligneis lapiseis quam et fereis et demunque aparamentis et edificiis et cellis inibi constructis et factis per nos et per nostras antecessores moniales ita et taliter q amodo de illis possitis et vobis liceat facere vestras voluntates ...et quemadmodum nobis licebat et facere poteramus ante presentis instrumenti confectionem Constituendes nos vestris nomine ...predicta tenere et possidere donech titulo et quibus locis Constituentes eciam etc Extrahentes a nobis totum posse et dominium et in vos transferentes pleno jure. Et promittimus que vobis cedimus renunciamus et damus ex pacto facere habere et contra omnes personas et teneri de evictione pro quibus obligamus cum licentia dictipatris et ministri nostri bona dicti conventus Renuntiantes largo modo Ad hec ego religiosus frater Joannes crespini presbiter, et minister provincialis provincie presentis regni maioricensis conventus fratrum minorum de observantia monialium Sancte Clare et fratrum terii regule hiis presens et conscenciens laudo et confirmo omnia supradicta ut pote de meis assensu consensu voluntate ...et auctoritate facta At ego michael Stelrichh presbiter et in ecclesia parrochiali Sancte eulalie beneficiatus eciam hiis omnibus presens ne vos dicta religiosa Soror anna planes abbatissa dicti monasterii et conventus beate virginis marie del olivar termini presentis civitatis ceteraque sorores et moniales tantum dampnum paciamini ex dicta renunciacione et donacione dictarum materiarum lignearum lapidearum et ferearum exportare desiderantium et volentium ex dicta capella podii Inche et in subsidium vestri monasterii et conventus de novo construendi Sancti hieronimi civitatis maioricarum et pro ipso conventu ...cum presenti dono vobis dicte religiose Sorori anne planes abbatisse ceterisque religiosissis sororibus monialibus necnon et dicto conventui presentibus quinquaginta ducatos auri et de auro largos boni et justi ponderis valentes octuaginta libras monete maioricarum solvendos et solvendas omnimode voluntati videlicet quociescumque verbo verbo fuero simpliciter requisitus quos et quas nunch pro tunch et tunch pro nunch salvo et assecuro volens necnon et vestro conventui super omnibus bonis meis eosque solvere promitto omnimode voluntati vestre sub pena omnium missionum super quibus credatur pro quibus servandus obligo boa mea Renuncio largomodo et fiat ut in forma Actum est intus ecclesiam Sancte marie del olivar.

Testes inde sunt honores michael prats mercator martinus prexana lanerius et bartholomeus farra in quorum presentia omnes firmaverunt et dictus Rdus. minister laudavit. (arm-Prot-R-1016 fols 60 v.-62)

# CRONICÓ DE L'ESGLÉSIA D'INCA DELS ANYS 1861 - 1910 A PARTIR DEL BOLLETÍ OFICIAL DEL BISBAT DE MALLORCA

SANTIAGO CORTÉS I FORTEZA

El bisbe Miquel Salvà, per al millor govern del bisbat i il·lustració del clero, a exemple d'altres diòcesis, volgué fundar el "**Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Mallorca**". El primer número sortí dia 15 de gener de 1861 i de llavors ençà ha anat sortint fins als nostres dies. El contingut són sobretot els documents oficials dimanats del propi bisbat o, també, d'altres bisbats o organismes oficials que poden ser d'interès per al govern i direcció pastoral de la nostra església. Tanmateix també hi té una part important la part de crònica de la nostra diòcesi, crònica que sens dubte té una importància cabdal a l'hora d'estudiar la vida de Mallorca i sobretot dels nostres pobles. En aquest treball hom hi podrà trobar les notícies referents a Inca o a la gent inquera en els cinquanta anys primers del bolletí. Pens que pot esdevenir un material si més no interessant per als estudiosos i investigadors. Pens, també, que aquesta tasca s'hauria de fer amb les altres publicacions d'aquells anys; seria una manera de facilitar l'estudi de la societat inquera.

## ANY 1861

El dia 3 de març, en el palau episcopal, el bisbe Miquel Salvà tonsurà el seminarista natural d'Inca Pau Ferrer i Seguí.

El dia 6 d'abril començà el noviciat com a religiosa de cor, organista del monestir de Sant Bartomeu, la jove Margalida Corró i Ferrer, natural d'Inca. En concepte d'oficial de cor rep dels fons de l'Estat 1.100 rals de billó anuals.

El dia 7 d'abril, dominica in albis, el bisbe Miquel Salvà ordenà diaca Rafel Salas i Ramis, seminarista d'Inca.

L'any 1861 hi havia a Inca: 1 rector, 2 vicaris coadjutors, 5 beneficiats, 2 adscrits i 3 exclaustrats amb pensió.

El dia 24 de juliol el Govern concedí una subvenció de 6.759 rals amb càrrec al pressupost extraordinari per ajudar a obres extraordinàries de temples i convents.

En el convent de sant Bartomeu professaren amb vots solemnes les novícies de cor Sor Jerònia Ramis i Amengual, natural d'Inca, el dia 28 d'agost; el dia 5 de setembre Sor Maria del Cor de Jesús Artigues i Cabanelles, natural de Felanitx; i el dia 24 de setembre Sor Antònia Lluïsa Munar i Costa, natural de Costitx.

El dia 10 de setembre començà el noviciat de cor en el convent de les caputxines de Palma Sor Maria Rosalia Amer, natural d'Inca.

El dia 15 de setembre fou ordenat de menors l'inquer Pau Ferrer i Seguí.

El dia 22 de setembre fou ordenat capellà al palau episcopal Rafel Salas i Ramis, de diaca Peçre Josep Llabrés Llompart, beneficiat de la Seu, i subdiaca Pere Joan Ferrer, naturals d'Inca.

El dia 8 de novembre fou reelegida priora del monestir de Sant Bartomeu per un altre trienni Sor Maria Francesca Ramis.

El dia de Nadal fou ordenat sacerdot el Rvd. Joan Llabrés i Marimón, natural d'Inca.

### 1862

L'arquitecte Sr. Sureda fa un estudi de la situació dels temples d'Inca per presentar-lo a la Junta de reparació de temples d'aquesta diòcesi.

El dia 15 de juny fou nomenat vicari de Búger el titular d'Inca Joan Llabrés.

El dia 1 de setembre Rafel Salas fou nomenat coadjutor interí de la parròquia de Sant Nicolau de Palma.

Pere Joan Ferrer fou ordenat diaca a les témpores de setembre.

El dia 21 de desembre foren ordenats sacerdots els inquers Pere Joan Ferrer Ferrer i Pere Josep Llabrés Llompart.

### 1863

El dia 21 de gener s'aprovà l'expedient de les obres de reparació del temple parroquial d'Inca. Aquestes obres consistien en: reparació del capell de la torre-campanar, aterrarar i arreglar distintes parets de vàries capelles interiors i col·locar la creu de ferro ja existent.

El dia 30 de maig foren ordenats de subdiaca Jaume Oliver Mateu i Bernat Garau Salas, naturals d'Inca.

A la matinada del dia 12 de juny moria a Artà l'observant exclaustrat Rvd. Jordi Melis Munar, natural d'Inca, als seixanta-tres anys i nou mesos d'edat.

El dia 14 de juliol reberen la clerical tonsura els inquers Josep Martorell Ferrer i Jaume Llabrés Moyà.

El dia 21 de setembre fou ordenat diaca l'inquer Francesc Mir Pou.

El dia 20 de desembre reberen la tonsura Bernat Ramis Salas i Josep Campins Seguí, naturals d'Inca.

## 1864

El dia 4 de gener la Junta Diocesana de reparació de temples aprovà 17.000 rals per a les obres extraordinàries del temple parroquial d'Inca.

El dia 23 de març moria a Inca el sacerdot Jeroni Julian Bisquerra.

El dia 22 de maig fou ordenat sacerdot l'inquer Francesc Mir Pou i de subdiaca Gabriel Mut Beltran, també natural d'Inca, qui el dia anterior havia rebut les quatre ordres menors i fou ordenat diaca dia 26 de desembre.

El dia 9 de juliol reberen la tonsura Guillem Fiol Pujades i Miquel Borràs Mulet, naturals d'Inca

## 1865

El dia 11 de juny fou ordenat sacerdot l'inquer Gabriel Mut Beltran.

## 1866

El dia d'agost morí a Inca el prevere beneficiat de la parròquia Joan Corró Llobera a l'edat de 73 anys i 7 mesos.

## 1867

El dia 14 de maig moria a Palma el Rvd. Rafel Salas Ramis, vicari coadjutor de Sant Nicolau i natural d'Inca, ténia trenta anys.

El dia 15 de juny morí a Inca el Rvd. Gabriel Masip Fiol, beneficiat de la parròquia, a l'edat de setanta-vuit anys i mig.

## 1868

El dia 7 de maig fou ordenat sacerdot l'inquer Pau Ferrer.

El dia 24 de juny els inquers Jaume Janer Caimari, Miquel Bisellach Ramis i Miquel Llobera Ramis reberen la tonsura.

## 1869

Per tal que els fidels puguin complir amb el precepte d'oír missa el Dijous Sant, festivitat de l'anunciació i l'encarnació del Fill de Déu, el Bisbe mana que a Inca, a més de la missa solemne pròpia d'aquest dia, es diguin 3 misses resades.

El dia 14 d'abril, dominica de passió, els inquers Jaume Llabrés Moyà i Miquel Borràs Mulet foren ordenats diaques.

El dia 1 de setembre morí a Inca el prevere Francesc Brunet, beneficiat de la parròquia, tenia cinquanta-sis anys.

El dia 7 i 22 de novembre l'inquer Bernat Ramis Sales rebé les quatre ordres menors.

El dia 26 de novembre morí a Inca, on residia, el franciscà exclaustat Llorenç Pons.

El dia de Nadal fou ordenat sacerdot Miquel Borràs Mulet, natural d'Inca.

#### 1870

Els dies 11 i 13 de març rebé les quatre ordres menors l'inquer Rafel Ramis Janer.

El dia 1 de maig fou nomenat patge familiar del Sr. Bisbe el seminarista Jaume Janer, natural d'Inca.

El dia 27 d'agost morí a Palma el religiós observant exclaustat, natural d'Inca, Antoni Bauzà Ferràgut; tenia vuitanta-tres anys.

#### 1871

El dia 8 de febrer el titular d'Inca Pau Ferrer fou nomenat vicari de Selva.

El dies 22 i 23 de setembre fou ordenat de menors i subdiaca Guillem Fiol Pujadas, natural d'Inca.

#### 1872

El bisbe de Menorca, en el seu palau de Ciutadella, ordenà diaca l'inquer Guillem Fiol Pujadas, el dia 25 de maig.

El dia 4 de setembre morí a Sencelles el prevere Lluís Ferragut ecònom d'aquella parròquia, natural d'Inca.

El seminarista inquer Rafel Ramis Janer rebé, el dia 20 de setembre, les quatre ordres menors de mans del bisbe de Mallorca i el dia següent, a l'església del convent de santa Magdalena de Ciutat, rebé el subdiaconat de mans del bisbe de Menorca Mons. Mateu Jaume.

#### 1873

El dia 11 de juny rebé la clerical tonsura l'inquer Bartomeu Llabrés.

El dia 29 de juliol morí a Inca el prevere Guillem Ramis, titular de la parròquia, a l'edat de seixanta-set anys.

El dia 19 de setembre l'inquer i patge del sr. bisbe Jaume Janer Caimari rebé el diaconat juntament amb el també inquer Rafel Ramis Janer.

#### 1874

El dia 25 d'abril morí a Palma el sacerdot titular d'Inca Miquel Borràs Mulet a l'edat de trenta-dos anys.

En el convent de la Puríssima Concepció de Palma el bisbe de Menorca Mns. Mateu Jaume ordenà de menors els següents inquers: Gabriel Ferrer Seguí, Miquel Llobera Ramis, Miquel Bissellach Ramis i Mateu Llobera Guasp.

El dia 10 de setembre fou nomenat vicari coadjutor de Campanet el prevere Rafel Ramis, titular d'Inca.

De mans del bisbe de Menorca, a la capella del Seminari Conciliar de Sant Pere, reberen la tonsura els inquers Gabriel Reus Alzina, Mateu Garau Estrany, Tomàs Massot Estrany i Pere Joan Ferrer Rayó.

El dia 19 de desembre, a Ciutadella, el bisbe de Menorca ordenà diaques els inquers Miquel Llobera Ramis, Miquel Bissellach Ramis i Gabriel Ferrer Seguí.

### 1875

Per tal que els fidels puguin complir el precepte d'oír missa el dijous sant, festivitat de l'anunciació de Maria, el Vicari Capitular mana que a Inca, a més de l'ofici solemne propi d'aquest dia, es diguin 3 misses més.

El dia 12 de març, a l'oratori del palau episcopal de Ciutadella, el bisbe de Menorca ordenà de menors l'inquer Tomàs Massot Beltran i el dia següent fou ordenat de subdiaca. El mateix dia 13, Francesc Rayó Beltran fou ordenat diaca i Miquel Llobera Ramis, Miquel Bissellac Ramis i Gabriel Ferrer Seguí preveres, tots ells fills d'Inca.

El dia 1 d'abril fou nomenat coadjutor de la parròquia d'Inca el prevere titular de la mateixa Gabriel Ferrer.

El prevere titular d'Inca Miquel Bisellach fou nomenat dia 1 de setembre coadjutor de la parròquia de Marratxí, del qual càrrec dimití dia 1 d'octubre; per substituir-lo fou nomenat el també titular d'Inca Miquel Llobera.

### 1876

El dia 14 de febrer morí a Palma el canonge, natural de Lluçmajor i que havia estat destinat a Inca, Bartomeu Morlà Tomàs.

El dia 2 d'abril, de mans del bisbe de Mallorca, rebé la tonsura l'inquer Simó Alzina Alzina.

El dia 20 de maig el bisbe, entre d'altres, nomenà Vocals del Sínode permanent els inquers Simó Alzina, Arcedià de la Catedral, Pere Josep Llompart, canonge magistral i rector del seminari, i Bernat Salas, vicerector del seminari.

Gabriel Reus Alzina, natural d'Inca, el dia 9 de juny rebé les ordres menors de mans del bisbe de Mallorca.

El dia 10 de juny foren ordenats diaques els inquers Joan Massot Beltran i Mateu Llobera Guasp.

El dia 22 de setembre rebé les quatre ordres menors i el subdiaconat Bartomeu Llabrés Noguera, natural d'Inca.

### 1877

El dia 17 de gener morí el prevere Antoni Janer, titular de la parròquia d'Inca, tenia setanta-sis anys.

El dia 17 de març reberen ordres els següents inquers: Diaconat, Bartomeu Llabrés Noguera i Gabriel Reus Alzina; Prevere, Mateu Llobera Guasp.

A les quatre i mitja del capvespre de dia 9 de juliol partia de Palma el bisbe per realitzar la visita pastoral a Inca, on fou rebut solemnement per l'ajuntament i el clero en el terme del poble; entrant al poble, fou acompanyat de l'ajuntament, clero, autoritats judicials i militars, una banda de música i una multitud de fidels, fins a la casa rectoral on s'hospedà. Dia 10 féu la visita pastoral a la parròquia d'Inca amb la solemnitat prescrita i administrà la confirmació a mil noucents cinquanta-cinc fidels. Dia 11 visità les monges jerònimes i les esglésies de Sant Francesc i Sant Domingo. D'Inca partí cap a Llubí..

El dia 20 de desembre reberen la tonsura Guillem Pujades Ferrer i ordres menors Matgí Marquès Ferrer i Simó Alzina Alzina.

### 1878

Mitjançant oposicions guanyà beca en el seminari diocesà Gabriel Llopart Jaume, natural d'Inca.

El dia 15 de juny reberen ordres Matgí Marquès Ferrer (diaconat ), Gabriel Reus Alzina i Bartomeu Llabrés Noguera (presbiterat ), naturals d'Inca.

El dia 21 de desembre l'inquer Simó Alzina rebé el diaconat.

Aquest any, a Inca, es predicà la Santa Missió.

### 1879

El dia 31 de març morí a Inca el prevere carmelita Brocardo Sastre Mulet, tenia vint-i-sis anys.

El dia 30 d'agost morí a Inca el coadjutor de la parròquia Gabriel Ferrer, tenia trenta-dos anys.

El dia 20 de desembre reberen ordres els següents inquers: Mateu Garau (menors i subdiaconat ) i Matgí Marquès (presbiterat).

### 1880

Com ja és costum el Dijous Sant, a més de celebrar la Missa solemne pròpia d'aquest dia, per prescripció del bisbe, a Inca es diuen tres misses més.

El dia 21 de maig Miquel Pujadas Ferrer, natural d'Inca, rebé les quatre ordres menors i el subdiaconat.

El dia 18 de setembre foren ordenats Mateu Garau Estrany, diaca, i Simó Alzina Alzina, prevere, ambdós naturals d'Inca.

El prevere inquer, vicerector del seminari diocesà, Bernat Salas, dia 29 de setembre renuncià a la càtedra de metafísica i ètica del mateix seminari per motius de salut.

Per ocupar la vicaria de Biniamar, dia 16 de novembre es nomenat el prevere inquer Miquel Bissellach.

El dia 18 de desembre rebé l'ordenació del diaconat l'inquer Miquel Pujadas Ferrer.

El dia 19 de desembre morí a Inca, d'on era natural, el prevere Miquel Llobera, de trenta-un anys; havia estat coadjutor de Marratxí.

#### 1881

El dia 27 de març fou nomenat vicari de Marratxí l'inquer Matgí Marquès, càrrec del qual fou substituït, després de dimitir, dia 16 d'agost.

L'inquer Gabriel Llompart Jaume, dia 2 d'abril, rebé la tonsura.

El dia 19 de setembre fou ordenat prevere l'inquer Mateu Garau Estrany.

A l'edat de seixanta-cinc anys morí a Palma, dia 22 de setembre, Mn. Antoni Sastre Vila, religiós trinitari exclaustrat que fou al llarg de vint-i-dos anys rector d'Inca. Abans havia estat rector de Santanyí i vicari de Ses Salines.

Per ocupar el càrrec vacant per la mort del rector Sastre, dia 9 d'octubre fou nomenat ecònom el vicari d'Inca Guillem Fiol, el lloc de vicari l'ocupà el també inquer Matgí Marquès.

L'inquer Antoni Ferragut, dia 16 de desembre, rebé la tonsura. El dia 25 morí el vicari d'Inca, abans de Búger, Joan Llabrés Marimón.

#### 1882

A l'edat de cinquanta-un anys morí a Inca, d'on era natural, el prevere Francesc Llabrés Marimón; era beneficiat de la parròquia d'Inca, de la qual abans n'havia estat vicari.

El dia 25 de març fou ordenat prevere l'inquer Miquel Pujadas Ferrer.

El prevere inquer Pere Antoni Llabrés morí a Inca el dia 22 d'agost.

El dia 23 de desembre fou ordenat prevere l'inquer Guillem Pujades Ferrer.

#### 1883

Andreu Jaume Nicolau rebé la tonsura dia 9 de març i Antoni Ferragut Ramis, el mateix dia, les ordres menors i el subdiaconat. Ambdós eren d'Inca.

A Palma, dia 23 de desembre, morí el prevere inquer Gabriel Mut Beltran; estava adscrit a la parròquia de Santa Eulàlia i tenia vuitanta-set anys.

#### 1884

El dia 7 de gener fou nomenat ecònom de la parròquia de Pollença l'inquer Bernat Salas Ramis, qui fins aleshores havia estat custos de Sant Domingo i coadjutor ordinari del monestir de Sant Bartomeu.

Els inquers Domingo Alzina Alzina i Joan Coli Llobera reberen la tonsura el dia 28 de març; el dia 29 de març el també inquer Antoni Ferragut Ramis rebé el diaconat.

A les témpores de la Dominica IV d'Advent rebé les quatre ordres menors i el subdiaconat l'inquer Gabriel Llompart Jaume i el també inquer Antoni Ferragut Ramis fou ordenat prevere.



## 1885

El dia 21 de març reberen les ordres menors i el subdiaconat els inquers Andreu Jaume Nicolau i Domingo Alzina Alzina. El dia següent rebé el diaconat Gabriel Llompart Jaume.

El religiós franciscà exclaustrat Rvd. P. Joan de Capistrano, en el segle Sebastià Borràs Rubert, morí a Inca, d'on era natural, el dia 10 d'abril.

El prevere inquer Mateu Garau fou nomenat dia 15 de desembre coadjutor de l'església de Son Sardina, sufragània de Sant Jaume de Ciutat.

El dia 17 de desembre rebèren la tonsura els inquers Pere Joan Beltran Caimari, Sebastià Llabrés Buades i Simó Reus Alzina. El dia 19 reberen el diaconat els també inquers Andreu Jaume Nicolau i Domingo Alzina Alzina.

## 1886

L'arxiprestat d'Inca estava format per les següents esglésies parroquials i filials: Alaró, Consell, Alcúdia, Binissalem, Lloseta, Campanet, Búger, Escorca, Inca, Sa Pobla, Muro, Llubí, Pollença, Santa Margalida, Maria, Sencelles, Biniali, Costitx, Selva, Biniamar, Caimari, Mancor, Moscarí, Sineu i Lloret.

El dia 12 d'abril morí a Inca, d'on era natural, el prevere Simó Alzina Alzina, tenia vint-i-nou anys d'edat i estava adscrit a la parròquia de Sant Jaume de Ciutat.

Per guanyar el Jubileu plenari anunciat pel Papa Lleó XIII, el vicari capitular vacant de la diòcesi, Joan Maura Gelabert, designà a Inca les esglésies de Santa Maria la Major, la de Sant Bartomeu i la de Sant Francesc.

El bisbe Cervera publicà un edicte dia 8 d'octubre en el qual, entre altres, es treu a concurs la plaça de rector a Inca.

En el monestir de Sant Bartomeu d'Inca morí dia 25 d'octubre Sor Maria Antònia Omar, religiosa de cor de susdit monestir.

Tal com ho havia anunciat el Sr. Bisbe Jacinto Maria Cervera Cervera, el dia 3 de novembre començà la Santa Pastoral Visita a Inca.

Seguidament, transcrivim la crònica que publicà el "**Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Mallorca**":

**"Según se había anunciado en el número anterior del Boletín Eclesiástico, S.E. Ilma. salió el día 3 a las siete y media de la mañana en dirección a Inca, en el coche-salon que la empresa de los ferrocarriles de la isla había puesto a disposición de su Prelado. El Clero de Santa Maria y Binissalem con sus respectivos Rdos. Cura Párroco i Ecónomo salieron a las estaciones del tránsito para saludar a S.E. Ilma.**

**Las nueve eran cuando el tren se detenía en la estación de Inca. A los acordes de la música y en medio de un numeroso gentío, fue recibido el Excelentísimo e Ilmo. Sr. Obispo de la diócesis por las autoridades eclesiástica, civil, militar y judicial, representadas todas ellas por numerosas comisiones, al frente de las cuales figuraban respectivamente los Sres. Ecónomo, Alcalde,**

**Coronel de la Reserva y Juez de primera instancia. Precedida de la música y en carruajes, se encaminó la comitiva a la casa rectoral, a la que se dirigió luego el clero con cruz alzada i palio para acompañar a su Exceléncia Ilma. a la iglesia. A la entrada de la misma hizo la adoración de la Cruz, se cantaron las preces prescritas por el ceremonial y desde el presbiterio dirigió la palabra al pueblo, que llenaba por completo el templo, exponiendo el objeto de la Santa Visita, los propósitos que abrigaba y bienes que se prometia, administrando acto seguido el Sacramento de Confirmación a los niños. Por la tarde a las cuatro continuó la Confirmación y terminada ésta hizo la Visita con arreglo a lo prescrito para tales casos. Por la noche a las siete, después de un Trisagio, con grande unción y apropiados conceptos, y por espacio de tres cuartos de hora habló desde el púlpito sobre el fin del hombre y los medios de llegar a él. De regreso de la iglesia, en la casa rectoral, fue obsequiado con una brillante serenata y recibió a las autoridades, comiõiones y personas distinguidas, que, siempre atentas y respetuosas con su dignísimo Prelado, fueron a cumplimentarle. El número de niños confirmados este dia fue de 858.**

A las ocho de la mañana del dia siguiente, tuvo lugar la confirmación de niñas en número de 849, después de la cual Su Excia. Ilma. examinó con detención las aras, ornamentos sagrados, alhajas i demàs objetos destinados al culto. Por la tarde hizo la visita al monasterio de Jerónimas, a cuyas religiosas dirigió su elocuente palabra, exponiendo con sencillez i naturalidad la perfección del estado religioso, a la que debian aspirar constantemente. Por la noche, terminado un piadoso ejercicio, nuestro dignísimo Prelado, incansable en sus tareas apostólicas, de nuevo por cuarta vez en aquel día, predicó al numeroso pueblo que literalmente llenaba la espaciosa nave y capillas de la iglesia, probando la necesidad de las buenas obras y atacando con energía el indiferentismo religioso y los vicios que de él se siguen y hoy predominan. De regreso a la casa rectoral fue obsequiado con otra serenata.

**El día 5 a las ocho de la mañana, acompañado de las autoridades y del clero que ocupaban varios carruajes y precedido de la música, se dirigió S.E. Ilma. a la estación, estando las calles del tránsito, lo mismo que a su llegada, adornadas con colgadas. Una comisión del clero le acompañó asta el Empalme."**

A l'església de Montission de Palma dia 18 de desembre foren ordenats preveres els inquers Gabriel Llompart Jaume i Domingo Alzina Alzina. Joan Coli Llobera rebé les quatrè ordres menors i el subdiaconat.

1887

El 9 de febrer fou nomenat rector d'Inca Antoni Real i Jaume.

L'inquer Joan Coli Llobera fou ordenat diaca el dia 26 de març.

El Bisbe Cervera, dia 13 d'abril signà un decret pel qual aprovava la nova divisió de la diòcesi. L'arxiprestat d'Inca quedava de la següent manera:

Inca, Selva, Caimari, Biniamar, Mancor, Moscarí, Alaró, Consell, Santa Maria, Santa Eugènia, Binissalem, Lloseta, Alcúdia, Sa Pobla, Pollença, Muro, Llubí, Campanet, Búger, Sencelles, Biniali i Costitx.

Les juntes parroquials que es formaren a Inca amb motiu del Jubileu Sacerdotal del Papa Lleó XIII foren les següents:

#### Junta d'homes

Rvd. Antoni Real Jaume, Rector, president; Antoni Llampayes Coll, tresorer; Antoni Rebas Figuerola, secretari; Bartomeu Amer Danúa, vicesecretari; Antoni Coll Janer, prevere; Magí Marquès, vicari; Pau Ferrer Seguí, prevere; Andreu Alzina Mir, batle; Jaume Armengol Pascual, advocat; Rafel Togores Palou, notari; Pau Sbert Cañellas, veterinari; Ignaci Maria Gilabert Roca, vocals.

#### Junta de senyores

Rvd. Antoni Real Jaume, rector, president honorari; Francisca Aina Munar Siquier, presidenta; Francisca Antich Ferrer, vicepresidenta; Catalina Figuerola Fornés, tesorera; Margalida Tous i Hermant de Ferrà, secretària; Concepció Sastre Vila, vice-secretària; Jerònia Boyeras Homs de Rebas, Francisca Cantero de Blanco, Antònia Real Llabrés, Jerònima Amengual Mateu, Maria Montserrat Borràs de Ribas, Jerònima Coll Ramis, vocals.

El dia 6 de maig morí a Inca, d'on era natural, el prevere Bernat Salas Genestra, qui durant molts anys havia estat vice-rector del seminari conciliar.

A l'edat de cinquanta-tres anys, dia 10 d'agost moria el rector i arxiprest d'Inca Antoni Real Jaume. Abans de ser rector d'Inca havia estat vint-i-cinc anys a Campanet.

Per ocupar interinament el càrrec d'arxiprest d'Inca, dia 11 d'agost fou nomenat Francesc Tortell Pons, rector de Binissalem.

Aquest mateix dia fou nomenat vicari de la parròquia d'Inca el prevere Guillem Pujadas Ferrer.

La Reina regent dia 16 d'octubre comunica al bisbe de Mallorca que nomena rector d'Inca al prevere Bernadí Font Ferriol.

En una circular de dia 19 d'octubre el bisbe Cervera anuncia que després d'anar a Búger i Campanet farà la Santa Visita Pastoral a Inca.

La crònica de la visita pastoral fou la següent:

"...Visitados Búger, Campanet y Moscarí fue el día 13 a pernoctar a Inca nuestro celoso Padre, constituyendo esta villa un centro para la Visita de los pueblos inmediatos, Caymari, Selva, Lloseta, Mancor y Biniamar. De Inca debe partir hoy para Manacor. En los días que en dicha villa haya permanecido, no sólo ha visitado los cinco pueblos indicados, sino que además, ha despachado todos los asuntos que se han ofrecido en el gobierno de la Diócesis, ha dedao la colación e institución canónica a los nuevos párrocos, ha visitado las dos iglesias de S. Francisco i Sto. Domingo, la casa de las Hermanas de la Caridad y la iglesia y clausura de las Religiosas Jerónimas, y ha administrado el Sacramento de la Confirmación a pesar de que hace un año hizo la Visita y confirmó en aquella parroquia."

A Inca va confirmar cent quatre nins i cent vint-i-vuit nines.

El bisbe Cervera, en una circular on exposava els motius, reestructurà l'arxiprestat d'Inca dividin-lo en dos, creant el de Binissalem i quedant el d'Inca constituït d'aquesta manera:

Inca, Selva, Biniamar, Caimari, Moscarí, Alcúdia, Sa Pobla, Pollença, Muro, Llubí, Campanet, Búger, Sineu i Lloret.

Per ocupar el càrrec de vicari d'Inca, dia 1 de desembre fou nomenat Pau mir Ferrer.

El dia 16 de desembre rebé la tonsura l'inquer Francesc Rayó Brunet.

#### 1888

El dia 17 de març fou ordenat de prevere amb dispensa d'edat Joan Coli Llobera, natural d'Inca.

Per recaptadora a Inca de les almoines per a l'Obra de la Propagació de la Fe fou nomenada Francina Aina Munar Siquier.

#### 1889

El vicari d'Inca Guillem Fiol Pujadas, morí dia 8 de febrer a l'edat de seixanta-quatre anys. Havia estat vint-i-cinc anys vicari d'Inca i sis anys d'ecònom.

El dia 5 d'abril fou ordenat amb les ordres menors l'inquer Simó Reus Alzina.

A Inca, el dia 10 d'abril, morí el religiós observant exclaustrat Mateu Ferrer Bauzà, tenia vuitanta-set anys i setanta-un de religió. Havia estat un bon predicador.

A l'ordenació del dia 15 de juny fou ordenat subdiaca Jaume Salas Coll, natural d'Inca.

Sor Magdalena Ramis Alós morí en el convent de St. Jeroni d'Inca el dia 26 de setembre, era religiosa de cor, de setanta-vuit anys i seixanta-tres de professió religiosa.

El dia 21 de desembre foren ordenats diaques els següents subdiaques inquers: Pere Joan Beltran Caymari, Simó Reus Alzina i Jaume Salas Coll.

#### 1890

El vicari d'Inca Pau Mir Ferrer, el dia 10 de gener, fou nomenat ecònom de Selva. El mateix dia per cobrir la seva vacant a Inca fou nomenat el prevere Guillem Pujadas Ferrer.

El dia 21 de març rebé les ordres menors l'inquer Francesc Rayó Brunet. El mateix dia fou ordenat prevere el també inquer Jaume Salas Coll.

El Sr. bisbe, en una circular de dia 7 de maig, anuncia que canvia l'itinerari de la seva visita pastoral i que no passarà per Inca: "**Enterados de que, dada la ligera alteración de la salud pública en Inca, pudiera ser perjudicial la aglomeración de niños para el acto de la Confirmación...**".

L'inquer Mateu Garau Estrany, vicari de Son Sardina, fou nomenat vicari de Santa Creu dia 21 d'abril.

El dia 20 de setembre foren ordenats: de prevere, Simó Reus Alzina i de subdiaca Jeroni Mateu Cloquell, naturals d'Inca.

Amb solidaritat amb el Sr. bisbe, i com a protesta en contra de la reacció que tingué certa gent a la Carta Pastoral que sobre l'església i els ordres religiosos escrigué el Sr. bisbe, la comunitat parroquial d'Inca escrigué un comunicat que estava firmat per: Bernadí Font, arxiprest; Antoni Coll, prevere; Guillem Pujadas, vicari; Magí Marquès, vicari; Gabriel Reus, prevere; Antoni Ferragut, prevere; Miquel Pujadas, prevere; Pere Joan Ferrer, prevere; Joan Coli, prevere; Pau Ferrer, prevere; Pere Joan Beltran, prevere; Jeroni Cloquell Mateu, subdiaca; Francesc Rayó, clergue; Bartomeu Gelabert Masip, prevere; Sebastià Llabrés, clergue.

### 1891

La religiosa d'obediència Sor Margalida Maria Ribas Garcia morí al monestir de Sant Jeroni d'Inca dia 3 de març, a l'edat de vuitanta-nou anys i seixanta-cinc de religió.

El dia 13 de març foren ordenats: de subdiaques, Francesc Rayó Brunet i Sebastià Llabrés Buades, i de diaca, Jeroni Cloquell Mateu, naturals d'Inca.

Francesc Rayó Brunet i Sebastià Llabrés Buades foren ordenats diaques a l'església dels pp. agustins de Palma a l'ordenació del mes de setembre; igualment, en aquest acte, rebé la tonsura Ramon Pallicer Fiol, també natural d'Inca.

En el convent de Santa Clara, dia 19 de desembre, rebé la tonsura l'inquer Nada! Garau Estrany.

### 1892

El dia 8 de gener, a l'edat de cinquanta-quatre anys i trenta-quatre de religió, moria al monestir de Sant Jeroni d'Inca la Rvda. mare Sor Antònia Ballester Pujol, natural d'Algaida.

A l'oratori del Palau Episcopal fou ordenat prevere dia 16 d'abril l'inquer Francesc Rayó Brunet.

A l'ordenació de dia 24 de setembre rebé les quatre ordres menors Ramon Pallicer Fiol, natural d'Inca.

### 1893

El prevere inquer Mateu Garau Estrany, que era vicari de Santa Creu de Palma, dia 21 de gener fou nomenat ecònom i arxiprest de Puigpunyent.

En el convent de Santa Teresa de Jesús de Palma morí la monja de cor sor Maria Antònia Verd Estades, natural d'Inca, tenia vuitanta-un anys.

El dia 14 de novembre, la monja de cor sor Amàlia Nicolau, natural d'Inca, morí al monestir de Sant Jeroni, a l'edat de seixanta-sis anys i trenta-set de professió.

## 1894

El dia 16 de febrer reberen la tonsura els següents inquer: Antoni Palou Matas, Pau Corró Ferrer i Gabriel Salas Llompart.

Sor Antònia Lluïsa Munar Costa, natural de Costitx, morí dia 26 de març al monestir de sant Jeroni d'Inca d'on era monja de cor, a l'edat de seixanta-cinc anys i trenta-tres de professió.

Per aquest any, i seguint l'exemple d'altres nacions, s'organitzà una peregrinació obrera a Roma. La llista de la gent d'Inca que hi anà fou la següent: Bernadí Font Ferriol, rector; Miquel Beltran Llompart, fuster; Pau Ferrer Seguí, prevere; Jaume Domenech Llompart, botiguer; Antoni Ramis Beltran, sabater; Miquel Duran Saurina, jornaler (costejat); Francésc Prats Ferrer, fuster (costejat la meitat); Sebastià Alomar Grau, jornaler (costejat la meitat). El cap dels peregrins de Mallorca fou Mn. Bernadí Font Ferriol, rector d'Inca i fou vocal de la junta Mn. Pau Ferrer Seguí, prevere inquer.

A Palma, el dia 21 de juny morí el Rvd. P. Jacint Garau Mir, natural d'Inca, darrer dominic de Mallorca, tenia vuitanta-quatre anys.

## 1895

El dia 1 de febrer fou nomenat ecònom de Sant Miquel de Palma el prevere inquer Mateu Garau Estrany.

L'inquer Antoni Palou Mateu rebé les ordres menors dia 8 de març.

Als quaranta-vuit anys i devuit de professió, morí a Inca sor Carne Lladó, natural de Palma.

A la ordenació de dia 8 de maig rebé el subdiaconat l'inquer Nadal Garau Estrany.

En motiu de la celebració del 25è aniversari de la incautació dels Estats Pontificis, el Bisbe de Mallorca aixecà una protesta a la qual s'hi adheriren totes les parròquies de Mallorca. El comunicat de protesta de l'arxiprestat d'Inca fou signat per tots els components de les distintes parròquies, per la d'Inca, dia 7 d'octubre, signaren: Bernadí Font, rector-arxiprest; Antoni Coll, prevere; Magí Marquès, vicari; Guillem Pujadas, vicari; Pau Ferrer, prevere; Rafel Ramis, prevere; Miquel Pujadas, prevere; Pere Joan Ferrer, prevere; Antoni Ferragut, prevere; Joan Coli, prevere; Jaume Salas, prevere; Pere J. Beltran, prevere; Simó Reus, prevere; Gabriel Reus, prevere; Francesc Rayó, prevere.

El dia 21 de desembre fou ordenat diaca Nadal Garau Estrany, natural d'Inca.

## 1896

En el mes de març, la cinquena setmana de quaresma, rebé el presbiterat l'inquer Nadal Garau Estrany.

Per implorar la conversió dels maçons, les monges d'Inca ofereixen una comunió mensual.

1897

En el "Comité Antimasónico de la Diócesis de Mallorca" hi figura com a vocal el prevere inquer, catedràtic del Seminari Conciliar, Gabriel Llompart Jaume.

1898

A la parròquia d'Inca, com a desagravi, hi ha comunió general cada primer divendres de mes.

Per les témpores de la Santíssima Trinitat, el bisbe de Menorca ordenà diaca l'inquer Antoni Palou Mateu.

Per a la "*Suscripción Nacional voluntaria para el fomento de la Marina y gastos de la guerra*" el jutjat de 1<sup>a</sup> Instància del partit d'Inca aportà: Joan B. Ripoll Estades, jutge, 12 (pessetes); Celestí Ferrer Font, registrador, 25; Joan Ribas Fluxà, actuari, 10; Pere J. Serra Cortad, actuari, 10; Miquel Sampol Tous, actuari, 10; Martí Moncada Escalas, advocat, 10; Jaume Amengual Pascual, advocat, 10; Pau Ferrer Alzina, advocat, 10; Joan Gelabert Verd, advocat, 10; Miquel Amengual Janer, advocat, 2; Miquel Rebassa Figuerola, procurador, 2; Bartomeu Sastre Miquel, procurador, 2; Rafel Payeras Janer, procurador, 10; Joan Llobera Guasp, procurador, 2; Pere Bennaser Janer, procurador, 5; Llorenç Nicolau Fiol, procurador, 2; Josep Fernández Amengual, procurador, 2; Josep Simó Massot, agutzil, 1,50; Josep Rotger Vidal, escriptent, 1; Joan Coll Pujol, escriptent, 1; Llorenç Rovira Janer, escriptent, 1; Pere J. Ferrer Rayó, escriptent, 1; Damià Morey Fullana, escriptent, 1; Pau Morey Fullana, escriptent, 1; Bernat Rubert Reus, escriptent, 1; Jaume Capó Mateu, escriptent, 5; Jaume Campins Parets, escriptent, 2,50; Bartomeu Pericàs Siquier, escriptent, 1; Miquel Escarrer Pol, escriptent, 1; Damià Vicens Corró, escriptent, 1; Guillem Coll Figuerola, escriptent, 1.

L'aportació del poble d'Inca a aquesta subscripció fou la següent: Bernadí Font, rector, 50. Llorenç Nicolau, batle, 100. Gualterio Meco, coronell comandant militar, 50. Joan B. Ripoll, jutge de 1<sup>a</sup> instància, 12. Joan Amer, metge titular 2,66 (cada mes). Antoni Fluxà Figuerola, 2,50 (cada mes). Antoni Duran Frontera, 5. Rafel Ramis, administrador de la S. del C. Balear, 2,50 (cada mes). Pere Juez, representant del F. Agrícola, 10. Salvador Castañer, administrador del S. del B. de Préstamos, 10. Jaume Vidal, president de La Constancia, 5 (cada mes). Jaume Armengol, president de La Unión, 2,50 (cada mes). Miquel Llabrés, president de La Peña, 3 (cada mes). Antoni París Beltran, 5. Joan Alzina, president de el Centro, 100. Miquel Riutort Arbós, 5. Domingo Abrina Salas, 5 (cada mes). Josep Matheu, professor normal, 5. Florenci Prat Rosal, 5. Miquel Aguiló Cama, 10. Domingo Alzina, 1. Bàrbara Homar, 0,50. Bartomeu Homar Fiol, 2,50. Jaume Forteza Segura, 5. Joan Beltran Martorell, 2. Antoni Garau Corró, 1. Francesc Mas Font, 0,50. Antoni Martorell Pons, 1. Ramon Beltran Batle, 0,50. Andreu Aguiló, 1. Llorenç Rovira Janer, 5. Bartomeu Pallicer Fiol, 1.

El dia 24 de setembre rebé la tonsura i les ordes menors l'inquer Joan Quetglas Prats.

1899

Francesc Rayó Brunet, d'Inca, dia 14 de febrer fou nomenat vicari in càpite de l'església filial de Caimari.

L'inquer Gabriel Llopart figura com examinador prosinodal.

El dia 24 d'abril, Mateu Garau Estrany és nomenat rector de la parròquia de Sant Miquel de Palma; dia 14 de maig prengué possessió del seu càrrec.

El rector i arxiprest d'Inca, Bernadí Font Ferriol, figura com a soci del Congrés de Burgos.

1900

En el convent de les Filles de la Misericòrdia d'Inca morí dia 26 d'abril sor Petronila Ribot Ferrer, tenia vint-i-cinc anys d'edat i nou de vida religiosa; era natural d'Ariany.

El dia 8 de maig l'inquer Mateu Garau Estrany fou elegit per a la canongia penitenciarària de la Catedral de Mallorca.

El dia 12 de juliol fou nomenat rector de l'oratori de Santa Magdalena del Puig de la Ciutat d'Inca el Rvd. Antoni Coll Janer.

En el convent de les Filles de la Misericòrdia d'Inca, dia 24 d'agost, morí sor Miquela Matheu Matheu, tenia vint-i-quatre anys d'edat i quatre de vida religiosa.

A l'ordenació de dia 21 de setembre Tomas Mora Cànoves rebé la tonsura i les quatre ordes menors. El dia següent fou ordenat de subdiaca Joan Quetglas Prats, patge familiar del bisbe, ambdós naturals d'Inca.

A l'edat de seixanta-set anys morí, dia 20 de setembre, a Inca, d'on era natural, el prevere Bernat Salas Ramis.

El canonge penitencier Mateu Garau Estrany fou nomenat visitador del Col.legi de Ntra.Sra.de la Sapiència per l'any acadèmic 1900-91.

1901

Per guanyar el jubileu de l'any sant de Roma, a Inca es designen les següents esglésies: La parròquia, Sant Francesc, Sant Domingo i Sant Bartomeu.

El dia 31 de gener nomenen successor de Francesc Rayó a la vicaria de Caimari, ja que aquest ha renunciat al càrrec.

Per al càrrec d'organista de la Seu de Mallorca és nomenat Bernat Salas Seguí, qui ho era de la Catedral de Segòvia.

A l'ordenació celebrada dia 23 de març rebé, el diaconat Joan Quetglas Prats, natural d'Inca.

El dia 12 de juliol, Nadal Garau Estrany fou nomenat rector de Sant Miquel de Lluçmajor.

Sor Joana M.Picornell Ramonell morí dia 6 d'agost al monestir de sant Jeroni d'Inca.

Per un trienni, dia 18 d'octubre, fou elegida priora del Monestir de sant Jeroni d'Inca sor Coloma Feliu.



1902

Aquest any la quaresma a Inca fou predicada pel prevere Miquel Ferrer.

El dia 2 de març, per commemorar el 25è aniversari del papa Lleó XIII, se celebraren distintes funcions a la parròquia i a l'església de sant Bartomeu.

El prevere inquer Pau Ferrer Seguí, dia 5 d'abril, féu entrega al bisbe del manuscrit del P. Antoni Raimon Pasqual "Vida del Beato Raymundo Lulio Martyr y Doctor iluminado de la tercera Orden de S. Francisco de Asis", destinat a la Biblioteca Episcopal.

A l'oratori de santa Magdalena del Puig d'Inca, dia 6 d'abril, el rector de dit santuari, Antoni Coll, beneeix una imatge de santa Bàrbara, essent els padrins els nins Martí Mayol Gelabert i Francisca Bennassar Batle. Aquesta figura és de cartó-fusta i fou fabricada a Barcelona.

El dia 20 d'abril, el rector Bernadí Font beneeix el nou solar que s'ha afegit al cementiri d'Inca, amb assistència de la comunitat parroquial, ajuntament, el tinent coronel amb molts oficials i una multitud de fidels.

El dia 11 de maig hi ha una peregrinació a Santa Magdalena; la crònica del bolletí diu així: **"Con motivo de la bendición de la cruz monumental levantada en el monte de Lo Miñó, termino municipal de Inca, y dedicada a Cristo Redentor para conmemorar la entrada en el siglo XX, verifican los vecinos de Inca hermosa pergrinación al Santuario de Sta. Magdalena situado en el monte contiguo al citado de Lo Miñó. Con antelación se habia preparado al pueblo en un triduo de sermones predicados por el Rdo. D. Rafael Ramis. A las seis de la mañana empezó a salir de la parroquia la peregrinación con notable orden i compostura, revelándose el entusiasmo y fervor que sentian los inquenses en el rezo del rosario y en los valientes cánticos que entonaban durante el camino. En el oratorio de Sta. Magdalena se celebró misa de comunión , y una quinientas personas recibieron el Pan Eucarístico. Hubo también misa mayor, en la que ofició el Rdo. Arcipreste de Inca y predicó el Rdo. D. Bernardo Matas. A las tres de la tarde, en ordenada procesión se encaminaron los peregrinos al sitio en que está erigida la Cruz monumental, la que bendijo con toda solemnidad el Rdo. Arcipreste antes citado, siendo padrinos en el acto de la bendición los distinguidos señores D. Gabriel Villalonga y D<sup>a</sup>. Josefa Sureda. Inmediatamente el Rdo. D. Bernardino Font dirigió una sentida plática a los pergrinos, quienes profundamente conmovidos se posternaron en el suelo, enlodado a causa de la lluvia que caía, para adorar la cruz, dando con ello hermosa prueba del arraigo de su fe y del amor acendrado a Cristo Redentor, Rey inmortal de los siglos. No obstante de lo apacible del tiempo, la concurrencia fue muy numerosa."**

Amb motiu de la majoria d'edat del rei Alfons XIII, els mestres i alumnes del partit judicial d'Inca pugen a fer una diada de festa i gaubança al santuari de Lluc, el dia 17 de maig.

A la col·lecta que, amb motiu del jubileu del papa Lleó XIII, es féu per restaurar

la basílica de sant Joan del Laterà, l'aportació de la comunitat parroquial fou la següent: Bernadí Font, rector, 1,50 ptes. Antoni Coll, prevere, 1,50. Magí Marquès, vicari, 1,50. Guillem Pujadas, vicari, 1,50. Pau Ferrer, prevere, 1,50. Pere J. Ferrer, prevere, 1,50. Rafel Ramis, prevere, 1,50. Jaume Salas, prevere, 1,50. Gabriel Reus, prevere, 1,50. Miquel Pujadas, prevere, 1,50. Antoni Ferragut, prevere, 1,50. Andreu Jaume, prevere, 1,50. Joan Coli, prevere, 1,50. Pere J. Beltran, prevere, 1,50. Simó Reus, prevere, 1,50. Francesc Rayó, prevere, 1,50. Antoni Palou, prevere, 1,50. Pere J. Llabrés, degà de Canàries, 1,50.

El dia 20 de juliol el rector beneí el retaule de la capella de la Mare de Déu del Carme, restaurat per l'escultor Gabriel Castellà a costes de la família Verd; en foren padrins els nins Marià i Francesca Morell Verd.

A l'ordenació de dia 19 de setembre rebé el subdiaconat Tomàs Mora Cànaves, i el presbiterat Miquel Llinàs Matheu, naturals d'Inca.

Per ocupar el càrrec de rector de l'església de sant Domingo fou nomenat el prevere inquer Pere Joan Beltran Caimari.

A Palma, dia 22 d'octubre, morí el prevere inquer Tomàs Massot Beltran. Havia nascut l'any 1849 i havia estat ordenat l'any 1877.

### 1903

En el convent de les caputxines de Palma, dia 12 de febrer, fa la seva entrada i rep l'hàbit com a monja d'obediència sor Maria Lletrudis, de seglar Antònia Martorell Llompart, natural d'Inca. El mateix dia comença el noviciat.

La predicació de la quaresma aquest any a Inca correspon al prevere inquer Francesc Rayó.

L'inquer Tomàs Mora Cànaves dia 12 de març rebé el diaconat.

A les oposicions per ocupar la canongia vacant de Doctoral es presenten a les oposicions, entre d'altres, els preveres inquers Gabriel Llompart i Nadal Garau.

El dia 10 de juny el rector beneeix un nou dosser de vellut carmesí de seda, brodat amb lama d'or fi i una tela de seda grossa per cobrir el retaule principal, uns canelobres de set braços cada un, obra de l'escultor Miquel Frau, i cinc pendons també de seda carmesí; tot realitzat sota la direcció de Josep Castellà. De tot en són padrins tots els nins i nines de primera comunió.

La novícia inquera sor Maria de la Concepció Amer Sastre, dia 8 de juliol, fa la professió de vots simples al convent de les caputxines de Ciutat.

A l'església de sant Domingo de l'ex-convent de dominics d'Inca, el canonge penitencier Mateu Garau, dia 4 d'agost, beneeix una campana amb el nom de **Dominica**; en són padrins el canonge doctoral Nadal Garau i Maria I. Verd, vidu de López Vazques.

El divendres de les témpores de setembre Antoni Joan Ripoll rebé les quatre ordes menors; el dia següent rebé l'ordenació al sacerdoci Tomas Mora Cànaves, ambdós inquers.

A les oposicions per ocupar el càrrec d'organista de la Catedral de Mallorca, s'hi presenta el prevere i músic inquer Bernat Salas.

Les "quaranta hores" que se celebraren aquest any a Inca foren les següents: A la parròquia: 14-15-16 de febrer, Sagrat Cor de Jesús. 22-23-24 de maig, Esperit Sant. 11-12-13 de novembre, Santa Maria la Major. Monestir de sant Bartomeu: 10-11-12 de juny, Sagrats Cors de Jesús i Maria.

El dia 28 de juliol se celebrà a Inca el solemne funeral pel Papa Lleó XIII.

#### 1904

L'Arxiprest d'Inca és nomenat per formar part de la Comissió executiva per la restauració de la música sacra.

El dia 11 de Gener l'inquer Nadal Garau assisteix com a jutge adjunt al procés ordinari sobre la fama de santedat de sor Francinaina Cirer.

Les monges jerònimes d'Inca celebren el XVè centenari de la mort de Santa Paula amb unes solemnes "quaranta hores" oficiades pel degà de Canàries Pere Josep Llabrés i predicades pels germans Mateu i Nadal Garau, penitencier el primer i doctoral el segon de la catedral de Mallorca, tots ells fills d'Inca.

L'inquer Pere J. Llompart, dia 4 de febrer, és nomenat ecònom de Sant Jaume de Palma.

El P.Jaume Rosselló, M.SS.CC. predica aquest any la quaresma a Inca.

A Inca, on va néixer l'any 1844, morí dia 17 d'abril el prevere Pau Ferrer Seguí; fou ordenat capellà l'any 1858 i exercí els següents càrrecs: vicari de Selva, de 1871 a 1874; rector de Sant Domingo d'Inca, de 1888 a 1903; notari eclesiàstic de l'Arxiprestat d'Inca, de 1889 fins a la seva mort. Era batxiller en teologia.

El dia 2 de maig, el bisbe nomena rector de sant Francesc d'Inca i notari eclesiàstic de l'Arxiprestat d'Inca el prevere, fill d'aquesta ciutat, Joan Coli.

El bisbe, dia 22 de maig, procedent d'Alcúdia, arriba a Inca per realitzar la Visita Pastoral. Hi roman fins dia 25, visitant totes les esglésies i confirma 336 nins i 321 nines. Amb el tren torna cap a Palma.

L'inquer Antoni Joan Ripoll, dia 23 de setembre, rep l'ordenació de subdiaca.

Joan Quetglas Prats, sacerdot inquer, és nomenat, dia 29 d'agost, vicesecretari de Cambra i Govern del Bisbat.

Més de tres mil persones d'Inca pugen al Santuari de Santa Magdalena, dia 16 d'octubre, per entronitzar una imatge de la Immaculada Concepció, beneïda el diumenge abans, com a record de les festes en honor de la Mare de Déu. Aquest any es beneïren dos retaules, un de Sant Antoni i l'altre de Santa Bàrbara.

A Muro, dia 25 de novembre, morí sor Maria de Lluc Seguí Maimó, tenia trenta-cinc anys d'edat i devuit de religió. Era natural d'Inca.

L'Arxiprestat d'Inca estava format per les següents parròquies i filials: Santa Maria la Major d'Inca, Sant Llorenç de Selva, Santa Tecla de Biniamar, Immaculada Concepció de Caimari, Sant Joan de Mancor, Santa Anna de Moscarí, Sant Jaume

d'Alcúdia, Sant Antoni de Sa Pobla, Mare de Déu dels Àngels de Pollença, Sant Joan de Muro, Sant Feliu de Llubí, Sant Miquel de Campanet, Sant Pere de Búger, La Mare de Déu dels Àngels de Sineu i la Mare de Déu de Loreto de Lloret.

### 1905

El prevere inquer Gabriel Llompart Jaume és promocionat a una canongia d'Oriola.

La novícia sor Catalina de Jesús Alzina Matheu fa la professió de vots solemnes com a religiosa d'obediència al monestir de Sant Bartomeu d'Inca dia 25 de febrer.

Antoni Joan Ripoll, natural d'Inca, rep el diaconat dia 7 d'abril.

El prevere Andreu Nicolau predica la quaresma a Inca.

El dia 27 de maig mor al monestir de Sant Bartomeu d'Inca sor Càndida Seguí, a l'edat de vint-i-sis anys d'edat i quatre de religió.

El dia del Corpus, dia 22 de juny, el rector d'Inca Bernardí Font beneí una imatge de la Immaculada Concepció, obra de l'escultor Miquel Frau; en foren padrins Andreu Morell i Francesca Gelabert.

A la parròquia d'Inca el Doctoral Nadal Garau beneí dos quadres de la capella del Sagrat Cor de Jesús.

El dia 23 de setembre fou ordenat prevere Antoni Joan Ripoll.

Sor M. Bernarda Llompart Beltran, Germana de la Caritat, natural d'Inca, mor a Pollença dia 15 d'agost als trenta-dos anys d'edat i set de professió.

### 1906

Bernadí Matheu Amengual, prevere, dia 2 de gener, és nomenat Notari eclesiàstic de l'Arxiprestat d'Inca.

El dia 6 de febrer morí a Inca, d'on era natural, el prevere Pere Josep Llabrés Llompart, degà del Cabildo de la Catedral de Canàries, tenia seixanta-sis anys d'edat sis mesos i 11 dies. Estudià als seminaris de Mallorca i València, era doctor en Teologia i Llicenciat en Filosofia. Tonsurat dia 2 d'octubre de 1852, fou ordenat capellà el desembre de 1862. El bisbe Cervera l'any 1882 el nomenà Vicari General de la diòcesi de Tenerife i després Rector del Seminari, en el novembre del mateix any Arcedià de la Catedral i el juny de 1892, Degà de Canàries.

La quaresma a Inca aquest any fou predicada pel prevere Rafel Ramis.

Sor Maria de la Pau Miralles Vanrell, filla de la caritat, morí a Inca dia 19 de març. Tenia cinquanta-nou anys d'edat i trenta-set de professió.

En el convent de les caputxines de Palma, sor Maria de la Concepció Amer, natural d'Inca, fa professió de vots solemnes dia 9 de juny.

El dia 4 d'agost, el canonge Doctoral Nadal Garau, a l'església de Sant Domingo, beneeix una imatge del titular; en són padrins Domingo Alzina i Maria Ignàcia Verd. Aquest dia s'estrenen uns nous domassos.

En el monestir de Sant Bartomeu d'Inca és vestida de monja sor Maria de la Victòria Florit Munar, de fadrina Bàrbara.

### 1907

Pere Quetglas Rayò, prevere inquer, és nomenat el dia 31 de gener vicari per un any de la parròquia de Sant Miquel de Palma.

El P. Antoni Tomàs M.SS.CC. predica els sermons quaresmals a Inca.

El dia 19 de març, els Obrers Catòlics del "círculo" d'Inca celebren una vetlada en honor de Sant Josep, presidida pel coronel del regiment d'Inca, el jutge de partit i el prevere Rayó, consiliari de la societat.

Els congregants de la Immaculada i Sant Lluís, dirigits pel prevere Miquel Llinàs, assisteixen per primera vegada en incorporació a l'església parroquial i prenen part a les següents funcions: a les 7,30 comunió general, a les 10 missa major amb sermó predicat per Francesc Rayó; el capvespre, a les 5, imposició de medalles.

A la subscripció de l'ajuda que l'església de Mallorca fa a les esglésies de França, l'aportació de la parròquia d'Inca és la següent:

Bernadí Font, rector, 7,50 ptes. Antoni Coll, prevere, 2,50. Magí Marquès, vicari, 2. Guillem Pujadas, vicari, 2,50. Joan Coli, prevere, 1,50. Tomàs Mora, prevere, 1,50. Antoni Ferragut, prevere, 1,50. Miquel Llinàs, prevere, 1,50. Rafel Ramis, prevere, 1,50. Andreu Jaume, prevere, 1,50. Miquel Pujades, prevere, 1,50. Francesc Rayó, 1,50. Pere J. Beltran, prevere, 1,50. Bartomeu Gelabert, prevere, 1,50. Miquel Bisellach, prevere, 1,50. Antoni Salas, prevere, 1,50.

En el monestir de Sant Bartomeu fa els vots simples sor Maria de la Victòria Florit Munar, dia 15 de setembre.

El prevere inquer Francesc Rayó Brunet, dia 1 d'octubre, és nomenat vicari d'Inca.

El dia 24 d'octubre és elegida superiora del monestir de Sant Bartomeu sor Llúcia Ribas.

### 1908

El dia 20 començà la santa missió, dirigida pels PP. de Sant Vicenç de Paül. La comunitat parroquial, l'ajuntament i nombroses persones sortiren a rebre'ls a l'entrada del poble i, en processó, es dirigiren a l'església

Inca participà a les festes religioses que, en motiu del VIIè centenari del naixement del rei Jaume I, se celebraren a la catedral dia 2 de febrer. Formava la representació oficial el batle d'Inca (que era portador del Pendó Reial), el tinent-batle Gabriel Guasp i els regidors Gregori Balaguer, Gabriel Guasp i Salvaçor Castañer.

A la parròquia d'Inca, com que coincidí el centenari amb el final de la santa missió predicada pels P. Fontanet, P. Canas i P. Serra, de Sant Vicenç de Paül, es cantà un Te-Paus amb assistència de les autoritats i una multitud de fidels. A la comunió general de clausura de la missió hi participaren més de 3.100 persones i a

la processó del capvespre, realitzada igual que la del Corpus, hi assistí una gran multitud amb ciris encesos, l'ajuntament, totes les congregacions de dones i, darrera el Santíssim, hi anava la banda de música.

Al monestir de Sant Bartomeu morí dia 9 de febrer sor Jerònima Ramis, als seixanta-un anys d'edat i cinquanta de professió.

El prevere inquer Pere Joan Ferrer Ferrer, morí a Inca dia 19 de febrer. Nascut el 22 de novembre de 1838, rebé l'ordenació de prevere el 21 de desembre de 1862. Ocupà els càrrecs següents: vicari de la parròquia d'Inca, del 30 de juny de 1864 a l'1 d'abril de 1875, rector de Sant Francesc, del 21 de desembre de 1881 al 31 de desembre de 1891, i per segona vegada del 4 de febrer de 1898 al 1904.

El dia 22 de febrer fou nomenat clavari de la caixa parroquial d'Inca el prevere Francesc Rayó.

Al monestir de Sant Bartomeu, a l'edat de setanta-quatre anys d'edat i cinquanta de professió religiosa, morí sor Maria Concepció Burdils, natural de Felanitx.

El dia 29 de febrer entrà al monestir de Sant Bartomeu Antònia Batle Janer, que prengué el nom de sor Maria Magdalena.

A Pina, dia 1 de març, prengué l'hàbit de Filla de la Misericòrdia la novícia sor Liberata Duran, natural d'Inca.

El missioner dels SS.CC. P.Mudoy predicà la quaresma a Inca.

A Inca, per fomentar el cant gregorià (seguint les instruccions del bisbe) els nins de primera comunió canten el Te-Paus i el Tantum ergo.

El dia 29 d'abril ingressa al monestir de Sant Bartomeu d'Inca sor Maria Concepció Mas, natural de Montuïri.

A Santa Maria morí, dia 31 de maig, la germana de la Caritat sor Fe Llompart, natural d'Inca; tenia seixanta-un anys i trenta-sis de professió religiosa.

La germana de la Caritat sor Adelaidà Mesquida, natural de Santa Maria, morí a Inca dia 21 de juny als vint-i-un anys d'edat i un de professió religiosa.

El prevere inquer Miquel Llinàs Matheu, dia 1 d'octubre, fou nomenat vicari d'Inca.

El dia 18 d'octubre és nomenat notari eclesiàstic de l'Arxiprestat d'Inca el prevere Sebastià Domenech amb residència a Alcúdia.

El dia de Tots Sants el prevere inquer Francesc Rayó Brunet és nomenat ecònom de Pollença.

El dia 3 de novembre mor a Inca el prevere Rafel Ramis.

## 1909

Bartomeu Gelabert Massip, dia 2 de gener, és nomenat rector de Sant Domingo d'Inca.

Predica la quaresma a Inca el prevere Francesc Sitjar.

Mor a Inca, dia 24 de març, el prevere Antoni Coll Janer, beneficiat de la Comunitat parroquial i capellà del monestir de Sant Bartomeu des de dia 10 de

gener de 1860. Havia nascut dia 16 d'octubre de 1831 i fou ordenat capella dia 23 de desembre de 1855.

El dia 1 d'abril fou nomenat vicari d'Inca el prevere Miquel Pujadas Ferrer i capellà de les monges jerònimes i rector del santuari de Santa Magdalena el prevere Guillem Pujadas Ferrer, ambdós naturals d'Inca.

En el monestir de Sant Bartomeu d'Inca, dia 3 de maig, fa professió de vots simples sor Concepció Mas Cerdà.

El dia 22 d'agost a Randa fou beneït un quadre a l'oli, obra del pintor inquer Bartomeu Payeras.

El bisbe declara oratori semipúblic la capella de les monges blaves dia 11 de setembre; el dia 14 l'arxiprest d'Inca beneí la nova capella i un nou altar en susdit convent.

El prevere inquer Joan Coli Llobera és nomenat, dia 1 d'octubre, vicari de Santa Maria la Major d'Inca.

El rector, dia 20 de novembre, beneeix la nova capella del cementeri d'Inca que, projectada per Bartomeu Ferrà, han fet aixecar i pagat el matrimoni Joan Alzina i Margalida Llinàs, que foren els padrins de la cerimònia.

Dins els actes en favor del cant gregorià i de la catequesi, dia 21 de novembre, a la parròquia d'Inca, el clero i el poble cantà les completes. Dia 22 hi hagué comunió general durant la qual es cantaren himnes litúrgics en gregorià. Missa major i exposició del Santíssim, es cantà la missa d'Angelis. El capvespre hi hagué festa catequètica on es repartiren premis.

El dia 29 de desembre els religiosos de la T.O.R. de Sant Francesc prenen possessió de l'església i dependències del convent de Sant Francesc d'Inca, en conformitat amb el decret signat pel bisbe Campins a Palma, dia 21 de desembre passat (aquest document es publica integralment en el BOOM de dia 31 de desembre de 1909, any XLIX, Num. 18, pàgines 225 a 228).

Per a les esglésies dels pobles, les monges jerònimes d'Inca donen: quatre cingols de fil, vuit parells de borles per roquets, una dotzena de cintes de fil per àmit, vuit fioletes de seda i sis de fil.

## 1910

La quaresma d'aquest any fou predicada pel prevere Nicolau Cortès.

Per preparar el miting que hi ha d'haver a Palma contra les escoles laiques, a Inca, dia 29 de març, al Teatre del Cercle d'Obrers Catòlics hi ha una reunió amb assistència de gent de tota classe i condició social, presidida per l'Arxiprest. Parlen els advocats Miquel Pujadas i Miquel Amengual, el notari Jaume Vidal, el prevere Joan Quetglas i el P. Cerdà, superior dels Franciscans.

El bisbe dia 1 de maig nomena vicari d'Inca el prevere Pere Joan Beltran, i rector de l'església de Sant Domingo, Miquel Pujades Ferrer.

Aquest mateix 1 de maig morí a Inca Antoni Gelabert Massip, natural de Palma, havia nascut el 22 de gener de 1861 i fou ordenat prevere dia 10 de setembre de 1885. Ocupà el càrrec de rector de Sant Domingo des del 2 de gener de 1909.

El dia 14 de maig morí a Inca la superiora de les Germanes de la Caritat sor Teresa de Jesús Umbert Vila, natural de Palma, tenia seixanta-dos anys d'edat i trenta-vuit de professió religiosa.

El prevere inquer Miquel Bisselach Ramis morí a la seva ciutat nadiua dia 26 de maig. Havia nascut dia 29 de gener de 1856 i fou ordenat prevere el 13 de març de 1875. Ocupà el càrrec de vicari de Biniamar de 1880 a 1899.

En el monestir de sant Bartomeu d'Inca fa els seus vots solemnes, dia 18 de setembre, sor Maria Victòria Florit Munar.

El dia 1 d'octubre fou nomenat vicari d'Inca el prevere inquer Miquel Llinàs Mateu.

Sor Joana Aina Mateu, dia 24 d'octubre, fou elegida priora del monestir de Sant Bartomeu d'Inca.

El dia 22 de novembre ingressà en el monestir de Sant Bartomeu d'Inca sor Càndida de S.Josep.





# CELEBRACIÓ DE LA MORT EN EL MONESTIR DE SANT BARTOMEU D'INCA

PERE FIOU I TORNILA

“De lo que s’ha de fer quan alguna Monja morir”  
(Capítol XXI de la Consuetud del Monestir de Sant Bartomeu d’Inca)

Jesús cuidà molt d’establir entre els seus seguidors uns lligams de germanor que anaven amarant tota la vida: Jn.13,34-35, i els primers cristians prou ho tenien en compte: Actes 4,32-37 i precisament l’Església es va anar consolidant quan aquests primers cristians s’anaven escampant per tota la rodonesa de la terra, establint petites comunitats que intentaven viure l’ideal que havien experimentat els primers anys amb Jesús i els Apòstols (1Cor.11,17- 34)

Aquest ideal de vida comunitària ràpidament es trencà quan els Emperadors començaren a donar llibertat de Culte, (Constantí, Edicte de Milà any 311) i privilegis, (Teodosi, Edicte de Tessalònica, any 380) cosa que provocà la desaparició d’aquella germanor predicada i viscuda per Jesús i els Apòstols. En pot ser un exemple aquesta dita de Sant Jeroni (342-420): “D’ençà que l’Església vengué a estar sota emperadors cristians, ha augmentat sí, el seu poder i riquesa, per ha minvat la seva força moral”.

La nova situació provocà el naixement d’un seguit d’homes que gelosos per l’ideal de fraternitat, canviaren la vida que fins llavors havien duit, i renunciant al món, vivint en pobresa, retirant-se a la soledat, abstenint-se del matrimoni i donant-se a diversos exercicis de penitència i d’actes piadosos, feren el que es conegut amb el nom d’Anacoretisme. Els representants més coneguts d’aquest moviment són Sant Pau ermità (+347) i Sant Antoni Abat (+356)

Si a la manera de viure dels anacoretetes hi afegim el viure en comunitat i estar sota l’obediència d’un superior, tendrem el que es coneix amb el nom de cenobites, el major representant dels quals és Sant Pacomi (287-346), qui, partint de la seva

experiència, redactà una Regla, on en 192 preceptes encarrila la vida d'aquelles primitives comunitats d'ermitants cristians.

Per la Regla que dirigí, i segueix donant suport a la vida monàstica a l'Orient, és la de Sant Basili (329-379), que ens ha arribat en dues versions. La més llarga té 55 capítols i explica minuciosament la vida monàstica. La més breu té 313 sentències o punts pràctics de la vida monàstica. Basili posa molt d'esment en l'obediència al Superior, demanant l'abdicació del propi judici en profit del Superior. Tota la vida monàstica ve regulada per l'oració i els oficis litúrgics, als quals s'hi ha d'afegir el treball individual que es diversifica en manual i intel·lectual.

A Occident la vida monàstica fou dirigida per Sant Benet (+547) organitzant als monjos amb el cèlebre "ora et labora" on, mitjançant una part doctrinal, una litúrgica i una disciplinària molt ben lligades per una mentalitat jurídica, han donat solidesa i estabilitat al moviment monàstic més fort d'Europa.

## VIDA COMUNITÀRIA FEMENINA

Fins aquí hem parlat de la vida comunitària masculina i cal que posem esment en el desenvolupament que tengué entre les dones aquest gènere de vida.

Ja en els segles I i II trobam escriptors com Tertuli, St Ciprià, St. Ambrosi, St. Jeroni, St. Leandre, St. Atanasi, St. Gregori Nizé, St. Joan Crisòstom, que escriuen sobre el tema al temps que els veim que fan de directors i orientadors de dones verges. En els seus escrits trobam que donen per model Jesús i Maria que, viviren en virginitat, mentre van explicant expressions com "desporis amb el Senyor", parlen de la "consagració" d'una dona al Senyor comparant-la a les altres consagracions que es feien a l'Església: un temple, un calze... o simplement explicant la significació pròpia del vot de virginitat.

La vida de Sant Jeroni ens en dona un bon exemple. Nascut a Dalmàcia l'any 342 passà a Palestina l'any 374, on estudià hebreu, entrà en el món de l'exegesi bíblica, fou ordenat prevere a Antioquia, es posà en contacte amb el món dels anacoretas i cenobites d'aquesta part de l'Orient. De l'any 382 al 385 viu a Roma i actua com a Secretari del papa Damàs (367-384) i és el moment que es funda a l'Aventino (Roma) un cenobi per a dones on sabem que hi visqueren Marcel·lina, germana de Sant Ambròs, Paula i les seves filles a qui Jeroni escriu preciosos documents de vida espiritual, i les qui, posteriorment (386), el seguiran a Palestina i habitaran a Betlem en el Monestir que Jeroni fundà per a elles.

A més d'aquest Monestir femení fundat a Betlem per Sant Jeroni, en fundà un altre per a homes i ambdós seguien la Regla ja des crita de Sant Pacomi. Veim com el nostre Sant, gran animador de la vida monàstica, no donà cap Regla als seus seguidors.

## REGLA AGUSTINIANA

A Occident tenim que els seguidors de Benet de Núrsia tenen llur Regla, per no é's traspassada a altres comunitats, perquè aquí normalment se segueix la Regla de Sant Agustí. No és que Sant Agustí (354-430) escrigués cap Regla però ell mateix a Hipona vivia en comunitat amb els clergues del poble, i això li donà una bona experiència, què va donar a conèixer sobretot en aquests escrits:

Sermó N 355 "De vita et moribus clericorum"

Sermó N 356 "Enarrationes super psalmum 132"

L'obra "De opere monachorum"

Epístola N 211 dirigida a una germana seva que vivia en comunitat amb altres dones i els dóna encertades directrius sobre la pobresa, l'obediència, la caritat, la humilitat....

"Regula ad servos Dei" on exposa les mateixes directrius de la carta anterior, acomodades als homes.

L'exemple que fou la seva vida escrita per son deixeble Posid. Les directrius que se segueixen d'aquestes obres, estructurades en 12 Capítols i posades en mans del bisbe local, donaren com resultat la gran difusió que aquesta Regla tingué a Occident.

## ORDE JERÒNIMA

A l'Itàlia del s.XIV sorgiren diferents moviments d'ermitans, els quals, prenent exemple de Sant Jeroni, adopten el nom de jerònims. D'Itàlia passaren a Castella en temps del rei Anfós X (+1350) establint-se a les muntanyes de Toledo. Un d'ells es deia Fra Vaşco "natural de España, portugués de nación". Els aconteixements polítics que sofrí Castella en temps de Pere el Cruel (1350-1359) van fer que don Pedro Fernández Pecha, Camarero Mayor del Reino, juntament amb el seu germà don Alfonso, bisbe dimissionari de Jaén, i el capellà reial i Canonge de Toledo, don Fernando Yáñez de Figueroa, s'ajuntassin al grup d'ermitans jerònims toledans. L'Arquebisbe de Toledo mirà amb bons ulls aquella manera de viure el cristianisme i els donà l'església de Lupiana, que des d'ara serà la casa matriu de l'Orde a Espanya. L'any 1373 el papa Gregori XI (1370-1378) les aprovava i els donava la Regla de Sant Agust.

Dos anys més tard (1375) es crea la segona Orde Jerònima que agrupa un grapat de dones dirigides per dona Maria García de Toledo (+1426), que es declara filla espiritual de don Pedro Fdez. Pecha.

## ORDE JERÒNIMA A MALLORCA

Mallorca sempre ha estat una terra on no han mancat les vocacions ermitanes, i l'exemple del que havia passat a Toledo encoratjà el bisbe inquer i franciscà Pere de Cima (1377-1390) a promoure la unió dels ermitans mallorquins. Es pensà que l'antiga ermita de la Trinitat, on el mateix Ramon Llull havia establert el Col·legi de Missioners, i on mai havien faltat ermitans entregats a la contemplació, seria l'indret ideal per a fer aquesta experiència. El bon Rei Martí (1396-1410) concedia el permís l'any 1400, arribaren a Mallorca jerònims de Catalba (València) per a mostrar-los la manera de viure, però la cosa no prosperà, i l'any 1442 es suprimia la fundació i els supervivents s'integraren en monestirs peninsulars.

La branca femenina mallorquina va néixer de forma força distinta. Existia a Palma el Monestir de Santa Isabel d'Hongria, habitat per terceroles franciscanes. A causa de la forma poc reglada de viure d'aquestes terceroles, el bisbe Dídac d'Avellaneda (1477- 1488), l'any 1485 les dissolgué. Aquell mateix any dona Maria Anna Busquets, molt devota de Sant Jeròni, demanà permís per fundar-hi un Monestir jeronimià, juntament amb Sor Violant Dameto i Sor Marga lida Sant Joan, religioses agustines observants que, aleshores, habitaven en el Puig de Pollença.

El dia 11 de setembre de 1485 el papa Innocenci VIII aprovava la nova fundació i el bisbe auxiliar de Mallorca, Fra Joan de Déu, rebia la professió religiosa de les tres primeres jerònimes. Era un camí que s'havia encetat, però que s'havia de fer, i per això, provinent de Barcelona, arribà a Ciutat Sor Praxedis Albert, natural de Palma i religiosa professa al Monestir barceloní, que romangué sis anys en el nou Monestir per a mostrar la Regla i la forma de vida a les noves jerònimes. El papa Alexandre VI, bisbe de Mallorca de 1490 a 1492, que fou elegit papa el dia 12 d'agost de 1492, dia 18 de setembre d'aquell mateix any aprovava la nova fundació mallorquina.

D'aquí sortiria la nova fundació jerònima que s'establiria a Inca, primer al Puig i després al Serral que ara coneixem amb el nom de Serral de les Monges Tancades.

La Regla que s'observa en el nostre Monestir és l'agustiniana, i així ens ho recorda cada professió que s'hi fa. La Professió de Sor Clara Andreu (1613), que tenim gelosament guardada, ens diu: "i promet obediència..i promet de viure sens propi en castedat segons la Regla de Nostre Pare Sant Agustí". Cal dir que la Regla Agustiniana, en els Monestirs de Jerònimes, segueix la formulació que li donà l'any 1471 Fra Pere de Córdova, i això se'n diu "Constitucions".

## LA CONSUETA

A més de la Regla o Contitucions, cada Monestir té la seva "Consueta" que ve a ser com un manual pràctic on hi ha escrit, per capítols o matèries, el que s'ha de fer en cada cas.

La nostra Consueta ens ha arribat en un manuscrit de l'any 1696, del temps del Priorat de l'inquera Sor Petronil·la Llopart, i crec que una part valuosa d'aquest document és el fet què representa un escrit on hi ha l'ànima de la reforma que Sor Clara Andreu, Mare Vicària de 1625 a 1628, va intentar fer en el nostre Monestir, Monestir que encara guardava amb goig la memòria d'una dona que tant havia representat per a Inca i per a Mallorca tota en aquell segle XVII. No oblidem que fou en l'any 1702 que s'aixecà la segona sepultura a Sor Clara, esculpint-se en pedra el bell epi tafi que encara presideix l'actual sepulcre.

El manuscrit que tenim té 133 planes de 20,5 per 14,5 escrites en paper de fil prou finet i a dues tintes: negra i vermella. Els capítols que té són:

01.-Capítol I. "En que manera se ha de tocar la campana per tot lo any".

02.-Capítol II. "Quan les Monges deuen estar inclinades, i quan agenollades, i quan deuen estar girades a l'altar, i quan deuen estar girades les cares unes a les altres"

03.-Capítol III. "Quan les Monges en el Chor han de estar assentades, i quan han de estar en peus".

04.-Capítol IV. "Quan les Monges se han de agenollar".

05.-Capítol V. "Quan les Monges se han de inclinar".

06.-Capítol VI. "Dels costums que han de guardar en el Chor".

07.-Capítol VII."De la Regidora del cant i del offici de la cantora"

08.-Capítol VIII."Del offici de les versiculàries".

09.-Capítol IX. "De les lliçons i benediccions i responsoris de Matines".

10.-Capítol X. "Quals i quantes són les festes dobles majors, i de les festes Provincials".

11.-Capítol XI. "De les candeles que han de cremar en les Misses i en el Chor".

12.-Capítol XII. "Dels dies en los quals se ha de fer processó, i del modo que se ha de fer, i de les lletanies".

13.-Capítol XIII. "Quan se ha de dir Fidelium animae, i de les anti phones de la benaventurada Verge Maria que se han de dir després de les hores, i com se ha de tocar a la Ave Maria".

14.-Capítol XIV. "Com se han de aparellar los altars en los dies ferials i en les festes".

15.-Capítol XV. "Com se ha de donar aigua beneita los Diumenges".

16.-Capítol XVI. "Com se ha de cantar el gradual, el tracto, i el Alleluia, i la prosa".

17.-Capítol XVII. "Com se ha de reservar el cos de Christo sacramen tat, i del modo que han de combregar en certs dies de l'any".

18.-Capítol XVIII. "De algunes coses particulars que se fan en la Quaresma".

19.-Capítol XIX."Com se han de portar les Monges al Dijous de la Cena, i divendres Sant en la Missa i en el Mandato".

20.-Capítol XX. "De la Refecció".

21.-Capítol XXI. "De la collació, i de la oració de la Quaresma".

22.-Capítol XXII."De qui ha de corregir les lliçons en el Chor i en la taula".

23.-Capítol XXIII. "Del capítol de les culpes i de la lliçó dels diumenges i de les festes".

24.-Capítol XXIV. "Com han de ser rebudes les Novícies i com se les ha de donar l'hàbit".

25.-Capítol XXV. "Com han de ser instruïdes les Novícies en la Reli gió per la sua Mestre".

26.-Capítol XXVI. "Com han de fer professió les Novícies".

27.-Capítol XXVII. "Del dormidor i de les hores de les Monjes Lle- gues, i de les Donades".

28.-Capítol XXVIII. "De differents costums circa lo officio divino".

29.-Capítol XXIX."Del modo en que ser entronitzada la Priora electa".

30.-Capítol XXX. "De la confirmació de la Priora".

31.-Capítol XXXI. "De lo que se ha de fer quan alguna monja morir".

32.-Capítol XXXII. "Com se ha de escriure la taula dels officis".

## CAPÍTOL XXXI

### DE LO QUE SE HA DE FER QUAN ALGUNA MONJA MORIRÀ

Quan alguna Monja caurà malalta, prestament, ha de confessar purament i perfectament (1), i la Priora, i les altres Monges la vi sitaran continuament, esforçantla amb paraules dolces i servint-la amb tota charitat, e en tot lo que haurà menester (2).

També l'amonestaran i proposaran los perills (3) en què estan los malalts i ella que deman amb devoció los Sants Sagraments de l'Església, açó és, el cos de Christo

01.- Es nota la preocupació que la Religiosa mori en gràcia de Déu, per això el Sagrament de la Penitència.

02.- Aquí la preocupació és humana. Es vol que brilli la tendresa acompanyant la caritat cristiana.

03.- És normal que es tenguin presents els perills que hi pot haver. Són moltes les publicacions que hi ha hagudes sobre "L'Art de ben morir". Basta veure l'index d'aquesta obra editada a València l'any 1491 i que tengué nombroses edicions: Capítol I "Com lo diable tempta en lo article de la mort contra la fe". Capítol II. "De la bona inspiració del àngel en esguard de la fe" Capítol III. "De la temptació del diable ço és de la desesperació". Capítol IV. "De la bona inspiració del àngel contra la desesperació" Capítol V. "De la temptació del diable de impaciència". Capítol VI. "De la bona inspiració del àngel de paciència". Capítol VII. "Com tempte lo diable de vana glòria" Capítol VIII. "De la bona inspiració del àngel contra la vana glòria" Capítol IX. "De la temptació del diable de avarícia" Capítol X. "De la bona inspiració de àngel contra la avarícia" Capítol XI. "En lo qual se contenen moltes bones doctrines e conseyls per aquell que està en lo punt de la mort".

Senyor Nostro, i si és necessari la extrema unció i la indulgència plenària, si a cas l'ha guanyada (4).

I si la malaltia va augmentant, se li donarà la Sancta Comunió i ser molt acertat que al punt que caurà malalta, si per sos peus pot anar a la rexa de l'església, que reba la comunió, i si després la enfermetat passa tan avant, que segons el judici de los Metges haja perill de la mort, mentres que està en son judici ple, se li ha de donar l'extrema unció segons el costum de la Santa Església Cathòlica, i segons el orde del nostro Breviari Romà; i sobre ella se posarà tota diligència i guarda, que no estiga sens una o dues Monges, qui la guarden i vetllen de dia i de nits, fins que la sua ànima se partisca del cos (5).

Quan el Sacerdot la ungirà, en lo últim de cada Psalm, estant les Monges en silenci, dir: Per istam sanctam unctionem & A l'últim dels Psalms, estant totes les Monges, se dirà la lletania, i dient el Sacerdot, i responent les Monges fins el Pater noster, di rà les oracions contingudes en el Breviari. I a prop de la malalta restarà la creu que portaren, o alguna altra (6).

I si haurà guanyada alguna indulgència plenària, li aplicarà el Sacerdot, quan coneixerà que s'acosta lo article de la mort, guardant la substància de la forma de la Indulgència que guanyà. I quan del tot s'acostarà el trànsit, tocaran la taula (7) amb gran pressa per lo claustro, i també tocaran la campana el temps que se puga dir un Pater noster (8); i passat un temps breu, la tocaran altra vegada de la mateixa manera.

I totes les Monges, deixant totes les feines (9), vagen amb tota pressa a la muribunda, dient dues o tres vegades el Credo tan alt que puga esser ohit. I si se fa el senyal de la taula, mentres que se fa altra cosa necessària, que no pot deixar-se del tot, vagen les Monges, que la Priora assenyalarà, i les altres restaran a fer lo offici.

Les que per ordre de la Priora aniran a la moribunda, agenolla- des davant el llit de la germana, que està en los últims de la vida, posant-li en les mans la creu i la

04.- Són i eren diverses les maneres d'aconseguir aquesta indulgència. El Ritual mallorquí, després que el malalt, o un altre en nom seu, ha dit el Jo Pecador (o Confiteor) posa aquesta rúbrica i la següent oració: Postea Sacerdos, si infirmus habuerit Bullam Cruciatam, vel alias indulgentias pro articulo mortis, dicat. Concedo tibi plenariam indulgentiam peccatorum tuorum facultate mihi concessa, & commissa virtute Bullarum tuarum, quod si praesens mortis periculum, Deo favente evaseris, sit tibi haec indulgentia pro vero mortis articulo reservata. Ara segueixen les uncions. Rituale Majoricense juxta Rituale Romanum Jussu illustri ac Rmi. D.D Joannis Fernandez Zapata.. (1725 plana 75)

06.- La presència de la Creu és normal perquè es tracta d'un acte solemne de la Comunitat, i és normal que hi sigui i que, en el moment adient, sigui agafada per a presidir la processó de l'enterrament.

07.- La "taula". Aquest terme sembla que vol dir una espècie de matraques o maçoles, que per esser de fusta rebrien el nom de taula. Alcover-Moll no dona aquesta accepció.

08.- La durada de la tocada de la campana es mesurada per una oració. El pater noster no és massa llarg, i tocat a una hora no acostumada, sens dubte seria un senyal clar pel poble, i més seguit d'una altra tocada.

09.- Sempre hi havià d'haver dues monges vora la malalta, però en el moment de la mort hi havien de comparèixer totes, a no ser en les circumstàncies que aquí especifica.



candela encesa, diran la lle tania breu, i les altres oracions contingudes en lo Breviari en la recomenació de l'ànima (10). I si dites totes les oracions i Psalms, que allí estan assenyalats, encara no espirara, vagen-se les Monges, si serà menester, deixant aquí la creu, i aigua beneita i se quedaran algunes prop de la moribunda en llicència de la Priora, les quals li llegiran la passió del Senyor i li diran altres coses santes (11).

I aixida l'ànima del cos, faran dues vegades senyal amb la campana, tocant tant cada vegada, que se pugua dir despacio un Pa ter noster. I entre senyal i senyal, que se pugua dir una Ave Maria i difunta que sia, li faran les recomenacions, conforme està contingut en lo Breviari (12).

Aparellaran també el cadàver i el posaran en la porta de la enfermeria o en altre lloch competent en el claustro sobre' algun llit, vestit amb la saya i lo escapulari, i cubert lo manto i posat el vel en el cap, i posades les mans a manera de creu sobre los pits, i cuberta la cara amb ulgun drap net (13). I quan serà hora competent faran dos senyals amb la campana així com a les hores, per a que les Monges se junten en el claustro.

Després la sacristana pendrà la Creu, i dues Monges los ciris que aniran devant de la Creu, i altra Monja portar la cetra i el salpasser, i anirà devant de la Creu, llanant de l'aigua beneita per el Claustro (14), les quals totes portaran vestits ruquets de lli (15). I la Priora i les Monges portaran mantos vestits després de la Creu en processó dient el Psalm: Miserere mei Deus, fins que arriben al cos (16).

---

10.- La Recomenació de l'ànima és una pràctica molt normal en el poble cristià. Es fa quan ja ha rebut els sants sacraments i es contempla que sigui en el moment de la mort. Estava compos ta dels mateixos elements, tant en el Breviari que aquí és do nat com a norma, com en el Ritual Mallorquí del Bisbe Vich i Manrique, de 1601.

11.- Es vol acompanyar la moribunda fins al darrer alé, i aquests moments han d'estar plens de la presència de Déu i de sentiments d'acceptació de la mort, com Crist, aposta la lectura confortant de la Passió.

12.- Aquestes recomenacions, en el moment de la mort, és l'antífona Subvenite que ve acompanyada per la tornada "Offerentes eam in conspectu Altissimi" (presentant-la, els àngels i sants a l'ànima, a la presència de l'Altíssim), seguida de l'oració Tibi Domine commendamus....

13.- Crec que aquesta norma de tapan la cara amb un drap net no té res a veure amb la creença que ens descriu Joan Amades (La mort. Costums i creences, Barcelona 1935), que ens diu que així es feia perquè el color blanc era repulsiu a l'ànima, i posant-hi un drap net i blanc era ajudada a separar-se del cos Aquí jo diria que és una simple norma de netedat i de respecte per la difunta, i per les vivents que li feien companyia.

14.- Avui l'aspersió amb aigua beneïda ens recorda l'aigua del nostre Baptisme pel qual començarem a ser fills de Déu. No podem oblidar que també vol dir transformar un lloc normal en sagrat, ni l'aspecte de purificació que també significa l'aspersió, com és ara el cas de la tomba on serà posada la difunta.

15.- Porten roquets perquè és un acte litúrgic i solemne de tota la Comunitat acompanyant per darrera vegada una germana.

16.- El Ritual Mallorquí també mana als sacerdots, quan surten en Creu Alçada a casa del difunt, que resin aquest salm, i si la casa era tan forana, es podien resar els set salms penitencials.

Arribada la Creu al cos, la Hebdomadària, posada al cap de la difunta, vestida també amb lo ruquet de lli, pendrà el salpasser de l'aigua beneïta, i la llanar sobre el cos, dient: Kyrie eleyson, i el Chor respondrà: Christe eleyson, i la Hebdomadària repetirà Kyrie eleyson. Pater noster, i dirà los versos amb l'oració: Suscipe Domine animam famula (sic) tuae Sororis nostrae &c.conforme est contingut en lo Breviari, advertint que en totes les oracions del ofici de difunts, allà on el Breviari diu: famulitui, quan se fan exèquies per alguna Monja, han de dir: famulae tuae Sororis nostrae, i com diu famulum tuum, han de dir: famulam tuam sororem nostram, i all on diu: famulo tuo han de dir: Famula tua sorore nostra.

I acabada de dir la oració Suscipe Domine del modo que se diu en les oracions a les hores, les cantores començaran el Respons Sub venite, i algunes de les Monges pendran el cos i el portaran després de la Creu, i el pujaran al Chor (17), anant les Monges després del cos en processó cantant el mateix respons i portant candeles enceses en les mans (18) i entretant una Monja tocar la campana.

Mes se ha de notar que en les exèquies de qualsevol Monja difunta, solament han de tocar quan porten el cos en el Chor, i quan la porten a la sepultura, i després enterrat el cos, tornaran les Monges al Chor (19). També se ha de posar gran diligència, que el cadàver en ningun temps estiga sol, ni sens llum, i alguna Creu (20) I acabat el respons sobredit, començaran lo ofici de les exèquies.

Si acàs succehira que la Monja muira per el matí, si se pot fer, han de dir primer los tres nocturnos, i acabats, diran la Missa de Requiem així com mana el Breviari(21); Però si no podran fer açò diran la Missa i ofici de l'enterro al matí, i a la tarda diran los nocturnos. I si morira després de menjar, diran los nocturnos, i faran lo ofici de l'enterro el mateix dia, i al dia següent diran la Missa. I si morira tan tard, que no se pogan dir los tres nocturnos, diran solament un nocturno, i al dia següent diran los altres nocturnos antes de la Missa de Requiem, o, després de Nona.

---

17.- El Cor és una peça vital en la vida contemplativa. És allà on la Religiosa, en molts de moments del dia, va per resar, aposta la darrera estància que ocuparà abans de la sepultura, serà el Cor.

18.- S'han escrit també moltes coses sobre el llum de les candeles vora el difunt, però enmig de totes les creences que hi pugui haver, hem de tenir en compte que els ciris encesos sempre acompanyen les processons, i així és una processó.

19.- En el Cor acabaran l'acte litúrgic de l'enterrament.

20.- No deixar sol el cadàver, no deixar-lo a les fosques ni sense Creu són normes que sens dubte vénen donades per la decència i el respecte que s'ha de tenir a la difunta, ara bé, també potser participar en la creença popular que si es deixa un difunt sense llum, la seva ànima no troba el camí del cel i vaga per l'espai, d'aquesta manera és bo de fer que els mals esperits la se facin seva. Per altra part, el diable est avesat a estar a les fosques i li és fàcil apoderar-se d'ella, mentre que els àngels, acostumats a la llum, no la troben i no la poden guiar. També hi ha la creença popular que els mals esperits no poden atravesar les flames, aposta se'n posaven al voltant dels cadàvers. El costum de vetlar els difunts és universal i cada època històrica pot haver-hi donat la seva interpretació. Aquí hi posam respecte i consideració.

21.- Sols se celebrava els matins seguint la norma vigent del dijuni eucarístic.

Entretant que se diu la missa, o los nocturnos, entraran en el claustro dos o tres homens honests de llicència del Bisbe, que la Priora per dit efecte ha de procurar a tenir generalment(22); i los tals homens faran la sepultura en el Claustro, o, allà on la Pri ora ordenara(23), la qual acabada aixiran fora.

Acabada de dir la Missa, o los Nocturnos, si serà a la tarda, devallaran el cos en el Claustro(24), i el posaran prop de la porta de l'església. El Sacerdot, qui haurà de dir la Missa entrarà vestit amb les Santes vestidures, menos la casulla, en lloch de la qual portarà una capa negra. I si és a la tarda, entrarà vestit amb lo sobrepellís, i la dita capa; i amb ell entraran dos fadrins, qui li ministraran el llibre, i los encens, i l'aigua beneita, i farà lo ofici de la sepultura, conforme està contingut en lo Breviari, exceptat que no se ha de dir sino dos respons sobre el cos que són Subvenite i Libera me amb ses oracions.

Mentres que se diuen los responsos estiguen totes les monges en el circuitu del llit amb candeles enceses. I en la Missa se cantarà la prosa Dies irae dies illa lo que bastara el temps després dels Sanctus, lo qual cantarà tot el Chor, i en tot lo ofici de les exèquies, les cantores començaran los Psalms, i tot se cantarà solemnement. I dient los Psalms del enterro, estiguen aparellades dues Monges dins la sepultura per prendre el cos. I quan repetiran la antifona Ingrediar, altres dues o tres Monges prendran el cos del llit, llevant-li primer el manto, i el donaran a les qui estan en la sepultura, les quals li posaran honestament (25).

I algunes de les Monges lo cobriran de terra, mentres se acaben los Psalms, mudant-se de dues en dues fins que la sepultura estiga plena (26), la qual passats set dies, serà pizada i aplanada. I se ha de notar que qualsevol dia en que morirà alguna Monja, si el temps ho permet, se ha de dir Missa per ella, encara que ja se haja dita altra Missa aqueix mateix dia. Però en los tres dies de la Pasqua de la Resurrecció, no se celebra missa alguna per ella conventual ni privada; Per al Dijous Sant, i al Dissabte Sant, si morira tals dies, portat el cadàver al Chor, solament se dirà per ella una col.lecta solemne en la Missa (27).

Si en lo dia de Nadal, o, de Pasqua, o, de Sincogesma morira, totes les Misses del Convent se diran de la festa, i se dirà una collecta per ella en la Missa: Però se

22.- Se segueix la legislació aleshores vigent.

23.- El claustre és el lloc normal on eren enterrades les monges. En el s.XIX s'haurà de destinar un lloc distint seguint les normes sanitàries que es van donant.

24.- Les exèquies han estat cos present, tenint el cadàver en el Cor.

25.- Enterraven, en aquest moment, sense caixa. Sabem per contra, i la conservam, que a Sor Clara Andreu n'hi feren.

26.- Són totes les monges que han de participar en aquesta feina.

27.- És la normativa de l'Església. Encara ara segueix vigent.

podrà dir alguna missa per ella resada, si se troba qui la diga (28). I si la necessitat del temps o de alguna gran festa no donara lloch, que se diga Missa cantada conventual per la difunta, a lo menos diran per ella una Missa resada, perquè no sia enterrada sens Missa. I s'ha d'advertir que per aquesta necessitat, en tots los dijunis, qui són entre lo any, poden dir Missa per la difunta fins a l'hora de Nona, i en la Quaresma fins a Vespres, i en los altres dies fins a hora de dinar.

I facen-se les exèquies dels set dies, i del dia trenta, i del cap d'any per cada Monja, conforme està contingut en la consti tució que parla d'aquesta matèria (29). I cada Monja diga los Psalms i les oracions que estan assenyalades en aqueixa mateixa Constitució(30).

---

28.- Sens dubte es tracta de l'aplicació del sufragi, no una missa de requiem, doncs aquests dies no es pot celebrar segons la legislació de l'Església.

29.- És el costum que la Litúrgia va recollir oferint un formulari adient per aquestes dades.

30.- Això ja és devoció privada al marge de la litúrgia.



# LA CERÀMICA A PINZELL D'INCA.

## Els materials del Convent de Santa Catalina de Sena. (Ciutat de Mallorca - S. XVII).

MARGALIDA BERNAT I ROCA  
GUILLEM ROSSELLÓ BORDOY  
JAUME SERRA I BARCELÓ

### Introducció.

El convent de les monges dominiques de Santa Catalina de Sena de Ciutat de Mallorca és un dels desapareguts del sí de la geografia urbana en temps relativament recents. La seva desaparició no es pot atribuir, com en altres casos, a la denostada desarmotització decimonònica, sinó al poder de les forces que regeixen l'especulació de solars per a la construcció i que impera a Ciutat des dels anys 60, moment en el que va esser enderrocat.

Resulta curiós que els tractadistes que han dedicat la seva atenció recentment a aquest edifici s'han preocupat del possible valor històric del conjunt, quan en el passat havia merescut molt poca atenció<sup>1</sup>, tot destacant l'estat de ruïna i la impossibilitat d'una adequada rehabilitació. Aquesta afirmació es troba totalment allunyada de la realitat, ja que si l'edifici es trobava en mal estat, això era causa de la deixadesa i abandonament de la comunitat de monges que, per altra part, difícilment podien sostenir una estructura tan gran. El que sí és cert és que l'estat de conservació de

---

<sup>1</sup> PERELLÓ FERRER; Ma.: A. Esglésies dels S. XVII i XVII a Ciutat de Mallorca. Influències, tendències i tipologies artístiques. Ed. Moll - Palma de Mallorca, 1985, pp. 71-85. GAMBÚS SÁIZ; M./MASSANET GILL: Ma. Itinerarios arquitectónicos de las Islas Baleares. Conselleria de Cultura - Palma de Mallorca, 1987, pp. 68-69.

l'edifici no havia assolit el que eufemísticament els urbanistes anomenen un *cas de ruïna legal*<sup>2</sup>. La literatura generada en el moment de la venda del convent i el seu enderrocament reflecteixen ben clarament el sentir d'un grup minoritari que, de bades, va lluitar per aconseguir el que es mostrava com a inevitable: el salvament d'un dels darrers convents de clausura de Ciutat<sup>3</sup>. Amb tot, aquesta acció popular i altres menys conegudes<sup>4</sup> no va resultar estèril, ja que, si bé no es va poder conservar el convent, sí que es va poder salvar l'església, una de les joies del Barroc a Ciutat. Però també s'ha de dir que, a canvi, es va perdre disortadament gran part del patrimoni moble conventual que es va vendre en subhasta no precisament pública<sup>5</sup>.

## El convent.

Contràriament als franciscans<sup>6</sup>, els dominics no aconseguiren comptar amb cap convent femení a Ciutat fins el S. XVII. Els orígens del de Santa Catalina de Sena sembla que s'han de cercar en una representació teatral protagonitzada pels estudiants de Sant Domingo de Ciutat. L'obra, dedicada a aquesta santa, originà una onada de fervor popular i provocà que se li dedicàs una capella a l'església del convent dels dominics<sup>7</sup>. Sols aquest acte no satisfé la devoció popular. A inicis del S. XVII, a Mallorca estava penetrant un fort corrent d'espiritualitat dominicana amb centre a València, on Sant Lluís Beltran havia estat mestre de novicis. Per les seves mans passaren personatges de la categoria del Venerable Julià Font i Roig, i el futur bisbe de Mallorca, Simó Bauçà<sup>8</sup>.

<sup>2</sup> Segons la legislació, s'entén que hi ha ruïna legal quan les despeses de reparació han de superar el 50% del valor de l'edifici en el moment de la taxació. Veure R.D. 1346/1976, Art. 133, 2b.

<sup>3</sup> RIPOLL; L.: La asombrosa compra-venta de la iglesia y monasterio de Santa Catalina de Sena. Tres artículos en «Destino». Imprenta Mn. Alcover - Palma de Mallorca, 1964, 20 pp. + il·lustracions. VIDAL ISERN; J.: El monasterio y templo de Santa Catalina de Sena (Recopilación de artículos aparecidos en el diario ABC de Madrid. Palma de Mallorca, 1964, 8 pp.

<sup>4</sup> L'acció legal que va permetre la declaració de l'església com a Monumento Histórico Artístico la va iniciar la Comisión Provincial de Monumentos que, per acord plenari, sol·licita la incoació de l'expedient a la Dirección General de Bellas Artes del Ministerio de Educación y Ciencia. Per decret 457/1964 de 20 de febrer (BOE de 3 de març de 1964) es produí la declaració, transcorrent poc més de 6 mesos, cosa que diu molt a favor de l'eficàcia de l'Administració del moment en quan a la tramitació de l'expedient, així com la rapidesa dels corresponents informes de les Reales Academias.

<sup>5</sup> L'accés exposició prèvia en una de les dependències de la fins aleshores clausura i a la pròpia subhasta va ésser vetada per la comunitat conventual a determinades persones, entre elles a Guillem Rosselló-Bordoy, director del Museu de Mallorca.

<sup>6</sup> *El convento y las monjas de Santa Clara [por una religiosa del mismo]*. Col. Panorama Balear, num. 76 - Palma de Mallorca, 1959. SASTRE BARCELÓ; J.C.: *Santa Clara e Palma. vida quotidiana en un monestir medieval*. Institut d'Estudis Baleàrics - Palma de Mallorca, 1993

<sup>7</sup> Sobre la situació d'aquesta capella, veure: RIPOLL; L.: *El convento e iglesia de Santo Domingo*. Col. Panorama Balear, num. 117 - Palma de Mallorca, 1984.

<sup>8</sup> XAMENA; P./RIERA; F.: *Història de l'Església a Mallorca*. Ed. Moll, Col. Els Treballs i les Dies, num. 29 - Palma de Mallorca, 1986, 162-163, 192 i 207.

Serà precisament el Venerable Font i Roig l'impulsor de la fundació femenina, si bé morí sense veure-la iniciada. Es va haver d'esperar el llegat testamentari de Joan Despuig i Elionor de Sales per poder emprendre-la<sup>9</sup>. L'explèndida dotació determinà que a 1657 s'haguessin resolt tots els inconvenients tant per part de la corona com per part de la Santa Seu. El 4 de desembre de 1658 arribaren 4 religioses des de València per obrir el convent. El 8 de juny de l'any següent ja es traslladaren al que seria el seu emplaçament definitiu i, a 1662, dues de les mares fundadores retornaren a València, ja que es va considerar assolida la fundació. El 8 de juny d'aquell any, es va fer formal entrega de l'edifici a la congregació que constava de 8 religioses de cor i quatre d'obediència, a més de les dues fundadores.

L'edifici es situà a una illota que, segons l'Estim General de 1576, caracteritzada per la propietat fragmentada i d'escàs valor cadastral (112,17 L. de promig). Entre 1576 i 1630, havia experimentat una ràpida urbanització i un augment de la fragmentació. Segons el plànol del canonge Antoni Garau, de 1644, hi existia un edifici religiós, al qual segurament fa referència el document fundacional quan parla de la *iglesieta que habia por el propmtè*<sup>10</sup>.

La comunitat s'instal·là en unes edificacions que encara no tenien caràcter conventual. De fet, l'obra no s'inicià fins el 24 de març de 1664, a partir de plànols preexistents d'autor desconegut<sup>11</sup>. Per les successives compres de cases que es detecten en els diferents capbreus de l'època<sup>12</sup>, es dedueix que l'edifici s'anava aixecant a partir de l'addició de construccions ja existents i que, amb lleugers retocs, s'adaptaven a la nova funció. Les obres es començaren per la paret mitjanera de l'església i una cambra situada a la part de la Porta Pintada Nova. Des d'aquí, s'articularen les cel·les i demés dependències essencials que pogueren ésser ocupades a 1668. Malgrat el legat Despuig, el numerari per a la fàbrica va ésser insuficient, de tal manera que les obres es relentitzaren i, fins i tot, s'aturaren<sup>13</sup>. Per poder excavar el pou d'aigua del convent, el bisbe hagué de recórrer a les rendes de Felanitx<sup>14</sup>, i les arqueries del claustre no arribaren a acabar-se mai. La penúria econòmica de la comunitat assolí tal grau que un dels actes profètics atribuïts a Sor Aina Maria del Santíssim Sagrament va ésser precisament el de predir una millora a causa de la professió d'una religiosa

<sup>9</sup>ROS; S. «Fundación del monestir de Sta. Catharina de Sena», B.S.A.L., XIV (1912), 122-125 i 142-144.

<sup>10</sup>ROS, S.: «Fundación del monasterio ...», 143.

<sup>11</sup>Segons l'únic llibre d'obra conservat (A.R.M. - C. 855), que comença a 1662, es dedueix que, en aquells moments, la responsabilitat de l'obra estava en mans del mestre picapedrer Joan Bauçà.

<sup>12</sup>A.R.M. - C. 855.

<sup>13</sup>A.R.M. - C. 855 - ff. 125-127. Pot constatar-se com, a partir de 1681, alguns pagaments es realitzaven en espècie.

<sup>14</sup>A.R.M. - C. 855 - f. 3.



de bona posició econòmica<sup>15</sup>. A 1680, es beneí solemnement l'església i es traslladaren els ornaments. Aquesta part de la fàbrica va ésser l'única en acompletar-se ràpidament, ja que les dificultats econòmiques varen provocar que elements importants de l'edifici no s'arribassin ni a iniciar.

### La comunitat.

El primitiu nucli de les quatre màres fundadores es va veure incrementat amb novícies que procedien, primordialment, de la pagesia benestant. Aquí, i en el plet iniciat pels hereus del fundador, s'han de cercar les causes de la fallida econòmica de la naixent comunitat. Es sap que a 1660 professaren 9 novícies; a 1661, 2; i a 1662, 6. D'aquesta manera, es pot considerar que, en els primers anys de vida del convent, la comunitat no superava la vintena de monges.

Es coneix prou bé la vida interna del convent a aquesta època gràcies a les biografies de la Venerable Sor Aina Maria del Santíssim Sagrament<sup>16</sup>, personatge de cabdal importància pel tema que aquí es tracta. Les més antigues tenen l'especial importància d'haver-se redactat molts pocs anys després de la mort de la venerable. Aquesta era de Valdemossa, d'una família de pagesos acomodats. Hagué de vèncer no poca oposició per professar, en part explicable per la vinculació de la seva família amb una de les banderies (Canamunts i Canavalls) que dividien l'illa en aquells moments. La llarga espera a la que la sotmeteren abans de l'admissió no va ésser més que el pròleg de les vicisituds que encara l'esperaven. Finalment, la professió es produí a 1677, quan ja tenia 28 anys. Del conjunt de la seva vida interessaven especialment els aspectes relacionats amb una religiositat morbosa que s'intentava elevar a nivell d'ideal místic de vida<sup>17</sup>. Entre multitud de exempla, es troben mostres de la quotidianitat tant del pensament com de la vida diària de la comunitat.

Particularment important per entendre l'extraordinari treball del pou Sena 8 és un episodi de la seva vida en què, suposadament, va ésser curada per miracle de llepra<sup>18</sup>. Resulta difícil que la malaltia que patí Sor Aina Maria durant molt d'anys es

<sup>15</sup> Vida de la Venerable M. Sor Ana María del Santísimo Sacramento, religiosa del convento de Sta. Cathalina de Sena de esta Capital de Palma del Reyno de Mallorca. Dividida en dos partes. Sácalo a la luz y la expone a la censura un devoto de la dicha Venerable, cuyo nombre se sepulta en las sombras del olvido. En Mallorca. En la Imprenta de Pedro Antonio Capó, imp. Año de M DCC XXXXI, p. 261: El convent es trobava endeutat per valor de 2.500 L. i el remei el va dur la professió de Sor Maria Rosa de l'Encarnació.

<sup>16</sup> Veure n. 15. A més:

MESQUIDA; G. [Dr.] «Vida de Sor Anna Maria del Santíssim Sagrament escrita pel —, prevera de l'any 1690 al 92», B.S.A.L., IX (1901/1902), 53-57, 68-70, 126-127, 137-139, 153-156, 229-234, 281-284 i 356-361; i (1903/1904), 37-41, 112-116, 152-154 i 171-174.

<sup>17</sup> PONS; F. Místicos, beatas y alumbrados. Edicions Alfons 'el Magnànim'. Institució Valenciana d'Estudis i Investigació - València, 1991.

<sup>18</sup> *Vida de la Venerable ...*, 127-143.

tractàs veritablement de llepra<sup>19</sup>, en vista de les condicions sanitàries de l'època que posaven un especial esment en aquesta simpto-matologia<sup>20</sup>. Una de les raons adduïdes per la comunitat per impedir el seu ingrés va ésser la de què es trobava afectada de vèrtoles. Entre una cosa i altra, la comunitat de monges si que va creure que es trobava realment afectada de tan contagiosa malaltia i, per aquest motiu, va ésser reclosa. Contràriament a altres mals infecciosos, en el S. XVII es considerava que la llepra podia contagiar-se per qualsevol via. Així, pot ésser coherent que la comunitat, creent tenir una lleprosa, es desfés de tot l'aixovar que no es pogués purificar pel foc. Segurament, és en aquest capítol que s'ha de cercar un possible motiu per explicar la troballa de tota una vaixela encara en condicions de servir<sup>21</sup>.

### L'enderrocament.

La destrucció del convent entre 1963 i 1966 va fer possible la primera intervenció arqueològica de caràcter intensiu en el subsol de Ciutat. Intervenció que no comptà amb tot el suport institucional necessari i menys amb una aportació econòmica digna per desenvolupar d'una manera més eficaç la tasca. En aquells moments, l'entusiasme i l'ajuda desinteressada del molts de col·laboradors va fer possible una actuació que avui seria irrealitzable. Aquestes circumstàncies ja han quedat reflectides en anteriors treballs i recordar experiències passades no resulta especialment agradable<sup>22</sup>.

En el moment de la destrucció, hi havia un conjunt d'edificacions integrat per l'església, consagrada a 1680, i dues ales. Malgrat els escrits i peticions diverses, sols s'aconseguí salvar l'església. En vista que era impossible salvar res més, s'arribà a un acord amb l'empresa constructora que havia adquirit el solar per a què desmuntassin alguns dels elements claus. Tal tasca no hagués estat factible sense la tenacitat de l'arquitecte de zona del Patrimonio Artístico, D. Alejandro Ferrant Vázquez, l'actuació del qual gairebé no va ésser valorada degudament per part de tots aquells que s'apuntaren 'in extremis' a la nòmina de salvadors de Santa Catalina de Sena. D'aquesta manera, el claustre, que mai s'arribà a acabar, va ésser desmuntat i les seves peces numerades. Anys més tard, s'incorporà a l'Edifici Ramon Llull del campus

<sup>19</sup> CONTRERAS; A./ROSSELLO; R.: La asistencia pública a los leprosos en Mallorca (S. XIV al XIX). El Tall Editorial - Palma de Mallorca, 1990. CONTRERAS MAS; A.: «La formación de los profesionales sanitarios en Mallorca (XIII-XVIII), B.I.E.B. nº 11 (Desembre 1.983) pp. 35-51.

<sup>20</sup> TEJERINA; J. Ma. R.: Historia de la Medicina en Mallorca (I): Desde sus orígenes hasta el S. XVI. Palma de Mallorca - 1981, 84-85.

<sup>21</sup> Tot i que troballes d'aquest tipus són excepcionals, el cas de Santa Catalina de Sena no és únic a Ciutat. Al subsol del Museu de Mallorca (antic Can Ayamans), i en un context força semblant, aparegué un conjunt de gerretes d'ús individual, bescuitades i sense vernís, que varen ésser llançades de cop possiblement per motius no massa diferents dels de Santa Catalina de Sena.

<sup>22</sup> ROSSELLÓ-BORDOY; G. «Excavaciones arqueológicas en Palma de Mallorca. Sondeos en el casco antiguo», Mayúrqa, num. 21 (1985/1987), 45-77.

de la Universitat de les Illes Balears segons projecte de l'arquitecte D. José Alcover Llompart. Un altre element que es rescatà va esser la portada d'accés a la residència conventual. Rehabilitada a partir del projecte de l'arquitecte D. Fernando González Moreno, es va emprar, a 1991, per l'Ajuntament de Palma com a porta a la Biblioteca Gabriel Llabrés, situada en el monestir de Santa Isabel, de les monges jerònies<sup>23</sup>.

### L'excavació.

Gràcies a la intervenció del Museu de Mallorca i dels seus col·laboradors, tot comptant amb l'ajut de l'anomenat Servicio de Defensa del Patrimonio Histórico-Artístico que, malgrat les limitacions econòmiques a què es veia sotmès, defensava fins i tot més enllà del que podia, es va aconseguir treballar en un bon nombre de pous en el solar de l'enderrocat convent, amb una cronologia que abarcava des del S. X al S. XVII. D'aquests pous es va recuperar un veritable tresor ceràmic que permet un bon i exacte coneixement de l'evolució d'aquest tipus de materials al llarg dels segles indicats.

Els diversos materials, tant els d'època andalusina com els gòtics, poc a poc s'han anat donant a conèixer. Ara bé, resta encara per fer públic un conjunt molt especial, tal vegada el més homogeni de tots els que es trobaren, i que, a causa de la gran quantitat de peces que l'integren, sempre s'ha retardat el seu estudi i publicació. Es tracta de l'aixovà ceràmic aparegut en el pou num. 8 integrat per ceràmica del S. XVII i excavat concretament entre juliol i setembre de 1968. L'excel·lent estat de conservació de tals materials, al marge del seu especial valor, fa pensar que la comunitat, en un determinat moment i impelida per unes determinades circumstàncies que s'han de posar en relació amb capítols ben específics de la vida conventual, es va desprendre de tot el conjunt d'un sol cop.

El pou en concret es tractava d'una cavitat piriforme de naturalesa artificial excavada en la crosta quaternària que constitueix el subsol de Ciutat i on s'acumulà la ceràmica al llarg de la construcció del convent i l'església, juntament amb altres deixalles més prosàiques. L'altura màxima de la cavitat era d'uns 2 m. existint a la part inferior una altra cavitat d'uns 15 cm. de fondària. L'abocament de deixalles es feia per dues boques de diàmetre irregular, inferior als 50 cm. i una longitud que oscil·

---

<sup>23</sup> Tot quan resta al marge d'aquest que es pogueren alçar i re-emplaçar és el gravat inserit per Antoni Furio en una de les seves obres o la sèrie de fotografies realitzades per Jaume Escalas. Veure:

FURIÓ; A.: Panorama Óptico-Histórico-Artístico de las Islas Baleares. Imprenta de Pedro José Guasp - Palma de Mallorca, 1840. Làmina entre les pàgines 86 i 87 que mostra tant l'església com la gran façana del Carrer de Sant Miquel.

ESCALAS REAL; J.: Aquella Ciudad de Palma. Evocación gráfica de la ciudad de últimos del S. XIX y su comparación con la actual, Palma de Mallorca, 1979, 135-139.

lava entre els 75 i els 90 cm. Ambdues boques es veren cegades per l'enrajolat del claustre, circumstància que permet tenir un ante quam ben definit pel fet de conèixer-se la data aproximada del tancat. D'aquesta manera, és relativament fàcil datar el moment de fabricació de les peces ceràmiques que s'hi trobaren, tant més segur pel fet de què entre els materials que reblen les boques del pou s'hi va localitzar un dobler de velló encunyat a Mallorca a nom de Felip V. La cronologia exacta d'aquesta moneda no s'ha pogut determinar<sup>24</sup>, emperò la seva presència just davall l'enrejolat és indicativa de què a principis del S. XVIII el pou encara es trobava en funcionament.

L'estratigrafia mostra que, si en un principi la cavitat va esser excavada per a servir de pou negre, tal funció va esser de curta durada; convertint-se en una simple escombrera d'obra. La lectura estratigràfica és la següent:

- NIVEL I: Material d'enderroc mesclat amb gran quantitat de terra fina, possiblement agranadures, picadís, fragments de guix i troçam de marbre amb retocs molt semblant a l'emprat en la decoració de l'església. Pràcticament la totalitat del material ceràmic va aparèixer en aquest nivell i això és el que fa pensar en que hi va esser tirat poc abans de procedir al tancament definitiu del pou. Potència màxima de l'estrat: 1'10 m.

- NIVELL II: Capa de pedres menudes i restes de materials porgats procedents de la construcció del tapijal que varen esser refusats bé com a sobrant, bé com inútils. En aquest nivell, la presència de ceràmica va esser escasa, probablement filtrada des de l'estrat superior. Potència màxima: 0'20 m.

- NIVELL III: Restes de calç, fragments molt petits de marès compacte molt semblant a la pedra de Santanyí. Potència: 0'10 m.

- NIVELL IV: Materials molt mesclats com fragments de teula, rajoles, morter i terra arenosa molt fina. La ceràmica era escasa i molt rodada ja abans de la seva intrusió en el pou, essent petits fragments atípics d'època medieval, tan andalusí com cristiana. Potència: 0'50 cm.

- NIVELL IVb: Restes orgànics concentrats en la petita cavitat basal sense cap presència de ceràmica. Potència: 0'10 cm.

Quan es va procedir a l'excavació, es va poder constatar que el reblit del pou va ocupar inicialment tot l'espai existent, sedimentant-se paulatinament de tal manera que, quan es compactà, va quedar un espai buit a la part inferior de les boques d'alimentació. Per aquesta causa, es detectaren materials incrustats a les cavitats de les esmentades boques d'alimentació<sup>25</sup>.

<sup>24</sup> ROSSELLÓ-BORDOY: «Excavaciones arqueológicas ...», p. 65. Es fa la precisió de què es tracta d'una anomenada variant b del tipus 7, tot seguint la classificació que va fer A. Campaner. Veure:

<sup>25</sup> CAMPANER y FUERTES; A.: Numismática Balear. Establecimiento Tipográfico de Pedro José Gelabert - Palma de Mallorca, 1879, p. 227. Es pot fer la comparació entre la fotografia publicada per G. Rosselló-Bordoy a la pàgina ja indicada i la làmina IX de l'obra d'A. Campaner.

En conjunt, el material replegat va ésser d'uns 600 kg. de ceràmica fragmentada, els quals, després dels processos de neteja i restauració, va proporcionar un conjunt de més de 300 peces identificables i a partir de les que s'ha desenvolupat el present estudi. Resten per estudiar les ceràmiques comuns pròpies de l'enmagatzamament: gerres, alfàbies, etc. que, malgrat els anys, no s'han pogut analitzar amb detall a causa de les dificultats que presenta la seva restauració prèvia. Sense ella no es pot tenir una idea cabal de l'aixovar complet del convent, que podria donar interessants mostres de l'utilitat ceràmic domèstic de Mallorca pels S. XVII i XVIII.

### Els materials.

El material ceràmic aparegut en el pou 8, tot i formar part d'un aixovar conventual, presenta prou diversificació com per donar una imatge ajustada de centres de fabricació, decoració i funcionalitat. Les prop de 300 peces identificables es poden adscriure a 6 grups fonamentals:

\* GRUP A: Ceràmica comuna pròpia del servei de cuina o destinada a la higiene personal. Va ésser fabricada a la pròpia illa.

\* GRUP B: Ceràmica decorativa, adornada amb aplicacions a la barbotina. Es pot considerar de producció local i un clar antecedent de la ceràmica d'aplicacions de Felanitx que va tenir el seu moment d'esplenor en el S. XIX. Aquest grup va ésser publicat amb anterioritat<sup>26</sup>.

\* GRUP C: Ceràmica comuna de qualitat, pròpia del servei de taula, de procedència pisana. Es correspon les definides com a marmorizzata i maculata. En el moment de la troballa, el seu origen era totalment desconegut, però avui en dia està perfectament determinat.

\* GRUP D: Ceràmica de luxe. Peces vidriades, decorades en blau de procedència lligur: Génova, Savona i d'altres tallers afins<sup>27</sup>. Percentualment, és la més escassa i es pot considerar com a intrusions esporàdiques a l'aixovar domèstic de les monges, tot i que està ben representada en altres jaciments urbans.

<sup>26</sup> ROSSELLÓ-BORDOY; G. Excavaciones arqueológicas en Palma de Mallorca, pp. 65-67. ROSSELLÓ-BORDOY; G.: «La cerámica de aplicaciones de Felanitx y sus precedentes», Actas del I Congreso de Artes y Costumbres Populares - Zaragoza, 1968 (Zaragoza, 1969), pp. 555-561. Tirada aparte en *Trabajos del Museo de Mallorca*, num. 7.

<sup>27</sup> ROSSELLÓ-BORDOY; G.: «Diffusion des ceramiques mediterraneennes aux XVIIe et XVIIIe siecle». Extrait du *Cahiers de Tunisie*, Serie Histoire num. 1, II. Centre d'Etudes et Recherches Economiques et Sociales - Tunis. ROSSELLÓ-BORDOY; G.: «La relación comercial Italia/Mallorca a través de la cerámica medieval», *Atti del XIV Congresso di Storia della Corona d'Aragona* (Sassari-Alghero, 1990), IV, 315-318.

\* GRUP E: Ceràmica d'èpoques anteriors. Són restes fòssils mantenguts dins l'aixovar conventual, molt gastades i amb una funcionalitat difícil de precisar a causa del seu mal estat de conservació. Generalment, són escudelles o altres peces amb llambreig metàl·lic de Manises o Catalunya que gairebé han perdut tota decoració.

\* GRUP F: Ceràmica de taula, vidriada en blanc i decorada a pinzell en tons verdosos, completats a vegades amb elements lineals de manganès. És la sèrie més nombrosa i interessant, ja que, si quan es produí el descobriment l'origen era totalment desconegut, ara es pot assegurar que es tracta d'obra mallorquina i, possiblement, fabricada a Inca<sup>28</sup>.

### **L'aixovar conventual.**

Dels diferents grups que s'han establert, es pot considerar que els que constitueixen l'aixovar conventual eren les ceràmiques englobades en els GRUPS A i F, sense descartar que les ceràmiques d'aplicacions incloses en el GRUP B formassin part de l'aixovar personal de les monges com a elements decoratius o complementaris. La presència de copes altes amb aplicacions plàstiques en relleu rodó que representen figures de devoció popular (una possible Santa Margalida, per exemple) semblen confirmar aquesta hipòtesi.

Entre les ceràmiques comunes, amb vidriat monocrom melat o verd, i també entre les sense vidriar, hi destaquen les pròpies de l'utilitatge de cuina com ara olles, olletes, greixoneres, greixoneretes, setrills, morters i petits llibrells. Totes aquestes peces es troben interiorment vidriades, de tal manera que la cobertura ultrapassa les vores i s'exten a l'exterior, almanco pel coll, amb degotissos pel cos de les peces. Es tracta d'exemplars de tamany reduït i es pot suposar una utilització individual abans que peces de funció col·lectiva. El nombre de monges en el moment innagural va ésser de quatre; poc temps després, va ascendir a dotze. Tot i això, la ceràmica trobada era insuficient per elaborar el menjar d'una col·lectivitat. Cal pensar, per tant, en l'existència d'altre utilitatge, segurament metàl·lic, que no ha arribat fins el present.

Un conjunt important és el format per les peces dedicades a la higiene. Es tracta de moixines o peces cilíndriques d'ala ampla, amb dues anses de tamany molt variats i vidriades interiorment. Altres són els llibrells grans de fang bescuitat que tan podien ésser usats per la neteja personal de les monges, com per fer petites bugades.

Una peça excepcional és un test de fang bescuitat. La dèbil presència d'elements de jardineria és significativa: els cadufos de sínia, ben representats a altres jaciments urbans, sols es troben de manera testimonial. No es sap amb certesa si a l'hort de

<sup>28</sup>El primer autor en apuntar aquesta possibilitat va ésser A. MULET a una breu notícia que passà totalment desapercibuda: «Ceràmica mallorquina», B.S.A.L., XXIII, 290.

Sena hi existí una sínia, encara que hi ha constància documental i arqueològica que s'intentà captar una vena d'aigua (Pou 5)<sup>29</sup>.

La presència de contenidors de líquids com a gerres i gerros amb totes les seves variants i derivats és extraordinàriament nombrosa. Malauradament, l'enorme quantitat de fragments d'aquest tipus de peces, amb grans dificultats de restauració, no permet un estudi exhaustiu. Tan sols es pot adelantar que hi ha presents des dels grans contenidors propis de la cuina i el rebost, als dels del servici i transport de l'aigua.

La ceràmica vidriada es dirigeix cap al servici de taula. La seva varietat formal és molt senzilla: plat, escudella amb orelles i escudella simple sense orelles i de vora esvasada.

Entre els plats, se'n distingeixen tres tamany: un platet molt petit, amb un diàmetre inferior als 12 cm. a la boca; un d'entre 12 i 17 cm. i un plat gran o safa de servici de més de 30 cm. Tots adopten la mateixa morfologia: ala recta, amb lleugera inclinació cap a l'interior i que delimita una cavitat central no molt fonda; base plana bé amb cavitat basal o bé amb un repeu anular. La presència de la cavitat central, especialment en els de tamany mitjà, indueix a pensar si formarien part d'un conjunt compost per un plat i una escudella amb orelles. En aquest cas, el plat més petit podria tenir funcions de tapadora de l'escudella a més de servir per a contenir la ració individual de pa, olives o fruita. Aquest conjunt està ben documentat a diferents pintures del Barroc, on es mostren refectoris conventuals. Els plats grans servien per a la presentació dels aliments, segurament del tipus que el *Llibre del Sant Soví* es qualifica com a *pietances*<sup>30</sup>. No s'ha trobat cap constància d'estrís com culleres ni altres atuells per abocar, podent suceir que, cas d'haver-n'hi, fossin de fusta o que, simplement es fes ús de les mans per consumir els sòlids, bevent-se directament els líquids.

Les escudelles de vora exvasada també es poden diferenciar per tamnays: n'hi ha de grans, entre 25 i 30 cm. de boca; mitjanes, entre els 18 i els 25 cm. i altres de menor tamany encara. El percentatge d'aquesta forma és poc rellevant i la seva funcionalitat es degué reduir al servici d'aliments.

Les escudelles d'orelles es presenten amb una tipologia uniforme: una tassa fonda, cònica, de base plana amb una lleugera cavitat i provistes de dues orelles triangulars i planes, per facilitar l'agafada. Existeixen algunes variacions en el tamany i en la disposició de les anses, però poc significativa. Aquestes escudelles resultarien l'element fonamental per consumir tot tipus d'aliments, tan sòlids com líquids. El diàmetre de boques, fora d'algunes petites excepcions, oscil la entre els 12 i els 19 cm. Des del punt de vista històric, és aquest grup de peces de servici el que presenta un major interès per al coneixement de l'evolució de la ceràmica mallorquina.

<sup>29</sup> ROSSELLÓ-BORDOY, G.: «Excavaciones arqueológicas en Palma de Mallorca», 59-62. En el llibre d'obra del convent (A.R.M. - Convents 855, f. 3) hi ha les notícies documentals d'aquesta captació.

<sup>30</sup> Llibre del Sant Soví (Receptari de cuina) a cura de Rudolf Grewe. Barcelona, 1979.

De manera excepcional, es té una sèrie heterogènia de materials ceràmics que res tenen a veure amb l'aixovar conventual i que, tal volta, degueren arribar a mans de les monges en circumstàncies un tant especials (regals de familiars?, presents de llapolies o fruites acom-panyats d'un contenidor que no es va retornar?, ...) <sup>31</sup>. El cas és que no es poden considerar com a elements quotidians. Són les classificades en el GRUP C: les marmorizatta i maçulata pisanas, i les peces blaves ligurs; i algunes peces de motlo vidriades en blanc: unes petites escudelles, piquetes d'aigua beneida, un gerret còpia d'un prototipus metal·lic d'origen valencià i alguns altres exemplars decorats amb llambreig metàl·lic, molt desgastats per l'ús i que suposen vertaderes relíquies del passat, trobant-se cronològicament desfasats de la resta del conjunt i es degueren conservar per simple inèrcia.

D'aquest conjunt que es podria definir com a d'intrusions, les úniques peces que aporten un cert nombre d'exemplars a tenir en consideració són les ja esmentades marmorizatta i les maçulata pisanas, presents a Mallorca al llarg del S. XVII i que varen tenir una particular incidència en els aixovars domèstics, tal i com es pot rastrejar a partir de la seva presència en la majoria dels jaciments urbans coneguts <sup>32</sup>.

Al marge d'aquests pocs elements decoratius, amb un percentatge irrellevant dins de tot el conjunt, s'ha de reconèixer que l'aixovar domèstic de Santa Catalina de Sena es cenyia al mínim indispensable, quan no a una pobresa extrema. D'aquí que entre les peces de servici de taula, les decorades a pinzell en verd i negre del GRUP F, que suposen un 75% dels materials ceràmics, tinguin un paper tan destacat.

D'aquesta ceràmica decorada a pinzell, se'n té constància documental a Mallorca des de mitjans del S. XVII, que és quan comença a detectar-se <sup>33</sup>. Amb tot, no sembla que gaudís d'un gran èxit, si bé en els llistats de mestres del Col·legi de Gerrers de Ciutat, a 1717, es distingia entre maestro de obra primorosa i maestro de obra basta <sup>34</sup>. A més a més, i malgrat una diferenciació tan específica, hi ha una certa constància en inventaris i altra documentació que permet deduir que la majoria d'aquests gerrers de Ciutat, en realitat, es dedicaven a una producció relacionada amb peces comuns o sense decorar, o a materials de construcció. Pel contrari, hi ha prou indicis com per creure que aquesta ceràmica decorada a pinzell en verd i negre

<sup>31</sup> Vida de la Venerable ....., 98.

<sup>32</sup> ROSSELLO-BORDOY: «La relació comercial Itàlia/Mallorca ...»

<sup>33</sup> Es tracta de les notícies sobre l'establiment de diversos artesans de procedència peninsular que, a partir de 1560, s'instal·laren a l'illa oferint-se a produir i a ensenyar ceràmica del tipus de Toledo, València, Barcelona i Gènova. Vegeu:

FAJARNES; E.: «Fabricació de obres de terra per Diego de Larchon (1560)», B.S.A.L. Tom VI (1895), p. 173.

FAJARNES; E.: «Fabricar obra de terra per Francesch Casaus (1587)», B.S.A.L. Tom VI (1896), p. 223.

FAJARNES; E.: «Fer y enverniçar de tots colors, obra prima per L. Grisso, genoves (1598)», B.S.A.L. Tom VI (1896), p. 223.

<sup>34</sup> A.R.M. - Audiència i Governació (A. i G.) - Gremis - Caixa 11 - Lligall 41.



fos obrada a Inca. De la comparació de l'Estim de 1578<sup>35</sup> i del Cadastre de 1693<sup>36</sup> d'Inca es despren que el nombre de gerrers d'aquesta localitat es va triplicar en aquest període, de tal manera que, fins i tot, la seva creixent importància s'arriba a reflectir en el creixement urbà de la vila, ja que en el decurs del S. XVII la seva expansió es va produir precisament en torn de les noves gerrerries que sorgien a les afores del nucli urbà. La puixança d'aquesta activitat, a més de les arrels medievals que pugui tenir, cal cercar-la també en la introducció de les noves modes que es coneixien tan a través de la importació de peces de centres de producció de fora l'illa com per la pròpia presència d'artesans provinents dels mateixos centres de producció. A començaments del S. XVII, la importància dels gerrers d'Inca era tal que es sollicità la segregació del Col legi de Gerrers de Ciutat, aleshores pràcticament recent aparegut. Amb tot, no va ésser fins a partir de la repoblació d'Inca després de la gran pesta de 1652 que es donà una vertadera enlairada. Les Ordinacions per ara conegudes aporten importants indicis sobre el tipus d'obra fabricada, evidenciant, que una part era molt semblant a la de Ciutat, però que simultàneament se'n feia una altra de peces decorades per a servici de taula. D'aquesta manera, mentre la producció de Ciutat declinava, a Inca, a 1653, s'obraven peces decorades a pinzell<sup>37</sup>. Paralel lament, es produí el fenòmen de què els gerrers d'Inca progressivament acudien a establir-se a Ciutat o, almanco, hi anaven a obrir punts de venda, a la vegada que també es feren amb el control de bona part de les peces d'importació. L'enfonsament dels gerrers de Ciutat va ésser complet i donat que res indica que les gerrerries inquieres es desplaçassin efectivament a Ciutat, en menys de 50 anys la documentació notarial consagrà el terme *obra de Inca*.

Com és suficientment conegut dins l'àmbit dels estudis ceramològics, sempre hi havia hagut sospites sobre la relavància d'Inca com a centre productor de peces d'importància i certa qualitat<sup>38</sup>. La troballa de les ceràmiques de volta del convent de San Francesc d'Inca suposà un primer indicador que, disortadament, s'infravalorà<sup>39</sup>. Per tot això, la suma de les dades documentals breument ressenyades i del gran cabal arqueològic que aportà el pou 8 de Santa Catalina de Sena no fa sinó confirmar les primeres hipòtesis que es formularen en el moment del seu descobriment.

Fins l'aparició dels materials de Santa Catalina de Sena no es tenia cap constància directa de l'existència d'aquest tipus de material. El fet de tractar-se d'unes peces decorades a pinzell necessàriament obliga a pensar en què pot tractar-se d'aquesta

<sup>35</sup> A.R.M. - A.H. 2059 - ff. 159-223v.

<sup>36</sup> A.R.M. - Diputació 1255 - ff. 1653-1768.

<sup>37</sup> A.R.M. - Còdex 46 - f. 9v.

<sup>38</sup> DAVILLIER; J. Ch./CAMPANER y FUERTES; A.: Estudios sobre la cerámica de reflejos metálicos: J. Charles de Davillier y Alvaro Campaner y Fuertes (1861-1876). Trabajos del Museo de Mallorca, num. 47 - Palma de Mallorca, 1.989.

<sup>39</sup> RAMIS; J.: La cerámica popular en Mallorca. Aportación al estudio de la misma en los últimos cinco siglos. Ensayo sobre la cerámica común mallorquina. Estudios Monográficos del Museo Arqueológico de La Porciúncula, num. 4 - Ciutat de Mallorca, 1977, pp. 111-126.

*obra de Inca*, tot tenint present la ja expressada diferenciació entre els gerrers dedicats a obra comuna i els especialitzats en les tècniques de decoració a pinzell. Els documents no aporten descripcions concretes, però la conjunció de referències escrites i l'anàlisi dels materials del pou Sena 8 permeten afirmar que es tracta efectivament d'aquestes peces pel servei de taula decorades en verd i manganés, excepcionalment en blau, i que constitueixen el nucli central de l'aixovar domèstic de Santa Catalina de Sena.

És evident l'absència de l'utilatge de cuina de grans dimensions: peroles, calderes, rostidores, cassoles, ... que es pot considerar si seria metàl·lic donant lloc a un aixovar car i de llarga durada. Emperò s'ha de tenir present que l'economia de la comunitat no va ésser molt pròspera i així es despren d'alguns fets com el claustre inacabat, les obres del qual coincidiren amb la mort del protector Joan Despuig i Verí que aportava els cabals necessaris i que morí en el mateix any que s'iniciaven les obres.

Així, el tamany de les peces que componen la bateria de cuina resalta precisament per ésser de poca grandària, mancant els elements imprescindibles per a la preparació d'un menjar comunitari, encara que la comunitat en qüestió fos de pocs membres en raó de la recent fundació. Recordi's que aquesta es va fer a 1658 a partir de quatre monges procedents del convent homònim de València. A 1662, dues d'elles retornaren al lloc d'origen *por quedar concluida la fundación per haver profesat en el nou Monasterio en ma de las Ms. Fundadoras vuyt religiosas del cor y quatre de Obediencia*<sup>40</sup>. Entre ambdues dates, per altres fonts, es sap que a 1660 havien profesat nou monges, que altres dues ho feren a 1661 i que el mateix 1662 varen ésser sis les profeses<sup>41</sup>. Però les possibles comparacions amb altres convents, ara per ara, no condueixen a cap dada suficientment fiable<sup>42</sup>, fent-se necessària una recerca arxivística que es surt de l'àmbit que aquí es vol abastir.

<sup>40</sup> ROS; S.: «Fundació del Monasteri ...», 122-123 i 142-144.

<sup>41</sup> Aquestes dades s'han obtinguts per mediació del Dr. Joan Rosselló Lliteres, Arxiver Diocesà, que ha facilitat el contacte amb Alfredo Vidal Retich, autor de *Población religiosa femenina en Mallorca. Siglos XVIII y XIX. Memòria de Llicenciatura. Universitat de les Illes Balears - Palma de Mallorca, 1986. Inèdita. Un avenç es pot trobar a:*

VIDAL RETICH; A. «La nobleza en los monasterios femeninos de clausura de Mallorca», *Estudios Baleàrics*, num. 34 (1984), pp. 47-53.

<sup>42</sup> «Nómina de la monjas de Sta. Clara en 1579», B.S.A.L. Tom (1895/1896), 202. En l'any indicat, en el monestir de Sta. Clara, el més antic i possiblement el més ric de l'illa, hi havia 59 monges. Pels seus llinatges, es pot restrejar que procedien de les famílies més influents de Ciutat. Emperò aquesta dada, anterior en un segle al període que correspon a Sta. Catalina de Sena, evidentment no permet fer extrapolacions. El mateix succeeix amb les referències que es tenen pel S. XVIII. En el mateix monestir de Sta. Clara, a 1786, hi havia 52 monges, 5 novícies i tres nines, a més de la gent de servei que eren un donat, una donada i un escolà. En el monestir de Sta. Isabel (més conegut com a St. Jeroni) les monges eren 64 entre profeses, novícies i legues, a les que s'han de sumar dos missatges (un home i una dona), éssent aquesta la comunitat conventual més nombrosa. Veure:

P[ASCUAL]; E. «Datos estadísticos de Palma correspondientes al año 1786», B.S.A.L., VII (1897/1898), . 271.

## Les decoracions.

Els temes decoratius que apareixen es feren a partir de pinzellades ràpides i poc acurades, amb escasa imaginació estètica, però que demostren un domini suficient de la tècnica decorativa que permet constatar una certa especialització en aquests mestres gerrers dedicats a l'obra a pinzell. L'element decoratiu bàsic és un traç corb fet amb un pinzell gruixat, molt carregat de pigment que determina la presència de degotissos molt visibles i l'acumulació de la matèria pictòrica a l'inici i final del traç. Tot partint d'aquest, es va generant una llarga sèrie de motius decoratius geomètric-vegetals fins conformar un temari molt profús de motius simples que acaben per aconseguir una certa complexitat.

Per a una millor comprensió d'aquesta temàtica s'ha establert un repertori de motius simples que són els que donen lloc a la ulterior complicació decorativa, molt variada i sempre sujeta a l'espai suceptible de rebre-la. D'aquí que les peces petites rebessin motius molt simples, combinant-ne dos o tres com a molt per obtenir-ne un de com-post; les peces majors, en canvi, arribaren a tenir una decoració múltiple en la que s'inclogueren traços en manganés que, amb algunes excepcions, es reduïren a circumferències que aïllen el tema central, situat al fons de la peça, o per remarcar els detalls morfològics bé separant la cavitat de l'ala en els plats, bé reseguint interiorment les vores de les escudelles, tant les simples com les d'orelles. L'ús de la decoració que s'ha anomenat múltiple és exclusiu de les peces de gran tamany com són les safes i les escudelles fondes d'ala exvasada. En aquests casos, la presència de manganés s'acentua i en moltes ocasions s'empra per delimitar els perfils dels temes simples combinats pel decorador.

La ceràmica decorada del pou Sena 8 té com a element fonamental el verd de coure. La presència del morat derivat del manganés generalment no es troba en els temes simples, a no ésser en les Creus de Malta que sempre apareixen vorajades d'aquest color. El manganés és, per tant, un element complementari que s'observa en els temes composts i múltiples. Això és el que ha fet que aquesta tècnica, en aquest cas concret, s'hagi definit com a verd i manganés tardà tot derivant-la de la denominació acceptada per definir determinats moments de la ceràmica d'època califal i taifa o de les ceràmiques gòtiques dels S. XIII-XIV fabricades a Paterna, Terol, Catalunya, Sud de França i determinats tallers italians.

En els S. XVII i XVIII només es pot rastrejar l'ús del verd i el manganés a Terol i això sols d'una manera esporàdica. En aquesta època, el cromatisme, tant el polícrom com el blau, és predominant en les produccions peninsulars, mentres que a Mallorca no hi ha constància d'ell i el blau és molt estrany, encara que es poden detectar alguns exemples com les ceràmiques conventuals de Sant Domingo i Santa Magdalena. Excepcionalment, en el pou Sena 8 s'ha identificat un sol fragment en balu i manganés, i dues peces decorades en blau. Aquesta és la prova de què el blau de cobalt també va ésser utilitzat, malgrat que l'evidència arqueològica sigui minsa.

L'anàlisi de la varietat de motius decoratius i la seva indentificació en elements simples ha donat el següent repertori:

\* ASPA: Dos traços rectes perpendiculars un a l'altre que donen lloc a una creu o un forma aspada.

\* ALA: Conjunt de traços corbats generats a partir d'un centre d'origen que es pot situar tant a la dreta com a l'esquerra del tema, en un nombre variable d'ells.

\* ARC: Traç semicircular tancat a la base per una línia ondulada.

\* SEMICERCLE: Traços corbats i concèntrics, disposats de major a menor.

\* SEGMENT DE CERCLE: Similar a l'anterior, tot adoptant un perfil triangular.

\* TRIANGLE o BEC: Conjunt de traços rectes, juxtaposats i disposats de major a menor. Es genera una figura triangular amb el vértex adalt o abaix segons el gust del dibuixant.

\* FLORÓ o ROSETA: Motiu circular en espiral, de formes i tamanyes molt variats.

\* FLOR LOBULADA: A partir d'un punt central que origina un nombre variable de lòbuls com si fossin pètals.

\* FLORÓ RADIAL: Traç corbat com a radis d'una roda tot partint d'un mateix centre.

\* CREU DE MALTA: Tema molt grat als artistes mallorquins. La relació dels Despuig, fundadors del convent, amb l'Orde de Malta és òbvia, en particular en el S. XVII quan Ramon Despuig i Martínez de Marcilla assolí el solí de Gran Mestre de l'Orde. Amb tot, els Despuig mallorquins, en el S. XVIII es troben lligats a l'Orde de Calatrava i la seva creu-símbol no apareix entre els temes decoratius dels materials de Santa Catalina de Sena. La relació de la Creu de Malta i l'art mallorquí s'ha de cercar a través dels Cotoner que en el S. XVII donaren dos Grans Mestres de l'Orde, més que en la relació dels Despuig i la comunitat de Sena.

\* ARBORESCENT: Des d'un eix central del que es desprenen traços angulars com si fossin fulles penninèrvies que recorden les agulles de pi.

D'altra banda, la combinació de motius simples iguals en contraposició pot donar lloc a altres temes molt freqüents com els rombs conformats per dos triangles ajuntats per la base. De la mateixa manera apareix la papallona composta per dos segments de cercle en vertical i que es toquen pel costat major. Altra figura és el cercle fruit de la unió de dos semi-cercles afrontats pels seus diàmetres. De la combinació d'aquests motius deriven temes molt més complexos, plens de barroquisme, tot cercant omplir el màxim d'espai possible i que demanen una anàlisi més permenoritzada que encara no s'ha conclòs. Es pot dir per endavant que és el referit barroquisme el tre més rellevant, tot reflectint el propi de l'època, malgrat que la realització pugui ésser poc acurada i d'escasa imaginació combinatòria, detalls sempre contrapesats per la lleugeresa del traç i la rapidesa en la realització.

## Conclusions.

La meta final d'aquesta investigació vol ésser la publicació del catàleg complet de l'aixovar conventual de Santa Catalina de Sena, alcanço pel que fa a la ceràmica, ja que és l'únic que s'ha pogut recuperar fins el present. Això obligarà a l'ampliació de fonts, fent-se necessari acudir, entre altres, a les Ordinacions conventuals<sup>43</sup>, les consuetes que regien la vida diària de les monges i a les biografies a l'abast<sup>44</sup>. Creuant la informació de les diferents fonts documentals amb les dades del material arqueològic, es podran tenir bons elements de judici sobre el context de la producció, distribució i utilització de la ceràmica a partir de la segona mitat del S. XVII. A més a més, desapareguda la cuina de Santa Catalina de Sena, resta la de la infermeria de Santa Clara, malgrat la sistematització moderna que s'ha li ha aplicat, però que pot servir de punt de partida per a l'estudi no sols del tipus de peces vistes per a Santa Catalina de Sena, sinó també per el d'aquelles que es desconeixen. Per acabar, val la pena replegar l'única descripció que es té de la cuina conventual de les dominiques. El seu autor va ésser l'arxiduc Lluís Salvador que, amb la seva obra, ha servit de guia a nombrosos investigadors. A la descripció de la ciutat de Palma anota al respecte: La cocina es grande y tiene una pilastra en su centro rodeada por una mesa de mármol. En el Rebost se guardan platos antiguos muy interesantes. Las tazas para chocolate están en la cocina y cada monja conoce la suya por una marca en su barniz<sup>45</sup>.

<sup>43</sup> En el relat fundacional hi consten uns Capítols i constitucions que mane observar el noble Sr. Fundador» que es refereixen exclusivament a aspectes organitzatius i espirituals, sense entrar en detalls d'alimentació que puguin orientar sobre l'aixovar ceràmic. Són fonamental per a la consulta: GELI; M.M.: Libro de la vida monástica y eremítica, Mallorca, 1670. CALAFAT y DANÚS; B.: Milicia de Jesucristo y Tercera Orden de Penitencia de Sto. Domingo de Guzmán, Palma, 1.729.

<sup>44</sup> L'elenc podria ésser molt extens. Només com a mostra:

ALCOVER; A. Ma.: Vida abreviada de Sta. Catalina Tomasa, Ciutat de Mallorca, 1930.

APARICIO; T.; Una mujer mallorquina ejemplar: Sor Catalina Maura. Estudio Agustiniano - Valladolid, 1983.

CIFRE; P. T.: Vida prodigiosa y ejemplar de la Venerable Sor María Dionisia Bernarda Gómez, Palma, 1796.

DESPUIG; A.: Vida de la Beata Catalina Tomás, Palma de Mallorca, 1930.

LLABRES MARTORELL; P.: Sor Catalina Tomás, la nostra Santa, Ciutat de Mallorca, 1980.

MENÉNDEZ; V.: Biografía de Sor Catalina Maura. Hechos y episodios principales de su vida, Palma de Mallorca, 1978.

<sup>45</sup> [HABSBURGO-LORENA], L.S.: La Ciudad de Palma. Imprenta Mn. Alcover - Palma de Mallorca, 1954, p. 216. Hi ha una reimpressió de 1981 de l'Ajuntament de Palma/Luis Ripoll, Editor.

# EL CELLER DE LA CASA DE BARTOMEU ALBERTÍ (1462)

MARIA BARCELÓ CRESPI  
Universitat de les Illes Balears

Temps enrera, gran part de les terres mallorquines estaven sembrades de vinya, fins i tot en indrets on avui aquest cultiu és inexistent. Per això en la majoria de les cases de la Part Forana, al menys a la Mallorca baixmedieval, per petites i senzilles que fossin, hi havia un celler la qual cosa resulta un bon indicador de la importància de la vinya i del vi. Hom sap que el paisatge agrari pot experimentar canvis en el transcurs dels anys segons les circumstàncies i els interessos. Avui en les terres que envolten la ciutat d'Inca les vinyes són més aviat escasses però no ho devien ser cinc-cents anys enrera ja que així sembla deduir-se a partir del cas que representa el celler de la casa que el ciutadà Bartomeu Albertí<sup>1</sup>, tenia en aquella, llavors, vila.

El propi Bartomeu Albertí posseïa, a més d'un rafal a Sa Pobla, vàries propietats a Inca entre les quals destacaven, precisament, les vinyes:

1. una possessió anomenada Sant Bartomeu assats prop la sglésia de Sant Bartomeu que comprenia 20 o 22 quarterades de vinya així com 5 trossos o peces de terra i camp contigus a la dita vinya. Aquestes peces rebien els noms de La Costa, La Punta, el camp de P. Martí, La Tanca i Lo Genestar. Tota la dita possessió confrontava amb l'església de Sant Bartomeu i la seva plaça, el camí que puja de la vila a la referida església, el camp dels hereus d'en Bosca, el camí de Selva, la vinya del prevere Miquel Mollet, el camí que va a les Cremades, el camí que va d'Inca a Mancor i el camp de n'Arnau Costa contigu a la dita església de Sant Bartomeu. Tant les vinyes com els camps eren tenguts sota alou del paborde de Tarragona.

---

<sup>1</sup> Bartomeu Albertí era doctor en lleis i vivia en el loch de l'Almudayna de la ciutat de Mallorca.

2. altra possessió coneguda pel nom de lo Puig Borrada plantada d'oliveres, garrovers i ametlers. Els seus confrontants eren el camí que va a les Cremades, possessió de n'Arnau Costa, possessió de Benet tintorer que fou del difunt Joan Puig, vinya d'en Riquer, carreró de pobladors i camí públic que va d'Inca a Mancor.

3. altra possessió i vinya anomenada na Falquesa de tinença entorn 3 quarterades i 3 quartons. Confrontava amb el camí públic per on es va d'Inca al vinyet del Rafal Garcés, carreró de pobladors, vinya d'en Pere Simó i vinya de l'hereu Gual.

4. camp denominat Lo Rasquell d'unes 4 quarterades d'extensió del qual no es detallen els confrontants.

Per altra banda, a tall d'exemple, podem citar que el 1438 Huguet Lops de Ciutat efectuava unes compres de vi a la Part Forana i del conjunt de 10 partides una no especificava d'on procedia, una altra venia de Robines i les vuit restants es feren a Inca<sup>2</sup>.

La vinya, idò, era ben present en aquesta contrada.

L'inventari de la casa de Bartomeu Albertí, redactat el dia 15 de gener de 1462 pel notari Martí Terrers, ofereix una relació detallada, i de vegades minuciosa, de tots els objectes espargits pel conjunt de les peces de l'habitable i resulten força interessants, tant per la varietat com pel número, aquells estris lligats amb l'elaboració, conservació o venda de vi.

Quant al celler en qüestió és precís tant pel que fa al continent (l'habitació) com pel que correspon al contingut (els estris). Entre els objectes més comuns que s'hi localitzaven hi havia tota una àmplia gamma de recipients ben diversos quant a forma i funció el conjunt dels quals rebia el nom de vaixel·la vinària<sup>3</sup>. Es solia indicar el tipus de recipient, la capacitat, de quina fusta estava obrat, etc. destacant, sobretot, les bótes.

Aquestes, en general, rebien diferents denominacions segons la forma, la funció, etc. de tal manera que es relacionen la mitja bóta, la bóta congrenyada, la bóta bladera, la bóta vinera, la bóta de mena ja esmentada a la Crònica de Ramon Muntaner, la bóta desfonada, la bóta aiguadera i altres. Curiosament, en aquest celler, una bóta concreta rebia nom propi ben segur perquè hi hauria algun interès en distingir-la de les demés. Era de tenor de XXXVI somades appellada na Mamay i alhora es trobava buyda.

<sup>2</sup> La relació de les partides era:

- d'en Pere Font d'Inca certa quantitat de vi = 40 lliures.
- de Bartomeu Mateu d'Inca certa quantitat de vi = 40 lliures.
- de Gabriel Coll d'Inca certa quantitat de vi = 6 lliures.
- de Bartomeu Esteve d'Inca 3 bótes de vi prescali = 80 lliures.
- de Guiamó Pont d'Inca 6 bótes de vi prescali = 5 lliures.
- de Jaume Font d'Inca 1 bóta de vi prescali = 5 lliures.
- d'Andreu Saurina d'Inca 3 bótes de vi prescali = 25 lliures.
- de Mateu Joan d'Inca 2 bótes de vi prescali = 20 lliures. A.R.M., Prot. M-162, ff. 87v-88.

<sup>3</sup> Per a més detalls dels cellers mallorquins en aquesta època, vegi's BARCELO CRESPI, Maria: Elements materials de la vida quotidiana a la Mallorca baixmedieval (Part Forana). Palma, 1984. Pp.64-69.

La més usual, sens dubte, era la bóta congrenyada que disposava de gran capacitat i que com a principals característiques tenia que els cercols de subjecció de les dogues eren uns robusts congrenys de fusta, quasi sempre quatre. Una altra característica era que en un dels seus fons o base es situava una obertura per on entrava dins la bóta l'home encarregat de netejar-la; aquest ventalló era conegut pel nom de cadireta per la qual cosa la bóta també es denominava bóta amb cadireta. La fusta emprada per a la seva construcció variava entre el castanyer, el roure, el melis i l'ullastre però amb preferència per l'olivera. La cabuda solia expressar-se en somades equivalent una somada a 99'48 litres com a unitat de mesura per a l'oli i a 122'10 quilògrams com a unitat comercial de pes, segons López Bonet<sup>4</sup>. Una altra manera d'indicar la capacitat d'aquest tipus de receptacle era en quartans.

En el celler que ens ocupa, a l'hora de redactar l'inventari, hi havia aquestes bótes:

- 2 bótes de fusta d'olivera, una de vint-i-cinc i l'altra de divuit somades.
- 2 bótes de mena
- 3 bótes d'olivera amb quatre congrenys d'entre tretze i quinze somades cadascuna.
- 4 bótes d'olivera ab quatre congrenys e llurs cadires cascuna .
- 6 bótes d'olivera amb quatre congrenys, oscil.lant entre quinze i vint-i-cinc somades de cabuda.
- altres 6 bótes una de les quals abastava la capacitat de trenta sis somades.
- 3 bótes d'olivera, de vuit, quinze i vint somades.

El número de bótes i altres recipients trobats en un celler òbviament oscil.lava segons les necessitats derivades de la importància de les vinyes de la propietat. També, en alguns casos, podien llogar-se per a que algú hi guardàs el seu vi en el cas de no disposar de recipients aptes. Podem retreure alguns exemples, de cellers de diferents possessions espargides per la geografia mallorquina a efectes de comparació:

A la possessió de Sa Torre (1503), a Lluçmajor, que era propietat del cavaller Barenguer de Santacília, hi havia un celler amb un cup congrenyat i el seu follador mentre que en el denominat celleret s'hi congregaven molts objectes entre els quals aquells propis de la vaixella vinària com: tres bótes congrenyades amb cadiretes de 6, 8 i 12 somades; un carratell de tenir vi blanc; dues alfàbies; dues gerres; un quartí; un ambut de fusta per trascolar; una mitja bóta de mena de 60 quartans en la que n'hi havia uns 25 de vinagre; dues mitges bótes vinagreres; un altre carratell i tres congrenys de bóta<sup>5</sup>.

A Manacor, la possessió d'Albocàsser (1508) de Pere Tomàs Andreu guardava en el seu celler molts d'estris entre els que cal destacar un cup de 60 somades amb

<sup>4</sup> LOPEZ BONET, Josep F.: «Metrologia de Mallorca». Estudis Baleàrics 28. Palma, 1988. Pp. 59-72.

<sup>5</sup> A.R.M., Prot. M-612, ff. 90-97.



el corresponent canyís on hi havia xeixa; un cup petit, dolent i buit; quatre bótes congrenyades en dues de les quals s'estotjava ordi i forment; quatre carretells buits i dolents; un cubell amb unes 3 quartères de forment; una bóta de mena buida i una altra sense fons i dues portadores una de les quals era bona i l'altra esgavellada. Es a dir, els recipients per al vi emprats per als cereals o simplement buits<sup>6</sup> .

Domingo d'Olesa, ciutadà, era el propietari de la possessió de Talapi situada a Sa Pobla. A l'inventari que se'n feu el dia 8 de juny de 1518 consta que en el celler es trobaven: una mitja bóta de mena en què hi havia 6 quartans de vi agre; un embut de trascolar; una bóta de mena amb uns 10 quartans de vi agre; una alfàbia o pimentera per tenir vi blanc; dues bótes de mena, una buida i l'altra mitja de vi agre; un cubet congrenyat que abans era bóta amb quatre congrenys; un cup gran de quatre congrenys amb el seu follador; dos cubets petits; una caldera gran de fer vi blanc vella; tres bótes congrenyades velles i dolentes; tres carretells de tenir vi blanc buits; un cortí vell i dolent; tres portadores velles i una bóta de mena buida a més de dolenta. Avui, Sa Pobla, és un dels pobles on la vinya pràcticament ha desaparegut del seu paisatge agrari. Ara bé, aquest celler demostra que no sempre ha estat així<sup>7</sup> .

En el celler, situat davall la torre, de la possessió de Defla (Sineu) de Mateu Rossinyol, el 1522 hi havia un cup de quatre congrenys amb el seu canyís; una bóta de quatre congrenys per tenir blat; dues bótes de mena, dos carratells, nou alfàbies envernissades, tres cubells i un carratell per tenir una sporta plena de sal de porch a més d'altres objectes<sup>8</sup> .

Si comparem el celler que tractam amb el del Rafal Garcés<sup>9</sup> , també d'Inca, veim com en aquest darrer s'hi guardaven: dues bótes congrenyades de fusta d'olivera de 8 somades cadascuna buides; una 'bóta de mena per tenir aiguades buida; dos carretells de mitja somada, un ple de vi blanc cruu i l'altre amb uns 2 quaters de vi blanc cuit; dos quartins nous de tenor de 10 quaters cadascun; set portadores; dos carratells desfonats; dos cubells grans que contenien garroves; una bóta de mena de 3 somades plena de vi vermell most i tres bótes grans congrenyades, de 18, 20 i 24 somades plenes de vi most vermell.

Entre els altres contenidors, a més de les bótes, destacaven:

El cup o recipient fet també de dogues de fusta encerclades per congrenys que es destinava a pitjar-hi el raïm i fer-hi el vi. Sovint acompanyaven al cup altres estris complementaris com un follador, un torn amb el seu rest, canyís, corriola, amb el seu rest, llibant i grifó. En el celler de n'Albertí n'hi havia quatre, tots de fusta de roure i de distinta capacitat. Eren aquests:

<sup>6</sup> A.R.M., Prot. LL-25, ff. 79-83.

<sup>7</sup> A.R.M., Prot. T-498, ff. 131-136v.

<sup>8</sup> A.R.M., Prot. E-18, ff. 168-171.

<sup>9</sup> El rafal Garcés era propietat de Francesc Berard, doctor en lleis, de Ciutat. L'inventari que hem consultat és del dia 22 de març de 1504. A.R.M., Prot. T-858, ff. 173-175v.

*- hun cup gran de fusta de olivera e de roure e melis ab sis congenrys ab son canyís e torn ab hun rest de spart per puiar la venema lo qual cup cola doscentes somades o aquen entorn.*

*- hun altre cup après del demunt dit de tenor de LXXX somades poch més o menys ab quatre congenrys de fusta de roura lo qual no serveix per tenir los fons dolents e dos o tres dogues trancades.*

*- hun altre cup de fusta de roure ab quatre congenrys ab son canyís e torn ab hun rest de spart lo qual cola setanta somades o aquen entorn.*

*- hun altre cup de la dita fusta de roure ab quatre congenrys ab son canyís e torn ab rest de spart de tenor de sinquanta somades o aquen entorn.*

El primer dels esmentats cups crida l'atenció per disposar de sis congenrys quan habitualment són tres o quatre a més de estar fet a partir de tres fustes diferents com són l'olivera, el roure i el melis que és una fusta de pi molt resinosa així com per la seva capacitat.

El carretell era un altre recipient generalment de fusta d'olivera, de cabuda variable i servia sobretot per tenir vinagre, vi i de manera més concreta vi blanc, ja sigui cru, ja sigui cuit, i per això sovint era conegut com a vinagrer però molt més com a vinblanquer. Altres estris relacionats amb l'elaboració o venda del vi i que es localitzaven en el dit celler eren un banc de trascolar, un canyís petit per trascolar o follar verema i dos ambuts de trascolar.

Què contenien els diferents receptacles en el moment en què es redactà l'inventari?. No tots ells estaven plens sinó que podien guardar major o menor quantitat de líquid o simplement trobar-se buits. En el cas que estudiem hi havia vi, aiguades, vi vermell most, moscat o vi blanc. Les aiguades eren una espècie de vinassa, vi de baixa qualitat i no és d'estranyar que es servis als criats, treballadors, etc. En una de les bótes esmentades hi havia entorn VII o VIII somades de ayguades per a la companya i en una altra 15 somades més. Pel que fa al vi blanc sols obra una referència i és que dins una bóta de mena s'hi trobava entorn hun palm de vi blanch passat per foch sotil fet de venema agra. Els cups estaven buits ja que s'empraven més per a l'elaboració que no per a la conservació del vi.

Sobre l'estat de manteniment cal dir que els recipients no sempre presentaven les condicions més adients i per tal motiu de vegades no es podien emprar o en tot cas es destinaven a altres funcions que no era la de contenir líquids, o sigui per guardar cereals o altres productes. D'això deriva el nom de bóta bladera. Així d'un dels cups es deia lo qual no serveix per tenir los fons dolents e dos o tres dogues trancades i d'una bóta de 25 somades s'indicava que només era mitja d'aiguades com no tenga ne sia stanya de aquí amunt.

Observam que a més del vi de casa les bótes d'aquest important celler podien acollir el vi d'altri. Macià Pirís, el barber mestre Joan Romanyà, el barber Gabriel Perelló, Gabriel Estaràs i Gabriel Saguer en tenien de llogades pel present any. En

altres hi havia vi venut pel propi Bartomeu Albertí i encara no traspasat, a Joan Estrany i al ciutadà Joan Gual el qual l'havia comprat i pagat abans que el dit Albertí morís.

En aquest celler no s'hi troben objectes diversos allunyats de les tasques pròpies de l'elaboració, venda o conservació del vi, cosa molt freqüent en la majoria de cellers. Efectivament l'habitació del celler a més d'estotjar l'instrumental específic en relació al vi, a la vegada servia a manera de traster per arraconar-hi eines del treball agrícola, mobles vells; etc. En altres casos el celler era útil per estotjar grans i altres aliments. En una habitació que es denominava celleret situat després de l'estable, i no en el celler, era on precisament Bartomeu Albertí tenia alguns recipients per a guardar cereals i altres aliments: cinc bótes grosses una amb congrenys i una altra amb cércols per tenir-hi blat.

Aquesta casa d'Inca comptava també amb altres dependències on hi havia estris que contenien vi o en relació al vi. Així en la cambra devall s'hi trobaven:

- *quatre alfàbies de terra envernissades per a tenir vi les dues poques de tenor cascuna de entorn quatre quaters plenes de vi blanch cru e l'altra de tenor de entorn XII quaters plena de vi blanch cru e l'altra de tenor de entorn X quaters mitia de vi blanch cuyt.*
- *altra alfàbia gran de terra envernissada de tenor de entorn XVI quaters plena de vi agre blanch.*
- *dos carratells de tenor cascú de entorn XVIII o XX quaters ple lo hu de vinagre blanch l'altre buyt.*
- *una bóta de mena en la qual ha entorn quatre somades de vi blanch cru.*
- *dotze portadores per a venemar entre bones e cominals.*
- *una gerra de terra blancha hon ha entorn dos quaters de arrop.*

I en la sala s'inventariaren dos ferros per arrentar bótes.

A manera de conclusió, s'ha de convenir que el celler de Bartomeu Albertí era de certa importància. Emperò ens queda el dubte de si només emmagatzemava el seu propi vi i el dels qui li llogaven els recipients o també era un local de venda d'aquest producte. La documentació no aporta les dades per tal d'arribar a l'aclariment idòni.

## Apèndix documental

1462, gener, 15 Inventari de la casa que Bartomeu Albertí, doctor en lleis, tenia a Inca. A.R.M., Prot. T-854, ff. 10v-15v.

Incha Més avant continuant lo dit inventari atrobí lo dit honorable mon pare tenir e possehir de mentre vivia en la vila de Incha hun alberch tengut sots alou e dreta senyoria del honorable mossèn Ramon Vivot cavaller a cens de XXX sous cascun any pagadors en cert terme confrontat de una part ab la via pública e d'altra part ab hun carreró e cases d'en Anthoni Seguer e d'altra part ab huns corrals del discret mossèn Miquel Mollet prevere e ab lo alberch de la dona Segura e de la part altra ab lo alberch d'en Barthomeu Empúries e d'altra part ab lo alberch d'en Jacme tartre e ab lo alberch de la dona muller qui fou darrerament d'en \* arquer quondam. Dins lo qual alberch atrobí ço qui.s sagueix:

Primo en la entrda del celleret après la stabla dues bótes grosses una ab congrenys altra ab cércols ab hun fons cascuna per a tenir blat de tenor de vint quarteres cascuna buydes.

Item dins lo dit celleret tres bótes de la dita sort e tenor per tenir blat buydes.

Item quatre alfàbies grans de tenor de entorn quatre quarteres totes blanques dins e de fora les tres buydes e la una plena de forment roig.

Item una altra alfàbia poqueta tota blanca en la qual ha una quartera de farina. Item unes sconelles de garbeiar ab llur forniment.

Item hun cubell gros ab congrenys de tenor de XV o setze quarteres. Item una mitia quartera per a mesurar blat ab tots sos ferros.

Item una pala de fust per a traspalar.

Cambra devall

En la cambra devall atrobí

Primo hun llit encaixat pla e sens pintures ab son bancal e banquetta ple de palla ab tela de cànem entorn ab son traverser ple de ploma ab listes blaves.

Item hun coxí ple de palla cubert de tela blanca ab una tela de cànem vermella entorn.

Item hun cofre pintat vell e trancat buyt. Item hun cubell de mitia bóta de mena hon ha entorn hun quintar de figues blanques.

Item quatre alfàbies de terra envernissades per a tenir vi les dues poques de tenor cascuna de entorn quatre quarters plenes de vi blanch cru e l'altra de tenor de entorn XII quartèrs plena de vi blanch cru e l'altra de tenor de entorn X quarters mitia de vi blanch cuyt. Item altra alfàbia gran de terra envernissada de tenor de entorn XVI quarters plena de vi agre blanch.

Item dos carratells de tenor cascú de entorn XVIII o XX quarters ple lo hu de vinagre blanch l'altre buyt.

Item una bóta de mena en la qual ha entorn quatre somades de vi blanch cru lo fust de la qual és de mossèn Ramon.

Item dotze portadores per a venemar entre bones e cominals. Item una gerra de terra blanca hon ha entorn dos quarters de arrop.

La despensa

En la despensa atrobí ço qui.s segueix:

Primo una pañera de fust gran de pastar ab sos petges e cuberta.

Item hun librell plantat de terra envernissat.

Item tres posts de portar pa al forn bé dolentes.

Item tres sadassos en què n'ha hu de serres.

Item una caixa sens cuberta per tenir sagó.

Item en la casa après la dita despensa vers la cuyna atrobí entorn XV o XX quintars de garroves.

La cuyna devall

En la cuyna devall atrobí:

Primo una taula plantada ab dos fusts hon mengen la companya ab hun banch aximateix plantat e ficat en terra.

Item una olla de aram per cuynar als catius.

Item una paella ben dolenta ab sa giradora.

Item hun romarol de aram poquet. Item una caldera poqueta.

Item huns ferros de foch trancats ab dos peus.

Item quatre lumeners en què n'ha hun gran e hun poquet ab dues cruyllas los altres dos ab una cruylla tansolament.

Casa dels catius

Item en la casa dels catius contígua a la dita cuyna atrobí les literes dels catius sens roba alguna.

Cambra devant la scala

En la cambra devall devant la scala atrobí:

Primo hun llit encaixat ab hun artibanch buyt de una caixa devant sens palla e màrrega ab son canyís de canyes e hun traverser de ploma vell e squinsat. Item una alfàbia blanca per tenir oli buyda.

Item una rella de laurar.

Item una cadena per als catius grossa de largària de entorn una brassa e mitia ab son collar.

Item una barcella per a mesurar bona.

Item sinch axades tres ab broca e dues ab scarpell ab llurs mànechs de fust.

Item quatre cèvechs ab llurs mànechs. Item una destral ab son mànech.

Lo celler

En lo celler atrobí la vexella vinària e vi qui.s segueix:

Primo entrant per la porta de la carrera del dit celler atrobí en la primera arcada ço és a mà dreita devant lo dit portal hun cup gran de fusta de olivera e de roure e melis ab sis congrenys ab son canyís e torn ab hun rest de spart per puier la venema lo qual cup cola doscentes somades o aquen entorn.

Item hun altre cup après del demunt dit de tenor de LXXX somades poch més o menys ab quatre congreny de fusta de roure lo qual no serveix per tenir los fons dolents e os o tres dogues trancades.

Item après hun altre cup de fusta de roure ab quatre congreny ab son canyís e torn ab hun rest de spart lo qual cola setanta somades o aquen entorn.

Item hun altre cup de la dita fusta de roure ab quatre congreny ab son canyís e torn ab rest de spart de tenor de sinquanta somades o aquen entorn.

Item darrera los prop dits dos cups a la reconada dues bótes de fusta de olivera de tenor la una de entorn XXV somades mitia de ayguades com no tenga ne sia stanya de qui amunt e l'altra de tenor de XVIII somades plena de vi d'en Macià Piris al qual és stada logada per aquest any.

Item una bóta de mena buyda al costat del derrer cup prop lo arch. Item en la arcada mitgera a part dreta partint dels dits cups anant vers lo portal qui és devant la scala del dit alberch atrobí tres bótes totes de olivera ab quatre congreny la una buyda e l'altra plena de vi de mestre Joan Romanyà, barber, lo qual la té logada per aquest any e en l'altra ha entorn VII o VIII somades de ayguades per a la companya de tenor cascuna de XIII en XV somades poch més o menys.

Item en l'altra e darrera archada contígua al dit portal devant la scala atrobí quatre bótes de la dita fusta de olivera ab quatre congreny e llurs cadires cascuna dues buydes de tenor de entorn XV o XVI somades cascuna e les dues plenes de vi vermell most de casa la una de tenor de XXV somades o aquen entorn a l'altra de XXIII semes dos palms cascuna.

Item en la mateixa archada tornant-se'n del dit portalet vers los cups atrobí sis bótes de la mateixa fusta ab quatre congreny cascuna les tres de les quals prop la paret són la primera plena de vi venut per lo dit mon pare an Joan Strany qui sta an mossèn Ramon de XXIII somades o aquen entorn a l'altra après de tenor de entorn XXIII somades plena de vi vermell de casa e l'altra del racó de tenor de XV o XVI somades plena de vi vermell d'en Gabriel Paralló barber qui la té logada o prestada per aquest any de les altres tres ni ha una hon ha VII o VIII somades de vi vermell del honorable en Joan Gual ciudadà qui aquell havia comprat e pagat abans que. l dit mon pare morís de tenor de XXIII o XXV somades. L'altra és buyda de tenor de XXII somades o XXIII e l'altra plena de vi vermell most de tenor de entorn XXII somades del qual vi se ha fer compliment al dit Joan Strany a XXVI somades que mon pare li havia venudes compresa la dessus dita bóta de tenor de XXIII somades o aquen entorn com aquell li hagués pagades XXVI lliures per dita de taula.

Item en la arcada del mig a la dita part dreta tornant-se'n del dit portalet vers los cups atrobí altres sis bótes la una de les quals era plena de vi vermell d'en Gabriel Staràs de tenor de XXIII somades o aquen entorn qui la té logada per aquest any l'altra plena de vi de casa de trialles ia spunt de tenor de entorn XXV somades sema tres palms. L'altra de tenor de XXXVI somades appellada na Mamay buyda. Les altres tres totes buydes de tenor de entorn XVII o XVIII somades cascuna poch més o menys.

Item davant los dos primers cups tres bótes de la dita fusta una de tenor de XX somades plena de vi d'en Gabriel Sagner qui la té logada per aquest any e l'altra de tenor de entorn XV somades plena de ayguades e l'altra de tenor de VIII somades o aquen entorn en què ha circa una somada de moscat.

Item derrera la bóta maior de les prop dites tres bótes una bóta de mena hon ha entorn hun palm de vi blanch passat per foch sotil fet de venema agra lo fust de la qual és de mossèn Ramon.

Item hun banch de trascolar ab sos petges. Item dos ambuts de trascolar. Item hun canyís petit per a trànscolar o follar venema e alguns trossos de fust. Item hun banquet de fust ab sos petges.

Lo rebost Item en lo rebost del replà de la scala atrobí: Primo tres alfàbies de terra blanques en qué n'ha una mitia de oli entorn XVIII quartans procehit del loguer de la caldera de mossèn Moix en l'altra ha VII o VIII quartans de oli e l'altra per tenir farina buyda. Item dos librells de terra blanchs poquets. Item una olla de terra. Item dues gerres de terra hon ha unes poques de olives. Item hun tallador de fust gran. Item hun lavacap de ferro. Item hun peu de debanadores. Item hun calastó de ferro. Item dues fals de sagar. Item una trayga. Item una serra o fulla de serra sens guarniment. Item tres culleres de fust.

La cuyna dalt En la cuyna dalt atrobí: Primo hun artibanch dolent de dues caixes. Item hun ast de ferro. Item unes graselles de ferro trancades. Item una cubertora de olla de ferro. Item una casseta de aram. Item huns ferros de foch petits. Item una ralla. Item dues stormies de palma sotils. Item quatre scudelles de terra. Item hun manador d'ast de ferro. Item una caldera poqueta.

La cambra En la cambra de l'entrant en lo menjador hon lo dit mon pare morí atrobí: Primo hun llit encaixat ab son bancal e banqueta pla e sens pintures ab palla dins ab tela de cànem blanch entorn ab hun matalaf de cànem blanch ben sotil e hun transverser de ploma vell e dolent. Item hun cortinatge vermell ab quatre pessas ab sos tovallons ab flocadura blancha e verda. Item dos cofrets pintats lo hu buyt e sens pany l'altre ab pany e clau dins lo qual havia una clotxa de mossènyer pare de drap negre vella. Item hun gipó de drap negre cominal e unes calses negres e unes sabates. Item dos sayos de drap negre lo hu folrat de drap negre ia vell e l'altre sens folrar cominal. Item hun barret de drap negre de agulla e dues capellines de lli. Item hun breviari de paper ab una cuberta de post sola. Item hun fogó de ferro ab carreretes. Item huns ferros de cuynar devall lo llit.

Item hun librell blanch.

Item una sanalla de palma.

Lo menjador

En lo menjador atrobí:

Primo dues taules de menjar ab llurs petges.

Item dos banchs ab llurs petges.

Item una cadira.

Item hun artibanch de una caixa dins lo qual ha unes tovalles blanques de tinell e una tovalloia dolenta per axugar mans.

Item hun lansol en què jau na Maria dolent. Item hun drap de paret o cobribanch entorn la taula squinsat e ben dolent verd ab brots e flors.

Item hun ymatge de nostra dona e altres sancts penjat a la paret.

Item una làntia ab sa cadena de lautó e forniment.

La recasa

En la recasa atrobí:

Primo hun artibanch de dues caixes en què n'ha una sens cuberta sotil e buyt.

Item hun altre artibanch de una caixa sens cuberta buyt e dolent.

Item dos paners de verduchs petits per levar pa de taula.

Item una caseta per a tenir polls.

Item dos canalobres de ferro antichs e vells.

Item hun spiador de fust per spiar stam.

En la sala

En la sala atrobí:

Primo entrant a mà squerra hun llit encaixat ab son bancal e banquetta ab tela de cànem entorn plena de palla ab hun matalaf de cànem vermell ben sotil en la caixa del qual bancal havia ço qui.s segueix:

Primo una bassineta de lautó ab hun anell.

Item hun tallador de fust. Item hun axugamà.

Item dos ferros per arrentar bôtes.

Item tres barrines de ferro.

Item en lo peu del llit una caixa hon ha scriptures de pocha valor.

Item hun banch detràs lo llit.

Item hun cofre pintat ab pintures daurades buyt e sens tancadura.

Item hun altre cofre sens tancadura ab pintures grogues dins lo qual ha dos coxins de palla en què n'ha un vestit de una cuberta de lli ab randa entorn.

Item unes tovalles de taula larga blanques ja velles.

Item hun pavalló blanch de onze vessos o teles ia oldà e apadassat.

Item una caixa blancha ab son pany e clau dins la qual atrobí:

Primo quatre lensols dos de bri e dos de bri e stopa.

Item quatre tovalloles de bri. Item XVIII torcaboques entre prims e grossers.

Item dues tovalloles pizanesques una blanca altra listada.

Item una vànova obra de roses e fulles de llor.

Item en l'altra cap dela sala atrobí hun altre llit encaixat ab son bancal e banquetta ab palla e tela de cànem blau entorn vella e oldana ab son traverser de ploma e matalaf de cànem vermell e la sotana de cànem blanch demunt lo qual lit havia dos lensols de quatre teles de bri e stopa cascú lo hu bo l'altre oldà.

Item una vànova de obra de milleresos prima e oldana.

Item entorn lo llit hun còrtinatge de sinch pessas de cànem vermell ab sos tovallons ab flocadura blancha e verda. En la caixa del qual bancal devant lo lit atrobí:



Primo quatre plats e quatre scudelles de stany.

Item tres pots de terra blanchs buyts en lo hu dels quals ha hun poch de sal.

Item dues librelletes una scudella e dos plats tot de terra.

Item una capsa poqueta buyda.

Item hun canelobre de lautó ab punta.

Item dos coffrens pintats vells lo hu buyt en l'altre ha una vànova de obra de milleresos cominal e hun lansol de bri e stopa de quatre teles squinsat.

Item unes tovalles blanques oldanes.

Item al peu del dit lilit dos cofrens ferrats hu grandet e l'altre petit buyts.

Item hun fogó de ferro ab carreretes petit.

Item dos morters de pedra.

Item unes debanadores ab son peu de ferro.

Item hun mortar de coure sens mà. Item una librella verda. Item tres stormies de palma e hun siti de bova vell.

Item en lo armari una ampolla hun brocal hun pot hun saler e hun got tot de vidre<sup>10</sup>.

\* en blanc

---

<sup>10</sup> L'inventari segueix amb altres béns d'aquesta heretat però ací sols ens ha interessat transcriure la part corresponent a la casa d'Inca.

# ELS GERRERS D'INCA AL SEGLE XVII. LA RENOVACIÓ D'UNA ARTESANIA.

MARGALIDA BERNAT I ROCA.  
JAUME SERRA I BARCELÓ.

A son plaer, fa com l'oller,  
qui d'una massa ne fa terrassa,  
olla, scudella, plat, cantarella,  
morter, llibrell, gentil vaixell,  
lleig, com se vol. [...].  
(Jaume Roig, Espill o Llibre de les dones).

## Introducció.

Dins el món ceramològic italià, des del S. XV, es va fer habitual el terme «**maiolica**» aplicat a una ceràmica vidriada provinent de Mallorca<sup>1</sup>. Els estudis de M. González Martí demostraren que aquest terme era una corrupció de «**malica**»<sup>2</sup> i que de cap manera es podia suposar com a ceràmica mallorquina, sinó que s'havia duit a

---

<sup>1</sup> Sobre l'origen del terme «**maiolica**» és encara valuosa l'aportació de: LLUBIÀ MUNNE; L. Ma./BATLLORI MUNNE; A. Terminologia tipològica de la ceràmica espanyola y etimología de la palabra mayolica. Barcelona, 1955. Exemplar mecanoscrit a la Biblioteca del Museu de Mallorca.

<sup>2</sup> Un aspecte que crida l'atenció dels inventaris mallorquins és la llarga pervivència del terme «**malica**». Com se sap, aquesta denominació corresponia a un tipus de ceràmica, especialment de llambreig metàl·lic, que s'exportava a través del port de Màlaga. Va tenir el seu moment àlgid en el S. XV i es colapsà amb la guerra de Granada. A Mallorca, es troba documentat encara a 1582. A l'inventari fet aquest any de Son Ramon de Lloseta (CAPÓ VILLALONGA; J. Història de Lloseta/I - Mallorca, 1985, pp. 391-394), s'hi detecten dos plats grans de malica.

Itàlia en naus mallorquines<sup>3</sup>. Al S. XIX, G. Davillier, tot inspirant-se en una peça del Museu de Cluny, va apuntar la teoria que la «**maiolica**» tenia l'origen a Inca. L'única prova que adduïa aleshores era que, en una safra, identificava l'escut de la Universitat d'aquella vila. D'altra banda, A. Campaner, que a la dècada de 1880 tenia una de les millors col·leccions de ceràmica de Mallorca, li va respondre que, malgrat la il·lusió que podia fer-li, a un mallorquí, aquest origen, ell no havia trobat mai cap peça de «**maiolica**» que es pogués suposar de factura illenca i que tota la ceràmica vidriada de luxe i, especialment la de llambreg metàl·lic, era valenciana o catalana<sup>4</sup>. La polèmica entre G. Davillier i A. Campaner va semblar que deixava tancat el tema a favor del segon. Recents aportacions de naturalesa documental demostren que, durant els S. XIV i XV, Mallorca va disposar d'infraestructura i de recursos adients per a la manufactura de ceràmica de luxe, i que si no se'n va fer va ésser més per interessos econòmics que no per altres motius<sup>5</sup>. El panorama documental dels S. XVI i XVII, en principi, mostra un buit de producció. Emperò s'han de tenir presents una sèrie de troballes arqueològiques encara no suficientment valorades i que han provocat una modificació de plantejaments.

La primera va ésser l'excavació dels pous del solar del convent de Santa Catalina de Sena (Ciutat de Mallorca), realitzada entre 1963 i 1966. En el signat com a Sena 8, va aparèixer un conjunt ceràmic heterogeni, però amb un grup prou nombrós de peces d'aixovar conventual en verd i manganès datable cap a finals del S. XVII<sup>6</sup>. La sorpresa inicialment provocada partia del supòsit que feia doscents anys que s'havia deixat de fabricar aquest tipus de ceràmica<sup>7</sup> i que, ateses les característiques de les peces trobades, calia atribuir-les a una producció mallorquina<sup>8</sup>. Tal conjunt ha restat inventariat de forma provisional fins fa pocs anys. D'altra banda, sols es coneixia una

<sup>3</sup> GONZALEZ MARTI; M. Cerámica del levante español. Siglos medievales. Ed. Labor - Barcelona/Madrid/Buenos Aires/Rio de Janeiro, 1944.

<sup>4</sup> DAVILLIER; J. Ch./CAMPANER y FUERTES; A. Estudios sobre la cerámica de reflejos metálicos: J. Charles de Davillier y Alvaro Campaner y Fuertes (1861-1876). Trabajos del Museo de Mallorca, num. 47 - Palma de Mallorca, 1.989.

<sup>5</sup> BERNAT i ROCA; M./SERRA i BARCELÓ; J. "La cerámica de época cristiana en Mallorca. Estado de la cuestión". Comunicació presentada a Vème. Colloque International sur la ceramique medievale en Mediterranee Occidental. École Nationale d'Industrie Minérale de Rabat, 11-17 de novembre de 1.991 (en premsa).

BERNAT i ROCA; M./SERRA i BARCELÓ; J. "Ceràmica medieval mallorquina: entre la pervivència andalusina i la tradició cristiana" a Actes del IV Congrés d'Arqueologia Medieval Espanyola: Societats en Transició. Alacant, 1993, Tom III, pp. 825-832.

<sup>6</sup> ROSSELLO-BORDOY; G. "Excavaciones arqueológicas en Palma de Mallorca. Sondeos en el casco antiguo" in Mayurqa num. 21 (1985/1987), pp. 45-77. L'estudi dels materials del pou Sena 8 es presenta en aquestes jornades. Veure:

BERNAT i ROCA; M./ROSSELLO-BORDOY; G./SERRA i BARCELÓ; J. "L'aixovar ceràmic de Santa Catalina de Sena (Ciutat de Mallorca - S. XVII).

<sup>7</sup> Amb tot, abunden les al·lusions a ceràmica verda en els inventaris mallorquins. Per desgràcia, les notícies que aporten aquestes fonts documentals no permeten esbrinar de quin tipus de ceràmica es tracta. Emperò un d'aquests inventaris, el de Galdent a Lluçmajor, de 1513 (FONT OBRADOR; B. Història

ceràmica semblant per algunes peces de la Col·lecció Mulet, ara al Museu de Lluç. La següent troballa es va produir al 1971, quan en desmuntar-se les voltes de l'entrada al convent de Sant Francesc d'Inca, hi varen aparèixer un bon nombre de peces de ceràmica, actualment al Museu de la Porciúncula. Es tractava d'un conjunt de plats, escudelles, gerres, ... tot peces amb defectes de cocció, cosa que sols podia explicar-se pel fet d'una producció local<sup>9</sup>. En aquest conjunt hi havia peces idèntiques a les aparegudes a Santa Catalina de Sena i això venia a corroborar la primera hipòtesi. La datació d'aquests segons materials no presentava cap dubte, ja que la clau de l'arc central mostrava clarament la data de 1731. Tal conjunt tenia uns paral·lels amb ceràmica trobada a la volta del cor de la basílica de Sant Francesc de Palma de 1611<sup>10</sup>.

Totes aquestes troballes arqueològiques suggereixen una represa de la producció ceràmica a Inca durant el S. XVII, independentment dels «**plats de foc**», ja plenament coneguts al S. XVIII. Ara es pretén documentar quines varen esser les arrels d'aquesta reeixida, d'una producció artesanal a la Part Forana que va suposar, d'una part, una renovació de la producció i, per l'altra, l'anihilació de les manufactures de Ciutat, tancades en la producció d'una ceràmica comuna.

## La ceràmica mallorquina als S. XVI i XVII.

Els gerrers mallorquins dels S. XIV i XV s'havien concentrat majoritàriament a Ciutat. Això no implica que altres viles no tenguessin una teulera especialitzada en materials de construcció, però també capaç esporàdicament de facturar altres tipus de peces més elaborades. Amb tot, ni les troballes arqueològiques ni la documentació permeten deduir, per ara, una producció de luxe de certa entitat. Existia el capital per

---

**de Lluçmajor/III** - Mallorca, 1977, pp. 112-114) permet deduir que, en aquells moments, aquest tipus de ceràmica estava en decadència, ja que les escudelles verdes es feien servir per al menjar dels esclaus. És cert que en altres inventaris posteriors se'n detecten. A la casa dels Sociés de Bennoc, de Lluçmajor, de 1604, (FONT OBRADOR; B. **Història de Lluçmajor/IV** - Mallorca, 19-- , pp. 213-218) encara apareixen escudelles ver-des, però és a partir de la segona mitat del S. XVII que la producció mallorquina cobra força. A l'inventari de Som Rams de la Llagostera, també de Lluçmajor, de 1663, (FONT OBRADOR; B. **Història de Lluçmajor/IV** - Mallorca, 1977, pp. 363-364) s'hi anoten 12 escudelles verdes, segurament de producció mallorquina, contrastades amb una dotzena i mitja d'escudelles foresteres.

<sup>8</sup> ROSSELLO-BORDOY; G. "Algunas observaciones sobre la decoración cerámica en verde y manganeso" in **Cuadernò de Madinat al-Zahra** num. 1 (1987), pp. 125-137.

<sup>9</sup> BASSEGODA NONELL; J. **La ceràmica popular de la arquitectura gòtica**. Ediciones de Nuevo Arte Thor. Barcelona, 1978.

BASSEGODA NONELL; J. "Construcción de bóvedas gòticas catalanas". in **B.S.A.L.** Tom XLV (1989), pp. 133-145.

<sup>10</sup> LLABRES RAMIS; J. **La ceràmica popular en Mallorca. Aportación al estudio de la misma en los últimos cinco siglos**. Estudios Monográficos del Museu Arqueològic de La Porciúncula, num. 4 - Mallorca, 1977, pp. 9, 13 i 112-143.

a les inversions, hi ha documentats a Mallorca terrissers de Paterna, ... però es limitaren a la fabricació de materials de construcció i gerres de transport<sup>11</sup>.

El sistema de companyies a l'ús, les grans despeses en vernissos i pigments, així com la pressió fiscal varen pesar sobre el Col·legi de Gerrers de Ciutat i, a finals del S. XVII, era un dels més endeutats del Regne<sup>12</sup>. Així no ha d'estranyar l'interès de certs gerrers en establir-se a la Part Forana per lliurar-se d'una part important de la pressió fiscal i per segregarse. Aquest darrer aspecte no s'ha de contemplar sols des del punt de vista econòmic. Per principi, tots els Col·legis de menestrals tendien, com a regla general, al conservadurisme de les tècniques de producció. La segregació i, per tant, sostreure's al control de les cúpules dominants de Ciutat, podia donar cabuda a una capacitat d'innovació que, en altres circumstàncies, no tenia cap possibilitat.

Fins a les darreries del S. XVI, la ceràmica de luxe que s'utilitzà a Mallorca era de fora l'illa, segons la tendència secular<sup>13</sup>. Dels estudis de materials arqueològics es desprèn que eren primordialment peces de fabricació catalana i valenciana. Emperò ja en el S. XVI, i especialment en el S. XVII, la introducció de ceràmica italiana, com les «**marmorizzata**», «**maculata**» o les peces més elaborades de Savona, demostra un especial interès per un determinat model estètic<sup>14</sup>. S'ha de recordar que, des de finals del S. XV, a Itàlia es donaren grans avenços tècnics tant en relació als pigments com al procés de cocció, propiciant la que es va denominar «**paleta del gran foc**»<sup>15</sup>. Aquesta nova tècnica va tenir el seu origen no sols en els intents d'una millora formal sinó en una llarga investigació que perseguia la policromia i dotar la ceràmica de les mateixes prestacions que la pintura<sup>16</sup>. Les innovacions tècniques no es donaren sols

<sup>11</sup> BERNAT/SERRA "La cerámica de época cristiana en Mallorca ...". BERNAT i ROCA; M./SERRA i BARCELO; J. "Ceràmica medieval mallorquina: ...".

<sup>12</sup> BEJERANO GLADINO; E. "La incidencia de los tributos extraordinarios en los censales y la influencia de estos en la decadencia gremial" a *Actes dels VI Jornades d'Estudis Històrics Locals: Fiscalitat estatal i Hisenda local (S. XVI-XIX): Funcionament i repercussions socials*. Institut d'Estudis Baleàrics - Palma de Mallorca, 1988, pp. 9-36.

<sup>13</sup> RIERA FRAU; Ma. M./ROSSELLÓ-BORDOY; G./SOBERATS SAGRERAS; N. "Comerç de ceràmica a Mallorca a la primera mitat del Segle XIV" a *Actes del XIII Congrés d'Història d'Aragó*. Institut d'Estudis Baleàrics - Palma de Mallorca, 1990. *Comunicacions II*, pp. 103-109.

<sup>14</sup> Segurament, aquest tipus de ceràmica és la que en els inventaris apareix citada com a obra de Pisa. És cert que aquesta denominació genèrica que pot referir-se a diferents produccions que van des de l'esgrafiats al Savona del S. XVII. La denotació més antiga documentada és de 1573 i fa referència a tres plats obra de Pisa de la casa del candeler de Lluçmajor, Joan Puig (FONT *Història de Lluçmajor/III*, pp. 153-154). De fet, la majoria de peces d'aquest origen es relacionen amb plats. En tot cas, el qualificatiu d'obra de Pisa s'ha d'entendre, com en altres casos, com el port de redistribució de la ceràmica i no com a centre productor.

<sup>15</sup> COOPER; E. *Historia de la Cerámica*. Ed. CEAC - Barcelona, 1.987, pp. 95-97.

<sup>16</sup> COOPER Op. Cit. pp. 98-100

TOMADIN; V. *La ceramice quattrocentesche recuperate nei restauri del Palazzo de Nordis a Cividale*. Grafiche Editoriali Artistiche Pondenonesi - Pordenone, 1.988 pp. 19-43.

a Itàlia. Si a la península, centres tradicionals com València o Catalunya continuaven amb una producció arcaïtzant, altres, com Sevilla i Talavera, experimentaren a partir del S. XVI grans renovacions<sup>17</sup>.

És en aquest context general que s'han d'interpretar els coneguts documents sobre l'arribada a Mallorca de gerrers estrangers a la segona mitat del S. XVI. Sempre s'han interpretat sols des del punt de vista de la manca de producció d'obra fina local<sup>18</sup>, sense valorar el vertader abast de la informació que aporten i val la pena la seva revisió:

1. Al 1560, i en ell, el mestre Diego de Alarcón, de Toledo, volia venir per  
**«fer plats y scudelles y rejoles axi de Manis y Sevillanes, com pots y alburines de apothecaris, y altres obres de son art que nos fan en Mallorques, ans de fora de regne se han de provehir»**<sup>19</sup>.

2. Al 1587, es presentava Francesc Casasús, **scutellarium** de Barcelona, per  
**«venir y transportar tota sa casa e industria en la present ciutat de Mallorca, ahont no ha trobat hi havia persona alguna de son art, que es fer plats scudelles, librellas y tot lo demás que pusca fer qualsevol scudeller, axi de obra comuna com fina»**<sup>20</sup>.

<sup>17</sup> A partir de les excàvacions realitzades, sembla evident que l'auge de Talavera es donà a partir del S. XV. En canvi, a Sevilla, la tradició andalusina perdurà pràcticament fins el present. Confer: MARTINEZ CABIRO; B. Cerámica Española en el Instituto de Valencia de Don Juan. Instituto de Valencia de Don Juan - Madrid, 1.968.

RODRIGUEZ SANTAMARIA; A./MORALEDA OLIVARES; A. Cerámicas medievales decoradas de Talavera de la Reina. - Talavera de la Reina, 1.984.

PLEGUEZUELO HERNANDEZ; A. Azulejo sevillano. Padilla Libros - Sevilla, 1.989.

AINAUD DE LASARTE; J. "Cerámica y vidrio" La introducció a Andalusia de les noves tècniques sembla esser obra de Nicolaso Pisano a finals del S. XV (p. 208). Malgrat que les manufactures decaigueren a Sevilla en el segon quart del S. XVI (p. 211), a partir de 1560 es detecten suficients elements per parlar d'un nova enlairada. A 1561, Roque Hernández de Triana signà un contracte per aprendre a fer "azulejos" i obra de Pisa amb l'artesà flamenc Francisco Andrea. Entre 1569 i 1587, es troben establerts artesans de Savona i cap a 1587 s'introduí l'estil de Talavera (p. 212). En relació a aquest darrer centre, se sap que entre 1513 i 1548, es va passar de cinc gerrers a trenta-nou. A 1560, la seva producció s'exportava a Portugal i Amèrica, i a 1596 funcionaven vuit gerrereries que ocupaven unes 200 persones (p. 251).

CASCALES MUÑOZ; J. Las Bellas Artes Plásticas en Sevilla. Desde el S. XIII hasta nuestros días. Toledo, 1.929. Segons aquest autor, la producció de Triana estava en mans de conversos fins a finals del S. XV (pp. 108-109) essent Jusepe de Pesaro i el seu fill "el cual trajo consigo a Bernardo Fernudo, genovés, oficial de hacer vasos de hacer loça de Benecia, a los cuales hubo de unirse otro, italiano también, Virgilio Cortinas".

<sup>18</sup> LLABRES RAMIS; J. La cerámica popular en Mallorca. Aportación al estudio de la misma en los últimos cinco siglos. Estudios Monográficos del Museo Arqueológico de La Porciúncula, nº 4 - Ciutat de Mallorca, 1.967 pp. 18-24.

<sup>19</sup> AGUILO; E. de K. (Transcripció de:) "Industrias mallorquinas: Fabricación de loza fina (1.560)" a B.S.A.L. Tom IV (1891/1892), p. 47.

FAJARNES; E. (Transcripció de:) "Sobre invenciones industriales antiguas en Mallorca. XI.- Fabricacio de obre de terre per Diego de Larchon (1.560)" a B.S.A.L. Tom VI (1895), p. 173.

<sup>20</sup> FAJARNES; E. (Transcripció de:) "Sobre invenciones industriales antiguas en Mallorca. XX.- Fabricar obre de terre, fina y común per Francesch Casasus (1.587)" a B.S.A.L. Tom VI (1895), p. 223.

3. Al 1598, el genovès Julio Grisso Plasar es mostrava en disposició per **«posar en obre lo art i offici de tote manera de obre prima ... y tot lo que de terre se pugue fer, y envernçar de tots vernisos, de tots colors, com ses vist y veu per le experientia de les cuytes te fetes fins a la hore»**<sup>21</sup>.

Cal interpretar que Diego de Alarcón s'oferia per introduir la ce-ràmica polícroma que ja era coneguda des de finals del S. XV a Sevilla<sup>22</sup>, des d'on passà a Talavera. Igualment, pretenia enllestir l'obra de Manises, segurament el mateix tipus de ceràmica inspirada en peces metàl·liques. L'escudeller Francesc Casasús manifestava no haver trobat a Mallorca cap gerrer del seu estil, però sols tenia un coneixement superficial de l'illa. En darrer lloc, Julio Grisso sembla que podia dur endavant la manufactura de ceràmica de models italians. S'ha de remarcar que els documents són peticions dirigides a la Universitat. A canvi de certs privilegis i exempcions, els peticionaris es comprometien a ensenyar l'ofici als mallorquins. Se sap que algun d'aquests artesans va arribar a establir-se a l'illa. Diego de Alarcón, en el mes de maig de 1560, testificava que havia fixat la seva residència a Ciutat de Mallorca<sup>23</sup>. De Julio Grisso consta que en el mes de juliol de 1598 ja es trobava a Ciutat, acompanyat de l'esposa, fills i família tota<sup>24</sup>, així com **«lo demes per affecte de viure y morar en ella y posar en obra lo art»**. D'altra banda, a l'Estim de 1576, consta que també residia a Ciutat el genovès Jeronimo Brassotto que es registra com a **«mestre de fer obra de terra»**<sup>25</sup>. Segurament no varen esser els únics, tota vegada que en les Ordinacions dels gerrers de Ciutat de 1628 es dediquen dos capítols a parlar de les condicions d'establiment d'aquest mestre de fora l'illa, tot patentitzant-se així una continuada aflluència més o menys intensa d'artesans<sup>26</sup>.

Per tant, es pot suposar que aquests gerrers no sols iniciaren la seva producció, sinó que també ensenyaren els nous secrets de l'ofici a gerrers mallorquins. D'aquesta manera, no és sorprenent que el primer plat de foc per ara clarament documentat

<sup>21</sup> AGUILO; E. de K. (Transcripció de:) "Industrias mallorquinas. Fabricación de loza fina (1.598)" a B.S.A.L. Tom IV (1891/1892), p. 48.

FAJARNES; E. (Transcripció de:) "Sobre invenciones industriales antiguas en Mallorca. XXV.- Fer y envernçar de tots colors, obre prima per L: Grisso, genoves (1.598)" a B.S.A.L. Tom VI (1896), p. 259.

<sup>22</sup> AINAUD DE LASARTE; J "Cerámica y Vidrio", pp.208-216.

CASCOLES Las Bellas Artes Plásticas en Sevilla ..., pp. 101-112.

<sup>23</sup> AINAUD DE LASARTE; J. "Cerámica y vidrio", p. 194.

<sup>24</sup> En 1.685, según el Catastro General (A.R.M. - Diputació 1.253 f. 149v i 172 v), es pot documentar: "Botiga i algorfa de Margaritta Griso, vda. quatrecentes lliures" i "Botiga de Rafel Griso sinquanta lliures" ambdues en el "Puig de Sant Pe-re" en la parroquia de Santa Creu.

<sup>25</sup> RAMIS DE AYREFLOR i SUREDA; J. "Exposición de cerámica. Siglos XV al XIX" a B.S.A.L. nº 16 (1.916), p. 173.

<sup>26</sup> Arxiu del Regne de Mallorca (A.R.M.) - Còdex 57 - ff. 22-22v; Cap. 11 i 12.

dati de 1602<sup>27</sup> i que les primeres ceràmiques decorades siguin les de Sant Francesc de Ciutat de 1611. Com és sabut, la denominació genèrica de plats de foc fa referència a una peça oberta, generalment tronco-cònica i amb ala, decorada a la barbotina o esgrafiada i de vernís melat. El seu origen és italià i es va convertir en l'obra per excel·lència d'Inca a partir del S. XVIII. Per si tot això no bastàs, hi ha constància de gerrers procedents d'Inca que tenien botigues obertes al mateix temps prop dels obradors d'aquests mestres estrangers.

Emperò, totes les notícies a l'abast denoten que, a Ciutat, la producció predominant era d'una gran pobresa i que la mentalitat del col·lectiu era poc innovadora. És prou coneguda una acta de consell de 1582 amb la qual es va acordar extreure i utilitzar en exclusiva l'argila de Xorrigo, definida com a molt apta per a la confecció d'olles<sup>28</sup>. La importància de tal document estriba no sols en indicar les línies prioritàries de producció, sinó també en fer palesa una organització de caire molt incipient. Es parla de **sobreposats major i menor** que, segurament, serien els de la **Confraria de la Trinitat** i no els del Col·legi de Gerrers que encara no existia. Tampoc disposava de **Sala o Botiga de l'Ofici**<sup>29</sup>. Aquest model sembla inspirar-se en el dels picapedrers, que s'organitzaren al S. XIV tot partint d'una confraria religiosa<sup>30</sup>. Així, no pot sorprendre que per reunir-se per altres motius ho haguessin de fer amb especial permís del virrei, com va succeir amb els primers consells dels gerrers d'Inca.

<sup>27</sup> A.R.M. - Protocols - M. 976 - f. 204-206: Inventari de Cristòfol Melis, flassader, del 18 de desembre de 1.602: "**En lo scudeller: Item, dotze scudelles obre valenciana, dotze plats terre obre, una librella y dos plats de foch.**" La següent menció es troba documentada al 1.621 (f. 237v): Inventari de Bartomeu Mayans, agricultor: "**En la casa: Item, un plat de foch ab quatre scudelles.**"

Aquesta referència documental, i altres, s'han d'agrair al Dr. Onofre Vaquer.

<sup>28</sup> BUADES; A. (Transcripció de:) "**Per l'Historia dels Gremis de Mallorca. II.- Gremi de Gerrers (1.582)**" a **B.S.A.L.** (1.917), Tom XV, p. 376-377.

A l'Arxiu Diocesà de Mallorca es conserva un interessant quadernet de notes del gerrer Matgí Pieres (A.D.M. - M.S.L./4). Corresponent al 1603 (f. 4) es troben les següents anotacions:

"Yo debaixo scrit e rebut de mestre Matgí Pieres, oller, per mans de son sogre, mestre Vives (?), quatre lliures, tretze sous a cumpliment de les terces de la ollería de Sant Jordi que es cayguda al pas del present. Fet a 15 de janer de 1.603. Antoni Gual"

"Jo, Antoni Gual, e.rebut de mestre Megí Pieras les sinch liuras a bon comta per la page ascayguda a dos de maig proposat per la ollería acarendada. Fet a vint i sis de maig 1.603"

Per al 1604 (f. 8v):

" Jo, Antoni Gual, e.rebut de mestre Mayí Pieras, oler, vuyt liuras tretze sous, 4 di. y son per la page de Sant Miquel propposat per la mia olería te.rendada de Sant Jordi y as a compliment fet a vuyt de novembre 1.604".

Aquesta ollería es trobava prop de Xorrigo i, sens dubte, devia utilitzar l'argila descoberta al 1582.

<sup>29</sup> LLABRES RAMIS; J. **La ceràmica popular**.... p. 31: Aquest autor parla de com al 1512, el Col·legi tenia una Sala a l'es-querra del Convent del Socós. A tota la documentació consultada, no s'ha trobat cap confirmació d'aquesta notícia i seria d'estranyar que, de tenir-ne, al 1582 s'haguessin de reunir a una casa particular. En el Cadastre de 1576 no apareix mencionada dita casa. En el Cadastre de 1685 (A.R.M. - D. 1.253) s'indica que la **Sala del Ofici dels Gerrers** situada a la Parròquia de Santa Eulàlia, a la **Illeta de Santa Fe fins a Sant Antoni de Padua, mur a de murade**, es va valorar en 250 L. mentres que, a tall d'exemple, la dels teixidors de lli ho estava en 1.100 L., la dels sastres, en 1.650 L., o la dels blanquers i assaonadors, i la dels sabaters, en 500 L. cada una.



Totes les notícies disponibles coincideixen en presentar la ceràmica de Ciutat a finals del S. XVI en franca decadència i aquesta fallida va tenir diverses causes:

a. La feblesa dels gerrers com a grup, quan ja no disposaven de la infraestructura econòmica que representaren les **companyies** del segle anterior i encara no gaudien del sistema de protecció que su-posava un col.legi organitzat, per esser incipient aleshores.

b. La descapitalització generalitzada que va donar a les manufactures després de les Germanies, a la qual s'ha de sumar el progressiu endeutament de les activitats artesanals.

c. Les segregacions de col.lectius menestrals de la Part Forana respecte de Ciutat.

d. Els canvis en les modes i en els sistemes de producció.

e. L'enorme i constant pressió de les importacions italianes, valencianes i catalanes que, necessàriament, havien de retornar qualsevol intent de consolidació d'una producció local competitiva.

En aquest context, és comprensible que les **Ordinacions** de gerrers més antigues de Ciutat datin de 1628 i que a 1653 ja es segregassin els gerrers d'Inca<sup>31</sup>. Per aquesta raó, no seria d'estranyar que la codificació fos un intent de frenar la dispersió<sup>32</sup>. De fet, tota la vida del Col.legi de Gerrers de Ciutat va constituir una lluita per sobreviure. Les continuades revisions de les Ordinacions demostren una certa impro-visació de solucions, així com desesperats intents per controlar tota la producció i venda de ceràmica a l'illa.

Segons l'Estim General de 1576, els béns dels gerrers de Ciutat eren globalment superiors als d'Inca. En canvi, en el Cadastre de 1686, la situació es va invertir. Els gerrers d'Inca es mostren amb una major capacitat de capitalització i inversió. A Ciutat, els gerrers es troben en els límits de la pobresa<sup>33</sup>. Aquesta estructura es pot documentar a altres viles de la Part Forana. A Manacor, per exemple, al 1524, existien dos gerrers i cinc al 1581. Pot semblar que l'augment no és prou representatiu si no es considera que aquests gerrers eren els més rics dins del conjunt de la població artesanal<sup>34</sup>.

<sup>30</sup> AGUILO; E. de k. (Transcripció de:) "**Establecimiento de la Capilla de los Cuatro Mártires Coronados en la Iglesia de Santa Eulalia**" a **B.S.A.L.** Tom. IV (1891/1892), p. 244.

<sup>31</sup> A.R.M. - Còdex 46.

<sup>32</sup> A.R.M. - A. i G. - Gremis - Caixa 3 - Lligall 12. A 1584, els gerrers d'Alcúdia ja iniciaren un procés contra els de Ciutat a causa dels drets que havien d'abonar al Col.legi en contra dels privilegis donats per Carles I.

<sup>33</sup> A.R.M. - Diputació 1.253 - f. 27v. S'ha de fer notar que, segons el Cadastre de 1685, els frares agustins tenien "**una gerreria qui serveix per escola del convent del Socors**" valorada en 175 L. En el mateix cadastre, a més a més, es detecten atres dues gerrerries en ruïna.

<sup>34</sup> ROSSELLO VAQUER; R.VAQUER BENNASSAR; O. **Història de Manacor. El Segle XVI** - Mallorca, 1991, pp. 53-55. Segons es fa notar, la mitjana de propietat dels menestrals (275,6 L.) era inferior a la del conjunt de propietaris (383,87 L.). N'era una excepció, un abaixador (866 L.) i els gerrers amb una mitjana de 408,4 L. per damunt dels peraires (330 L.).<sup>1</sup>

### Inca en el marc de la Part Forana.

Tot i no conèixer-se gaire històries d'Inca<sup>35</sup>, no es pot negar la seva importància ja des de la conquesta feudal. Cal no oblidar que **Inkan** era un dels dos nuclis de població de més envergadura de l'illa<sup>36</sup> i que existeixen una sèrie de documents de colonització ben representatius. Pot servir d'exemple el privilegi atorgat a l'Orde del Temple per poblar amb 30 famílies musulmanes les possessions que havien estat de **Abeceya Aonzi** en el terme d'Inca. Res indica que es tractàs del nucli urbà, però és simptomàtic que l'ordre d'enumeració d'aquestes s'encapçalàs per «**domos cum operatoriiis earùndem**»<sup>37</sup>.

Des de ben prest es tenen notícies de gerrers a Inca. Es té que ja s'hi coneix un mestre gerrer poc després de la conquesta feudal<sup>38</sup> i que al 1283, es va subhastar una teulera propietat de Ramon Falconera a Mandrava<sup>39</sup>. Aquesta darrera dada és interessant ja que el rafal d'Almadrava, relacionat amb el nom àrab **teulera**, era molt proper a **Es Terrers** que, fins la dècada dels anys seixanta, va esser una de les principals canteres d'argila de la Part Forana<sup>40</sup>.

Malgrat la manca de notícies documentals i arqueològiques sobre la manufactura de ceràmica d'Inca al S. XIV i principis del S. XV, les dades a l'abast permeten inferir que, en aquest període, la manufactura ja podia esser important. D'aquesta manera, les referències que es tenen d'alguns gerrers i, fins i tot, d'algunes empreses comercials de la segona mitat del S. XV estan vinculades a aquesta vila forana. Aquest conjunt, tot i esser una primera cata documental, cobra importància quan alguns dels gerrers documentats són, sens dubte, musulmans conversos originaris de Paterna<sup>41</sup>.

La dada més antiga és de 1454 i es tracta d'una gerreria propietat de Bernat Fàbregues en la qual el personal es trobava compost per sis esclaus dels quals, Jaume, rus, era obrer i mestre de gerreria, i Jordi, ajudant del mestre<sup>42</sup>. Posteriorment, es té notícia d'un Ramon Berenguer, gerrer i natural d'Inca, que apareix citat en un protocol de 1469. De fet, al 1471, aquest mateix gerrer es titulava ciutadà de Mallorca i nomenava procurador per tal de demanar 9 L. que devia a Joan Berenguer, gerrer,

<sup>35</sup> BARBERI; J. **Apendice histórico de la Villa de Inca** - Impremta de Melchor Guasp - Mallorca, 1807. PIERAS SALOM; G. **Breu història d'Inca** - Ajuntament d'Inca, 1986. PIERAS SALOM; G. **Notes d'Inca, coses nostres** - Inca, 1988.

<sup>36</sup> SOTO COMPANYY; R. [Edició a cura de:] **Còdex Català del Llibre del Repartiment de Mallorca**. Conselleria d'Educació i Cul-tura. Govern Balear. Col.lecció Fonts Documentals del Regne de Mallorca, num. 1 - Palma de Mallorca, 1984, f. 3v, 6v, 37v, 52v, 82r-83v i 90r.

<sup>37</sup> PÉREZ MARTÍNEZ; L. "**Corpus Documental Balear. Reinado de Jaime I/1**" a **Fontes Rerum Balearium**, num. 1, (1977) - Palma de Mallorca, p. 79: Doc. 69.

<sup>38</sup> AINAUD DE LASARTE; J. "**Cerámica y vidrio**" a **Ars Hispaniae/X**. Ed. Plus Ultra - Madrid, 1952, p. 193.

<sup>39</sup> ROSSELLÓ VAQUER; R. **Inca i Selva en el s. XIII** - Palma de Mallorca, 1978, p. 30.

<sup>40</sup> BERNAT/SERRA "**Ceràmica medieval mallorquina: ...**"

<sup>41</sup> BERNAT/SERRA "**Ceràmica medieval mallorquina ...**", pp. 827-828.

<sup>42</sup> A.R.M. - Protocols, M-178 - f. 68.

i habitador de Paterna<sup>43</sup>. Un altre gerrer conegut és Ferdinando del Çodori «**garre-rius, habitator ville Inche**» que, al 1485, reconeixia un deute censal a Jeroni Umbert<sup>44</sup> i cal relacionar-lo amb el **figulus** Sanxo Alcadori, ciutadà de Mallorca<sup>45</sup>. Aquest era natural de Paterna i segurament un convers, ja que el llinatge és una **nisba** corresponent al genitiu "**de les olles**"<sup>46</sup>

### **El context socio-econòmic de la represa.**

L'evolució dels morabatins permet avaluar la importància d'Inca en el context de la Part Forana, tant en aspectes econòmics com demogràfics. Pel que sembla, va tenir un moment d'esplendor a començaments del S. XIV, però amb les epidèmies de l'Edat Mitjana i els moviments socials dels S. XIV i XV s'inicià una forta decadència. A partir de 1460, va començar una recuperació que es va veure trencada per les Germanies. En conjunt, és el que es pot deduir de la Taula 1.

La visita del virrei Vich i Manrique de 1585 va calcular un nombre d'habitants per a Inca de 6.147<sup>47</sup>. En canvi, la visita de 1667 la va xifrar en 2.743 habitants<sup>48</sup>. Tot i acceptant que la primera quantitat està sobrevalorada en més d'un 15%, no hi ha dubte de l'enlairada demogràfica de la vila a la segona mitat del S. XVI i el desastre que va suposar la pesta de 1652. Les diferents fonts, malgrat les divergències substancials, estan d'acord en què Inca va ésser la parròquia forana que més va patir l'epidèmia. Segons J. Rullan, s'hi produïren 3.741 defuncions, en tant que un manuscrit de l'Arxiu del Regne de Mallorca en comptabilitza 2.741<sup>49</sup>. En tot cas, no sembla haver-hi dubte que, en el decurs d'un estiu, varen desaparèixer la mitat dels seu pobladors.

L'epidèmia de 1652, per tant, s'ha de veure com a un fet determinant per entendre la massiva arribada de menestrals a aquesta vila. Amb tot, s'ha de tenir present que la infecció sols actuà com a potenciador d'un moviment ja existent: el trasllat dels artesans lluny del nucli urbà més dominant. Es tracta d'un fet ben documentat a Catalunya com a un fenomen imparable entre 1620 i 1640<sup>50</sup>. De fet, a Mallorca, una primera onada d'aquest procés es documenta ja a la segona mitat del S. XV<sup>51</sup>, si bé no serà fins a partir de la dècada de 1580 que s'iniciaran de ple les segregacions que donaren lloc als Col·legis de la Part Forana.

Aquest procés és tant i més important en el cas dels gerrers ben documentats a partir dels estims i cadastres conservats. Encara que cal dubtar de l'exactitud d'aquestes fonts, permeten besllumar un panorama prou clar que lliga l'enlairada

<sup>43</sup> A.R.M. - Protocols, F-354 - f. 252v.

<sup>44</sup> A.R.M. - Protocols, M-633 - f. 10.

<sup>45</sup> A.R.M. - Protocols, M-235 - ff. 5-5v.

<sup>46</sup> BERNAT/SERRA "Ceràmica medieval mallorquina ..." , pp. 827-828.

<sup>47</sup> ROSSELLÓ VAQUER; R. "Visita de D. Lluís Vich, virrei de Mallorca, a les torres, homes d'armes i material de defensa de Mallorca (1585)" a *Fontes Rerum Balearium*, Tom I (1977), p. 317.

<sup>48</sup> JUAN VIDAL; J. "La población de Mallorca en 1.667" a *B.I.E.B.* num. 36 (1.990), pp. 21-24.

<sup>49</sup> VAQUER BENNASSAR; O. "La peste de 1.652 en Mallorca" a *B.S.A.L.* Tom 45 (1.989), pp. 233-247.

<sup>50</sup> VILAR; P. *Catalunya dins l'Espanya moderna/II* - Barcelona, 1973, pp. 259 i 318-325. Aquest fenomen

d'aquesta activitat amb la pròpia expansió urbana de la vila d'Inca. Segons l'Estim de 1572 (Taula 2), sols es poden documentar tres gerrers, mentres que en el de 1578 n'apareixen dotze (Taula 3). Al Cadastre de 1605 (Taula 4) se'n tornen a trobar tres.

És a partir de l'Estim de 1639 (Taula 5) quan la documentació comença a donar el vertader abast de l'enlairada. En aquest any, ja es troben quinze persones vinculades a aquesta manufactura. S'ha de destacar que el procés d'endeutament i de renda senyorial a partir de censos consignatius i alodials és encara molt fort, equivalent gairebé al 50% dels béns totals de cada artesà. Segons es desprèn, els guanyys d'una bona temporada s'invertien en propietats rurals, que no es poden considerar vinculades directament al procés de producció per la seva situació. Però en un mal any, aquestes propietats eren venudes. És el cas dels hereus de Joan Sanxo que varen vendre un camp en el camí de Pollença valorat en 280 L., amb la qual cosa els béns patrimonials es reduïren de 329 L. a només 61 L.<sup>52</sup>. Igualment resulta significatiu l'oller Sebastià Pieres. Tenia béns per valor de 1.414 L., fent-ne sols 147 L. de cens. Al 1640 va haver de vendre un camp i vinya a Son Togoires de Binissalem per valor de 467 L., restant-li 954 L. de béns patrimonials<sup>53</sup>. Sols en el cas d'Antoni Mestre es coneix la compra d'un camp per 160 L. passant així de les 287 L. 17 s. 6 a les 341 L. 4 s. 2<sup>54</sup>.

En conjunt, el que es desprèn del període 1605-1639 és una enlairada difícil de quantificar, però que va acabar ràpidament pel procés d'endeutament dels gerrers. Aquesta situació sofrirà un viratge després de la pesta de 1652. Es té la sort que es conservi un cadastre de 1655 (Taula 6). Els gerrers consignats són dotze: tres menys que al 1639, però ja es nota un canvi de conjuntura considerable. És cert que encara apareixen gerrers en els límits de la misèria: Miquel Vallespir sols tenia un patrimoni de 8 L. 15 s.<sup>55</sup> i Pere Mestre, per valor 12 L. 10 s.<sup>56</sup>. Igualment, resulta important el procés d'endeutament i renda senyorial, però la proporció és molt menor. En canvi, la compra de propietats rurals és significativa. Per exemple, Felip Garau, amb un patrimoni inicial de 475 L. i un cens de 205 L., va poder comprar al 1657 unes cases de

---

ha estat contextualitzat a certes monografies locals. Per exemple, veure: TORRES i SANS; X. La vall de Torelló als S. XVI i XVII: una història de paraires i badolers. Eumo, Ed. - Barcelona, 1995, pp. 47-61.

<sup>51</sup> QUADRADO; J. Ma. Forenses y Ciudadanos. Govern Balear/Miquel Font, editor. Biblioteca Balear, 1. Palma de Mallorca, 1986, p. 104.

<sup>52</sup> Arxiu Municipal d'Inca (A.M.I.) - Estims de 1639 - f. 6v.

Cal agrair a D. Gabriel Pieras Salom, Arxiver Municipal d'Inca, les facilitats per a la consulta dels documents encarregats a la seva custòdia.

<sup>53</sup> A.M.I. - Estims de 1639 - f. 118. S'ha de fer notar que el llinatge Pieres coincideix amb una dinastia de gerrers que encara perdura a Ciutat. De la mateixa manera, s'ha de tenir en compte que gaudia de béns movents per valor de 125 L. i vaixella per valor de 80 L. És molt important aquesta disminució patrimonial, ja que suposava perdre la categoria estamental de **mà major**.

<sup>54</sup> A.M.I. - Estims de 1639 - f. 125v.

<sup>55</sup> A.M.I. - Cadastre de 1655 - f. 61v.

<sup>56</sup> A.M.I. - Cadastre de 1655 - f. 67.

l'heretat de Martí Oliver valorades en 150 L. i el primer de juny de 1665 en comprà unes altres de l'heretat de Mn. Joan Fiol, elevant el seus béns patrimonials a 595 L.<sup>57</sup> Guillem Sanxo també va pujar en 5 anys les seves propietats d'un valor de 389 L. a 839 L.<sup>58</sup>. Gabriel Alzina va convertir 158 L. en 568 L. en 11 anys<sup>59</sup>. I així va succeir amb altres. Aquesta acumulació de capital sols es pot explicar per la pròpia enlairada de la producció artesanal. Només així s'entén que dels dotze gerrers de 1655 es passi als quarantaset de 1693, els quals reunien un conjunt de béns cadastrals superiors a les 14.000 L., amb una mitjana de 305 L. (Taula 9). D'altra banda, sols uns alts rendiments econòmics poden explicar que persones com fusters o notaris fossin propietaris de gerrerries.

### L'evolució del Col·legi de Gerrers d'Inca.

Fins la dècada de 1650 aquests menestrals eren poc nombrosos. Malgrat això, varen intentar segregarse, però sols obtingueren permís per fundar confraria pròpia i celebrar reunions, emperò sense separar-se de Ciutat<sup>60</sup>. La referència al permís obtingut per tenir congregació pot relacionar-se amb el fet que al 1580 els gerrers d'Inca ja gaudien de confraria pròpia<sup>61</sup>, mantenint l'advocació de la Santíssima Trinitat<sup>62</sup>. Va esser al 1653, (quan encara durava la pesta de l'any anterior) que varen demanar i obtingueren la segregació amb l'aprovació d'unes Ordinacions pròpies.

D'una primera anàlisi d'aquestes Ordinacions es desprenen una sèrie de trets particulars pel que fa al naixement i evolució d'aquesta corporació. El primer que cal fer notar és el tipus d'artesans que li donaren cos, ja que la utilització del terme **mestre** que s'hi fa no s'ha d'entendre tant com una categoria jeràrquica de l'Ofici, sinó com el reconeixement d'un determinat grau de perícia, independentment de la superació o no d'un examen. D'aquesta manera, es parla de la mobilitat de determinats artesans de la vila, que podien abandonar-la, però que, en cas de retornar i voler-se reestablir, ho podien fer previ pagament d'1 L. També es va parlar especial atenció en els que anomenen **venturers** i que necessàriament s'han de posar en relació amb els gerrers itinerants. Es tracta d'una figura que, a Mallorca, es va mantenir fins el S.

<sup>57</sup> A.M.I. - Cadastre de 1655 - f. 2.

<sup>58</sup> A.M.I. - Cadastre de 1655 - f. 5v.

<sup>59</sup> A.M.I. - Cadastre de 1655 - f. 70.

<sup>60</sup> A.R.M. - Còdex 46 - f. 1: «Diuen los Gerrers de la vila de Incha que en añaes prop pessats obtingueren de Su Señoria Illustrissima licentia de tenir congregacio en aquella vila, per ço que heran tants pochos que no heran bestants para poder tenir officio de per si y en virtud de aquella se han gobernat sempre ab uns Capitols que a les.hores foren vists y re-goneguts per lo molt magnífichs regent la royal cancellaria el Dr. Pol».

<sup>61</sup> QUETGLAS GAYA; B. *Monografía histórica de la Seguridad Social en España* /s.a./, p. 88.

<sup>62</sup> A.R.M. - Còdex 64 - f. 4v.

XIX<sup>63</sup> i que no era exclusiva d'aquesta activitat<sup>64</sup>. Doncs bé, els **venturers** podien instal·lar-se a la vila amb el pagament de 3 L. tot acceptant que no fossin examinats<sup>65</sup>. Cal tenir present que, a Ciutat, encara al 1691 es pretenia establir que qualsevol mestre de botiga o obrer que anàs a la Part Forana a fer teules o rajoles havia de pagar una taxa anual de 8 L. al Col·legi<sup>66</sup>. Altre aspecte a considerar és que, fins la redacció d'aquestes Ordinacions, s'havia admès que els fadrins parassin botiga i amb la codificació no es feia exclusió dels qui ja la tenguessin, ni se'ls exigia cap tràmit ni superació de proves en especial<sup>67</sup>, sinó solament privant que ho fessin de nous, reconeixent-se els drets adquirits dels antics. Així mateix s'admetia que qualsevol mestre que no fos examinat pogués tenir botiga oberta amb el simple pagament de 8 L.<sup>68</sup> A Ciutat, al 1628, el Col·legi imposava una sèrie de condicions, com la d'estar domiciliat al Regne, ésser casat i el pagament de 9 L. entre carta i examen<sup>69</sup>. En conjunt, el que aquests capítols demostren és que, en principi, s'optava per una estructura oberta, en clara contraposició amb la imperant a Ciutat, cada cop més rígida.

Aquesta va ser la tònica imperant per més de trenta anys. Va ésser al 1687, quan el Col·legi es trobava ben consolidat i es redactaren unes noves Ordinacions<sup>70</sup>, quan es varen introduir totes aquelles normes necessàries perquè l'Ofici es convertís en una organització tancada i rígida: obligació de carta d'afermament per quatre anys i abonat 4 L., fadrinatge de dos anys i examen de mestre previ pagament de 8 L. (que arribaren a ésser 12 L.). D'aquesta manera, es va assolir el model de qualsevol altre Col·legi o Ofici a la mateixa època i a qualsevol contrada<sup>71</sup>. L'esclerotització dels Col·legis era un dels indicadors de saturació i així es va donar la proletarització dels individus econòmicament més dèbils. Al 1687 mateix, poc després de l'aprovació de les noves Ordinacions, es va celebrar un consell en el qual participaren vint-i-vuit mestres gerrers (Taula 7) i en el qual ja es volien pujar les taxes de carta i examen, tot al·legant que **«son possades de quaranta sinch Botigues i los mestres que tenen Botigues no poden arribar a viure de son treball de Gerrer, que los demes se han de llogar a plasse per sustento de muller, infants y de se case»**<sup>72</sup>. Aquest fenomen tampoc era exclusiu ni dels gerrers, ni d'Inca<sup>73</sup>.

<sup>63</sup> LLABRES/VALLESPÍR *Els nostres arts i oficis d'antany*/I, p. 264.

<sup>64</sup> BERNAT I ROCA; M. "L'Ofici de Ferrers. Algunes referències històriques (S. XIII-XVII)" a B.S.A.L. Tom 49 (1993), pp. 169-216.

<sup>65</sup> A.R.M. - Còdex 46 - f. 7. Cap. 14.

<sup>66</sup> A.R.M. - Còdex 57 - f. 10.

<sup>67</sup> A.R.M. - Còdex 46 - f. 7v. Cap. 17.

<sup>68</sup> A.R.M. - Còdex 46 - f. 8. Cap. 21.

<sup>69</sup> A.R.M. - Còdex 57 - f. 22. Cap. 11.

<sup>70</sup> A.R.M. - Còdex 46 - ff. 12-22.

<sup>71</sup> RUMEU DE ARMAS; A. *Historia de la Previsión Social en España. Cofradías - Gremios - Hermandades - Montepios* - Ediciones El Albir - Barcelona, 1981, pp. 181-195.

<sup>72</sup> A.R.M. - Còdex 46 - f. 18v.

<sup>73</sup> Sobre el tema de la proletarització en altres Col·legis i activitats es pot consultar:

BERNAT I ROCA; M./SERRA I BARCELÓ; J. "L'aprenentatge d'un ofici: Graffiti arquitectònics a la Seu de Mallorca" a *Bol.letí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, Tom 45 - Palma de Mallorca, 1989, pp. 177-213 + làm.

### Els gerrers d'Inca.

Si bé per ara sols es pot presentar a tall d'hipòtesi, tot sembla indicar que la represa de la producció ceràmica a Inca es va deure a una sèrie de factors tan exògens com endògens. No es pot perdre de vista l'explotació dels terrers d'argila de Mandrava que suministrava a la vila una matèria prima fonamental molt a l'abast. D'altra banda, la sagnia de la pesta de 1652 va provocar una arribada massiva d'artesans que, sens dubte, va ésser determinant per a l'eclosió d'un nou tipus de ceràmica. Finalment, s'ha de lligar la producció del S. XVII amb les plausibles ensenyances dels gerrers estrangers afincats a Ciutat, tot seguint-se una pauta gens estranya pel que fa a la introducció d'innovacions tecnològiques a partir d'uns pocs individus o, fins i tot, d'un tot sol<sup>74</sup>.

Un possible element de confirmació d'això darrer es té amb la dinastia dels Sanxo. Es detecten a Inca des de finals del S. XVI quan, al 1572, Guillem Sanxo tenia béns valorats en 75 L.<sup>75</sup> No apareix cap gerrer d'aquest llinatge en el Cadastre de 1605, emperò en el de 1639 torna a ressenyar-se un altre Guillem Sanxo a. Feliu a qui se li reconeixen béns per valor de 220 L., però amb un cens alodial de 143 L. 2 s. 6 d. Emperò també hi ha Jaume Sanxo amb uns béns nets de 206 L. i els hereus de Joan Sanxo, amb un patrimoni de 329 L.<sup>76</sup> Aquests tres gerrers no tenen una posició econòmica destacada, i a això s'ha d'afegir un fort endeutament. Emperò, al 1655, un Guillem Sanxo ja gaudeix de béns cadastrals per valor de 460 L. i sols està sotmés a un cens alodial de 71 L. En l'espai de cinc anys, els seus béns pràcticament es duplicaren<sup>77</sup>. Segons el Cadastre de 1693 (Taula 8 i 9), els hereus de Guillem Sanxo a. Noi tenien béns a Inca per valor de 160 L. Antònia Sanxo, muller del gerrer Pere Tortella, en tenia per valor de 220 L., però el seu marit en tenia per valor de 1.410 L. i els hereus de Jaume Sanxo a. Noi en tenia per valor de 710 L. Ara bé, els Sanxo ja s'havien traslladat a Ciutat, tota vegada que, segons el Cadastre de 1685, se'ls troba a la illeta del Forn del Puig de Santa Creu amb el següents béns: botiga de Josep Sanxo, 200 L.; botiga i algorfa de Pere Sanxo, 200 L. i una altra botiga per valor de 100 L, tenint la gerreria en El Terme, taxada en 400 L.<sup>78</sup> Un cop situades les botigues dins l'espai de Ciutat, es té que es trobaven molt prop de les dels Grisso, al Puig de Sant Pere<sup>79</sup>.

BERNAT i ROCA; M. "L'Ofici de Ferrers. Algunes referències històriques (S. XIII - XVII)" a *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, Tom 49 -Palma de Mallorca, 1993, pp. 169-216.

BERNAT i ROCA; M. "De la companyia al monopoli: El cas dels tints (S. XV)" a *Afers*, Tom IX, nº 18 (1994), pp. 443-460.

BERNAT i ROCA; M. Els "III mesters de la llana: Paraires, Teixidors de Llana i Tintorers a Ciutat de Mallorca (S. XIV-XVII). Institut d'Estudis Balearics - Palma de Mallorca, 1995.

<sup>74</sup> VRIES; J. de La economia de Europa en un período de crisis (1600-1750). Ed. Cátedra. Col. Historia. Serie Menor - Madrid, 1992, pp. 97-104.

<sup>75</sup> A.M.I. - Cadastre de 1572 - f. 5.

<sup>76</sup> A.M.I. - Cadastre de 1639 - ff. 6-6v.

<sup>77</sup> A.M.I. - Cadastre de 1655 - f. 5v.

<sup>78</sup> A.R.M. - Diputació 1.253 - f. 203v.

<sup>79</sup> A.R.M. - Diputació 1.253 - f. 149v i 172v.

Per força, s'ha de relacionar aquesta enlairada, tan ben documentada en el cas dels Sanxo, amb l'aparició de noves manufactures que necessàriament han d'esser les que es trobaren a Sant Francesc d'Inca i Santa Catalina de Sena a Ciutat. Són les peces en verd i manganès d'un primer estadi i que anirien seguides dels plats de foc. La filiació d'aquesta nova producció no presenta cap dubte ni des del punt de vista documental ni arqueològic. Inca, durant la segona mitat del S. XVII, va esser la única vila amb una producció de prou entitat per què donàs nom a un tipus de ceràmica. L'altra aglomeració de terrissers era a Ciutat i la producció que s'hi realitzava tenia ja poc a veure amb la que es feia a Inca. Per altra banda, les polèmiques per les vendes d'obra d'Inca a Ciutat, invadint el mercat i substituint fins i tot certes importacions, és un fet ben documentat<sup>80</sup> i gairebé paral·lel a l'establiment del Col·legi de Gerrers d'Inca.

## Conclusió.

L'augment substancial dels gerrers amb béns a la vila d'Inca, que es va produir entre 1655 i 1693, és per sí mateix un indicador prou re-presentatiu. Emperò encara hi altres elements a tenir en compte. Si fins 1639 les especialitzacions es reduïren a gerrers i teulers (amb una intromissió incidental d'un oller), al 1693 es transformaren en una majoria de gerrers i **dos** escudellers (Taula 10). A més a més, les úniques instal·lacions què es poden inferir abans de 1693 són dues teuleres i no és inferible que les gerrerries fossin més d'una desena. En canvi, al 1693, les gerrerries superen les vint-i-cinc. El de les gerrerries també és important en tant que se situaren a un indret molt concret: els voltants del convent de Sant Francesc (on aparegueren les peces mal cuites), prop d'un torrent en el qual, segons testimonis orals<sup>81</sup>, s'abocaven encara en aquest segle les porqueres dels forns i peces defectuoses, havent-hi una canalització d'aigua corrent<sup>82</sup>. Com es pot veure, es tracta d'una localització en espais marginals, gairebé a fora vila, com era costum d'ubicar determinades activitats insanes. Emperò, tal i com es desprèn dels estims i cadastres, les gerrerries, a la llarga, actuaren atraient el procés d'expansió de la vila cap el convent de Sant Francesc. D'altra banda, es pot inferir que la denominada **ceràmica d'Inca** inicià la seva producció entre 1653 i 1693. Ja a les Ordinacions del Col·legi de Gerrers d'Inca de 1653 s'establí que:

**«qualsevol revededor qui no sera Mestre Gerrer de nostron Col·legi no gos**

<sup>80</sup> Sobre aquest punt es podria parlar extensament, ja que és una de les constants en el sí de les diferents Ordinacions dels gerrers de Ciutat. Tot simplificant, es pot veure:

A.R.M. - Còdex 57 - ff. 9v, 14v, 21 i 35.

<sup>81</sup> Aquesta i altres informacions de caire oral s'han d'agrair al Sr. Joan Torrens, mestre gerrer d'Inca.

<sup>82</sup> A.R.M. - Diputació 1.255 - f. 1.679. Això es pot deduir per l'existència d'un molí draper situat a l'Illeta de Francesc Coll a Collet.



**treure obre de terra al Dijous a la plassa per vendre si ya domchs no era de pinzell sots pena de tres lliures ...»<sup>83</sup>**

Fins i tot, a tall d'hipòtesi, es poden considerar com a probables impulsors d'aquesta producció els escudellers **Francesc Garau** i **Joan Tortella**, dels quals al 1693 només es té notícia dels hereus. El possible testimoni de la influència d'aquests artesans es l'enumeració de l'**obra d'Inca** que es fa a les Ordinacions de 1653, que parlen textualment de «**plats, escudellas, gerras de taula et aliis**»<sup>84</sup>.

La corporació ciutadana es va adonar aviat de la importància econòmica de la producció d'Inca i va intentar solventar bona part dels seus problemes econòmics fent cotitzar els confreres d'aquella vila, ja segregats, per les seves vendes a Ciutat, en contra de les ordinacions. Mentres Ciutat s'invadia de ceràmica de fora l'illa, la producció d'Inca anava copant els mercats de la Part Forana, de tal manera que, a la documentació tan sols cinquanta anys després de les primeres ordinacions, la denominació **obra d'Inca** s'equiparava a la de Barcelona o a la de València. Com exemple, i limitant-se a un sol indret, es té que, a la visita de 1715 del general Asphelt a Alcúdia ja es varen preparar plats i escudelles d'Inca per valor de 10 s.<sup>85</sup> Per a la venguda del virrei D. Antonio Chaves Osorio, al 1723, pràcticament tot el parament de taula es va dur d'aquesta vila<sup>86</sup>. Finalment, a l'inventari de La Victòria, de 1765, apareixen ben ressenyats els plats verds d'obra d'Inca al costat dels de Barcelona<sup>87</sup>. I un altre testimoni a tenir present és l'opinió de l'arxiduc Lluís Salvador que, tot parlant del convent de Sant Bartomeu, va fer una breu referència a les peces que integraven el seu aixovar. A més d'esmentar les escudelles blanques, va parlar dels plats fets a Inca, adornats de verd i dels quals va escriure que semblaven esser de marbre<sup>88</sup>.

D'aquesta manera, es té com una incipient obra, iniciada a la dècada de 1650 a Inca; va arribar a consolidar-se fins el punt que, cent anys després, ja era considerada com a obra de categoria i equiparable a les peces d'importació. Per a més confirmació, i malgrat les crítiques de G. de Berard sobre la qualitat dels dibuixos de l'obra d'Inca, se sap que, al 1774, Adrés Muñarot va instal·lar a dita vila una fàbrica d'obra fina, tot imitant la francesa o la d'Alcora, encara que es desconeix què va arribar a manufacturar-s'hi, ni quin temps va estar en funcionament<sup>89</sup>. El cert és que, al 1784, l'activitat de les gerrereries encara era notable, havent-hi, segons A. Pons, trenta-un "forns"<sup>90</sup>.

<sup>83</sup> A.R.M. Còdex 46 - f. 9v: Cap. 32.

<sup>84</sup> A.R.M. - Còdex 46 - f. 4.

<sup>85</sup> VENTAYOL SUAU; P. **Historia de Alcudia/III** - Mallorca, 1982, p. 237.

<sup>86</sup> VENTAYOL **Historia de Alcudia/III**, p. 289.

<sup>87</sup> VENTAYOL **Historia de Alcudia/III**, pp. 212-214.

<sup>88</sup> HABSBURGO y LORENA; L.S. (S'Arxiduc) **Las Baleares. Descritas por la palabra y el dibujo/II**. José J. de Olañeta, Editor - Palma de Mallorca, 1984, p. 316.

<sup>89</sup> MULET; A. **Mallorca. Ca'n Mulet de Génova**. Impremta Mn. Alcover - Palma de Mallorca, 1954, p. 19.

<sup>90</sup> MASCARÓ PASARIUS; J. **Corpus de Toponimia de Mallorca/II** - Palma de Mallorca, 1962, p. 701.

Taula 1: Població de Mallorca entre els S. XIV i XVI segons els morabatins<sup>91</sup>.

Any	Mallorca	Ciutat	Part Forana	Inca
1329	12.389	4.093	6.991	1.012
1343	11.305	3.791	7.181	1.150
1350	9.161	3.227	5.469	923
1364	10.873	4.391	5.963	788
1421	8.539	2.798	5.741	705
1427	8.357	2.778	5.574	640
1444	6.878	2.055	4.823	484
1451	6.922	2.220	4.702	410
1459	7.808	2.965	4.843	429
1466	8.549	3.157	5.392	457
1475	8.676	3.059	5.617	497
1482	9.198	3.005	6.193	486
1489	9.254	2.949	6.305	449
1503	6.423	2.784	3.639	462
1510	5.772	2.468	3.304	467
1517	9.056	2.684	6.372	652
1524	5.814	2.090	3.724	416
1531	5.182	1.730	3.452	391
1538	6.603	2.034	4.569	506
1545	6.819	2.155	4.664	524
1552	7.223	2.574	4.649	594
1559	7.741	2.397	5.344	584
1566	6.846	1.847	4.999	445
1573	9.368	2.701	6.667	738

<sup>91</sup> SEVILLANO COLOM; F. "La demografía de Mallorca a través del impuesto del morabatín" a B.S.A.L. Tom 34 (1974), pp. 233-273.

Taula 2: Béns dels gerrers d'Inca segons l'Estim General de 1572<sup>92</sup>.

Nom	Propietats	Talles:	valor
Guillem Sanxo	Cases i arreus. Un mul. Un ase.	4 s.	60 L. 10 L. 5 L.
Joan Xalvi	Cases i arreus. Un botecup. 6 botes. 1 esclau. 16 somades de yi. Un mul. Un ase. Una quarterada i 3 quartons de mallola. Una quarterada de vinya vella. Una quarterada de vinya. Fa de cens	8 s.	120 L. 5 L. 50 L. 30 L. 32 L. 15 L. 5 L. 100 L. 20 L. 20 L. - 1 L. 10 s.
Joan Fiol	Cases i arreus. Un ase. 3 quartons de vinya. 1 cairó davant ca seva. Fa de cens.	4 s.	40 L. 5 L. 20 L. 15 L. - 1 L. 10 s.

<sup>92</sup> Arxiu Municipal d'Inca - Estims de 1572.

Taula 3: Béns dels gerrers d'Inca segons l'Estim General de 1578<sup>93</sup>.

Nom	Propietats	Valor
Antoni Seguí, teuler	Cases i teulera (Illeta de Pere Fiol) Una quarterada de vinya i ermàs.	140 L. 25 L.
Joan Xani, gerrer	Cases (Illeta de Jaon Massanet)	230 L.
Joan Fiol, gerrer	Cairó (Illeta de Joan Massanet) Cases i gerreria (Illeta de Joan Xalvi) Dues quarterades de camp amb mallol.	30 L. 160 L. 70 L.
Joan Xalvi, gerrer	Cases, gerreria i clos (Illeta de Joan Xalvi)	90 L.
Antoni Català	Cases i gerreria (Illeta de Bartomeu Monistrol)	80 L.
Guillem Mascaró, hereus de.	Cases i gerreria (Illeta de Bartomeu Monistrol)	150 L.
Silvestre Mulet	Cases i gerreria (Illeta Guillem Albertí)	200 L.
Guillem Puig a. Palpal.lots	Cairó i teulera (foravila)	45 L.
Rafel Català, gerrer	Dues quarterades de camp i vinya	90 L.
Antoni Vanrell, teuler	Dues quarterades de camp i vinya	75 L.
Guillem Sanxo, gerrer	Mitja quarterada de camp y vinya	60 L.
Mateu Xamena a. Malalt, gerrer	Tres quartons d'ermàs	15 L.

 Taula 4: Béns dels Gerrers d'Inca al Cadastre de 1605<sup>94</sup>.

Nom	Propietat	Valor	Censos	Resta
Anna, muller d'Antoni Puig	Cases	90 L.	108 L. 19s.	376 L. 2
	Béns movents	5 L.	2	d.
	Casa i teulera	70 L.		
	1 qa. de vinya al Rafal Garcés	175 L.		
	1 qa. al camís dels Sabres	145 L.		
Guillem Seguí, teuler	Béns movents	5 L.	27 L. 10 s.	17 L. 10 s.
	1 tros d'ermàs	40 L.		s.

<sup>93</sup> A.R.M. - A.H. 2.059 - ff. 59-123.

<sup>94</sup> Arxiu Municipal d'Inca - Cadastre de 1605 - f. 7v-146v.

Taula 5: Béns dels Gerrers d'Inca segons l'Estim de 1639<sup>95</sup>

Nom	Propietat	Valor	Censos	Resta
Joan Fiol de Nadal	Cases Béns movents	205 L.	161 L. 5 s.	88 L. 15 s.
Bartomeu Barber	Cases Béns movents Camp al camí de Sineu	125 L. 25 L. 60 L.	28 L. 13 s.	181 L. s.
Guillem Xanxo	Cases Béns movents Camps prop del pou d'en Tani(?)	30 L. 10 L. 180 L.	143 L. 2 s.6	76 L. 17 s.6
Jaume Xanxo	Cases Béns movents Camp i vinya al camí de Sineu	80 L. 20 L. 225 L.	118 L. 15 s.	206 L. 5 s.
Joan Xanxo, hereus	Cases Béns movents Camp al camí de Pollença a la creu d'en Costet	80 L. 10 L. 280 L.	40 L. 17 s.	329 L. 3 s.
Guillem Puig de la Teulera	Cases i cairó Béns movents Vinya al Rafal Garcés Camp al carreró del Camp de la Batalla	125 L. 15 L. 275 L. 150 L.	161 L. 5 s.	403 L. 15 s.
Jaume Mas, teuler	Cases Béns movents Vinya a Son Bertran	150 L. 80 L. 80 L.	127 L. 10 s.	182 L. 10 s.
Pere Mestre	Cases Béns movents Cases davant en Cosme Camp a Son Martí Ferrer	100 L. 40 L. 100 L. 170 L.	16 L. 5 s.	393 L. 15 s.

<sup>95</sup> Arxiu Municipal d'Inca - Estims de 1639.

Nom	Propietat	Valor	Censos	Resta
Sebastià Pieres, oller	Cases	350 L.	147 L. 19 s. 11	1.413 L. 10 s.
	Béns movents	125 L.		
	Vaixella	80 L.		
	Camp i vinya a Son Togores	467 L.		
	Vinya al Camp de la Batalla	240 L.		
	Camp al bosquet dit			
	Cas Gigant	200 L.		
	Camps al camí d'Alcúdia	200 L.		
Pere Buades	Cases	280 L.	137 L. 10 s.	198 L. 10 s.
	Béns movents	25 L.		
Joan Buades	Cases	140 L.	73 L. 9 s.	221 L. 11 s.
	Béns movents	30 L.		
	Camp al camí de Sineu	125 L.		
Antoni Mestre	Cases	250 L.	147 L. 2 s. 6	287 L. 17 s. 6
	Béns movents	60 L.		
	Camp al camí de Costix	125 L.		
Joan Rubert	Cases	80 L.	75 L.	20 L.
	Béns movents	15 L.		
Antoni Buades	Béns movents	50 L.		
Joan Paieres, Vda. de	Béns movents	10 L.	50 L.	55 L.
	Camp al camí de Sineu	70 L.		
	Pren de cens	25 L.		

Taula 6: Béns dels Gerrers d'Inca al Cadastre de 1655<sup>96</sup>.

Nom	Propietat	Valor	Censos	Resta
Joan Paieres	Cases Béns movents	150 L. 10 L.		
Felip Garau	Cases Béns movents Camp al camí de Sineu Cases a dit carrer	100 L. 25 L. 30 L. 50 L.	205 L.	270 L.
Guillem Sanxo	Cases Béns movents Vaixella Camp al camí de Pollença Camp al camí de Sineu	170 L. 20 L. 20 L. 150 L. 100 L.	71 L. 5 s.	389 L. 5 s.
Guillem Puig de la Teulera	Cases i gerreria Béns movents Vinya al camí de Ciutat Camp al Camp de la Batalla	100 L. 25 L. 100 L. 125 L.	139 L. 6	210 L. 19 s. 6
Bartomeu Barber	Cases Béns movents Camp i vinya al camí de Muro Camp al camí de Sineu Altres cases	30 L. 10 L. 150 L. 275 L. 25 L.	88 L. 10 s.	402 L. 10 s.
Miquel Vallespir	Cases Béns movents	150 L. 25 L.	166 L. 5 s.	8 L. 15 s.
Pere Fiol	Cases Béns movents Camp al Camí vell de Sineu	150 L. 100 L. 500 L.	300 L.	450 L.
Pere Mestre	Cases Béns movents	50 L. 25 L.	62 L. 10 s.	12 L. 10 s.
Gabriel Alzina	Cases i gerreria Béns movents	150 L. 60 L.	51 L. 5 s.	158 L. 15 s.
Joan Pont	Cases Béns movents Camp dit Can Rector	80 L. 40 L. 80 L.	99 L. 7 s. 6	100 L. 12 s. 6
Pere Buades, hereus	Il.legible			
Joan Xanxo	Cases Béns movents Camp i vinya al camí de Sineu	100 L. 25 L. 200 L.	125 L.	200 L.

<sup>96</sup> Arxiu Municipal d'Inca - Cadastre de 1655.

Taula 7: Relació de mestres gerrers a Inca al 1687<sup>97</sup>.

Nom:	Càrrec
Miquel Llompart de Francesc	sobreposat major
Joan Prat	sobreposat menor
Mateu Estrany	prohome
Cristòfol Bordils	conseller
Pere Campins	conseller
Miquel Llobera de Francesc	conseller
Nadal Serra	conseller
Pere Amer	
Joan Alzina de Gabriel	
Bartomeu Buades a. Beya	
Gabriel Carbonell	
Nadal Carbonell	
Jaume Cerdà	
Guillem Lompart a. Monjo	
Bartomeu Martorell a. Xerpat	
Jaume Mas	
Llorenç Mas	
Guillem Mestre	
Miquel Mulet	
Joan Payeras	
Llorenç Perelló	
Joan Pont, major	
Jaume Ramis	
Miquel Ruberts	
Pere Ruberts	
Antoni Thomas	
Gabriel Torrens	
Joan Tortella	

<sup>97</sup> A.R.M. - Còdex 46 - ff. 17v-18.



Taula 8: Béns urbans dels gerrers d'Inca al 1693<sup>98</sup>.

Nom:	Localització:	Propietat:	Valor:
Joan Prats, hereus	C/ Major de Sant Francesc que va devers les monges d'Inca. Illeta dels hereus de Miquel Capó a. Truch.	Cases, corral, gerreria	160 L.
Joan Paieres a. Barba, hereus	C/ Major de Sant Francesc que va devers les monges d'Inca. Illeta dels hereus de Miquel Capó a. Truch.	Casa, corral, gerreria	65 L.
Pere Mulet de Miquel	C/ Major de Sant Francesc que va devers les monges d'Inca. Illeta dels hereus de Miquel Capó a. Truch.	Casa, corral, gerreria	200 L.
Guillem Paieres	C/ Major de Sant Francesc que va devers les monges d'Inca. Illeta dels hereus de Miquel Capó a. Truch.	Casa, corral, gerreria	65 L.
Jaume Estrany, hereus	C/ Major de Sant Francesc que va devers les monges d'Inca. Illeta dels hereus de Miquel Capó a. Truch.	Casa, corral, gerreria	230 L.
Joan Pont	C/ Major de Sant Francesc que va devers les monges d'Inca. Illeta dels hereus de Miquel Capó a. Truch.	Cases, corral, gerreria	200 L.
Guillem Mestre a. Santjoan	C/ Major de Sant Francesc que va devers les monges d'Inca. Illeta dels hereus de Miquel Capó a. Truch.	Cases, corral, gerreria	145 L.
Miquel Puig	Illeta de l'Honor Francesc Ramis de Son Ramis.	Cases, corral, gerreria	60 L.
Miquel Campaner a. Nina	Illeta de l'Honor Francesc Ramis de Son Ramis.	Cases, corral	60 L.

<sup>98</sup> Arxiu Municipal d'Inca - Cadstre de 1693.

Nom:	Localització:	Propietat:	Valor:
Guillem Sanxo a. Moy, hereus	Illeta de Guillem Sanxo, gerrer.	Cases, corral	160 L.
Mateu Estrany a. Blai	Illeta de Mn. Joan Baptista Bordils, començant al C/ de na Muntanera.	Cases, gerreria, corralet	60 L.
Miquel Llomprat a. Monjo	Illeta dels hereus de Joan Ozonas del C/ Major.	Cases amb tres portals, gerreria, corralet	150 L.
	Illeta de Gabriel Prats al Carrer de Sant Francesc.	Cases, corral	80 L.
Nadal Serra	Illeta dels hereus de Jaon Ozonas del Carrer Major.	Cases, gerreria, corralet.	40 L.
Francesc Llompart	Illeta de Gabriel Prats del C/ de Sant Francesc.	Cases, corral.	60 L.
Antoni Vallespir	Illeta de Gabriel Prats del C/ de Sant Francesc.	Cases, gerreria, corral	200 L.
Anna Ramis, muller de Pere Torrens	Illeta de Gabriel Prats del C/ de Sant Francesc.	Cases, gerreria, corral	140 L.
Jeroni Rosselló, notari, hereus	Illeta de Francesc Coll a. Collet	Cases, gerreria, corral	140 L.
Pere Amer a. Cuca	Illeta de l'Honor Jaume Massip a. Bascha	Cases, casetes, gerreria, corral	200 L.
Gabriel Buades a. Buye, hereus	Illeta dels hereus de Gabriel Buades a. Buye, gerrer	Cases, gerreria, corral	220 L.
Joan Alzina a. Calufa	Illeta dels hereus de Gabriel Buades a. Buye, gerrer	Cases, gerreria, corral	260 L.
Gabriel Torrens, de Muro	Illeta de Pere Bon Massip de Son Massip.	Cases, gerreria, corral	125 L.
Joan Pont de l'Hort, hereus	Illeta de Francesc Pieres de Sebastià	Casa amb dues portes, gerreria, corralet	120 L.
Joana Rubert, muller de Gabriel Llompart a. Captiu, fuster	Illeta dels hereus de Joan Mulet del C/ de Sant Francesc.	Cases, gerreria, corral	150 L.
Francesc Garau, escudeller, hereus	Illeta de mestre Antoni Tortella a. Silvestre, gerrer	Cases en ruïna	50 L.
Antoni Tortella a. Silvestre	Illeta de mestre Antoni Tortella a. Silvestre, gerrer	Casa amb cinc portals, gerreria, corral	550 L.
Joan Buades a. Buya	Illeta de Joan Sanxo a. Moy, gerrer	Cases, gerreria, corral	140 L.

Nom:	Localització:	Propietat:	Valor:
Joana Ginesta, muller de Guillem Llompart, gerrer	Illeta de Joan Sanxo a. Moy, gerrer	Cases, gerreria, corralet	100 L.
Pere Campins a. Nina	Illeta de la Sra. Flor Marquès, vda. de Miquel Siquier de La Mostra.	Cases, gerreria, corral	250 L.
	Illeta de Sebastià Mayrata a. Calçablanca.	Celleret	180 L.
Gabriel Carbonell	Illeta de Gabriel Carbonell, gerrer	Cases en ruïnes	50 L.
Nadal Carbonell	Illeta de Gabriel Carbonell, gerrer	Cases, gerreria, corral	125 L.
Joan Tortella, escudeller, hereus	Illeta de Gabriel Carbonell, gerrer	Cases	60 L.
		Cases, gerreria, corral	60 L.
Tomàs Mas	Illeta de Pere Antoni Coll de l'hortolà	Cases, gerreria, corral en alou del Capítol	60 L.
Jaume Mas	Illeta de Pere Antoni Coll de l'hortolà	Cases, gerreria, corralet en alou del Capítol	70 L.
Miquel Llompart Rafel	Illeta de Miquel Llompart Rafel	Cases, corral, gerreria	70 L.
Miquel Rupert a. Gerreret	Illeta de Miquel Llompart Rafel	Casetes	15 L.
	Illeta del Rvd. Guillem Rayó, prv.	Cases, gerreria, corral	100 L.
Llorenç Mas	Illeta de Llorenç Mas, gerrer	Cases, dos corrals	70 L.

Taula 9: Béns dels Gerrers d'Inca al 1693 (en L.)<sup>99</sup>.

Nom:	Valor:	Index:
Antònia Ferrer, muller de Miquel Llobera, gerrer	30	10
Jaume Fiol a. Barcella	43	14
Francesc Garau, hereus de	50	16
Francesc Llompart	60	20
Miquel Puig	60	20
Guillem Paieres a. Barber, hereus de	65	21
Joan Paieres a. Barber, hereus de	65	21
Miquel Llompart a. Rafel	70	23
Miquel Llompart	70	23
Jaume Mas	70	23
Miquel Llompart a. Busqueta	100	33
Mateu Estrany a. Blai	110	36
Tomàs Mas	110	36
Miquel Rubert a. Gerreret	115	38
Joan Tortella, hereus de	120	39
Gabriel Torrens, de Muro	125	41
Nadal Carbonell	130	42
Llorenç Mas	140	46
Anna Ramis, muller de Pere Torrens, gerrer	140	46
Jèroni Roselló, hereus de	140	46
Catalina Socies, muller d'Antoni Vallespir, gerrer	140	46
Catalina Vives, muller de Pere Amer, gerrer, hereus de	140	46
Guillem Mestre a. Sant Joan	145	47
Joana Rubert, muller de Pere Tortella, fuster	150	49
Joana Ginestra, muller de Guillem Llompart, gerrer	160	52
Joan Prats, hereus de	160	52
Guillem Sanxo a. Noi, hereus de	160	52
Pere Amer a. Cuca	200	65
Pere Mulet de Miquel	200	65
Gabriel Buades a. Beye, hereus de	220	72
Antònia Sanxo, muller de Pere Tortella, gerrer	220	72
Jaume Estrany, hereus de	230	75
Miquel Mulet	300	98
Antoni Estrany	360	118

<sup>99</sup> A.R.M. - Diputació 1.255 - f. 1.653-1.768.

Nom:	Valor:	Index:
Nadal Serra	360	118
Joan Buades a. Beye	370	121
Antoni Vallespir	400	131
Miquel Llompart a. Monjo	510	167
Bartomeu Buades a. Beye, hereus de	650	212
Jaume Sanxo a. Noi, hereus de	710	232
Miquel Mulet, fill de Pere	730	239
Miquel Campaner a. Nina, hereus de	745	244
Joan Pont de L'Hort	1.100	360
Pere Campins a. Nina	1.140	373
Gabriel Carbonell	1.140	373
Antoni Tortella a. Silvestre	1.410	461
Joan Alzina a. Calufa	1.520	497
<b>Total:</b>	<b>14.378,00</b>	
<b>Mitja:</b>	<b>305.91</b>	

Taula 10: Distribució dels gerrers d'Inca per anys i especialitats. S. XVI-XVII.

	157	157	160	163	165	1693
	2	8	5	9	5	
Gerrers	3	2	2	12	11	43
Teulers	-	6	-	2	1	-
Ollers	-	-	-	1	-	-
Escudellers	-	-	-	-	-	2
<b>TOTAL</b>	<b>3</b>	<b>8</b>	<b>2</b>	<b>15</b>	<b>12</b>	<b>45</b>

# PREVISIONS DAVANT LA PESTA DE 1820 A INCA

GABRIEL PIERAS SALOM

## INTRODUCCIÓ

La pesta bubònica de 1652 que invadí Mallorca, i especialment Inca, està prou documentada per ara fer-ne una relació fonda i precisa. Bastarà dir en què consistia aquest "contagi", com diuen els coetanis als llibres, lligalls i papers solts que servam a l'Arxiu Històric Municipal.

Segons Damià Ferrà-Ponç i Antoni Vallespir <sup>1</sup>:

**"La denominada avui pesta bubònica és una malaltia aguda, infecciosa i epidèmica. Produïda pel Bacillus pestis de Yersin-Kitasato o Yersina pestis(Pasteurella pestis). Es caracteritza per la formació de bubons a les regions femoral, inguinal, cervical i axil:lar, i de tumors gangrenosos no constants, després de dos o quatre dies d'un estat infectiu general greu, semblant al tifoïdic. Va acompanyada generalment de deliris, vòmits i diarrea... Fins a la fi del segle XIX no es determinà clarament el bacteri causant de la pesta... Fins al descobriment del sèrum antipestós, la pesta bubònica fou comunament mortal. A mitjan segle XX, els antibiòtics permeteren afrontar-la de forma encara més eficaç... La fam i la brutor són factors importants de la propagació de la pesta. La manca d'aliments suficients i equilibrats debilita els**

---

<sup>1</sup> "La pesta de 1652". CAMPANET. gener-febrer 1989. Núm. 42. Publicació de l'O.C.B.

**organismes i n'augmenta la vulnerabilitat. La brutor de les cases i dels vestits facilita l'existència dins l'entorn humà de les rates i les puces, elements claus de la transmissió del contagi. Les investigacions esbrinaren que la pesta atacava a alguns animals, la rata entre ells. De les rates afectades per la pesta, aquesta passa a l'home a través de les picades de les puces. La mortaldat de rates i persones generada per la pesta bubònica dona lloc a un repugnant i desolador espectacle en els pobles aniquilats per aquest contagi: cases, carrers i camps apareixen plens de cadàvers. No és estrany que l'aparició de la pesta provocàs un terror general..."**

No ens resultarà estrany imaginar la tragèdia que visqué Inca entre les mesades de maig i octubre de 1652. Milers de morts dins aquesta població ancorada dins la terra de Mallorca, deixaren dins dels inconscients col·lectius una terrible por a aquest contagi **"amb què Déu nos amenaça"**<sup>2</sup> Sabem d'ell bastant, ja que, acabada la tragèdia els Jurats passen comptes i queda registrat el més insignificant pagament. La tradició ens parla de més de tres mil morts i que els pocs que quedaren a Inca, refugiant-se al que avui coneixem com a carrer de Sant Sebastià, passaven les vetllades cantant el rosari i fent rogatives als sants Roc i Sebastià<sup>3</sup>. Els acompanyava un frare "menoret" que havia quedat al Convent de Sant Francesc. També la tradició oral, i la documentació especialment referida en els cadastres i padrons posteriors, ens diu de l'abandó d'Inca, de la seva decadència. Realment costà prou feina aixecar una altra vegada<sup>4</sup> el poble. A aquesta tradició oral, de vegades no massa fiable, hi podem afegir com a valor de pès específic la documentació que tenim al nostre Arxiu Històric. De totes maneres Inca, durant quasi tot el segle XVIII, va agafant la sendera del treball i de la reconstrucció. Prova d'aquest aixecament són les reconstruccions de les esglésies de Santa Maria la Major, de Sant Francesc i de Sant Bartomeu, i l'inici de la de Sant Domingo. Es lenta aquesta recuperació però sense aturar-se gens ni mica. La por però ha quedat dins els cors i dins de la memòria històrica individual i col·lectiva.

Un apunt interessant sobre la pesta de 1652 fou que aquesta no va entrar dins el Monestir de Sant Bartomeu -Ca Ses Monges Tancades- i per tant cap monja morí del contagi com consta documentalment. No passà igualment a 1729, quan en pocs dies morien de "panalis" (panadís)<sup>5</sup> un grapat de religioses i dins el poble la vida era normal, tot i a pesar que aquesta malaltia matà molta gent a Mallorca. Vaig llegir dins

<sup>2</sup>Arxiu Històric Municipal d'Inca. Actes. 1648-1654

<sup>3</sup>Avui encara es conserva la tradició de cantar el rosari davant una imatge que hi ha de Sant Sebastià entre dues façanes del citat carrer, exactament la vesprada mateixa de la festa del citat sant.

<sup>4</sup>No oblidem els greus problemes que ocasionaren a Inca les revoltes de 1391, de 1450 i la de les Germanies dins la dècada dels anys vint del segle XVI.

<sup>5</sup>Panadís: inflamació relacionada amb petites ferides en els dits causada per gèrmens i es pot estendre per tot el braç. Pot causar la mort per sèpsis sanguini. És una malaltia infecciosa.

la quietud de l'arxiu del monestir<sup>6</sup>, i més tard transcriure com "Dia 23 d'abril moria sor Joana Montblanch. Dia 22 de maig passaven a l'altra vida, a les sis de la matinada sor Rosa Vanrell, a les deu del matí sor Gertrudis Isabel Martorell i a la una del migdia, sor Catalina Perpinyà. Dia 5 de maig també morí sor Aina Fe i dia 26 del mateix mes, sor Joana Aina Thomassa".

Quan a 1820 es van conèixer notícies de pesta a Mallorca, exactament als pobles del Nord-est, Inca es revolta angoixada. Dins cada un dels habitants del poble neix un sentiment de por d'una gran fondària. Serà necessari, com es diu, posar fil a l'agulla i no perdre temps. Les notícies de què ha arribat la pesta a Son Servera<sup>7</sup> són terribles: malalts i morts del contagi que, diuen, ha arribat amb un vaixell procedent del nord d'Àfrica. A finals de novembre hi ha resultats esgarrifosos: A Son Servera han mort 1.040 dels seus 1.684 habitants; a Artà n'han mort 1.267 de 3.626; a Manacor, tan sols dues defuncions; a Sant Llorenç, 15 són-els qui han sofert la desgràcia en propi cos; a Capdepera, 112 persones. En Total la pesta bubònica ha ferit, i amb ferida de mort, a 2.436 persones.

A Inca, segons els llibres Sagramentals<sup>8</sup>, de 1820, podem comprovar com no hi ha cap defunció, al manco que estigui anotada, de pesta. De persones majors hi ha 46 defuncions registrades: 30 homes i 16 dones. No especifiquen la causa de la mort però hi ha constància de 5 defuncions sobtades i un home *anegado*. Mirant cinc anys avant i cinc enrera comprovarem que la mitja de defuncions de gent major és de 45. En quant als albatxins n'hi ha 34: 15 nins i 19 nines d'edats compreses entre un dia i set anys. La mitja, feta com en la gent major, és de 31 albatxins per any.

Dia 3 de desembre d'aquest any de 1820 s'inaugura el *CEMENTERIO RURAL*, segurament per ordre de la superioritat i més que mai, per necessitat. Estava situat a l'antic cementiri dels Franciscans, vora el torrent de Can Tabou, al que avui és la confluència de la Gran Via amb el carrer de Fra Juníper Serra, cap a la banda del Convent i Col·legi Franciscà. Abans d'aquesta data s'enterrava al *Cementerio contiguo a esta parroquia*, a Sant Francesc i a Sant Domingo. Tampoc parla de pesta el Llibre de **Determinacions del Comú** de dit any. O sia que no tenim pesta bubònica a Inca.

Pocs documents servam d'aquest any a l'Arxiu Municipal. Manquen els lligalls dels que diríem plenaris d'aquest any i la correspondència. La comptabilitat no és fiable i tan sols he pogut gaudir del plaer d'uns papers solts, els famosos *varios* que

<sup>6</sup>*Memoria de monjas difuntas. A sor Bárbara Pons, Religiosa de Obediencia del Monasterio de San Bartolomé de la villa de Inca, y natural del pueblo de Andratx, que la conserve Dios M. a G. Ramón Reus su hermano, por lo que le mandará, y si no les gusta ya dirá luego lo que quiere. Jesús, María y José. 1729.*

Es tracta d'un paper solt de l'arxiu del Monestir de Sant Bartomeu i publicat a BOLETIN INFORMATIVO, Sor Clara Andreu. Número 3. 1979. "MEMORIA DE HERMANAS DIFUNTAS". G.P.S.

<sup>7</sup> Juan Llabrés Bernal. "Noticias y Relaciones Históricas de Mallorca". Tomo I (1801-1820). Palma de Mallorca 1958.

<sup>8</sup>Arxiu Històric Parroquial d'Inca. Llibre de Difunts de 1820 a 1832(Morts grossos). Núm. 197. "Libro de entierros de parvulos de la parroquia de Ynca del año 1804 hasta 1821. Núm. 209.



el sr. Lladó Ferragut inventarià i catalogà a principis de la dècada dels anys cinquanta, que aclareixen molts de punts i donen a entendre la situació aquí a Inca. La manca d'aquest material no minva, tot llegint el que tenim, la sensació que dóna la por que hi havia pel poble. A més de por, i com és lògic, hi havia fam, brutor i pobresa. Les mesures de l'Ajuntament, amb el vist i plau de Palma i del clero local, juntament amb els "senyors", són dramàtiques però segures, com es va demostrar: Inca no patí de pesta bubònica l'any 1820!

Segons Juan Llabrés Bernal a les seves *Noticias y relaciones...*, es dóna la data de 26 de maig de 1820 com a primera notícia de què a Son Servera hi ha malalts i morts degut al contagi de pesta bubònica. Diu que el principi de la malaltia fou dia 15 però que no se donà al coneixement de la Junta de Sanitat fins el dia senyalat anteriorment, d'aquesta manera l'epidèmia ja estava escampada per altres pobles com Artà, Capdepera i Sant Llorenç. La Junta General, o Suprema, de Sanitat de Mallorca es mou a gran velocitat. Aquesta Junta estava formada pel Cap Polític, el Sr. Guillem de Montis, com a President, quatre membres en nom de la Diputació, 10 membres de l'Ajuntament de Palma i dos magistrats. Entre les ordres més importants hi ha la prohibició d'enterrar a dins les esglésies. A partir d'ara ho farien als cementeris i tapats, els morts, amb un bon gruix de cals viva. D'aquí ve que Inca posàs esment en la construcció d'un cementeri a les foranes del poble. Aquesta Junta donà molta importància al cordó. Aquest seria el mitjà més eficaç contra la invasió de pesta. Dia 26 de novembre es dóna per acabada la pesta. Hi ha misses solemnes i Te Deums arreu de tota Mallorca.

A continuació dividiré la documentació en dues parts: una que fa referència al reglament que es duria a terme davant de la pesta, i l'altra a les mesures concretes de com s'han de dur a bon fi els serveis de cordó i vigilància de manera que no entri la pesta temuda.

## PRIMERA PART

El document que dóna fe i constància de la pesta bubònica de 1820, i de les mesures que Inca pren, és un plec de vuit dobles folis, escrits en ambdues cares. La lletra, molt clara i espaiada en perfecció, crec pertany al rector de la Parròquia de Santa Maria la Major, D. Joan Amengual i Amengual, i la base o fons general, prové de la Junta General, Superior o Suprema de Sanitat de Palma. Cal aclarir que aquest document està fet concretament per Inca i dins ell hi ha una decisió grossa. També estic més de mig convençut que, literalment poc més poc manco i traduït a la nostra parla, es llegí bastants vegades dalt de la trona.

Consta d'un tràgic, però prometedor, pròleg i vint-i-quatre capítols. Dins el número 11, entre altres coses diu que "**...el pueblo de Ynca es docil, es el que tiene mas respeto a los Señores, es comprensivo, y con un simple exorto, o razon de**

**los pudientes quedaran persuadidos...**". Això ens indica, com veurem més avant, les fortes mesures a fi de què la pesta no entrés a Inca.

El document està encapçalat pel títol següent: **REGLAMENTO DE LAZARETO ADOPTADO A LA VILLA DE YNCA. AÑO 1820**. El transcriuré tot, degut al seu interès i per deixar el tema ben centrat, i conservaré la llengua castellana. No serà així quan en faci l'explicació de les dues dotzenes de capítols.

*¡Oh y que dificultades se ofrecen a ntra. vista al haver de tratar de este objeto! O y quan pocas tendríamos, si le miramos de cerca, y con el respecto que tiene! Estas dificultades dimanen de nuestros intereses y comodidades olvidando el primer, que es la salud, unico bien en comparacion de los demas. ¡O y quan pocos nos quedarian si por una desgracia fatal nos sorprendiese el enemigo mas atroz! O quan diferente jugarian su suerte los Pueblos acordonados si pudiesen volver sus pasos atras, y aprovecharse de los excelentes, y eficaces medios que nos ha dado la Dna. Providencia: Estos son la incomunicacion, y las reglas sanitarias observadas al intento. La Junta bien penetrada de ello no perdona fatiga para coger el fruto; y en su consecuencia ha elegido una comision para que extienda un plan relativo a Lazareto, u Hospital lugar de sospechosos, y observacion.*

*Esta Comision ve lugares buenos dentro la Villa quales son los Conventos<sup>9</sup>; pero prefiere el Campo para ello por ser mas a proposito para defendernos del enemigo mas exterminador. El Campo ofrece un agente que es el aire quien confunde y anonada al principio contagiante. En el Campo no es tan temible se pegue el miasma porque siempre se encuentra un barlovento. En el Campo se ven todos, y los centinelas pueden impedir el comunicar. De estar en el campo resulta el quedar limpia la Poblacion, y no exponerse a que un doliente llame auxilio ya es muerto, y muchos han rozado con el. Esta verdad la demuestra la experiencia en los desgraciados hermanos, y moradores del recinto apestado, quienes no han conocido ventajas sino en el Campamento. Esta verdad la prueba la razon, y lo manda la Junta Superior. De practicarlo asi se encontrara despues una morada sin recelo se ahorrara el gasto del expurgo, y se da a nuestros naturales la libertad que mas apetecen, qual es estar en el Campo, y huir del enemigo.*

En las lides de guerra se sale a pelear en el Campo; ¡quanto mas debe hacerse con las luchas de Peste; Y no se piense que el Campamento ha de durar mucho tiempo; basta el de quinze o veinte dias para asegurarse la vida: para una diversion a veces se gasta mas, figurarse que lo es, y sera verdadera.

<sup>9</sup>En els moments que historiam a Inca hi havia el Convent de Sant Domingo i el de Sant Francesc. Ocupaven llocs allunyats del centre i confrontaven, també, amb el camp.

*Dar este paso no es difícil, nuestra organización es fuerte y resiste a la inclemencia de todos los tiempos; luego preferir aunque sea en Ynvierno el sufrir la intemperie, que morir y... morir de Peste. Los Soldados en estos seis años de guerra lo han executado siempre a Cielo raso ¿Y nosotros no lo haríamos por quinze días en barracas? Lo que sobra: Todo es empezar, que se reflexione por un momento, la peste y sus resultas, y la diferencia que va de no tenerla, y esta hecho, y para ello proponemos los Artículos siguientes:*

Acabat aquest interessant pròleg serà bo anar explicant, una a una, les mesures a prendre. I per donar més força, si cal, al text, aniré fent la traducció quasi literal i traduïda a la nostra parla, tan sols interrompuda per qualche aclariment necessari.

**Article 1. Al més lleuger indici del mal contagiós, i al mínim caràcter desconegut de malaltia es posarà la comunicació, que més val equivocar una malaltia i prevenir-se, que esperar a encertar-la, i encertar que és pesta.**

**Article 2.-** Per l'execució de l'anterior article s'aïllarà la casa pels primers que s'hi trobin. Se nomenarà un Comandant que sia el subjecte que tengui més zel del poble. Es deixaran, de la mateixa casa, un ajudant o dos per l'assistència al malalt i n'hi haurà un altre a defora de la casa que serà qui els durà tot el que sia necessari; ho deixarà en el carrer a on aniran a agafar-ho els qui estan dedins, quan s'hagi allunyat el de defora. S'enviarà al malalt a l'entrada de la casa, tot el més a prop del que es pugui del portal; no entrarà ningú, ni tan sols el sacerdot qui l'ha d'auxiliar, sino que del portal, o del mateix carrer, se li administraran els Sacraments. Si les circumstàncies ho permeten, el duran al camp, i si no es deixarà que el mal s'aferrí a aquesta primera víctima. Si el malalt mor, la Junta actuarà segons les circumstàncies; si la casa està aïllada s'enterrarà dins ella mateixa, i se li pegarà foc, i si no, se'n duran el mort al Cementeri d'Apestats<sup>10</sup> i es farà un "espurgo". Aquest pas és el més difícil, a fora la pietat, sense faltar a la caritat.

Article 3. Quan s'hagi declarat la pesta, tot vivent, a excepció dels precisos, sortiran del poble i aniran al camp, formaran divisions de sans, sospitosos i malalts, per tenir seguretat que d'aquests no n'hi haurà molts perquè a això se li diu "Golpe de maestro", i sufocar el mal en el seu propi origen.

Article 4. Els precisos de l'article anterior poden ser els que creguin més convenients els components de la Junta, com forners, botiguers, taverners, etc.

Article 5. Situam el Llatzeret, Hospital, a l'esquena del molí de Na Penya, entre els camins de Lloseta i Palma, mitjançant barraques formant una filera única: aquestes

<sup>10</sup>La tradició popular ens diu que aquest primer cementeri, en aquest cas d'apestats, estava situat dins Son Beltran, vora el que avui és "Es Carnatge".

barraques es podran construir de llençols o de material del primer arbre que es trobi.

Article 6. Si es mor qualche pèrsona a les barraques, aquestes seran cremades si són de llenya i bullides amb aigua si són de roba i posada, després, a ventilació durant vuit dies.

Article 7. Situam igualment el lloc de Convalescència, i sospitosos, al mateix paratge abans citat a una distància bastant proporcionada, trobant nosaltres que hi ha lloc per a tot podent agafar les immediacions en cas que es trobi convenient. Es convenient que no estiguin en paratges oposats perquè d'aquesta manera no s'escaparan tant de la vigilància d'aquest govern. El lloc és sa, fresc i ben provist d'aigua i ben oratjat.

**Article 8. Les persones sanes habitaran l'altura a l'esquena de "Sa Canaleta"<sup>11</sup>, permetent als propietaris que vagin a viure a les seves casetes del camp, o de la manera que més els agradi.**

**Article 9. L'Hospital Comú se situarà a l'esquena dels Molins, agafant a la dreta, i acostant-se al Camí de Selva<sup>12</sup>.**

**Article 10. Declarada la pesta es tocarà a Generala, pregonant que tot vivent dins dos dies precisos surti al lloc assenyalat, o a les seves casetes de camp, manco les que estan compreseş entre el Camí de Lloseta i el de Palma<sup>13</sup>.**

Article 11. Per al compliment de l'anterior article, començaran l'estat Eclesiàstic Secular, i els Principals Senyors donant exemple als altres, exortant-los i instruint-los sobre el particular, tenint present que el Poble baix, entimant-lo una utilitat, tan sols perquè és una novetat, i cosa que no han escoltat mai, pensen que és una inutilitat, i no la volen posar en pràctica; però el poble d'Inca és dòcil, és el que té més respecte als Senyors, és comprensiu, i amb una simple ordre o petició, o raó dels més rics quedaran persuadits.

Article 12. Al dia següent a la crida de sortida entrarà el Sr. Rector, Superiors dels Covents y Magnífic Ajuntament dins el poble per veure si queda complit el Campament.

<sup>11</sup>Just darrera els antics canats i entre els camins de Polleça, avui "Vell de Pollença", i el de Son Estaràs fins a arribar als estreps dels putxets d'aquella zona.

<sup>12</sup>Exactament a la zona compresa entre l'actual carretera de Mancor de la Vall, passant per Son Papparra, seguint per la finca de Son Amonda, i arribant a la carretera de Selva.

<sup>13</sup>On hi hauria, com ja s'ha apuntat, el Llatzeret o l'Hospital.

Article 13. Verificat que sia, cuidarà el Sr. Rector i Ajuntament que es mantengui com desitjam, valent-se més de la persuasió, que de l'afectivitat, considerant que el camperol en consemblants casos, més ho fa per la raó que per altra cosa.

Article 14. Per a la servitud dels Apestats i sospitosos hi haurà una guàrdia permanent, i ben armada, que cuidarà sota la més estricta responsabilitat, que no s'acosti ningú i molt manco que s'escapi qualque apestat, sospitós o convalescent.

Article 15. Hi haurà una persona de tot zel i confiança, Secular o Eclesiàstica, que serà el Director d'aquest Campament i cuidarà que no hi manqui res, rebrà les ordres de la Junta i de l'Ajuntament, i les farà executar irremissiblement.

Article 16. Així com ara els veïnats, els més, dormen al poble, i de dia treballen en el Camp; al contrari, en temps de pesta, dormiran en el Camp, i de dia podran venir al poble únicament per fer el pa o dur-se'n qualque article molt necessari. Per a aquesta execució cuidaran dos Regidors fent volta per a dit efecte.

Article 17. Hi haurà una quadrilla ben armada composta de quatre homes i un Comandament per evitar els robatoris, no permetre l'entrada a no ser per mitjans legítims. Estarà vigilant dia i nit, ja per dins el poble, ja pel seus voltants.

Article 18. Hi haurà assitents ben immediats als malalts, i assistències exteriors; aquests duren als interiors els ormetjos que necessitin, deixant-los a la distància de vint-i-cinc passes i, allunyats, els recolliran els interiors havent-hi una distància reglamentària.

**Article 19. La Junta es reunirà davant una Caseta de Camp<sup>14</sup> per arxivar els papers dins ella o també a la Porteria de Sant Domingo, i arxivar-los a l'Escola<sup>15</sup>. Es convenient consti de poques persones i tenint sempre la precaució de no fregar-se entre ells.**

Article 20. La Junta i l'Ajuntament tendran força armada per a fer-se respectar en cas d'inobediència.

<sup>14</sup>La tradició, també oral, ens diu que aquesta casa fou "El Batliu" de l'actual carrer de Son Nét o una caseta que encara hi ha, més de mig derruïda, vora el Pou des Resquell.

<sup>15</sup>Es tracta de l'actual edifici, dit casalet de Can Cifre, just davant Sant Domingo, on hi ha instal·lats els Serveis Socials de l'Ajuntament.

Article 21. El Metge, facultatiu, que cuidi dels apestats no tindrà tractes amb ningú, ni molt manco els Eclesiàstics auxiliants, ja que s'entén amb els qui donen assistència immediata als malalts.

Article 22. Hi haurà un altre facultatiu molt observador i atent pels qui emmalaltassin dels sans, qui abans de visitar-los s'informarà molt bé per veure si la malaltia pot pertànyer a la casta de pesta, i en conseqüència farà que s'avisí a altre destinat a l'efecte, o prendrà precaucions i l'enviarà al Llatzeret.

Article 23. Com en temps de pesta s'han de tancar les Esglésies i evitar tota reunió, pot dir-se la Missa en el camp ras, traslladar allà el Santíssim Sacrament a fi de tenir prompte auxili la humanitat que sofreix, tot a consulta del Sr. Rector.

**Article 24. Els sospitosos deuen entrar en la Quarentena o lloc d'observació amb una altra roba distinta a la que duïen, la deixaran en un lloc separat per a purificar-la; es pentinaran i rentaran bé; per tot això s'enviarà llenya, calderes i tot el que sia necessari. A la Quarentena han d'estar les famílies separades i construir igualment barraques formant una línia única.**

Estic convençut que sobren els comentaris i fàcil és imaginar la duresa eficaç de tals mesures. Sabien els inquers, dimanat també de la Junta Superior de Sanitat de Palma, de la importància del cordó. Les paraules són molt fortes, els fets degueren ser igual. També hem vist que fou eficaç. A Inca mo ens entrà aquesta terrible pesta. La memòria històrica havia fet el seu efecte.

## SEGONA PART

Aquesta segona part està formada per dos documents, un d'ells molt semblant a l'altre, encapçalat per aquest suggerent títol: **"Compendi de les ordres que deuen observar els qui estan de guàrdia en el Cordó de la vila d'Inca, el que haurà de quedar al lloc allà on s'enviarà"**. Són dos documents quasi bessons, tant en el fons com en la forma. El primer està escrit i signat pel Secretari de l'Ajuntament d'aquell moment, Gabriel Ferrer. Del segon no he pogut esbrinar de qui és la lletra, sospit, però, que, per una lleu semblança, és la d'un sacerdot de la Parròquia<sup>16</sup> que va influir bastant en les obres del temple en construcció.

<sup>16</sup>Ben bé podria ser la de Mn. Gabriel Ramis, qui en aquells moments era Beneficiat i Arxiver de la parròquia de Santa Maria la Major, i germà de Rafel Ramis, músic i que a 1827 escriu un Memorial al rei Ferran VII<sup>è</sup> demanant ajut econòmic ja que ell havia estat absolutista i era perseguit pels Liberals.

Voldria aclarir que la gent quan transitava, al manco durant aquestes èpoques de pestes o quan hi havia persecució de bandejats, havia de portar un passaport. Inca acordona aviat, a tota pressa, i no ho té fàcil. Són moltes les entrades al poble<sup>17</sup>

Com en altres ocasions, actualitzaré el text quant a l'ortografia fa referència, deixant talment la construcció de les frases per no perdre frescor ni sentit exacte. El primer document consta de quatre capítols, addenda i signatura del secretari; el segon i darrer, està compost per sis capítols o articles i va sense signar.

## DOCUMENT 1.

Compendi de les ordres que deuen observar els qui estan de guarda en el cordó de la vila d'Inca, el qual deurà quedar al lloc allà on s'enviarà.

Primo: Es priva tota comunicació amb totes les viles de Mallorca i Ciutat, exceptuada la vila de Selva i igualment els quatre llogarets que són Mancor, Biniamar, Moscarí, Caimari i igualment afegir Lloseta, amb els quals es podrà comunicar i deixar entrar dins la vila, portant el seu passaport.

2. Les persones dels llocs que no sien dels susdits, que venguin per dur-se'n queviures a distintes viles, deuran un dels dos qui estan de guàrdia portar aquests queviures de la vila fins a fora de la guarda, o cordó, no tocant-se uns amb altres i estar al manco a sis passes; i si dits queviures fossen vi, aiguardent, etc. es deuran banyar els quartins i quarterons pels homes de nostra vila; i així mateix es farà amb altres coses que foren consemblants a aquestes. I la moneda que els daran serà passada per dins vinagre, entès això que els qui entreguen la moneda sien de fora d'Inca.

3. Si de cas duen blat, arribant a la guàrdia, el portador d'ell el tirarà damunt llençols sense que aquests puguin tocar el sac del portador.

4. Les armes que tenen de la vila els qui guarden o estan de guàrdia es deixaran als mateixos llocs i s'entregaran als qui aniran a rellevar-los. El mateix practicarem amb els cartutxs. Al camí de Pollença hi ha un fusell, bassetges i cartutxs.

Gabriel Ferrer, Secretari.

<sup>17</sup>Podien entrar a Inca per la carretera de Ciutat i per les que anaven a altres pobles com Lloseta, Biniamar, Mancor, Selva, Moscarí, Pollença, Alcúdia, Llubí o Santa Margalida, Sineu, Costitx i Sencelles. Avui encara hi ha una xarxa molt àmplia de carreteres i camins que surten, i entren, d'Inca.

## DOCUMENT 2.

Primo. Que en cada guàrdia hi hagi un home qui sapi llegir i dos qui no en sabin.

2. Que a cada guàrdia hi hagi una arma de foc i que es faci una barraca.

3. Que en cada guàrdia hi hagi dues gerres d'aigua per a banyar els quartins i altres coses semblants que entraran dins Inca per a dur-se'n gèneres a distintes viles i a més d'això tendran els guàrdies vinagre per a passar per dins aquest, la moneda que rebran de fora d'Inca.

4. Se rondarà cada dia per tot el terme, fent quatre mans, i cada mà constarà d'una persona de primera classe i d'un Lloctinent, aportant els dos armes de foc.

5. Es posarà porta després a les casetes que no en tenen o si no s'aparedarà el portal i es llevaran totes quantes barraques que existeixen dins el terme.

**6. Si duen blat arribant a la guàrdia el portador d'ell el tirarà damunt llençols sense que aquests puguin tocar el sac del portador.**

Llegit a poc a poc, crec que hi sobren els comentaris, puix s'entén per si sol. Les ordres que conservam escrites són concretes i reiteratives. Hi ha d'haver un cordó ben fet, la gent que ve a vendre o a comprar no s'ha de tocar gens ni mica, etc. Uns moments claus de la nostra Història del primer terç del segle XIX.

## CONCLUSIONS

Distintes conclusions podem agafar d'aquests apunts sobre la previsió que pren Inca davant d'una possible, per acostada, pesta bubònica. Ben de segur que de comú acord entre la Junta Suprema o Superior de Sanitat de Palma, l'Ajuntament d'Inca amb els seus metges i sanitaris, i a més el gran ajut, per poderós, de l'església local feren possible que no es repetís la tragèdia de 1652.

Les mesures són típiques del moment. La sanitat ja sabia de netedat, de contactes, de vida a l'aire lliure, de rondes a fi que ningú sortís del llatzeret, o no hi entràs. I de més punts que hem anat llegint en apartats i paràgrafs anteriors.

Possiblement s'agilitzà la construcció del cementiri rural i es deixà d'enterrar a dins les esglésies o just davant de la Parroquia de Santa Maria la Major. Ben segur que no és una coincidència que mesos més tard de la preocupació per la pesta, dia 3 de desembre ja s'enterrà a la terra sagrada vorera del torrent de Can Tabou<sup>18</sup>. Aquest cementiri fou abandonat a causa que les aigües del dit torrent perjudicaven el recinte i l'ordre necessari. A principis dels anys seixanta del passat segle, es comença l'actual<sup>19</sup>.

<sup>18</sup>El primer enterrament que es féu a aquest cementiri rural fou el cadàver de Jaume Ferrer Estrany, espòs de Joana Payeras. Era dia 8 de desembre, cinc dies després de la inauguració.

<sup>19</sup>Mitjançant planells i supervisió del Director de Camins de l'Ajuntament Sr. Llorenç Rovira.



L'any següent, 1821, del qual ja tenim més documentació, la vida està totalment normalitzada. Serà per pocs mesos. Una altra desgràcia amenaçava Inca. Però aquesta és ja una altra història i una altra circumstància que fa variar, per poc temps, la vida quotidiana d'un poble que està a punt d'agafar una altra volada més enlairada.

Inca, amb aquesta presència de pesta a llocs concrets de Mallorca, s'uneix i es replega per fer front a un perill sentit i viscut ja feia anys. Tenien experiència i la feren present.

# CRISI DE SUBSISTÈNCIES I CONFLICTIVITAT SOCIAL A INCA DURANT EL TRIENNI BOLXEVIC (1917-1919)

PERE FULLANA PUIGSERVER

## Introducció.

El 1973, Pere Gabriel publicà la seva monografia sobre el moviment obrer a Mallorca<sup>1</sup>, on reflectia una problemàtica obrera peculiar a Inca. Entre tots els períodes als quals feia referència, destacava els aldarulls que s'havien produït en aquella ciutat els primers mesos de 1919. Diverses obres posteriors del mateix autor<sup>2</sup>, maauradament, no han aportat noves dades ni interpretacions a aquells esdeveniments.

Per altra banda, tampoc disposam de monografies sobre la història contemporània d'Inca que ens permetin apropar-nos amb més seguretat a aquells moments, prou significatius pel que respecta a la problemàtica obrera en aquella ciutat. En canvi, tenim ja obres de caràcter general, alguna ja conclosa com la d'Isabel Peñarrubia<sup>3</sup>, o en curs d'elaboració com la de Ramon Molina<sup>4</sup> que, si bé parteixen de punts de vista diferents metodològicament, ens ofereixen claus d'interpretació valuoses. La primera es refereix directament al problema del caciquisme i del nacionalisme, i evidentment,

---

<sup>1</sup> El moviment obrer a Mallorca, Barcelona 1973

<sup>2</sup> Cfr. GABRIEL, Pere, Entorn al moviment obrer a Mallorca I, a Randa 1(1975) 85-128; II a Randa 2(1975) 101-122; ID., El PSOE en Balears (1892-1936), a Anales de Historia 3(1988) 139-173

<sup>3</sup> PEÑARRUBIA, I., Els partits polítics davant el caciquisme i la qüestió nacional a Mallorca (1917-1923), Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1991

<sup>4</sup> MOLINA DE DIOS, Ramon, Aproximació al procés de formació de la classe obrera mallorquina, a MANERA, Carles i PETRUS, Joana Maria, Del Taller a la fàbrica, Ajuntament de Palma 1991, pp.73-86

menciona la lluita anticaciquil a Inca. La segona, en canvi, ens interessa per les aportacions sobre ingressos salarials i cost de vida, autèntic problema nuclear del moment. La crisi econòmica generada per la Gran Guerra europea, la crisi de subsistències i les condicions de vida dels treballadors generà aquelles mobilitzacions i motins de caràcter popular.

El problema principal era la crisi econòmica, fet que provocà la mobilització social, a l'entorn de la qual girava la conflictivitat social; però sobretot ens interessa destacar l'actitud de les forces conservadores i reformistes de la societat inquera, per tal de solucionar el problema de la manca de subsistències i plantar cara a les societats de resistència, tant socialistes com anarquistes. Per això, ens servirem directament de la premsa local. Per una part, La Última Hora, diari d'informació general, Ca-Nostra, setmanari d'informació local i El Heraldo de Cristo, revista mensual dels franciscans del Tercer Orde Regular, de la qual era un dels redactors el P.Cerdà, resident a Inca. A més, disposam d'alguna informació de primera mà provinent de la documentació del Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca i del Sindicat Obrer la Paz. És important destacar com el mes de febrer de 1919 apareixia el primer número del setmanari Ca-Nostra, en la seva segona etapa<sup>5</sup>. Aquest darrer es tractava d'un representant del periodisme catòlic, de caire regionalista, però a la vegada compromès directament amb la problemàtica social inquera. Miquel Duran i Saurina<sup>6</sup> era el seu director i mentor, havia format part del consistori municipal com a independent en la candidatura maurista. A través de la secció Cronicó d'Inca, podem apropar-nos a la situació de conflictivitat social, al problema de la manca de subsistències i a la resposta de les classes dirigents.

## 1. UN AMBIENT PREOCUPANT I CONFLICTIU (1919).

Historiogràficament el trienni de 1917 a 1919 ha estat considerat com a moment de temor al bolxeviquisme, a la revolució proletària, en definitiva. A la por davant el contagi europeu de la revolució russa, cal afegir-hi, també, les conseqüències de la Gran Guerra Europea (1914-1918), especialment en el terreny econòmic. El problema de la manca de subsistències s'agreujà a Mallorca el bienni de 1918-1919, i tingué conseqüències greus a Ciutat, i posteriorment es contagià Inca, sense que arribàs a produir situacions semblants a altres poblacions de l'Illa. A l'Estat espanyol s'havia viscut la vaga revolucionària de 1917 i el creixement de la CNT a partir de

<sup>5</sup> Sobre Ca Nostra, Cfr. CORTES, Santiago, Petita història de cent anys de premsa a Inca 1883-1983, Inca 1983

<sup>6</sup> Sobre Miquel Duran i Saurina: Cfr. FULLANA, Pere, El Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca (1900-1910), I Jornades d'Estudis Locals (Inca 6 i 7 de maig de 1994), Ajuntament d'Inca 1994, pp.159-176; DURAN, L.L., Comentari biogràfic, a DURAN SAURINA, M., Poesies, Inca 1982; JANER MANILA, G., Miquel Duran i Saurina. Treballador de la cultura, poeta del poble (1866-1953), Petra 1983

l'èxit de la Canadenca. Aquesta vaga a Barcelona va provocar un autèntic contagi arreu de l'estat, i en concret a Mallorca.

La manca de subsistències a Mallorca i el problema de les exportacions i importacions fraudulentas es convertiren en problemes greus per a la societat illenca. Per això, des dels inicis de la dècada, s'havia constituït una Junta Provincial de Subsistències presidida pel governador civil. Els greus successos de gener-febrer de 1918 i d'octubre de 1918 fins a febrer de 1919, provocaren l'augment de la pressió popular i les crítiques a la gestió provincial i al caciquisme local. La reacció davant l'actitud especulativa de comerciants i cacics fou múltiple i variada. La més coneguda és la d'un sector del moviment obrer mallorquí, però cal tenir present que ja Pere Gabriel mateix assenyalava que aquella situació econòmica crítica propicià una actitud d'hostilitat al sistema polític liberal, fins i tot per part de sectors conservadors o ultraconservadors. Se cercaren solucions polítiques, però sobretot, hi hagué una mobilització rellevant, com la reunió dels batles rurals, l'actitud del Foment del Civisme i de la Cambra de Comerç, la creació de sindicats grocs i l'actitud del socialistes encapçalats per Llorenç Bisbal. En aquell moment, existí una autèntica febre corporativa, fruit de la crisi de la representativitat política. Després de 1917, augmentà la resistència patronal i la tendència corporativa dels diferents segments de la societat.

Ramon Molina descriu la situació econòmica d'aquella conjuntura. La guerra mundial havia suposat el fàcil i ràpid enriquiment de nombrosos industrials i comerciants locals, mentre que els obrers vivien els pitjors moments del segle. "La caiguda dels salaris reals és vertiginosa producte de la ràpida puja de les subsistències i es donen a Ciutat vertaderes situacions de fam"<sup>7</sup>.

A partir de 1919, el cost de vida gairebé es duplicà respecte de 1913. Per aquests motius es feren contínues les vagues per obtenir augment salarial, i foren importants per les millores obtingudes gràcies a aquestes reivindicacions. Ramon Molina mateix afirmava: "creim poder afirmar que el bienni 1919-1920 és un punt d'inflexió decisiu en el procés de formació de les classes socials a Mallorca. Molt particularment és el moment que el proletariat es manifesta amb veu pròpia; és ja una classe social formada, adulta. El perill que representa per a les classes benestants ja no és una entelèquia potencial: és clar i manifest"<sup>8</sup>.

Aquestes frases contrasten amb la pròpia realitat, que descriu Ramon Molina: "Durant el conflicte bèl·lic, la situació dels treballadors, especialment a Ciutat, va esser particularment penosa. Als fets de l'encariment de les subsistències i l'emigració forçada, cal afegir-hi la quasi total desintegració de les Societats de Resistència i una apatia organitzativa que sembla producte d'una descomposició accelerada"<sup>9</sup>.

<sup>7</sup> MOLINA DE DIOS, Ramon, Aproximació al procés de formació de la classe obrera mallorquina, a MANERA, C.-PETRUS, J.M., Del taller... 78

<sup>8</sup> Ibid., 82

<sup>9</sup> Ibid. 83

El 1914, s'inaugurava una era de virulència social i de crisi política arreu d'Europa i a l'Estat espanyol, que es traduí en perspectives de democratització i de canvi social, especialment a partir de 1917. Aquesta situació tingué les seves conseqüències també a Mallorca: "A començaments del 1919, les societats obreres agrupen devers 9.000 afiliats a Mallorca i uns 4.000 a Menorca. Durant aquest any i només a Palma neixen catorze noves societats obreres i trenta-quatre a diferents pobles de l'Illa. El teixit social de Mallorca es convulsa, i fins i tot les capes més profundes i explotades dels treballadors -serventes, cosidores, broadores- organitzen les seves societats de resistència"<sup>10</sup>. Més endavant, Ramon Molina afirma: "Les vuit hores de treball són legals des del mes d'abril de 1919. El treball dels menors de deu anys queda absolutament prohibit i es limita la jornada dels menors de catorze. El treball nocturn de les dones finalment és suprimit i sembla que es respectava l'assistència a escola dels menors de dotze anys"<sup>11</sup>.

Després de constatar el creixement de la combativitat obrera i les consecucions reals del sindicalisme, Ramon Molina afirma que la classe obrera hauria assolit a Mallorca la seva maduresa. Pere Gabriel, per altra banda, constata també un creixement quantitatiu de les organitzacions obreristes en el quinquenni de 1918 a 1923<sup>12</sup>. La classe obrera mallorquina a partir de 1918 no és una realitat uniforme, sinó prou diversificada i plural. Tot el teixit social mallorquí reacciona davant aquesta situació. Les classes conservadores cerquen la manera de domesticar, també, el sector obrer menys radical, creant sindicats grocs i confessionals; mentre que la burgesia, encapçalada per Joan March i Ordinas, també intentà controlar el sindicalisme illenc, com es posa de relleu amb la donació de la Casa del Poble.

La hipòtesi d'interpretació que establiríem davant dels esdeveniments de 1918 i 1919 a Mallorca en general, i a Inca en particular, seria la següent: Ens situam davant l'esclat de la classe obrera urbana, amb connotacions tradicionals (conflicte popular) propis de la societat preindustrial; però a la vegada amb característiques modernes (conflicte de classe) propi de les societats industrials. Aquests motins trascendeixen el referent estrictament social, utilitzen el radicalisme anticlerical i anticaciquil per les seves pretensions de caràcter polític. Originaren mobilitzacions socials independents i moviments cívics interclassistes per fer front a les possibles conseqüències. La crisi del sistema polític de la Restauració era un dels símptomes més evidents de la descomposició social.

---

<sup>10</sup> *Ibid.*

<sup>11</sup> *Ibid.*, 84

<sup>12</sup> GABRIEL, Pere, *EL PSEO...* 156-158

## 2. EL 1919 A INCA. LA CONFLICTIVITAT I LES SEVES MANIFESTACIONS.

### 2.1 Els conflictes socials

Inca des de finals del segle XIX vivia un moment de paulatí creixement demogràfic i econòmic, que es traduïa en un considerable nivell de sociabilitat:

"Un clar exponent de què a Inca es dona un creixement industrial i es forma una classe obrera és la creació de múltiples associacions formades sobretot per treballadors de la indústria. Per exemple, a 1886, es funda La Constancia que establí un "socorro mutual"; a 1891, El Círculo de Beneficencia de Inca; a 1892, Unión Obrera de Inca. Asociación cooperativa y de socorros mútuos; a 1893, Sociedad Recreativa La Baleárica; a 1900, El Círculo de Obreros Católicos, El Desarrollo del Arte i Junta de Representantes de Beneficencia Particular; a principis de segle Club Velocipedista; a 1903 es crea el primer equip de futbol; a 1901 La Justicia. Sociedad de Obreros Zapateros de Inca i Sociedad Recreativa El Círculo de Inca"<sup>13</sup>.

Durant el decenni de 1910 es crearen noves societats a Inca, com ara el Club Central i el Centre Instructiu de caràcter burgès; les associacions catòliques derivades del Cercle d'Obrers Catòlics (Exploradors d'Inca) o de la parròquia (Congregació Mariana), i prengueren força les societats de resistència La Justicia i El Progreso.

Quant a la situació econòmica que es viu a Mallorca el segon decenni del segle XX, són coneguts els beneficis obtinguts per la indústria del calçat, una vegada començada la guerra, com a sector proveïdor dels exèrcits combatents. Aquesta situació ajudava a superar la crisi posada de manifest a Mallorca el 1913<sup>14</sup>. A Inca, la situació social s'agreuja el 1914, amb la radicalització de les societats obreres de caràcter reivindicatiu, la qual cosa propicià la creació del Sindicat Obrer La Paz, de caràcter confessional. Així i tot, el juliol d'aquell mateix any existiren fortes tensions entre els sabaters i els patrons. Fins i tot els obrers afiliats al sindicat catòlic amenaçaren anar a la vaga, però arribaren a un acord amb la patronal. En canvi, els afiliats a La Justicia, després d'anar a la vaga no aconseguiren els seus objectius<sup>15</sup>.

A començaments de 1918, la crisi social i econòmica era clara<sup>16</sup>. En canvi, els cacics contrabandistes mallorquins havien aconseguit uns beneficis conjunturals espectaculars durant el període de la Gran Guerra. L'especulació econòmica, l'emmagatzemament i l'exportació fraudulenta foren les causes de l'enriquiment fàcil

<sup>13</sup> PIERAS VILALLONGA, M., El moviment social a Inca (1886-1920). El cas del Cercle d'Obrers Catòlics (treball de curs inèdit, 1991-92), p.3

<sup>14</sup> ROCA AVELLA, J., La conjuntura de la Gran Guerra i les seves conseqüències, MANERA, C.-PETRUS, J.M., Del Taller... 150; ROCA, J.-UMBERT, J., Economía y desarrollo industrial en Mallorca (1914-1930). Apuntes para una investigación, Estudios d'Història Econòmica 1990, 1

<sup>15</sup> Ca Nostra, 8 agost 1914

<sup>16</sup> MANERA, C.-PETRUS, J.M., El sector industrial en el creixement econòmic de Mallorca 1780-1985, Del Taller... 22-29

d'un sector del caciquisme local, i una de les causes de la greu crisi de subsistència que patí l'Illa. Aquesta va generar els avalots populars a Ciutat i a Inca, a més d'una situació especial de tensió social que va afavorir les organitzacions obreres. Arran d'aquestes qüestions, el socialisme illenc visqué un moment electoral rellevant, però sobretot suposà l'augment de l'anarcosindicalisme a Mallorca. Els cenetistes arrelaren a Inca els anys de 1918 i 1919, tal i com es posà de manifest en els avalots que es produïren els primers mesos de 1919 i amb el moviment de solidaritat amb la vaga de la Canadenca de Barcelona, tant a Ciutat com a Inca.

El 2 de gener de 1919, s'acabava, a Inca, la vaga de sabaters que havia durat tres setmanes, amb l'augment de sou als treballadors del 10 i el 15% sobre el jornal que guanyaven abans. En canvi, els patrons no havien cedit a la petició de disminuir una hora de jornal<sup>17</sup>.

Aquell mateix mes de gener començaren a Inca els problemes de la manca de subsistències. Per això, es baixà el preu de la carn i sembla que fins i tot mancaven les verdures al mercat, i els preus s'havien moderat un poc<sup>18</sup>. El problema es discuteix en una sessió de l'Ajuntament, el 20 de febrer, mentre que al carrer es respira un clima de tensió anticaciquil:

"El renou començat a la sala de sessions passa a la plaça Major on se caramulla la gent. Surt el Coronell, amb la poca gent que disposa. Diu a les turbes que es retirin i ho logra fent tançar les cases i establiments del centre de la població"<sup>19</sup>.

És en aquest context que Pere Gabriel<sup>20</sup> detectava la influència cenetista a Inca. Aquesta situació provocà la fragilitat i la inestabilitat del poder municipal, cada cop més acorralat. Al començament de 1919, l'Ajuntament d'Inca estava governat per mauristes i independents. El dilluns dia 10 de febrer de 1919, dimití el batle Bartomeu Payeras<sup>21</sup>, liberal, i fou substituït per l'advocat Miquel Amengual, independent. Miquel Duran, un dels col.laboradors de d'aquell consistori, deixava constància a Ca-Nostra, de la independència dels mauristes a Inca<sup>22</sup>. Però, el nou batle dimití el 15 de març de 1919, i fou rellevat per Pere Ferrer, liberal, tinent coronel retirat, membre del Foment del Civisme, que fou batle fins el 31 de gener de 1920<sup>23</sup>.

<sup>17</sup> Ca Nostra 1919, p.10

<sup>18</sup> Ibid., p.10

<sup>19</sup> Ca Nostra 1919, p.17

<sup>20</sup> Afirmava que els cenetistes havien aconseguit arrelar a Inca, sobretot, el 1919, "l'ascendent, si més no, de l'ideari cenetista es posà de manifest els primers mesos de 1919 amb els avalots que es produïren a Inca..." GABRIEL, Pere, El moviment... 124

<sup>21</sup> La Última Hora 13 febrer 1919

<sup>22</sup> Ca Nostra 1919, p.10

<sup>23</sup> Ca Nostra 1919, p.88: La seva esposa Severa de Madariaga era directora i propietària d'un col.légi de nines a Inca.

A Palma, el 16 de febrer, el Foment del Civisme i la Federació Catòlica Obrera organitzaren un míting pro-subsistències en el Teatre Balear que acabà amb una manifestació davant el Govern Civil<sup>24</sup>. Al dia següent, es produïren els saquetjos de mercats i magatzems a Palma<sup>25</sup>. La Joventut Integrista es feia eco, també, de la greu situació social, culpabilitzant els partits de dreta de ser els causants del desastre social, intercedint per la doctrina social de l'Església com a única via per a solucionar el problema<sup>26</sup>. La situació durant la segona quinzena de febrer de 1919 s'agreujava sobretot davant l'augment vaguístic a l'Illa: vaga de picapedrers a Sóller<sup>27</sup>, vaga d'empleats dels tallers de la Companyia de Ferrocarrils de Mallorca i vaga de picapedrers a Manacor<sup>28</sup>, entre d'altres. Tot i que el Governador transmetia tranquil·litat, afegia "desde Felanitg se ha pedido alguna fuerza por temor a que se produzca algún altercado en el mercado de mañana"<sup>29</sup>.

Tornant a Inca, tot aquell moviment de protesta tenia clares connotacions anticaciquils. El 20 de febrer s'havia iniciat contra el batlle Miquel Amengual i contra el cap liberal de la vila, Domingo Alcina. Les protestes anaven dirigides als cacics, però sobretot contra el poder municipal, controlador de les subsistències i dels preus. Aquesta crítica al poder municipal venia també dels grups que veien en el tornisme polític una de les causes principals de la corrupció. Des de Palma, es transmetia un missatge tranquil·litzador: "Durante todo el día de hoy han venido circulando insistentes rumores de que el orden público se había alterado en Inca. Noticias de dicha población que alcanzan a las cinco de la tarde dicen que reina allí completa tranquilidad y que el orden no ha sido alterado en lo más mínimo, lo cual demuestra que ha sido una falsa alarma que se ha hecho popular"<sup>30</sup>.

Totes aquelles manifestacions pro-subsistències tenien una dimensió triple: primer, fomentar el creixement i l'articulació del moviment obrer de caràcter radical, que es veu en la gran activitat propagandística per part dels dirigents obrers en els mítings celebrats a Inca per Joan Perona, Antoni Sánchez, Antoni Bestard i Joan Marroig, i els socialistes Antoni Negre i Vicenç Torres<sup>31</sup>. Segon, la lluita social contra el caciquisme que provoca una actitud defensiva, de por i de reclusió dels dirigents dels partits liberals. Els aldarulls es dirigeixen contra el poder municipal. Així el 6 de març: "Per la sessió de l'Ajuntament anit s'han preses precaucions i la guàrdia civil s'és concentrada a Inca. A la sala d'actes hi ha tanta de gent que no s'hi entenen i el Batlle es veu

<sup>24</sup> *La Última Hora* 15 febrer 1919. A l'acte parlaren Julio P. Méndez de Losada, Salvador Rossell, Jaume Vicens, Bartomeu Miralles, Joan Soberats i Jeroni Massanet.

<sup>25</sup> *La Última Hora* 18, 19 i 20 febrer 1919;

<sup>26</sup> *La Última Hora* 21 febrer 1919: acte de la Joventut Integrista en el qual parlaren Arnau Palmer, Jaume Puig i Antoni Villalonga, president de la Joventut

<sup>27</sup> *La Última Hora* 21 febrer 1919

<sup>28</sup> *Ibid.*, 22 febrer 1919

<sup>29</sup> *Ibid.*

<sup>30</sup> *La Última Hora* 21 febrer 1919

<sup>31</sup> GABRIEL, Pere, *El moviment...* 125; *La Almudaina* 22, 27 i 28 febrer i 8, 11, 15, 21, 22, 23 de març de 1919



obligat a axecar la sessió poc temps després de comensada"<sup>32</sup>. Tercer, les connotacions clericals i anticlericals que prenen les manifestacions. Per una part els sectors dirigents posen de manifest la religiositat del poble, quan en el moment dels aldarulls del 6 de març: "Poc temps després de la sessió, passa el Viàtic per la plaça Major, on hi deu haver 200 homes amb una actitud revolucionària. Tot-hom se ajonolla i no'n queda un dret. Un senyor que mos ha contat aquest espectacle, que no és cap catòlic ranci, diu que ha plorat d'emoció. Es que malgrat a les doctrines disolvents dels nostres temps encara no és mort el sentiment religiós ni morirà"<sup>33</sup>. No obstant això, la crítica als sectors clericals era ben llampant.

Malgrat aquestes afirmacions del cronista de Ca-Nostra, es pot veure com els mítings prosubsistències es convertiren fàcilment en manifestacions anticlericals. No es pot deixar de part que el caciquisme de les classes dirigents estava lligat, també, a una determinada ideologia religiosa, que era atacada. Es fan eco també d'un míting d'una societat obrera en la qual un orador féu continues referències a la vida de Jesús, de Renan, símbol d'un Jesucrist proper al socialisme i a l'anarquisme, anamatitzat per l'Església catòlica<sup>34</sup>.

Davant la greu crisi de queviures es creà a Inca una Junta de Subsistències: "Cumplint unes ordres governatives el Sr. Batle constitueix una junta de subsistències formada dels cinc majors contribuents i de cinc obrers. Aquests obrers són designats de dins el Sindicat 'La Pau', perquè la societat obrera 'La Justicia' no ha volgut cooperar ni fer costat a l'autoritat amb això dels queviures. En la primera reunió, la nova junta, fitxa tassa als aliments"<sup>35</sup>.

El 13 de març es repartiren fulls de propaganda pel mercat d'Inca, mentre la plaça estava buida de quèviures. De bon matí començaren els enfrontaments entre obrers i placeres, que acabaren amb el saqueig de la plaça d'abastiment. Els avalots continuaren, de tal manera que quan sortí la guàrdia civil, ja s'havien consumat tres saquejos: verdures, patates i farina. La situació s'agreujà per moments, hi hagué vagues i problemes obrers a les fàbriques de sabates. Dos dies després, el batle Miquel Amengual presentà la dimissió, i fou substituït, com hem vist, pel liberal Pere Ferrer. Al dia següent, en el mercat només es venien cols i patates.

El dia 16 mateix, a la parròquia se celebrà un acte de desgreuje pel saqueig del dijous i el Cercle d'Obrers Catòlics organitzà una sèrie de conferències amb motiu d'aquells esdeveniments. Aquestes tingueren lloc els dies 19, 21 i 23. El Pare Pere Joan Cerdà donà algunes conferències sobre la taxa de les subsistències i oferí orientació davant les crítiques circumstàncies a partir de la doctrina social de l'Església.

<sup>32</sup> Ca Nostra 1919, p.17

<sup>33</sup> *Ibid.*, p.17

<sup>34</sup> *Ibid.*, p.18

<sup>35</sup> *Ibid.*, p.18

Per contra, en el teatre, una societat obrera organitzà un míting, on atacà novament la religió, mesclant-la amb la delicada situació de la manca de queviures<sup>36</sup>. Poc després, apareixia un article signat per "Daniel", titulat "Després del renou", en el qual l'autor feia una reflexió cristiana i social de tot el que havia succeït a Inca. L'article té tots els indicis de ser del mateix Pare Cerdà<sup>37</sup>.

## 2.2 La reorganització de les forces conservadores.

El 2 d'abril de 1919, es constituí a Inca una societat juvenil amb el nom de "La Vanguardia Inquera", que immediatament es posava a disposició de les autoritats i tenia, entre els seus objectius, el de constituir un somatent<sup>38</sup>. I, dia 6 d'abril, el Pare Cerdà feia la darrera conferència en el Cercle d'Obrers Catòlics, per orientar el poble davant les crítiques circumstàncies<sup>39</sup>.

El 12 d'abril es reunia a la rectoria una comissió de les forces vives d'Inca per constituir una societat capaç de salvar els interessos morals i materials de la ciutat: "Feren us de la paraula el Sr.Ecònom, el Sr.Batle, els retgadors, senyors Cortès i Gelabert, el diputat provincial Sr.Alzina, D.Josep Siquier, D.Jaume Ensenyat, D.Rogeli Figueiras, D.Jaume Armengol (fill) i algun altres. Tots manifestaren el desig de deixar la política vella per fer obra patriòtica. Se nomenà una comissió composta per Josep Siquier, Jaume Ensenyat, Jaume Armengol, Pau Corró, per entendre-se amb el P.Cerdà, per sentar els preliminar de l'associació"<sup>40</sup>.

Dos dies després (14 d'abril): "el grup 'La Vanguardia Inquera' es va reunir al Círcol d'Obrers Catòlics, alguns obrers anaren a moure renou davant el círcol, hi va haver insults al batle, corregudes i grepades de tal forma que va haver d'intervenir la Guàrdia Civil. Hi va haver detencions, de tal forma que es va provocar una vague al dia següent a Inca com a senyal de protesta. La cosa no va acabar així. Per ordre del batle es varen clausurar les societats obreres 'La Justicia' de sabaters, i 'El Progreso' de paletes. Als següents dies la vague sols va ser parcial. Dia 19 se posen en llibertat alguns obrers i se'n tanquen altres"<sup>41</sup>. En realitat, la vaga general s'havia produït a Inca el 15 d'abril, després de la detenció d'oradors obrers en un míting de solidaritat amb els miners i de la creació el dia 11 del sometent al poble, fins el dia 18 els obrers no tornarien a la feina<sup>42</sup>.

<sup>36</sup> *Ibid.*, pp.18-19

<sup>37</sup> Pere Joan Cerdà signava amb el pseudònim de Daniel a la revista *El Heraldo de Cristo*. Cfr. *Ca Nostra* 3, abril 1919, p.24. Aquest mateix article tenia la seva continuació en el número següent de *Ca Nostra* 4, maig-juny de 1919, pp.29-30

<sup>38</sup> *Ca Nostra*, 1919, p.25

<sup>39</sup> *Ibid.*

<sup>40</sup> *Ibid.*, p.26

<sup>41</sup> *Ibid.*, p.26

<sup>42</sup> GABRIEL, Pere, *El moviment...* 125

Com a conseqüència d'això, s'havia intentat organitzar la "Lliga de Millorament Social"<sup>43</sup>, i el 22 d'abril es reuniren, a la rectoria d'Inca, les forces vives per a constituir la societat. El Pare Cerdà donà una llarga explicació de la finalitat que havia de tenir la nova societat. D.Josep Siquier quedà encarregat d'allistar els agricultors, Jaume Ensenyat, els industrials, Jaume Armengol, els de carreres, D.Pau Corró, els comerciants. Aquests senyors, amb el P.Cerdà, quedaren encarregats de redactar un reglament<sup>44</sup>.

El mes de maig la situació encara era de tensió. Onze obrers havien estat processats per la jurisdicció civil i 5 per la militar<sup>45</sup>. Dia 1 de maig el batlle denegava permís als obrers per fer una manifestació, perquè els demandants no responen de l'ordre públic. Es féu un míting en el puig Ferrer d'Inca<sup>46</sup>.

### 3. Les conseqüències.

El 29 de juny de 1919 es dissolia a Inca el Centre Conservador i Maurista i es subhastava el seu mobiliari. "Aquesta bona gent en temps de guerra llicencia la tropa"<sup>47</sup>.

El mes de juliol, Ca Nostra informava de com la Caixa Rural del Cercle d'Obrers Catòlics s'havia afiliat a la Federació Catòlico-Agrària de Mallorca<sup>48</sup>. Mentre que les societats obreres a Inca continuaven adoptant actituds anticlericals. En el teatre es representà "El Cristo moderno" (Una comèdia ben dolenta que mereix una protesta i ningú no la fa). Aquell mateix mes de juliol: "Els operaris de la fàbrica de calçat de D.Juan Gelabert<sup>49</sup> (Piquero) organitzen entre ells una societat de mútua assistència. Totd'una que el patró ha sabut els propòsit dels seus treballadors les ha oferit 5 cèntims de pesseta per cada parei de sabates que laborin. Encara la societat no està constituïda del tot i ja perceben cada dissabte els cinc cèntims per parei, venguent a cobrar setmanalment de 50 á 60 pesetes que ingresen íntegres a la caixa de la naixenta societat"<sup>50</sup>.

Aquesta actitud s'enfrontà amb la situació del mes d'agost, quan els obrers de gairebé totes les fàbriques d'Inca es posaren en vaga perquè els patrons no volien augmentar el sou que demanaven.

<sup>43</sup> Cfr. ROSSELLO ORDINAS, Josep, Lliga de millorament social. El problema preocupant, 1919

<sup>44</sup> Ca Nostra, p.27

<sup>45</sup> Ca Nostra, 34

<sup>46</sup> Ibid., 33

<sup>47</sup> Ca Nostra... p.35

<sup>48</sup> Ibid., 39

<sup>49</sup> Regidor d'Inca el 1919

<sup>50</sup> Ibid., 39

"Els treballadors de la fàbrica del Sr. Gelabert segueixen treballant llevat d'alguns que renunciaren la participació dels 5 cèntims per parei que les dona l'amo, com abans hem dit. Els forners també se declaren en vaga en demanda de manco hores de treball; però no se concedeix, perquè els mateixos amos i sos fills elaboren el pa necessari pel públic."<sup>51</sup>

La situació vaguística es perllongà fins ben entrat el mes de setembre. Ca Nostra insistia en la situació: "Dies enrera els patrons feren repartir una fulla volant, fent saber a sos treballadors que avui s'obriran les fàbriques de calçat i que'ls que no comparegueren a la feina seran considerats despedits, ja que tenen que disminuir la producció a causa del nou gravaemtn que pesa damunt l'exportació. A pesar de la crida en comparegueren ben pocs. La Guàrdia Civil, aquí reconcentrada, garanteix la llibertat de treball. En algunes fàbriques ensenyen i adestren operaris nous a les màquines"<sup>52</sup>.

La vaga de sabaters s'acabaria el 30 de setembre de 1919, quan lentament gairebé tots s'havien anat incorporant a la feina, igual que havia succeït amb els forners<sup>53</sup>. El 5 d'octubre, arribaren a Inca els obrers indultats, amb l'automòbil del cap liberal local, Domingo Alcina. Uns mesos més tard (gener de 1920), Alcina manifestava la seva intenció de regalar una casa de la seva propietat per a construir una Casa del Poble.

---

<sup>51</sup> *Ibid.*, p.40

<sup>52</sup> *Ibid.*, p.40

<sup>53</sup> *Ibid.*, p.41



# **APORTACIONS MUSICALS IMPRESES DES D'INCA: BALLS, CANÇONS, TONADES I GOIGS. CATÀLEG I BIBLIOGRAFIA.**

JOAN PARETS I SERRA

A les primeres Jornades d'Estudis Locals (1), ja anunciavem que estavem recopilant aquesta aportació impresa (2), que ha aportat la Ciutat d'Inca al gran corpus de la cultura popular catalana.

Aquesta comunicació és un simple llistat de publicacions -16- que inclouen partitures musicals aportades per setze inquers, sis dones i deu homes, a dotze recopiladors al llarg d'aquest segle que estam per acabar i que en tenim exemplars i referències al Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca ubicat a la Rectoria de Sineu.

Hem seguit l'ordre alfabètic d'autors-recopiladors i compositors.

1. ENSENYAT I ESTRANY, Bartomeu (Inca 1917): "El Pastor" (Palma de Mallorca 1981) [Recull a la p. 26: "L'arc de Sant Martí" que cantà Francisca Estrany d'Inca]; "Mallorca Canta" (Palma de Mallorca 1993) [Escriu a l'apartat: Notes biogràfiques dels cantadors p. 91: Paloma Gómez Mestre d'Inca, de 16 anys, estudiant. La seva padrina li va transmetre cançons com "El compte de Raixa", "Em Pep Gonella té", "Una dona llarga i prima", "Plou i fa sol", "Ses ninetes quan són petitetes", "Caragol

---

1-Santiago Cortés i Forteza/Joan Paret i Serra: "Aproximació al Fet Musical d'Inca" in I Jornades d'Estudis Locals, Inca 1994 ps. 239-255.

2-Joan Paret i Serra: "Bibliografia impresa de les danses i els balls populars de Mallorca" in I Jornades de Cultura Popular a les Balears, Muro 1993 ps. 49-63.

treu banya", "Pastoret d'on véns?", i "El tio Papé", entre d'altres. És cantadora de la Coral "L'Harpa" i de l'agrupació folklòrica "Cofre Antic"; i a la p. 92 Joana Jover Vallespir de Can Joaní, Inca, 77 anys, Pagesa que, entre altres activitats, ha recollit olives a Cas Bernats de Sóller i ametles d'es Rafal. S'enorgulleix de saber moltes cançons de "quatre lletes"]

2. ESTARELLES I PASCUAL, Andreu (Bunyola 1890-1981): "L'Essència de Mallorca. Recull de costums i tonades" (Palma de Mallorca 1985) [Recull a les ps. 59 i 60 "Cançons de Panades", que cantà Anita Roca de Genova, 45 anys. Les sap del seu pare, militar, que les recollí a Inca on hi feia el servei militar, l'any 1917]

3. GALMÉS I RIERA, Antoni (Manacor 1907-Llucmajor 1989): "Mallorca, Menorca, Ibiza. Folklore" (Inca 1950) [Hi ha edició en Francès. Recull a la p. 41 "Revetla d'Inca", recollida per Andreu Sastre de Jaume Serra i Beltran d'Inca; també la va recollir Bartomeu Oliver i Martí].

4. MASSOT I PLANES, Josep (Ciutat de Mallorca 1876-Pòrtol 1943): "Cançoner Musical de Mallorca" (Palma de Mallorca 1984) [Recull a la primera part: "Feines del camp a l'aire lliure"; p. 22 "Tonada de llaurar", que cantà R.P. Joan Rubí, T.O.R. Inca; p. 53 "Tonada des batre metles", que cantà Antoni Juan d'Inca; a la quarta part: "Cançons romancesques i codolades" p. 265 "A la ciutat de Nàpols", a duo, formant terceres, p. 270 "La doncella o La Captiva rescatada", que cantà Francisca Tugores d'Inca el 14.4.1910, p. 278 "La porquerola", que també cantà Francisca Tugores; a la cinquena part: "Tonada de Carnaval" a les ps. 309-310 "Sa ximbomba", que cantà Fra Joan Rubí, T.O.R., Inca 8.7.1909; a la sisena part: "Setmana Santa" p. 334 "Vols-te llogar, pastoreta garrida?", que cantà, també, Joan Rubí; a la setena part: "Cants infantils" p. 386 "Una teringa", ps. 389 i 390 "La Berenguera té un pi", que cantà Montse Coll d'Inca i a la vuitena part: "Cançons diverses" p. 417 "Es Rector de Curriola", que també cantà el P. Rubí, T.O.R.].

5. NOGUERA I BALAGUER, Antoni (Ciutat de Mallorca 1860-1904) "Memoria sobre los cantos, bailes y tocatas populares de la isla de Mallorca", dins "Ensayo de crítica musical" (Palma 1908), ps. 1-95. Primer premi del segon concurs de la Ilustración Musical Hispano-Americana; hi ha edicions anteriors al Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana, V (1893-1894), ps. 66 ss. i en forma de llibre, Barcelona 1893 i Palma 1894. [Recull a la p. 51 "Cansó (sic) de ses panades=Deixem lo dol].

6. RIERA I ESTARELLES, Antoni (Bunyola 1911): "Cent i tantes tonades tradicionals de Mallorca" (Palma de Mallorca 1988) [Recull a la secció: "Cançons de treball" p. 27 "Cançó de segar" cantada per Fra Toni Paieres, franciscà, d'Inca; a la secció: "Romancer" ps. 78 i 79 "La estación de Bauxa", romanç castellà p. 83 "Na Cèlia" i p. 88 "De qui és aquest hortet?", cantades per en Jeroni Pol Vives d'Inca; a la secció "Temes variats" p. 116 "Festejada", cantada per Fra Toni Paieres, d'Inca; p. 134 "Jo i un pastor", cantada per Jaume Serra Beltran, d'Inca; i a la secció "Pasqua Florida" p. 187 "Cançons de panades", que cantà en Toni Alorda Cantarelles, de Cas Marrai, d'Inca].

7. SAMPER I MARQUÈS, Baltasar (Ciutat de Mallorca 1888-Mèxic 1966): "Memòria de la missió de recerca de cançons i músiques populars a l'illa de Mallorca", "Obra del Cançoner Popular de Catalunya, Materials, III" (Barcelona 1929), ps. 293-427 [Crònica de la primera de les missions efectuades a les Illes Balears, en companyia de Miquel Ferrà i Juan i d'Andreu Ferrer i Ginard. Escriu a la p. 331 ...] "Jo sol no podia desplegar tota l'acció eficaç que calia, i vaig demanar auxili a un altre bon amic, en Miquel Duran, d'Inca. Vaig proposar-li que deixés venir amb mi, alguns dies, el seu fill Llorenç, en la capacitat del qual sabia que podia confiar. En Duran té una impremta a Inca, i li venia molt malament que el seu fill abandonés aleshores la tasca que hi fa. Consentí, no obstant, i he d'agrair-li molt aquesta gentilesa, mostra de sincera devoció per la nostra Obra. En Llorenç Duran s'incorporà, dons, a la missió i fou un excel·lent i actiu company". Segueix a la p. 355: "Anarem, finalment a Inca, i encara que la nostra visita, molt ràpida, no ens permeté fer l'exploració que en aquest important poble caldria dur a terme, recollirem algunes molt remarcables tonades. En són bona mostra les "De la veremada, de trepitjar (raïms)" i "D'etsecaiar" i la música de les "Bolerres (ball)", cantades per en Pere Fornés, 26 anys, i N'Antoni Ramis, 23 anys, en una sessió que tinguérem a la impremta d'En Miquel Duran". Recull les partitures a la ps. 407 i 408 "Cançó de vermada; An es camí de Ciutat-N'hi ha qui ho troben enfora", que cantaren Pere Fornés, 26 anys i Antoni Ramis, 23 anys d'Inca; "Cançó de trepitjar raïm: Madona de sa Cabana-aixecau-vos dematí", que cantà el mateix Pere Fornés i "Cançó d'etsecaiar (esporgar): Vida d'etsecaidor-Es una vida jugera". Convé copiar que a la p. 341 a la llista de cantaires d'Inca: Albertí, Jaume, 25 anys; Fornés, Pere, 26 anys i Ramis, Antoni, 23 anys, i a la llista de nombre de cançons i músiques populars, p. 344 recollides a Inca diu: 5].

#### GOIGS

8. Música: JAUME ALBERTÍ I FERRER (Inca, 1889-Pollença, 1979)

Lletra: MIQUEL DURAN I SAURINA (Inca, 1866-1953) (3)

- "Goigs de lloança a Santa Maria Assumpta Gloriosa". 1949 Obradors de Ca-Nostra nº 5. 2ª edició any 1950.

9. Música: ANÒNIMA O POPULAR (4)

LLETRA: ANÒNIMA O POPULAR

- "Goigs de la devota figura del Sant Crist Crucificat" que se venera en la parroquial església de la vila d'Inca. Obradors de Ca-Nostra nº 1 any 1931.

3-Tots els goigs d'Inca de Miquel Duran son inclosos al recull: "Poesies", Inca 1982.

4-Joan Lladó i Mora escriu al foli 9 del seu "Cancionero Sacro": "Fulla recollida en Inca. Conté la mateixa música popular que encara es canta i la lletra antiga corretgida p'els poetes Rd. D. Andreu Caimari Prev. i D. Miquel Duran".



## 10. Música: ANÒNIMA O POPULAR

Lletra: ANÒNIMA O POPULAR

- "Goigs de Santa Maria la Major" que es venèra a l'església parroquial. Imprenta de Trias. Una altre edició Imp. de Guasp.

- "Goigs a San (sic) Blay de la Vila de Inca". Impr. de J. Villalonga.

- "V. Sor Clara Andreu". València: Imp. Catòlica, 3. (5)

## 11. Música: ANÒNIMA O POPULAR

Lletra: MIQUEL DURAN I SAURINA (Inca, 1866-1953)

- "Goigs de lloança a Sant Sebastià", martir de Jesucrist, que es venera a la capelleta del carrer del Cep, de la ciutat d'Inca. Obradors de Ca-Nostra nº 3.

## 12. Música: FRANCESC BATLE I PONS (Lloseta, 1933)

Lletra: PERE JOAN LLABRÉS I MARTORELL (Inca, 1938)

- "Goigs a la Serventa de Déu Sor Clara Andreu i Malferit", Monja Jerònima del Monestir de Sant Bartomeu d'Inca. Col.lecció La Sibil.la nº 57 1ª edició juny 1984.

- "Goigs a Santa Maria Magdalena", venerada en el Puig d'Inca (Mallorca). Dibuix N. Casellas. Col.lecció La Sibil.la nº 107. 1ª edició juliol 1990.

- "Goigs a Sant Pere Apostol" que és venerat a la Parroquia de Santa Maria la Major d'Inca. Col.lecció La Sibil.la nº 111. Palma 1990.

## 13. Música: ESTEVE CLOQUELL I VALLESPIR (Muro, 1912)

Lletra: MIQUEL DURAN I SAURINA (Inca, 1866-1953)

- "Alabançes als gloriosos dolors i goigs del Patriarca Sant Josep ..." Dibuix A. Gimenez. Edició dels Amics dels Goigs. Barcelona 1948. Ca-Nostra-Inca.

## 14. Música: MIQUEL GENESTRA I ALOMAR. (Inca, 1967)

Lletra: PERE JOAN LLABRÉS I MARTORELL (Inca, 1938)

- "Goigs a Santa Cecília", que li canta la banda de música d'Inca (Mallorca). Dibuix Sebastià Llabrés i Munar. Col.lecció Ximbellí nº 1. 1ª edició novembre 1991.

## 15. Música: BERNAT JULIÀ I RÓSSELLÓ (Felanitx, 1922)

Lletra: ANDREU CAIMARI I NOGUERA (Inca, 1893-Ciutat de Mallorca, 1978)

- "(Goigs) A Santa Maria la Major". En la solemne Coronació Pontifícia. Maig 1967, en el fulletó "Coronació Canònica ..."

Música: SEBASTIÀ LLABRÉS I MUNAR (Inca, 1961)

(Coautor de la música del número 14, amb Miquel Genestra i Alomar)

## 16. Música: PERE LLABRÉS I FERRER (Inca, 1932)

Lletra: PERE JOAN LLABRÉS I MARTORELL (Inca, 1938)

- "Goigs a Santa Bàrbara" venerada a l'església de Santa Magdalena del Puig d'Inca (Mallorca). Col.lecció Ximbellí nº 5. 1ª edició desembre 1994.

---

5-Els números 10, 11 i 12 i un altre goig en castellà: Dedicatòria que hace un devoto a Nuestra Señora la Virgen de los Angeles que se venera en la Iglesia de San Francisco de Inca, son inclosos al recull-edició facsimil-"Aplec de Goigs de la Ciutat d'Inca" (Mallorca) 1980) a cura de Santiago Cortés Forteza. Impr. Colon Inca, sa.

17.Música: ANTONI MARTORELL I MIRALLES (Montuïri, 1913)

Lletra: PERE JOAN LLABRES I MARTORELL (Inca, 1938)

-"Goigs a Sant Domingo de Guzman", que li canten a la seva parròquia de la ciutat d'Inca (Mallorca). Dibuix Bartomeu Vallespir i Amengual. Col.lecció La Sibil.la nº 79. 1ª edició octubre 1987.

"Goigs a Santa Maria la Major", que es venera a la seva parròquia d'Inca (Mallorca). Dibuix Joan Maimó. Col.lecció La Sibil.la nº 94. 1ª edició maig 1989.

-"Goigs a la Mare de Déu del Roser", que es venera a la parròquia de Sant Domingo d'Inca (Mallorca). Dibuix Joan Maimó. Col.lecció La Sibil.la nº 98. 1ª edició 1989.

18.Música: ROSSEND J. MASSAGUE (Piera/Catalunya, 19..?-Barcelona 1936)

Lletra: MIQUEL DURAN I SAURINA (Inca, 1866-1953)

-"Goigs a Santa Maria la Major", excelsa titular de l'Església parroquial d'Inca. Obradors de Ca-Nostra, nº 2 any 1933.Edició facsímil al recordatori de la 1ª Comunió de Miquel Pieras 1979.Edició facsímil a l'Aplec de Goigs de la Ciutat d'Inca, 1980.Text inclòs a Corona Poètica de Santa Maria la Major, 1992.

19.Música: ANTONI MATHEU I MULET (Sa Vileta, 1933-Ciutat de Mallorca, 1984)

Lletra: MIQUEL BONNIN I FORTEZA (Sa Pobla, 1900-1985)

-"Goigs a la Ven. Sor Clara Andreu", Monja Jerònima del Monestir de Sant Bartomeu d'Inca. 1ª edició juny 1978 Col.lecció La Sibil.la nº 15.

20.Música: BERNAT SALAS I SEGUÍ (Campanet/Inca 1874-Ciutat de Mallorca, 1932)

Lletra: MIQUEL DURAN I SAURINA (Inca, 1866-1953)

-"Goigs d'alabança als invictes patros d'Inca, Sants Abdon i Sennèn", màrtirs de Jesucrist. A la Veu d'Inca, 27 juliol 1917. 2ª edició any 1951 Obradors de Ca-Nostra nº 6. edició facsímil a Aplec de Goigs de la Ciutat d'Inca, 1980.

21.Música: NATIVITAT TORRE I SANTAMARIA (Villacomparada de Medina/Burgos, 1943)

Lletra: LLORENÇ MOYA GILABERT DE LA PORTELLA (Binissalem, 1916-Ciutat de Mallorca, 1981)

-"Goigs de Santa Paula", que es venera al Monestir de Sant Bartomeu d'Inca. Dibuix Maria del Carme Salleras i Juan. Col.lecció La Sibil.la nº 33. 1ª edició novembre 1980.

## FONTS

Fons docuimentals: Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca.

## BIBLIOGRAFIA

BOVER I PUJOL, Jaume/PARETS I SERRA, Joan. "Bibliografia de música impresa de les Balears" (inèdit).

FORTEZA I FORTEZA, Rafael. "Avance del catálogo general de compositores mallorquines y relación de sus obras". (Sóller 1939).

FORTEZA I FORTEZA, Rafael/PARETS I SERRA, Joan. "Catàleg de Músics Compositors Mallorquins i llurs obres" (inèdit).

GAYÀ I NIGORRA, Joan. "Cancionero Sacro Mayoricense" (Manuscrit de l'Arxiu-Biblioteca del Seminari Diocesà de Mallorca nº 455).

LLADÓ I MORA, Joan. "Cancionero Sacro Mayoricense" (Manuscrit de l'Arxiu-Biblioteca del Seminari Diocesà de Mallorca nº 456).

MASSOT I MUNTANER, Josep. "Bibliografia de la cançó popular mallorquina" in Randa 12 (1981) 223-235.

PARETS I SERRA, Joan. "Bibliografia Musical Balear" (inèdit).

PARETS I SERRA, Joan. "Bibliografia musical impresa de les danses i els balls populars de Mallorca" in I Jornades de cultura popular a les Balears. (Muro 1993) ps. 49-63.

PARETS I SERRA, Joan/CORTÈS I FORTEZA, Santiago. "Els músics compositors en els goigs de les Illes Balears (catàleg)" in II Jornades de cultura popular a les Balears. (Menorca 1944) en premsa.

PARETS I SERRA, Joan. "Aproximació al fet musical d'Inca" in I Jornades d'estudis locals. Inca 1994 ps. 239-255.

ROIG I MONTSERRAT, Joan. "Els goigs dels poetes insulars de la renaixença ençà". Gogistes Tarragonins 1994. nº 488. llibre nº 7.

# EL COS ELECTORAL D'INCA EN EL SEGLE XIX. 1837-1899.

FRANCESC SÀEZ ISERN

## INTRODUCCIÓ.

Aquest article pretén omplir una nova pàgina de la Història del municipi d'**INCA** que, a poc a poc, a petites o grans dosis, ens va donant a conèixer un passat, en gran part encara ignorat, que, en el tema i període que tractam, inclou temporalment dues importants etapes del segle XIX, la que va des de 1837 a 1867 i, posteriorment, de 1877 a 1886; és a dir, el període en què les Lleis Electorals es feien sota un criteri censatari; i la que inclou la dècada dels noranta, o sigui, de 1890 a 1899 i que es va desenvolupar sota una Llei de Sufragi Universal, la de 1890.

Per altra banda, el període de 1868 a 1876, que xapa l'etapa censatària, és deixat de banda, per una part, per la seva pròpia complexitat que el fa mereixedor del seu propi estudi, i per altra, perquè hem considerat que la comparació entre els fets censatari i universal s'assoleix millor utilitzant la Llei Electoral de Sufragi Universal de 1890, a més de permetre'ns establir, encara que a grans trets, la situació amb què finalitza el segle XIX.

Així mateix, ambdues etapes, la censatària i la universal, les analitzarem a través de tres línies d'estudi, que, a la vegada, conformaran els tres capítols amb què dividim aquest estudi.

El primer tractarà de l'evolució del cos electoral inquer, partint del nombre absolut d'electors que cada una de les diferents Lleis Electorals ens treurà de la massa total de la població i més concretament del nombre de veïns censats a **Inca**.

El segon capítol estudiarà la situació socio-professional de l'electorat; i el tercer es dedicarà a tractar el tema de la participació electoral i per tant, el comportament polític dels electors, cosa que també ens durà, lògicament, a l'estudi del sempre important aspecte, en tot procés electoral, del problema de l'abstenció.

Finalment, queda per indicar que el contingut d'aquests tres capítols correspon a la part que, de la meua tesi doctoral **CIUDADANOS DE PRIMERA. EL CUERPO ELECTORAL MALLORQUIN EN EL SIGLO XIX. 1837-1899**, he dedicat a l'estudi del municipi d'**Inca**. Passem ara al primer capítol.

## EVOLUCIÓ DEL COS ELECTORAL.

A Espanya, l'inici de la vida constitucional no va poder ésser més esperançador, ja que la nostra primera Constitució, la de 1812, va ésser, pel seu temps, clarament progressista i per això i malgrat el seu sistema d'eleccions indirecte **(1)**, en ella s'estableix el sufragi universal.

No obstant això, quan definitivament la burgesia liberal ocupa el poder, veu amb claredat que el sufragi universal no els garanteix de mode absolut la detenció d'aquell, mentre que un sufragi restringit que doni únicament accés al seus membres, els permetrà la tranquil.litat en aquest terreny i en el de les seves consciències

---

**(1)** Quan, en emetre el seu vot, l'elector pot designar la persona del representant, ens trobam davant el sufragi directe; però en el cas que en votar es designi a altre elector, que a la vegada pugui elegir a un altre o al representant final, tenim el sufragi indirecte.

En el cas de la Constitució de Cadis de 1812, contemplam un exemple de sufragi universal indirecte, ja que en ella l'elecció comprèn quatre graus:

- \* Designació de compromissaris de les Junes Parroquials.
- \* Designació d'electors parroquials.
- \* Designació d'electors de Partit Judicial.
- \* Elecció de diputats.

Per més informació veure :

\* Diego SEVILLA ANDRÉS : Constituciones y otras Leyes y Proyectos políticos de España. Pàg. 166 a 176.

\* El vocable SUFRAGI en l'Enciclopèdia Universal Il.lustrada d'Espasa-Calpe. Tom 58. Pàg. 542.

democràtiques. Per això, s'aplicaran a aconseguir l'eina adequada, que no serà altra que les Lleis Electorals, ja que amb elles podran decidir A QUINS, d'entre tots els espanyols, homes i majors d'edat, se'ls podia donar el privilegi de participar a la tasca del "*bon govern de la república*".(2)

Cinc varen ésser les Lleis Electorals que al llarg del període censatari varen indicar aquest QUI, establint unes etapes perfectament delimitades per les condicions que determinaven, però amb un esperit comú, que presidirà i decidirà permanentment l'evolució del pensament censatari, és a dir, el seu fonament filosòfic i real: LA PROPIETAT.(3)

Passem ara a veure com l'aplicació de cadascuna d'aquestes lleis va delimitar, en el nostre municipi, a **Inca**, un determinat cos electoral; és a dir, aquell grup de inquers que, durant el segle XIX, es varen poder considerar com a CIUTADANS DE PRIMERA.

La primera d'aquestes lleis, la del 18 de juliol de 1837, va mantenir la seva vigència, ininterrompudament, durant totes les eleccions que es feren entre el 1837 al 1844, ambdós inclosos. El marc legal que estableix es pot resumir en els següents punts:

a.- EDAT.

\*25 anys complerts.

b.- LÍMITS ECONÒMICS.

\* Pagar una contribució directa que no baixi de 200 rs.vó.

(2) En el sentit llatí de la "res publica", és a dir, els assumptes de l'Administració Pública de l'Estat.

(3) A l'Estatut Reial de 1834 es diu el següent :

*"Que el principio fundamental de nuestras antiguas Cortes había sido el dar influjo en los asuntos graves del Estado a las clases y personas que tenían depositados grandes intereses en el Patrimonio Común de la Sociedad."*

*"De ahí es que en todos los países se ha considerado a la propiedad, bajo una u otra forma, como la mejor prenda de buen orden y de sosiego."*

En Diego SEVILLA ANDRÉS. Op. cit. Pàg. 261 i 265.

Posteriorment, cap al final de l'etapa, encara segueix vigent el mateix sentiment, com ho demostra Cànovas a un discurs davant les Corts de 1869, oposant-se al sufragi universal, quan afirma :

*"Que están más altas porque han trabajado más, porque han ahorrado más, porque han realizado mejor su destino sobre la tierra."*

En Juan M. LABOA: El sufragio Universal. Reconocimiento de la Soberanía Nacional. En Història 16.

- \* Tenir una renda líquida anual que no baixi de 1500 rs.vó.
- \* Pagar per arrendament una quantitat que no baixi de 3000 re.vó.
- \* Pagar un lloguer anual de 1500, 1000 o 400 rs.vó, segons la categoria de la ciutat o poble.

#### c.- CAPACITATS.

No contempla la situació professional com a factor per a ser elector.

Aquestes condicions ens ofereixen per a **Inca**, a 1837, un cos electoral de 75 persones, la qual cosa, prenent com a referència per al període que tractam, el cens de població de 1842, que està a la zona mitja de dita etapa, suposa que únicament el 1'6 % dels inquers eren dins del restringit grup de ciutadans definits pels signes de la renda i la propietat.

Aquest percentatge, passa a 79 durant els anys electorals de 1839, 1840 i 1841; a 100 el 1842; a 101 el 1843 i arriba al seu màxim d'etapa el 1844 amb 112 electors, és a dir, el 2'4 % de la població. A més, si miram la relació sobre el nombre de veïns, aquesta puja l'any del màxim al 11'5 %, xifra que encara es queda per baix de la mitjana de Mallorca, que arriba, en el mateix any de 1844 al 2'8% i 12'8 %, respectivament.(4)

Per altra banda, i tenint en compte que l'increment de la població se situa en aquest període sobre 4'7 punts - més exactament per al període de 1838 a 1842 -, i que el creixement intercensal del cos electoral és de 0'8 punts si miram la població absoluta, i de 3'8 punts si ho fem amb els veïns, per allò d'acostar-nos més a la realitat social de l'època en punts tan importants com la majoria d'edat, civil i electoral, la no concurrència de la dona a les llistes electorals i a la situació de veïnatge i la importància de la família com a unitat social; resulta que l'increment del cos electoral ha estat en aquest període, clarament negatiu.

La Constitució conservadora de 1845, té el seu fruit electoral en la Llei del 18 de març de 1846 que, quant al tema que estudiem, es caracteritza essencialment pel retrocés social que va suposar passar de 200 a 400 rs.vó. en la quantitat de contribució que dóna dret a ser elector, i concretat entre altres coses en que el cos

---

Extra II. Abril 1977. Pàg. 63.

(4) Veure Francesc SAEZ ISERN : Ciudadanos de Primera. El cuerpo electoral mallorquín en el siglo XIX. 1837-1899. Tesi Doctoral presentada a la Universitat de les Illes Balears. Octubre 1989. Pàg. 43.

electoral espanyol passà de 635.517 persones en 1844 a tan sols 99.149 en 1846 (5). També, a Mallorca, aquest té una pèrdua absoluta de 3649 electors, la qual cosa representa un descens del -104'2 % (6), mentre que a **Inca** la nova llei representà una minva del cos electoral d'un -106'7 % i passar dels 112 electors de 1844 als 32 en 1846. A més, apareixen les capacitats (professions liberals) com a qualitat suficient per a ser elector, encara que sempre i quan contribueixin amb, al manco, 200 rs.vó. Aquesta llei es va mantenir vigent prop de 20 anys, fins el 1864, encara que amb un parèntesi, les eleccions de 1854, que es varen efectuar sota la Llei de 1837, però que serveix per posar de manifest, encara que dins de les limitacions censatàries, les paleses diferències entre progressistes i conservadors.

Durant aquest període, l'electorat inquer quedà reduït als més rics entre els rics, ja que si bé al llarg dels anys l'evolució és positiva, en nombre absolut és molt reduïda, passant únicament dels 32 de 1846 als 56 de 1862 (el darrer any de l'etapa, el 1864, va baixar a 47 electors). Aquests electors, comparats amb els 136 de 1854 (un 81'3 % més que en 1844) ens dóna una certa mida del que representava el pensament conservador davant del progressista.

De totes formes, en aquest període de 1844-1864, l'evolució del cos electoral d'**Inca** (sempre comptant amb el diferent criteri de la Llei vigent), té un comportament certament superior al de l'etapa anterior (llevat, lògicament, el 1854 i la minva del 1864), ja que no tan sols és positiu al llarg de tot el període, sinó que se situa lleugerament per sobre del de Mallorca, i fins i tot del de Palma.

Per altra banda, tampoc les Lleis Electorals de 1865, 1877 i 1878, encara que conservadores, s'han pogut mantenir al marge del pas del temps i sobretot de l'impacte que van suposar els anys de sufragi universal del període de 1868 a 1876; i per tant veiem com el cos electoral d'**Inca** (així com el de Mallorca i Espanya en general)(7) experimenta uns augments que, per uns governs conservadors, es poden titllar d'importants; ja que col.loca el seu màxim amb els 347 electors de 1877, percentatge que significa que ja el 4'9 % de la població gaudia de la categoria d'elector.

Aquesta etapa de 1864 a 1886, té per altra banda la particularitat d'estar dividida en dos períodes regits per diferents lleis electorals. El primer d'ells, regit

(5) Ibidem. Pàg. 128.

(6) Ibidem. Pàg. 61.

(7) Ibidem. Pàgs. 93 a 124.



per una Llei Electoral que pretén evitar el continuat retraïment electoral dels darrers anys de progressistes i demòcrates **(8)**, va significar una ampliació real del cens electoral per col·locar la quota mínima en 20 escuts (200 rs.vó)**(9)** i incorporar noves professions liberals. El segon, i encara que col·loca el llistó de partida en 25 pessetes (100 rs.vó) per a la contribució territorial i 50 pessetes per al subsidi industrial, és, no obstant això, una recessió comparativa en succeir una etapa de democràcia política (etapa de 1868 a 1874), en la qual la societat espanyola havia vist ampliat el seu camp participatiu amb el sufragi universal.

La Llei Electoral de 1865 va deparar per **Inca**, en aquest mateix any, un cos electoral de 127 persones, que suposa un augment de un 106'7 % sobre el darrer any de l'etapa anterior, el 1864; cosa que si tenim en compte que es tracta d'una llei conservadora i que només han passat onze anys des que el govern progressista del 1854 ens donava 136 electors, no hi ha dubte que **Inca** és un bon exemple que en política, quan la gent ha provat mànigues més amples, es difícil tornar cames enrera.

Posteriorment, i passant l'etapa revolucionària que esclata en 1868, i ara sota les Lleis Electorals de 1877 i 1878 **(10)**, **Inca** aconsegueix el seu sostre electoral censatari amb els 347 electors de 1877, la qual cosa representa que ja el 20'8 % dels veïns era gent suficientment adinerada com per ésser considerada electors. Dissortadament aquesta xifra es redueix a 197 electors el 1885 (el 10'8 % dels veïns). Cosa que crida un poc l'atenció tenint en compte l'augment de població que es dona en aquest moment: dels 7079 habitants en 1875 es passa als 7477 en 1887 (el 105'6 % d'augment), conseqüència directa de l'auge econòmic que es produïa per aquests anys a Mallorca. Això ens fa pensar que encara que el cens electoral de 1885 ens doni 197 electors, podem estar davant d'un cas de manipulació d'un cens, per altra banda fet bastant corrent en aquell temps. **(11)**

**(8)** \* Miguel ARTOLA : La burguesia revolucionaria (1808-1874). Pàgs. 237-238.

\* José Ignacio CASES MENDEZ : El Sufragio Censatario. Elecciones durante el reinado de Isabel II. En *Història* 16. Extra II. Abril 1977. Pàg. 59.

**(9)** Suplement al Bolletí Oficial Balear, nº 5248, corresponent al divendres, 22 de juny de 1866.

**(10)** Les Lleis Electorals de 20 de juliol de 1877 i de 28 de desembre de 1878, són pràcticament iguals. La primera no es va utilitzar mai en cap elecció, però va servir per fer les llistes electorals de l'any 1877. La segona és la que va servir a partir d'aquest any, tant per a llistes electorals com per a eleccions, fins la sortida de la Llei Electoral de Sufragi Universal de 1890.

**(11)** Francesc SAEZ ISERN. Op. cit. Pàgs. 278 a 288.

Amb tot, es pot veure com **Inca** s'acosta als anys de sufragi universal amb un cos electoral, percentual i relativament, com és lògic, molt paregut al de la resta de l'illa i superior al de Palma, signe, en aquells anys d'una certa florida econòmica, que gaudia d'una més que acceptable situació econòmica, donat l'esperit censatari (basat amb els doblers) de la qualitat d'elector.

Arribam finalment a l'etapa de sufragi universal, és a dir, als darrers deu anys del segle XIX, regits per la Llei Electoral del 26 de juny de 1890. Aquesta Llei va suposar pel cos electoral inquer un augment, sobre el cens de 1877, d'un 51'6 %, és a dir, i en nombres absoluts, es passa dels 347 electors als 1772 de 1890; que suposa que el 23'6 % de la població d'**Inca** passa a ser considerada com a ciutadans de primera classe, percentatge que es queda en un 23'02 % quan finalitza el segle, ja que el nombre absolut ha baixat als 1761 electors. A més, si tenim en compte la relació elector/veí, tal i com hem dit abans, la Llei que tractam ens determina un electorat que inclou la quasi totalitat dels veïns, la qual cosa ens indica que a **Inca**, el vocable "sufragi universal" assoleix el seu significat total (sempre tenint en compte l'època que tractam : per exemple, les dones es mantenen fora dels censos electorals, la majoria d'edat continua en els 25 anys, etc.) **(12)**. Aquest percentatge (97'3 %) està, el 1890, per sobre de la mitjana, tant de Mallorca (és del 89'9 %) com de la resta dels pobles de l'Illa (93'5 %); mentre que el 1899, la situació s'inverteix i el seu 86'2 % és inferior al de la resta dels sectors. **(13)**

## LA SITUACIÓ SOCIOPROFESSIONAL DE L'ELECTORAT.

Dedicarem aquest segon capítol a estudiar la situació socio professional de l'electorat inquer. Ho farem a través d'un senzill esquema de quatre categories que ens permetrà la seva utilització amb qualsevol any i que queda conformat de la següent manera:

---

**(12)** Ibidem. Pàgs. 333 i 334.

**(13)** Ibidem. Pàgs. 341 i 342.

### a.- AGRÀRIES:

En principi comprenen únicament propietaris i arrendataris, encara que, a mesura que avança el segle, inclou conreadors, jornalers i altres pocs oficis relacionats amb la pagesia.

### b.- COMERCIANTS I INDUSTRIALS.

Durant els anys de sufragi censatari engloba únicament als que paguen un determinat subsidi de comerç o indústria, però a la dècada del 90 incorpora, lògicament, tots els electors obrers que exerceixen qualque professió relacionada amb aquest camp.

### c.- SERVEIS.

Es el grup minoritari, i no tan sols a l'època censatària, en la qual pràcticament no existeix, sinó també en el període de sufragi universal

En aquesta categoria s'ha inclòs' els militars i els jubilats.

### d.- PROFESSIONS LIBERALS.

Aquest grup està sempre present al llarg de tota l'etapa censatària i lògicament en el període universal. Dins ell hem inclòs els clergues, a causa que a les Lleis Electorals censatàries, els rectors i vicaris consten com a capacitats (nom que s'utilitzava per anomenar, electoralment, metges, missers, etc.) i també perquè les mateixes lleis posen com a exigència mínima per a les capacitats la possessió d'un títol, de la qual cosa s'infereix l'existència d'estudis, i la carrera eclesiàstica, no hi ha dubte, que en té.

Concretat aquest punt i examinant les llistes electorals adjients, veiem com la quantitat d'informació que ens ofereixen les diferents lleis electorals és, en aquest aspecte socioprofessional, diversa.

Així, el censos electorals fets sota les normes de la Llei Electoral de 1837, ens donen una distribució bastant precisa de les distintes categories, però, en canvi, res ens diuen de les quantitats concretes que pagaven cadascun dels contribuents. Igualment la de 1846, llevat de l'any 1864, en què apareix per primera vegada la quota de contribució directa que pagava cada elector; a més, i això en tots els censos fets segons aquesta Llei, apareix indicada la professió d'alguns pocs electors.

La Llei Electoral de 1865, des del punt de vista d'aquesta informació socioprofessional, també ens ofereix la informació de la quota de contribució que pagaven els electors i, així mateix, qualche professió, encara que aquí té un aspecte més positiu donat l'augment considerable del nombre absolut dels electors.

Les Lleis Electorals de 1877 i 1878 mantenen la informació sobre la quota de contribució, però distingint entre els qui paguen per contribució territorial dels qui ho fan per subsidi industrial, per la qual cosa, afegida la major informació que ens ofereixen sobre les categories socioprofessionals en el grup de les capacitats, a l'augment del nombre absolut d'electors, les podem considerar com les Lleis Electorals censatàries més positives en l'aspecte informatiu.

Per la seva banda, la Llei Electoral de Sufragi Universal de 1890, va suposar, malgrat les seves limitacions pròpies de l'època, no tan sols una ampliació numèrica del cos electoral, sinó també la irrupció, en aquest grup de ciutadans de primera, de tota una sèrie de noves professions que determinaren una nova correlació dels diferents grups socials, a més de poder saber l'edat i el seu grau de coneixement al seu entorn, sabien llegir i escriure.

Així veiem com els electors inclosos en les llistes fetes segons la Llei de 1837, es poden distribuir en cinc grups: propietaris, arrendataris, professions liberals, comerciants i industrials i llogaters, que, per raons d'eliminació, assimilam als serveis. Per tant, a **Inca**, durant el període de 1837 a 1844, el 80'7 % del cos electoral pertany a les categories agràries (el 70'9 % són propietaris i el 9'8 % arrendataris), la qual cosa ens indica clarament que en aquest període, **Inca** era un municipi majoritàriament agrari i amb un moviment comercial i industrial molt limitat, ja que el seu 9'8 % queda bastant enfora de la mitjana de Mallorca (20'6 %), i fins i tot per baix de la dels pobles (11'2 %) i no diguem de la de Palma, que en aquesta època se situava en el 30'6 %. La situació s'inverteix amb els serveis, possiblement per la seva condició de cap d'una comarca; i així, el seu 9 % és superior al 8'9 % de la

mitjana de Mallorca i al 5'2 % dels pobles, encara que, per altra banda, molt enfora, lògicament, del 20'1 % de Palma. Quant a les professions liberals, aquestes es reduïen, llevat d'aquells que no duguessin al manco un any domiciliats al poble o estiguessin inscrits com a propietaris, a un rònc 0'6 %.

La Llei Electoral de 1846 no ens ofereix, a diferència de la de 1837, la possibilitat d'establir una estructura socioprofessional determinada, ja que en establir les condicions necessàries per a ser elector, no distingeix entre la contribució territorial i el subsidi industrial, cosa que en el període anterior ens permetia diferenciar els electors d'extracció agrària dels qui pertanyen al món comercial o industrial. Així només podem afirmar l'existència de quatre professions concretes, entre les professions liberals en el cens de 1862: 1 clergue, 1 apotecari, 1 metge i 1 notari; a més d'un fabricant; mentre que en 1864, la informació és més extensa, ja que ens dóna 6 missers, 4 clergues, 2 procuradors, 4 apotecaris, 4 metges, 1 professor, 2 manescals i 1 jutge, entre les professions liberals; a més de 2 escrivents i un militar retirat. També, aquest any de 1864 ens dóna per primera vegada una importantíssima informació econòmica que a partir d'ara apareixerà sempre en els censos censataris: la quota de contribució de cada elector.

Així, veiem com a 1864, la majoria dels electors - 35 - paguen manco de 1000 rs. vó, 5 paguen entre 1000 i 1999 rs. vó, 1 està entre els 2000 i 2999 rs. vó. i 2 es situen entre els 3000 i els 5999 rs. vó. Els electors que hi manquen, 4, ho són per l'article 16 de la Llei Electoral. Aquests 43 electors, que són el 3'2 % dels veïns del poble, pagaven una contribució de 31681 rs. vó, és a dir, el 1'22 % del total de la contribució que pagava el cos electoral mallorquí, amb una mitjana per elector de 736'7 rs. vó., la qual cosa situa, en termes econòmics relatius, l'elector inquer per sota no només del de Palma (la mitjana la tenen en 2390'9 rs. vó.), sinó també dels pobles (914'7 rs. vó.) i fins i tot dels del seu Partit Judicial que era de 961'2 rs. vó. Tot això ens mostra que els més rics d'**Inca** no ho eren massa en relació a la majoria dels contribuents de l'Illa. Ja que dels 48 municipis que hi havia a Mallorca, hi ocupava el 39é lloc. (14)

La Llei Electoral de 1865, nascuda de la mateixa Constitució que la Llei de 1846, la conservadora de 1845, ens dóna una informació socioprofessional similar a l'anterior, llevat del major nombre d'electors i que allibera les professions liberals de tota trava de contribució (per a ser electors); no obstant això, per a **Inca**,

---

(14) Ibidem. Pàg. 212.

les llistes de 1865 ens donen pràcticament el mateix nombre de capacitats que l'any anterior. Per part de la quota de contribució, i amb un major nombre d'electors, manté una estructura pareguda i en la qual tampoc cap elector passa dels 5999 rs. vó. Per altra banda, no només ha pujat el nombre d'electors contribuents, que ja són el 7'1 % dels veïns, sinó que també ha pujat, encara que poc, la seva capacitat contributiva ja que, amb 83382'65 rs. vó, paguen el 2'13 % del total de Mallorca. **(15)**.

Sota les Lleis Electorals de 1877 i 1878, sorgeixen uns censos amb els quals s'aconsegueixen les màximes cotes d'informació obtinguda al llarg del període censatari, tant quantitativament (els 347 electors de 1877 representen un 31'06 % per damunt del cens més elevat anterior al 1868, el de 1867), com qualitativament, puix les dades socioprofessionals que ens ofereixen només seran superades pels censos elaborats mitjançant lleis de sufragi universal.

Així, veiem com l'estructura socioprofessional del cos electoral inquer d'aquests anys anteriors al 1890, es caracteritzen per un domini quasi absolut dels propietaris amb un percentatge superior al 85 % (277 paguen entre 25 i 199 pessetes, 11 entre 200 i 599, 8 entre 600 i 1499 i només 1 paga més de 1499 pessetes); un sector industrial i mercantil situat entorn al 10'3 % (i econòmicament no massa fort ja que 29 paguen entre 25 i 99 pessetes i només 7 estan entre les 100 i les 199 pessetes); un sector de serveis quasi inexistent (0'5 %) i unes professions liberals entorn al 4'03 %.

Per altra banda, al principi de l'etapa, és a dir, el 1877, els 331 electors contribuents d'**Inca** (i per tant, sense comptar les capacitats segons l'article 15) que representaven el 19'8 % del veïns, pagaven el 52'03 % de les 59259'91 pessetes que li tocava pagar a la totalitat del municipi; mentre que a l'any 1885 aquest percentatge ha baixat al 18'83 %; la qual cosa és clara senyal que la bona recuperació econòmica havia duit un millor repartiment de la riquesa, ja que, lògicament, el creixement econòmic havia portat segurament una important incidència en l'activitat comercial i productiva, tal i com ho demostra el fet que, el 1877, els electors que ho eren per pagar subsidi industrial, representaven el 40'76 % de les 6000'67 pessetes que havien de pagar tots els comerciants i industrials d'**Inca**; mentre que a 1885, la quota total de la ciutat per subsidi industrial ha pujat a 8896'41 pessetes i ara els electors només paguen el 22'93%. **(16)**

**(15)** Ibidem. Pàg. 223 i 225.

**(16)** Ibidem. Pàg. 258 a 268.

Per altra banda, els censos electorals d'aquesta darrera etapa censatària ens mostren que la noblesa apareix com el major contribuent en la majoria dels pobles i així també succeeix a **Inca**, on tres dels cinc majors contribuents ho són: Marquès de Vivot, Sr. Francesc Villalonga i Escalada i Sr. Felip Fuster. **(17)**

Passant finalment a la darrera dècada del segle, les llistes electorals fetes per sufragi universal ens donen una estructura socioprofessional que ja no sols es pot aplicar al cos electoral, sinó també a la comunitat tota d'**Inca**; ja que ara el percentatge dels electors sobre els veïns se situa entre el 97'3 % de 1890 i el 86'2 % de 1899. Així, veiem com, encara que mantenint una estructura eminentment agrària, l'evolució durant la dècada del 90 ens mostra un sector agrari que es manté entre el 64'2 % i el 66 %, mentre que els comerciants i industrials arriben al 25'7 % demostrant que **Inca** comença a obrir-se camí dins la modernitat econòmica (el percentatge per tot Mallorca és només del 21'3 %, el de Palma el 32 % i el dels pobles es queda amb el 18'3 % **(18)**). Els altres sectors, els Serveis (entre el 15'4 i el 13'4) i les Professions Liberals (entorn al 5 %), mostren que la nostra ciutat en refermava com a cap indiscutible i natural dels municipis que l'envolten.

Per altra banda, dos fenòmens molt típics d'aquests darrers anys del segle XIX i que varen afectar tot Mallorca, com són l'emigració i les guerres de Cuba i Filipines, també degueren deixar sentir el seu pes a **Inca**, ja que mentre la població ha guanyat, entre 1887 i 1900, 172 habitants (el 2'3 %), el segment dels electors entre els 25 i 30 anys (l'emigració és cosa de gent jove i la guerra molt més) ha sofert un descens d'un 15'82 %, la qual cosa havia d'afectar indubtablement la seva economia, ja ferida, com pertot arreu de Mallorca, per la desfeta del cultiu de la vinya.

Aquestes llistes electorals fetes segons la Llei de sufragi universal de 1890, ens donen també una altra informació molt interessant per acabar de perfilar el retrat de l'elector inquer de finals de segle XIX; i és el seu grau d'alfabetització. Així, el Cens de 1900 de la Població d'Espanya de la Direcció General de l'Institut Geogràfic i Estadístic, diu per a Balears que només el 22'07 % de la població està alfabetitzada, encara que si només tenim en compte els homes, aquest percentatge puja al 27'7 %. Ara bé, els censos electorals analitzats, el de 1890 i el de 1899, donen per a **Inca** les següents dades :

**(17)** Ibidem. Pàg. 230. 231 i 525.

**(18)** Ibidem. Pàgs. 368 i 369.

<b>ELECTORS ALFABETITZATS (19)</b>					
	nº	% sobre electors <sup>1</sup>	% sobre població	% sobre veïns	% sobre homes
<b><u>Mallorca</u></b>					
<b>1890</b>	13077	23'08	5'2	21'4	10'05
<b>1899</b>	17725	28'4	7'03	28'1	14'4
<b><u>Inca</u></b>					
<b>1890</b>	321	18'1	4'2	17'6	8'6
<b>1899</b>	383	21'7	5	18'7	10'3
Homes alfabetitzats de Balears = <b>27'7 %</b>					
% dels espanyols homes alfabetitzats majors de 20 anys = <b>25'1 %</b>					

(Els percentatges de 1890 s'han fet sobre la població de 1877 i els de 1899 sobre la de 1900)

Analitzant doncs aquestes dades, veiem com la situació cultural de l'electorat d'**Inca** està, a fiñal de seglè, bastant per sota de la general de Balears; i això que, si tenim en compte que els electors eren homes majors de 25 anys, i que en certa manera les dades referides a aquest segment d'edat poden comparar-se amb el percentatge d'alfabetització que, el dit Cens de població de 1900 dóna per als espanyols homes majors de 20 anys, que se situen en el 52'1 %, la situació cultural queda encara més negativa.

### **DINÀMICA DE LES ELECCIONS.**

Acabam, amb aquest tercer capítol, l'estudi sobre el cos electoral d'**Inca** al llarg del segle XIX, dedicant-lo a tractar el tema de la participació electoral i, per tant, del comportament polític dels electors, cosa que també ens durà, lògicament, a fixar-nos en el sempre important aspecte, en tot procés electoral, del problema de l'abstenció.

(19) Francesc SAEZ ISERN : Dades pròpies tretes de :

\* Cens de la Població d'Espanya de 1900 de la Direcció General de l'Institut Geogràfic i Estadístic.

\* Cens Electoral de 1890. Bolletí Oficial de la Província de les Balears, del dia 6 de novembre de 1890.

\* Cens Electoral de 1899. Bolletí Oficial de la Província de les Balears, del dia 15 de juliol de 1899.



Els anys amb què començam aquest estudi es troben immersos en una època que Carles Marichal anomena encertadament de "les revolucions" (20). Són els que varen veure la primera formació dels nuclis del que després serien els grans partits del segle XIX, el Moderat i el Progressista, i fins i tot els embrions dels més llunyans moviments "demòcrata" i "republicà federal" que tan important paper exerciren durant el sexenni revolucionari de 1868-1874.

Aquesta situació manté a Mallorca una evolució paral·lela a la de la resta de l'Estat; és a dir, les Lleis Electorals determinen un cos electoral format majoritàriament per propietaris agraris, dels quals els més adinerats pertanyen a la noblesa, amb un cert afegitó de grans comerciants i professions liberals, als quals s'afegia un forta injecció de saba "cunera" (21); polaritzats tots, molt més entorn d'un sentit, moderat, progressista, demòcrata o republicà, del quefer polític, encarnat en un grup de preeminents conciutadans o qualche personalitat d'àmbit estatal, que en l'estructura orgànica d'un partit polític.

Durant el període de 1837-1844, amb vigència de la Llei Electoral de 1837, de caràcter progressista, a Mallorca va dominar el component moderat. Així, en els anys de 1837, 1839 i 1840, va guanyar la candidatura del Partit Monàrquic Constitucional (moderada); resultats que a **Inca**, van donar les següents dades (22):

	Moderats	Progressistes
1837	73 vots	-----
1839	64 vots	7 vots
1840	58 vots	1 vot

Les dues eleccions següents, les de 1841 i febrer de 1843, van ésser per als progressistes sota el nom de Partit del Progrés Legal. A les primeres, a **Inca** van votar 31 electors, mentre que en les segones ho feien 84. Les de setembre de 1843, les va guanyar el Partit Parlamentari, que era una coalició de moderats i progressistes afectes al Govern. A **Inca** votaren 67 electors. Finalment, a les eleccions de 1844 varen triomfar els moderats amb el nom de Partit Ministerial. A **Inca** votaren 57 electors.

(20) Carlos MARICHAL : La revolución liberal y los primeros partidos políticos en España. 1834-1844. Pàg. 17.

(21) La paraula "cunero" s'aplicava al Diputat electe per un districte amb el qual no el lligaven més vincles que els de la recomanació oficial.

(22) En el Diario Constitucional de Palma de Mallorca del 2 de desembre de 1837, del 30 d'agost i 1 i 5 de setembre de 1839, i de l'1 de maig de 1840.

Per altra banda, durant aquest període, els comissionats del districte electoral d'**Inca** davant la Junta Electoral van ésser:

1837: Sr. Guillem Serra	Propietari.
1839: Sr. Joan Baptista Moragues	Propietari.
1840: Sr. Miquel Munar	Contribuent.
1841: Sr. Joan Coll	Contribuent.
1843 (febrer): Sr. Joan Coll	
1843 (setem.): Sr. Melcior Zorrilla	Propietari.
1844: (no va enviar comissionat)	

La Llei Electoral de 1846 va reduir el Congrés dels Diputats a un grup de grans terratinents, alts funcionaris, generals, banquers i capitalistes; mentre, el Senat deixava de ser electe i passava a ser de nominació personal del Rei. En aquest ambient se succeeixen quatre eleccions en les quals els moderats imposen majoritàriament la seva força, mentre els progressistes deuen contentar-se amb qualche èxit parcial que els hi doni algun diputat. Durant aquest període, de 1846 a 1864, llevat el parèntesi progressista de 1854-1856, **Inca** serà el cap del 3er Districte, en el qual, a més d'ell mateix, s'inclouen els municipis de Campanet, Escorca, Selva, Lloseta, Binissalem, Pollença, Alcúdia, Bugar, Sa Pobla, Muro, Santa Margarida, Maria i Llubí. Les dades seran de tot el districte.

Així, a les eleccions de 1846, el Partit Moderat (comença a guanyar adeptes la denominació de Partit Conservador) guanya les actes de Diputats a tres districtes: Valldemossa, **Inca** i Felanitx, mentre que els progressistes ho fan a Palma i Manacor. Al districte d'**Inca**, el Sr. Guillem Ignasi Cifre de Colonya, conservador, treu 67 vots; mentre el progressista Sr. José Landero i Corchado només 42.

El 1850 la victòria moderada (ara amb el nom de Partit Moderat Ministerial) és absoluta. En el districte d'**Inca** es manté el to general, ja que, el candidat conservador, Sr. Pere Gual treu 160 vots per 15 del progressista, Sr. Fèlix Campaner.

Les Eleccions de 1851 es realitzen amb un fort clima d'acusacions progressistes de frau electoral **(23)**. La candidatura ministerial es presenta sota el lema: ECONOMIA, MORALITAT I CONCILIACIÓ; mentre que la progressista ho fa amb : TRONO

**(23)** El Genio de la Libertad. Del 12 de maig i l'1 de juny de 1851.

CONSTITUCIONAL DE ISABEL II AMB L'ORDE, PROGRÉS, ECONOMIES, LEGALITAT I JUSTÍCIA. La victòria final és per als moderats, que guanyen als districtes de Palma, Valldemossa, **Inca** i Felanitx, mentre que els progressistes només ho fan a Manacor. Al tercer districte la situació va ser la següent: Sr. Pere Gual, del P. Moderat Ministerial, 112 vots; Sr. Fèlix Campaner, del P. Progressista, 59 vots; i el Sr. Marquès de la Bastida, del P. Conservador, 46 vots.

A 1853, les eleccions es realitzen enmig d'un difícil ambient per als dos grans partits. Els progressistes han d'enfrontar-se a la cada vegada més emergent força del Partit Democràtic, mentre en el camp moderat, la candidatura oficial, que ara torna a dir-se monàrquica constitucional, ha d'enfrontar-se a personalitats moderades que es presenten a les eleccions sota l'etiqueta d'independents mallorquins. Els governamentals guanyen a Valldemossa, **Inca**, Manacor i Felanitx, en tant que els progressistes ho fan a Palma. En el districte d'**Inca** els resultats varen ésser: Sr. Antoni Massanet, del P. Monàrquic Constitucional, 132 vots i Sr. Josep Villalonga i Aguirre, 60 vots.

La revolució de 1854 romp el cicle moderat i provoca la tornada al poder dels progressistes que convocaran eleccions a Corts Constituents, però utilitzant la Llei Electoral de 1837, la qual cosa fa que, igualment que en el període de 1837-1844, no es votàs candidatura per districte sinó única per l'Illa, el que provoca la dificultat d'obtenir dades particulars sobre **Inca**, encara que sí sabem que **Inca** i Llubí formaren una secció electoral, en la qual, en les eleccions de novembre de 1854 votaren 110 electors; en les de gener de 1855 (per la renúncia de tres diputats), votaren 67; i en les de setembre de 1855 (per renúncia d'un diputat) ho feren 29. Per altra banda, també sabem que en aquestes eleccions l'enteniment entre moderats i progressistes (tant uns com els altres procuraven distanciar-se dels seus correligionaris absolutistes i radicals), va fer sorgir un nou partit liberal, que prengué el nom d'Unió Liberal i que, lògicament, essent governamental, va guanyar les eleccions.

Tornats els conservadors al poder, la restauració del règim de 1845 creà un camp polític, que a Mallorca donarà joc a quatre agrupacions polítiques: Partit Monàrquic Constitucional (moderat), Unió Liberal, Partit Progressista i Partit Monàrquic Pur (absolutistes de caire carlí), deixant defora els demòcrates i els absolutistes isabelins. Així, a les eleccions de 1857, la victòria fou netament conservadora i les candidatures liberal i progressista varen sofrir una forta derrota. En el districte d'**Inca** va guanyar el Sr. Joaquim Massip i Vich amb 142 vots, del P. Monàrquic Constitucional; enfront del progressista Sr. Fèlix Campaner, que va treure 26 vots.

A 1858, la decidida actitud intervencionista del Govern de la Unió Liberal fa que, a Mallorca, aquest partit guanyi les eleccions en tots els districtes llevat del d'**Inca**, on guanya el candidat moderat, el "cunero" D. Antonio López, amb 113 vots, mentre el governamental Sr. Mauricio López i Roberts es queda en 40 vots.

A partir d'ara i fins a l'arribada de la revolució de 1868, les eleccions es transformaran en un pur tràmit governamental. La Unió liberal copa totes les eleccions, és a dir, les de 1863, 1864, 1865 i 1867; mentre que els progressistes i el Partit Demòcrata es retiren de tota participació, acusant el Govern del falsejament sistemàtic del règim constitucional. Els moderats, sense arribar al retraïment, es presentaren com a independents, però amb resultats quasi nuls. En el districte d'**Inca**, i com a exemple del que hem dit anteriorment, el 1863 i el 1864, tots els candidats que es presenten són de la Unió Liberal. El 1865, al Partit Judicial d'**Inca** guanyen, amb una diferència mínima de vots (el qui treu més ho fa amb 456 i el qui manco amb 446), els candidats unionistes **(24)**, cosa que també succeirà el 1867. **(25)**

Aquesta situació es romp amb l'arribada de la revolució de 1868 i posteriorment amb la República, fets que, amb altres, duen la substitució del sufragi censatari per l'universal; punt d'inflexió política que ens porta a dues conseqüències fonamentals:

\* La política s'ha acostat al poble, el qual ha adquirit un important nivell de conscienciació político-social.

\* Els demòcrates han pres contacte amb el poder.

Això fa que la tornada al règim electoral censatari amb la Llei Electoral de 1878 dugui un dinamisme polític caracteritzat per la clara intenció governamental d'excloure del joc polític els extrems, és a dir, republicans i absolutistes (isabelins i carlins), o com a mínim fins que el nou règim estigui completament configurat i pugui reassumir-se un sufragi universal perfectament controlat.

---

**(24)** Francesc SAEZ ISERN : Op. cit. Pàg. 301.

**(25)** Ibidem. Pàg. 302.

Conformen aquest darrer període censatari quatre confrontacions electorals, en els anys 1879, 1881, 1884 i 1886, que a Mallorca s'ajusta també a la pràctica estatal de repartiment del poder entre conservadors (que ara es diuen Partit Liberal Conservador) i progressistes (amb el nom de Partit Liberal Fusionista). Això fa que ara el paper d'oposició no el faci mai un d'aquests partits, sinó els demòcrates, o millor dit, la facció demòcrata republicana possibilista, per l'esquerra; i els independents conservadors per la dreta.

Així, en 1879 la victòria es conservadora, obtenint acta de Diputat, Sr. Joaquim Togores, Sr. Josep Cotoner, Sr. Gregori de Ayneto, Sr. Joan Antoni Fuster i Sr. Carles Crestar, per aquest ordre. A **Inca**, que ara és secció electoral, guanyen els liberals conservadors, Sr. Joan Antoni Fuster (117 vots), Sr. Joaquim Togores (116 vots) i Sr. Josep Cotoner (107 vots) encara que els Srs. Ayneto (18 vots) i Crestar (25 vots), també conservadors, queden per sota del demòcrata possibilista Sr. Joaquim Fiol, que en treu 47, i del Conservador Independent Sr. Bernat Frau, amb 29. Dos Conservadors Independents, Sr. Ferran Cotoner i Sr. Joan Togores treuen 1 vot cadascun.

Les eleccions de 1881 es mantenen dins la mateixa tònica de control governamental; no obstant això, dues notes les caracteritzen: en el si del Partit Liberal Fusionista passa a primer lloc la figura de D. Antoni Maura en perjudici del fins llavors cap de fila D. Jeroni Roçselló i es manifesta un pacte entre aquests i els demòcrates radicals i possibilistes, que deixa com a única força d'oposició real (als conservadors els toca el torn de no guanyar), els republicans federals. A Mallorca la candidatura demòcrata fusionista obtingué quatre actes de diputat, tres pels liberals fusionistes, Sr. Mateu Gamundí, Sr. Antoni Maura i Sr. Enric de Mesa, i una pel demòcrata possibilista D. Joaquim Fiol. Els republicans federals van treure resultats molt apreciàbles a Sa Pobla, Artà, Campos, Andratx i Felanitx. A **Inca** les votacions es varen mantenir totalment dins la línia oficial.

En les eleccions de 1884 i 1886, continuà l'alternància de poder dirigida des de Madrid, puix que en el primer any, són els liberals conservadors els vencedors, però respectant l'acta de D. Antoni Maura, mentre que en 1886, és la coalició fusionista possibilista la que guanya quatre actes però respecta la del liberal conservador Comte de Sallent. D'**Inca** no tenim dades particulars.

Finalment, d'aquesta etapa censatària, ens cal parlar d'un important problema de tota elecció: la participació i, lògicament, l'abstenció electoral. **(26)**

A **Inca**, durant els anys en què va regir la Llei Electoral de 1837, de 1837 a 1844 i l'any 1854, no tenim dades particulars del municipi, però sí del seu Partit Judicial, i aquestes donaven una mitjana d'un 55'7 % de participació, superior a la de Mallorca, que estava en el 48'4 %, però encara bastant enfora de la d'Espanya, que arribava al 66'7 %.

De l'etapa regida per la Llei Electoral de 1846, des de 1846 a 1864, el districte electoral d'**Inca** té una mitjana de participació del 58'04 %, que ara és inferior tant a la d'Espanya (65'4 %) com a la de Mallorca ( 60'4 % ).

En els anys 1865 i 1867, regits per la Llei Electoral de 1865, tornam a utilitzar la mitjana del Partit Judicial per falta de dades concretes del municipi d'**Inca**, que ha baixat al 36'4 % de participació, situació que ens col.loca en un nivell inferior al d'Espanya (52'5 %) que també ha baixat, però per sobre de la de Mallorca, que ara només arriba al 31'3 %.

Del període regit per la Llei de 1878, les dades dels anys 1879 i 1881 tornen a ser les del Partit Judicial i amb una participació realment important, ja que se situa en el 60'8 %; mentre que pels anys 1884 i 1886, les dades són del municipi d'**Inca**, amb percentatge, en el primer any, del 81'7 %, superior no tan sols al de Mallorca (62'6 %) sinó també al d'Espanya (73 %). En el segon, minva un poc la participació, que ara només arriba al 79'6 %.

Passant ara a analitzar la dinàmica electoral de l'etapa de sufragi universal, la dècada de 1890-1899, veiem que és a 1891 quan es fan les primeres eleccions amb el nou sufragi referendat per la Llei Electoral de 1890. En aquest període es mantenen les expectatives polítiques nascudes en l'anomenat "Pacte del Pardo" **(27)** entre Cànovas i Sagasta i en conseqüència el "torn pacífic" en el poder.

(26) Ibidem. Pàgs. 316 a 327.

(27) Miguel MARTINEZ CUADRADO : *La burguesia conservadora (1874-1931)*. Pàgs. 397 i 398.

Aquesta situació també es manté en els resultats electorals que es varen donar a Mallorca; no obstant això, sempre amb un matís particular, que denotava una major implantació o un millor funcionament del Partit Liberal Fusionista que del Liberal Conservador, fet materialitzat en la major claredat de les victòries fusionistes (més actes guanyades) quan els tocava el seu "torn" que de les conservadores, quan els tocava el seu.

Les eleccions de 1891 donaren, a Mallorca, com a resultats, el fet d'aconseguir tres actes de diputats per als conservadors: Sr. Josep Cotoner, Sr. Joaquim Rovira i Sr. Lluís de San Simon (que varen ser els més votats); i altres dues pels fusionistes: Sr. Antoni Maura i Sr. Pasqual Ribot. A **Inca**, en canvi, són els fusionistes Maura i Ribot els que treuen el major nombre de vots, seguits en tercer lloc pel republicà federal Sr. Antoni Villalonga i Pérez. Els conservadors ocuparen les tres places següents, amb el candidat tradicionalista, Sr. Jordi San Simon, marquès del Reguer, que es presentava amb la benedicció del Bisbe de Mallorca i amb el mateix programa ja presentat el 1871 **(28)**, a molt poca distància.

En 1893, a Mallorca, els fusionistes se'n duen quatre de les cinc actes, mentre la cinquena és guanyada per Sr. Faust Gual de Torrella, candidat tradicionalista, novament amb la benedicció del Bisbat. Els conservadors van ser els grans derrotats. La nota curiosa, pels resultats, és l'aparició en escena dels socialistes (PSOE). A **Inca**, els resultats varen ésser semblants als generals de Mallorca, amb la diferència que aquí, el candidat conservador Sr. Josep Cotoner va treure més vots que el tradicionalista Sr. Gual de Torrella. Els candidats republicans Srs. Villalonga, Palou i Coll i Vidal Bennasar, en canvi, varen sofrir un fort retrocés; mentre que el PSOE no rebé cap vot.

En 1896, els conservadors guanyen tres actes i els fusionistes dues, encara que a nivell de Mallorca els més votats van ser aquests dos darrers. A **Inca**, en canvi, els més votats van ser els liberals conservadors (sobretot el Sr. Jordi Abrí Dezcallar, que no va treure acta de diputat); seguits dels fusionistes i del tradicionalista Sr. Josep Quint Zaforteza, a només 39 vots d'aquests darrers. Per altra banda, desapareix l'opció republicana a l'igual de la resta de Mallorca. Els socialistes queden encara fora del camp electoral.

---

**(28)** Diario de Palma. Del 21 de gener de 1891.

En 1898, a Mallorca, el Partit Liberal Fusionista (que ara és "gamacista" i no "sagastí"), guanya tres actes de diputats, una els conservadors i la cinquena pels tradicionalistes; els republicans es retreuen de les urnes i els socialistes mantenen els seus modestos resultats. A **Inca**, els resultats van ser idèntics als generals de l'Illa. Els republicans i els socialistes continuen defora de la lluita electoral.

Finalment, a 1899, i encara que els resultats oficials van ser de tres diputats per als conservadors i dos per als fusionistes ( gamacistes ), la vertadera confrontació electoral es va donar entre els fusionistes i una coalició de republicans, weyleristes, liberals demòcrates (els de Socias i Caimari, també dits liberals dinàstics ) i els conservadors romeristes; tots els quals presentaren la candidatura del republicà Sr. Epifani Fàgregas i del liberal dinàstic Sr. Miquel Socias i Caimari, sota el nom de Coalició Liberal. La candidatura socialista va millorar el seus resultats. A **Inca**, encara que dins de la línia general, es varen donar uns resultats un poc especials, ja que van guanyar, amb uns resultats molt per sobre dels altres candidats, el conservador Sr. Sureda (1091 vots) i el fusionista Sr. Ribot (1020 vots), mentre que els altres conservadors, Srs. Cotoner i San Simón i el fusionista Sr. Maura, es quedaren entorn dels 370 vots. La Coalició Liberal va treure uns febles resultats.

Queda doncs aquí aquesta petita aportació a la Història contemporània de la ciutat d'**Inca**, centrada en aquell segment de la població que els sistemes polítics del segle XIX espanyol van considerar capacitats per a participar, per més que "funcionàs" tot un sistema "legal" de caciquisme i frau electoral, en, com van dir al principi, la tasca del "**bon govern de la república**".





# UNA APROXIMACIÓ A L'EMIGRACIÓ D'INQUERS A AMÈRICA EN ELS SEGLES XIX I XX.

JOAN BUADES CRESPI

L'emigració d'inquers a Amèrica en els segles XIX i XX s'integra dins el gran corrent emigratori balear que des de les darreres dècades del segle passat fins a inicis dels seixanta de l'actual es va adreçar, al llarg de diferents etapes, cap a França, Algèria i alguns països d'Amèrica del Sud i de les Antilles.

L'origen del fenomen emigratori s'explica pel canvi esdevingut en la segona meitat del XIX en l'evolució de la demografia de les Balears que assoleix una trajectòria ascendent com a conseqüència de la disminució de la mortalitat. L'augment de població no ve acompanyat d'un increment de les activitats laborals, per la qual cosa l'aparell productiu illenc es veurà incapaç d'assimilar l'excedent humà ocasionat pel canvi demogràfic.

Entre 1857 i 1887, coincidint amb una època d'expansió de l'economia de les Illes, el mercat de treball aconsegueix assumir la pressió demogràfica i la població de les Balears registra un creixement absolut de 49.700 habitants <sup>1</sup>. En el període 1887-1900, la crisi agrària originada per l'aparició de la fil·loxera el 1891 i per la mala distribució de la propietat de la terra; la pèrdua del mercat colonial que afecta la indústria tèxtil i de les sabates, entre d'altres factors, repercuteixen sobre la capacitat productiva de l'economia illenca que es mostra incapaç d'absorbir la pressió demogràfica que mitjançant l'emigració es canalitzarà cap a l'exterior, presentant l'esmentat període un creixement absolut negatiu de 944 habitants per a tot l'arxipèlag <sup>2</sup>. El flux emigratori persistirà fins als inicis de la Guerra Civil, encara que no assolirà la intensitat de la darrera dècada del segle passat.

---

<sup>1</sup> PICORNELL, C./ SEGUI, J.M.: "Geografia Humana de las Islas Baleares". Oikos-Tau. Barcelona 1989

<sup>2</sup> PICORNELL/SEGUI: Op. cit., nota 1

En els difícils anys de la postguerra es reprèn el corrent emigratori fins que el desenvolupament turístic de les Balears esdevingut a inicis dels seixanta modificarà la naturalesa del flux i les Illes deixaran d'esser un espai geogràfic emissor d'emigrants per convertir-se en receptores d'immigrants peninsulars.

## INCA: EL CONTEXT LOCAL DE L'EMIGRACIÓ.

Des de mitjans del XIX, Inca experimenta un increment demogràfic paral·lel al que es registra a la resta de les Balears. Entre 1857 i 1887, la població del municipi augmenta en 1403 habitants. L'expansió del conreu de la vinya, el creixement de la indústria sabatera i de les activitats comercials permeten a Inca assimilar l'augment de la seva població. L'optimisme econòmic d'aquesta època es trenca a la darrera dècada del segle XIX com a conseqüència de la destrucció de les vinyes ocasionada per l'arribada de la fil·loxera a Inca el 1892 i la pèrdua del mercat colonial de les Antilles per a la indústria del calçat, esdevinguda el 1898. La crisi incideix sobre un significatiu percentatge d'habitants del municipi, sobretot pagesos i treballadors del calçat que emprenen el camí de l'emigració a Ultramar a la recerca de noves expectatives laborals. L'evolució de la demografia d'Inca es ressenteix d'aquest fet i entre 1887 i 1900, només augmenta en 250 habitants.

En el segle XX, la dinàmica de la població d'Inca oscil·la d'acord amb la trajectòria que afecta a la seva principal activitat productiva, la indústria sabatera. Les úniques dècades que contempen un revifar de l'emigració, 1930-40 i 1940-50 corresponen a períodes crítics de la indústria de les sabates, mentre que en els restants decennis fins a 1960 en què es pot donar per finalitzat el corrent emigratori d'illencs, el desenvolupament del sector del calçat facilita l'assentament a Inca d'immigrants procedents d'altres municipis de Mallorca i des de 1950, de la Península<sup>3</sup>.

## EL MAPA DE L'EMIGRACIÓ INQUERA A AMÈRICA

Aquesta investigació pretén esser una aproximació al fet emigratori inquer a Amèrica en els segles XIX i XX. La manca de documentació oficial de caràcter estadístic i socioeconòmic i el fet de no haver utilitzat la història oral fa que les dades obtingudes mitjançant les fonts consultades, siguin només aproximades i no permetin esbrinar l'abast total del moviment i les activitats professionals que desenvoluparen la immensa majoria dels emigrants d'Inca al país on s'establiren, entre d'altres

<sup>3</sup> BARCELÓ PONS, B.: "Inca y su término. Iniciación a la Geohistoria del municipio". Imprenta Politécnica. Palma 1958.

aspectes. No obstant aquestes carències, hem pogut aconseguir una informació prou valuosa que ens ha permès, a grans trets, quantificar parcialment el moviment, delimitar el mapa dels assentaments coneguts i conèixer alguns dels inquers que més beneficis econòmics assoliren de l'emigració.

L'anàlisi de les fonts examinades ens ha permès obtenir el nombre de 142 inquers emigrats a Amèrica que es distribueixen al llarg de set països. Cal dir que l'esmentada xifra només és una aproximació, en realitat en degueren partir més, encara que es pot afirmar que el contingent total no fou molt nombrós si el comparem amb altres municipis de la Part Forana mallorquina que no disposaven, com Inca, de la capacitat d'atracció generada per l'existència d'una important indústria del calçat.

### *Puerto Rico*

A la seva obra "La formación del pueblo puertorriqueño. La contribución de los catalanes, baleáricos y valencianos", la historiadora de Puerto Rico, Estela Cifre de Loubriel informa de l'arribada a l'illa antillana, abans d'aconseguir la independència el 1898, d'un total de 1046 emigrants procedents de les Balears. D'ells 899 eren de Mallorca, essent Palma, Sóller, Artà, Felanitx, Manacor, Pollença i Inca, per aquest ordre, els municipis que més efectius aportaren.

L'autora de la investigació comptabilitza un total de 16 inquers, 14 homes i 2 dones. Els primers emigrants d'Inca que s'establiren a la colònia ho feren a la segona dècada del XIX quan encara no s'havia obert l'important flux emigratori illenc que s'hi va adreçar posteriorment. D'aquells que ofereix la professió, hi trobam 6 militars, entre oficials i soldats, un comerciant i un carter. Pel que fa referència al mapa dels assentaments, 7 instal·laren la seva residència a la capital San Juan, 5 ho feren a Ponce i la resta a Caguas, Aguadilla, San German i Mayagüez (on hi va haver un significatiu col·lectiu d'artanencs).

A aquesta colla d'immigrants inquers documentats per Estela Cifre cal afegir-hi tres religiosos naturals d'Inca que a la segona meitat del XIX exercien el seu ministeri apostolar a Puerto Rico<sup>4</sup>. Es tracta de Nofre Marià Llompart Rubí que el 18 de juny de 1853 obté el permís del bisbe de Mallorca per rebre les ordres menors i majors a l'illa antillana, de Francesc Salas Janer i d'Antoni Salas Seguí, nats tots dos el 1871 a Inca i amb residència el 1897 a Ponce el primer, mentre que el segon era seminarista a San Juan el 1893.

### *Cuba*

La major de les illes de les Antilles va rebre des del darrer quart del segle passat fins als anys cinquanta de l'actual una nombrosa onada immigratòria originària

<sup>4</sup> ROSSELLÓ, Joan: "Emigración-evangelización del clero diocesano de Mallorca a América (S. XIX-XX)" dins "Congrés Internacional d'Estudis Històrics Les Balears i Amèrica", Vol. III. Institut d'Estudis Baleàrics. Palma 1992.

de l'Estat espanyol que s'hi va establir al llarg de diferents etapes. El primer flux s'inicia a la finalització del primer dels tres conflictes independentistes que es donen a la segona meitat del XIX, l'anomenada "Guerra dels deu anys" (1868-1878) i obeeix al desig del govern espanyol d'enfortir numèricament la població espanyola de Cuba. El segon ho constituiria l'emigració forçosa dels militars que participaren a la darrera de les guerres colonials (1895-98).

La tercera etapa que s'obri després d'haver assolit Cuba la seva independència suposa l'època de major intensitat del flux immigratori. Entre 1902 i 1931, any de la interrupció del corrent arribaren a l'Estat caribeny un total de 781.535 emigrants procedents de l'estat espanyol <sup>5</sup> que hi acudiren per treballar en la reconstrucció del país assolat per les guerres i reactivar l'economia sucrrera. El darrer col·lectiu d'emigrants que s'adreça a Cuba correspon a l'onada de la postguerra i finalitza a causa del triomf de la revolució castrista el 1959.

Les notícies que posseïm sobre els inquers que emigraren a Cuba són escasses i fan referència només a dues de les etapes esmentades. Antoni Marimon <sup>6</sup> ens informa dels gairebé dos centenars de militars, en la seva immensa majoria soldats, que lluitaren a la darrera guerra independentista, mentre que l'altra informació que disposam procedeix de l'informe lliurat el 1920 per l'Ajuntament d'Inca a l'Institut Nacional d'Estadística comunicant que entre 1916 i 1920 emigraren del municipi un total de 180 habitants, dels quals 5 s'adreçaren a Cuba.

### *Perú*

La presència d'un emigrant originari d'Inca en aquest país andí sembla constituir un fet aïllat, ja que aquest Estat per la seva ubicació geogràfica allunyada dels circuits migratoris tradicionals dels emigrants mediterranis va acollir un insignificant corrent immigratori. El 1900, la publicació local "El Eco de Inca" <sup>7</sup> es fa ressò a les seves pàgines de les afliccions que va patir al Perú un sabater d'Inca que hi havia emigrat. Es pot llegir el següent:

"Regresa de aquel país sin haber logrado con su oficio de zapatero hallar trabajo en el intervalo de tres meses que según confiesa ha regresado con vida, por una pura casualidad. Cuanto se dice a la gente del bienestar y la facilidad en labrarse una fortuna con los expresados medios de propaganda, es falso y al

<sup>5</sup> IGLESIAS, Fe: "Características de la inmigración española en Cuba, 1904-30", dins "Españoles hacia América. La emigración en masa, 1880-1930". Alianza Editorial, Madrid 1988.

<sup>6</sup> MARIMON, Antoni: "Inca i les guerres de Cuba i de les Filipines de 1895-98" dins I Jornades d'Estudis Locals. Inca 1994.

<sup>7</sup> Setmanari "EL ECO DE INCA". núm. 24, pàg. 2. Inca 1900.

poner pie a tierra en aquel país la más terrible desilusión y el más fatal desengaño con la verdadera realidad que suceden a las ilusiones que concibiera el emigrante al despedirse de su tierra".

El que va succeir al Perú a aquest emigrant d'Inca representa el que per molts fou la crua realitat del mite americà. Un considerable percentatge dels balears que partiren amb el desig de "fer les Amèriques", encoratjats per la propaganda dels contractistes de mà d'obra per treballar a les repúbliques sud-americanes i per les notícies que rebien dels seus parents i amics establerts a l'altra banda de l'Atlàntic, es trobaren amb una realitat prou distinta a la somiada. La premsa mallorquina de l'època, tant el diaris de Palma: "La Almudaina" i "la Última Hora" com les publicacions locals dels municipis on el fenomen migratori constituïa un fet habitual entre els seus habitants: "El Pollensín", "El Felanigense", "Andratx",... exposa la seva preocupació sobre la problemàtica de l'emigració publicant diversos articles amb la intenció d'advertir els emigrants dels perills de la quimera americana. En el número 61 del "Pollensín" <sup>8</sup>, del mes de maig de 1913, apareix un article signat per un dels col.laboradors que la publicació posseïa a l'Argentina, Joan Estelrich, on diu el següent:

"... Es patriótico y es humano dar la voz de alarma y prevenir a los que emigran, que si difícil es la vida en Mallorca, para el pobre lo es en todas partes, llámese Buenos Aires o Jauja, porque si bien es cierto que los jornales son elevados, hay que tener presente que todo está en la misma proporción, al extremo de que los pesos de aquí para los efectos de la vida son como los reales de Mallorca".

La premsa d'Inca va mostrar el mateix interès social pels emigrants de la localitat i en els anys 1900, 1917 i 1918 es varen publicar diversos articles a "El Eco de Inca" i a "La Veu d'Inca" avisant del risc de l'emigració <sup>9</sup>.

<sup>8</sup> EL POLLENSIN és una publicació quinzenal que va aparèixer a Pollença entre el gener de 1911 i 1915.

<sup>9</sup> CAMPILLO, Màxim / SERRA, Sebastià: "Emigració i immigració a Inca", dins I Jornades d'Estudis Locals. Inca 1994.

Darrerament han viatjat al Perú, per causes ben diferents de les que motivaren la partida de l'emigrant inquer a inicis d'aquest segle, dos sacerdots inquers, Miquel Amengual Saurina i Pere Fiol Tornilla, que ho han fet com a missioners membres de "Mallorca Missionera" <sup>10</sup>.

### *Brasil*

La font que ens proporciona notícies sobre la presència de gent d'Inca emigrada al Brasil és la "Guia de Baleáricos residentes en la República Argentina" elaborada per l'emigrant mallorquí a Buenos Aires, Josep Garcías Moll, que a la seva edició de 1918 ofereix també informació sobre els emigrants balears ubicats a Xile, Paraguai, Bolívia, Uruguai i Brasil.

A la "Guia" apareixen documentats dos inquers, Pere Mateu i Joan Pomar, que el 1918 residien a Porto Alegre i Sao Paulo, respectivament.

### *Uruguai*

Cap de les fonts documentals utilitzades ens indica l'assentament d'immigrants d'Inca a la República Oriental de l'Uruguai abans de l'emigració de la postguerra. El periodista i escriptor mallorquí Joan Torrendell en un article publicat a "L'Almudaina" el 1890 <sup>11</sup> calcula en devers un miler el nombre de balears establerts, aleshores, al país del Plata, encara que ofereix poques referències sobre el seu lloc d'origen. Garcías Moll a l'abans esmentada "Guia de Baleáricos" del 1918 efectua un càlcul del tot qüestionable dels balears residents a l'Uruguai comptabilitzant un total de 65 immigrants, entre els quals no apareix cap natural d'Inca. Tampoc no figura cap inquer documentat en els certificats de viatge lliurats pel Consolat de l'Uruguai a Palma entre 1932 i 1936 <sup>12</sup>.

L'única referència que posseïm sobre Inca i que ens fa creure en la possibilitat de la presència d'algun inquer a l'Uruguai a la dècada dels vint procedeix de la revista mensual "Baleares", publicació del Centre Balear de Montevideo. En el seu número 5 del mes de desembre de 1923 a la secció "Voces de Aliento" <sup>13</sup> diu el següent:

<sup>10</sup> PARETS, Joan: "Sacerdots diocesans de les Illes Balears en el Perú", dins "Congrés Internacional d'Estudis Històrics Les Illes Balers i Amèrica", vol. III. Institut d'Estudis Baleàrics. Palma 1992.

<sup>11</sup> TORRENDELL, Joan: "Cartas americanas: Mallorca en el Uruguay. Montevideo, 25 de febrero de 1890". La Almudaina, 5 d'abril de 1890.

<sup>12</sup> BUADES CRESPI, Joan: "L'emigració balear a l'Uruguai en els segles XIX i XX. El moviment associatiu", dins "Congrés Internacional d'Estudis Històrics Les Illes Balears i Amèrica", vol. III. Institut d'Estudis Baleàrics. Palma 1992.

<sup>13</sup> BUADES, Joan; MANRESA, M.A. i MAS, Margalida: "Emigrants illencs al Río de la Plata (La vida associativa a Buenos aires i Montevideo). Vicepresidència del Govern Balear. Palma 1995.

" El semanario Ecos <sup>14</sup> que ve la luz pública en Inca (Mallorca) publica el siguiente suelto que mucho agradecemos: Hemos recibido la revista Baleares, órgano del Centro Balear de Montevideo, a la que deseamos larga y próspera vida y con la que gustosamente dejamos establecido el cambio".

Unes línies més endavant a una altra secció titulada "Publicaciones", la revista "Baleares" informa d'haver rebut les següents publicacions de l'Argentina, Uruguai i de les Balears:

"La Voz de Galicia", Montevideo; "Foch y Fúm (Palma); "Ecos" (Inca); "El Pueblo" (Andratx); "Boletín del ateneo Científico, Literario y Artístico (Mahón); "El Balear" (Buenos Aires); "Revista de Menorca" (Mahón). Las citadas publicaciones pueden ser leídas en la mesa de lectura de nuestro Centro".

El corrent emigratori balear que es va adreçar cap a l'Uruguai a la postguerra es pot estudiar amb una certa precisió gràcies a les anomenades "Sol.licituds de lliure ingrés amb caràcter permanent" gestionades pel Consolat de l'Uruguai a Palma. Aquesta documentació ens informa que entre 1948 i 1963 partiren de les Balears cap a l'esmentat país un total de 441 persones <sup>15</sup>. Palma amb 204 efectius i Valldemossa amb 68 foren els municipis que més emigrants aportaren. De naturals d'Inca en partiren dos, curiosament dones que en el moment de marxar residien a altres localitats mallorquines: Joana Sebastià Amengual de 25 anys, casada amb un sinever i resident a Petra, emigrà amb el seu marit el 1949 i Antònia Massanet Genestra de 28 anys, domiciliada a Palma, va partir des de Barcelona el 6 de setembre de 1953, amb el vaixell "Provence", acompanyada del seu fill de 5 anys, reclamada pel seu marit, aleshores, establert a Montevideo.

---

<sup>14</sup> El Setmanari "ECOS" és una publicació editada a Inca que va aparèixer cada dijous entre el 31 de maig de 1923 i el 27 de desembre del mateix any.

<sup>15</sup> BUADES CRESPI, Joan: Op. cit., nota 13.



### Argentina

La República Argentina va ser el país de Sud-amèrica que més va capitalitzar l'onada emigratòria balear. L'escàs poblament, la riquesa agrícola, les seves grans dimensions, l'existència d'una legislació que afavoria la immigració foren alguns dels factors que propiciaren l'arribada al país entre 1880 i 1930 de 2.017.100 emigrants d'origen espanyol<sup>16</sup>. Les "Guías de Baleáricos residentes en la República Argentina" de 1918 i 1929 editades per Josep Garcías Moll constitueixen, ara per ara, l'única font documental que ofereix informació sobre el volum d'immigrants balears establerts a l'Argentina els esmentats anys, del seu lloc de procedència i de la seva ubicació. Malgrat només recollir els homes i de no tenir en compte l'emigració estacional aporten una valuosa informació. Garcías comptabilitza el 1918 un total de 4620 balears establerts a l'Argentina, dels quals 2.920 procedeixen de Mallorca. Els municipis més representats són:

Palma .....	574 residents
Manacor .....	296 "
Pollença .....	273 "
Felanitx .....	261 "
Santa Margalida .....	130 "
Alaró .....	119 "

Inca que en els anys de la primera Gran Guerra s'havia beneficiat de la reactivació econòmica propiciada pel considerable augment de l'exportació de sabates, va aportar un reduït col·lectiu de només 39 emigrants.

Aquest contingent es trobava escampat per la capital federal i per 5 de les 23 províncies que integren el territori de la República. El major nucli, 22 inquers, residia a Buenos Aires. Un grup de 6 estava disseminat per diverses localitats de la província de Buenos Aires (3 a Bolívar i 1 a Tres arroyos, Roosveelt i V. Alsina). A la província de Mendoza n'hi havia instal·lats 4 (un a la capital, Mendoza i els altres a Rodeo de la Cruz, Tunuyán i Col. Segovia). Altres dos vivien a petits llogarets de la província de Córdoba: General Viamonte i Guarapampa, mentre que els 5 restants estaven assentats a Tucumán, Monte Nieves (La Pampa), San Martín, los Cardales i San Rafael.

La "Guía" de 1929 facilita un contingent de 4279 immigrants balears. Mallorca amb 3843 efectius continua essent l'illa amb més emigrants. Pel que fa a la distribució per municipis es poden observar alguns canvis entre els més emissors:

Manacor .....	540 residents
Palma .....	416 "
Pollença .....	416 "
Felanitx .....	386 "

Sineu .....	177	"
Santa Margalida .....	145	"

Els efectes de la crisi que pateix la indústria sabatera d'Inca a la finalització de la Gran Guerra, es manifesten en un increment de l'emigració cap a l'Argentina, assolint el 1929 la xifra de 53 inquers ubicats a l'esmentada República.

El llistat d'aquest any presenta una evident variació pel que fa al mapa dels assentaments dels emigrants inquers en relació a la distribució territorial de 1918.

La província de Buenos Aires es converteix en el principal centre receptor d'inquers amb 23 residents, dels quals 10 vivien a la capital provincial, La Plata; 6 a Bolívar, 2 a Berisso i a Roosveelt i la resta estava establerta a les localitats d'Ensenada, Hinojo i los Toldos.

Cal esmentar el cas de la ciutat de La Plata. En el període que hi ha entre la publicació de les dues "Guías", va passar de no tenir cap resident a posseir-ne 10, convertint-se en el nucli urbà amb més emigrants inquers, després de Buenos Aires. La ciutat de La Plata fou fundada el 1882 amb la finalitat de constituir-la en la capital de la província que porta el mateix nom que la capital federal de la República. En poc temps, l'urb va experimentar un rapidíssim creixement demogràfic, gràcies a l'arribada de nombrosos emigrants, especialment d'origen italià i espanyol <sup>17</sup>. El 1930, segons Ana Jofre <sup>18</sup>, hi vivien uns 1371 balears adults d'ambdós sexes, la qual cosa suposa devers una tercera part dels illencs que es trobaven establerts a l'Argentina.

D'acord amb la informació que proporciona la investigació de l'esmentada Jofre i amb l'adreça dels residents que ens facilita la "Guía" de Garcías Moll, es pot deduir que 6 dels 10 inquers instal·lats a La Plata residien a barriades on l'ocupació professional més característica dels seus habitants era el comerç: sabaters, sastres, forners,... i 2 ho feien a barriades que es distingien per l'abundància de gent dedicada a la construcció.

La capital de l'Argentina amb 16 inquers continuava essent el nucli urbà que capitalitzava el major volum d'emigrants d'Inca, encara que s'observa una disminució en 6 efectius en relació al llistat de 1919. Tucumán passa d'1 a 6 emigrants, mentre que a les províncies de Córdoba i La Pampa hi resideixen els mateixos 3 inquers. Santa Fe s'incorpora al mapa de l'emigració amb 2 efectius.

La distribució dels assentaments que ofereix la "Guía" de 1929 fa que es pugui percebre el funcionament de cadenes migratòries iniciades per nuclis d'emigrants d'Inca establerts a l'Argentina a la dècada dels 10 que atreuen noves

<sup>16</sup> SANCHEZ ALBORNOZ, Blanca: "La emigración española a la Argentina 1880-1930", dins "Españoles hacia América. La emigración en masa 1880-1930". Alianza Editorial, Madrid 1988.

<sup>17</sup> El 1914, 32 anys després de la seva fundació, la ciutat de La Plata, segons el cens efectuat el mateix any, posseïa una població de 90.436 habitants.

<sup>18</sup> JOFRE, Ana: "La inmigración balear en La Plata", dins "Congrés Internacional d'Estudis Històrics Les Balears i Amèrica", vol. III. Institut d'Estudis Baleàrics. Palma 1992.

colles d'inquers que parteixen a la següent dècada. Aquest fet es pot observar a les concentracions d'inquers que es donen, l'any 1929, a les localitats de Bolívar i Roosevelt a la província de Buenos Aires.

A les tres primeres dècades del XX, tres capellans originaris d'Inca, que no figuren a cap de les "Guías", desenvoluparen la seva vocació religiosa per l'Argentina. Pere Joan Beltran Caimari, el 1913, era vicari de l'església de Nuestra Señora del Carmen a Santa Fe, ciutat on va morir a l'any següent. Mateu LLobera Guasp va arribar a Buenos Aires el 1900 i encara hi residia el 1928 i Rafel Ramis Janer, el 1919, exercia el seu ministeri apostolar a Santa Fe <sup>19</sup>.

### Xile

Malgrat les oportunitats econòmiques que oferia als emigrants europeus aquest país sud-americà, el corrent immigratori que s'hi va establir fou escàs a causa de la seva situació geogràfica allunyada de les rutes atlàntiques i de tenir com a estat veí un país colonitzador que canalitzava cap al seu territori la immensa majoria de l'onada immigratòria, la República Argentina. Així, per exemple, l'any 1909, Xile va rebre 3098 immigrants <sup>20</sup>, mentre que l'Argentina, segons dades de la Memòria de la Dirección de Inmigración, va acollir, el mateix any, 231.084 emigrants <sup>21</sup>.

La partida de contingents d'emigrants mallorquins cap a Xile s'inicia arran de la crisi agrària esdevinguda a finals del segle passat i la propicia l'acció propagandística de contractistes de mà d'obra per treballar a l'esmentat país. El 6 de setembre de 1889 s'embarcaren, en el port de Palma, 420 mallorquins cap a Xile <sup>22</sup>.

Dins el context d'aquest desplaçament d'illencs que es manifesta a les darreries del XIX cal situar una colla d'emigrants inquers que escolliren Xile com a destinació definitiva dels seu itinerari. Es en aquest estat sud-americà on es localitza el major percentatge d'inquers en relació a la totalitat de balears que s'hi assentaren i on s'ubiquen aquells naturals d'Inca que aconseguiren fer realitat el desig de "fer les Amèriques" assolint una elevada posició econòmica.

De la relació de 211 balears residents a Xile que ofereix la "Guía" de Garcías Moll del 1918, 127 eren d'origen desconegut. Dels altres 84, 28 eren de Palma, 23 d'Inca i la resta procedeix de 13 municipis de les Balears. Dels inquers, un total de 22 residien a Santiago i només un a Valparaiso.

Els negocis més habituals dels mallorquins emigrats a Xile eren les indústries i els comerços de sabates, pastisseries i confiteries, serradores, fàbriques de licors, indústries derivades de l'agricultura i de la ramaderia i tallers mecànics <sup>23</sup>.

<sup>19</sup> ROSSELLÓ, Joan: Op. cit., nota 4.

<sup>20</sup> Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana. Barcelona 1913.

<sup>21</sup> JOFRE, Ana: Op. cit., nota 18.

<sup>22</sup> BARCELÓ PONS, Bartomeu: "El segle XIX a Mallorca". Obra Cultural Balear. Palma 1964.

<sup>23</sup> SERRA, Sebastià: "L'emigració de les Illes Balears a Amèrica", dins "Congrés Internacional d'Estudis Històrics Les Balears i Amèrica", vol. III. Institut d'Estudis Balearics. Palma 1992.

Del col·lectiu d'inquers n'hi ha al menys tres que gaudiren d'una posició econòmica prou benestant, ens referim a Antoni Ferrer Estrany, Francesc Alomar Sociés i Llorenç Marquès.

Antoni Ferrer era propietari d'una important indústria de sabates ubicada a Santiago de la qual es va fer ressò la "Veu d'Inca" en el núm 114 de març de 1917<sup>24</sup>. Així mateix era co-propietari de la Sabateria Ballester & Cia, considerada com a una de les millors de la capital xilena i situada en el núm. 201 del cèntric carrer Estado. L'obra "El progrés catalán en América" fa la següent referència del negoci:

"... La firma está constituida por los señores Juan Ballester y Antonio Ferrer, comerciantes del ramo que ya tienen sentada una fama poco común, especialmente el segundo, que es el dueño de la gran Fábrica que lleva su nombre y que surte su establecimiento con los mejores artículos que fabrica.

Tomando en cuenta este último informe es fácilmente comprensible que esta Zapateria se presente en situación de afrontar cualquier competencia ya sea en calidad como precio y asimismo comprensible el por qué Ballester & Cia., es uno de los establecimientos que más vende en Santiago entre sus congéneres."

Francesc Alomar va arribar a Xile el 1902 dedicant-se al comerç fins el 1911 en què va fundar la fàbrica de pastisseria i confiteria "La Victoria", situada al núm. 831 del carrer Independència de Santiago. L'abans esmentada publicació "El progreso catalán en América" també s'ocupa del negoci d'Alomar. Entre d'altres coses diu el següent:

"...El cuerpo de empleados de esta fábrica es numeroso. Desarrollan sus labores setenta y cinco empleados, quienes cada día pueden constatar la aceptación que le brinda el comercio a los productos de la Fábrica, por lo que se ven obligados a elaborar, diariamente, un término medio de tres o cuatro mil pesos.

---

<sup>24</sup> CAMPILLO, M./ SERRA, Seb.: Op. cit., nota 9.

Este dato bastaría para demostrar la importancia adquirida por la Fábrica del señor Alomar, sino fuera porque ya el comercio similar la conoce sobradamente en la misma forma que conocen la bondad de sus productos, fabricados todos con materiales de primer orden.

El darrer personatge d'aquesta galeria d'emprenedors emigrants inquers ho constitueix Llorenç Marquès <sup>25</sup>. A la secció "De Inca" del diari "La Almudaina" de Palma del 5 de juliol de 1917 es pot llegir la següent notícia relativa a l'esmentat emigrant:

"De regreso para Santiago de Chile se ha despedido de nosotros el importante industrial y comerciante don Lorenzo Marqués, hijo de esta ciudad que al llegar a ésta llevó la misión de sus compañeros inquenses de investigar la posibilidad de regalar en común un edificio para Colegio de esta población.

El señor Marqués nos ha manifestado que se lleva planos y presupuestos para la realización del proyecto, los cuales tendrá el gusto de exponer a sus compañeros allí residentes para resolver todos en consecuencia.

Al despedirse de nosotros el señor Marqués, nos ha asegurado que su ausencia será breve, y lo hemos visto tan animado como el primer día en llevar a cabo el magno y filantrópico proyecto que acaricia en unión de sus compañeros residentes en aquella República.

Al desearle un viaje feliz y pronto retorno, hacemos votos, para que continuen prosperando sus intereses en aquellas lejanas tierras, lo mismo que los de sus amigos que dan muestras en sus generosas intenciones de no olvidar su patria chica."

---

<sup>25</sup> No figura al llistat de Garcias Moll.

El projecte altruista proposat per Marquès i altres membres de la col·lectivitat inquera establerta a Xile d'edificar una escola a Inca mitjançant la seva aportació econòmica, evidencia encara més el fet, que fou, possiblement, en aquesta República sud-americana on un grapat d'inquers que partiren a la recerca de fortuna veren cristal·litzar la quimera americana.

## FONTS

### *Fonts no impreses*

Certificats de viatge lliurats pel Consolat de l'Uruguai a Palma entre 1932 i 1936.

Encuesta sobre Emigración del Instituto Nacional de Estadística 1916-22. AHM.

Sol·licituds de lliure ingrés amb caracter permanent lliurats pel Consolat de l'Uruguai a Palma entre 1948 i 1963.

### *Fonts impreses*

"El progreso catalan en América". Santiago de Chile 1922-24.

"Guía de los Baleáricos residentes en la República Argentina". Editada per José Garcías Moll. Buenos Aires 1918.

"Guía de los Baleáricos residentes en la República Argentina". Editada per José Garcías Moll. Buenos Aires 1929.

### *Publicacions*

"Baleares", 1923. Publicació mensual del Centre Balear de Montevideo.

"Ecos", 1923. Inca.

"El Eco de Inca", 1900. Inca.

"EL Pollensín", 1913. Pollença.

"La Almudaina", 1890, 1917. Palma

"La Veu d'Inca", 1917, 1918. Inca.

### *BIBLIOGRAFIA*

BARCELÓ PONS, Bartomeu: "El segle XIX a Mallorca". Obra Cultural Balear. Palma 1964.

BARCELÓ PONS, Bartomeu: "Inca y su término. Iniciación a la Geohistoria del municipio". Imprenta Politécnica. Palma 1958.

BUADES CRESPI, JOAN: "L'emigració balear a l'Uruguai en els segles XIX i XX. El moviment associatiu", dins "Congrés Internacional d'Estudis Històrics Les Illes Balears i Amèrica". Institut d'Estudis Baleàrics. Palma 1992.

BUADES, Joan; MANRESA, M. A. i MAS, Margalida: "Emigrants illencs al Riu de la Plata (La vida associativa balear a Buenos Aires i Montevideo)". Vicepresidència del Govern Balear. Palma 1995.

BUADES, Joan; MANRESA, M. A. i MAS, Margalida: "El tema de l'emigració a dues publicacions de la Part Forana de Mallorca: EL Pollensín i El Felanigense", dins "XII Jornades d'Estudis Històrics Locals". Institut d'Estudis Baleàrics. Palma 1994.

CAMPILLO, Màxim i SERRA, Sebastià: "Emigració i immigració a Inca", dins les I Jornades d'Estudis Locals. Inca 1994.

CIFRE DE LOUBRIEL, Estela: "La formación del pueblo puertorriqueño. La contribución de los catalanes, baleáricos y valencianos". Instituto de Cultura Puertorriqueña. San Juan 1975.

CORTÈS FORTEZA, Santiago: "Petita història de cent anys de premsa a Inca 1883-1983", dins Col·lecció Ximbelí núm. 5. Ajuntament d'Inca 1983.

DIVERSOS AUTORS: "Gran Enciclopèdia de Mallorca". Promomallorca S.A. Palma 1989.

DIVERSOS AUTORS: "Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana. Barcelona 1913.

IGLESIAS, Fe: "Características de la inmigración española en Cuba 1904-1930", dins "Españoles hacia América. La emigración en masa 1880-1930". Alianza editorial. Madrid 1988.

JOFRE, Ana: "La inmigración balear en La Plata", dins "Congrés Internacional d'Estudis Històrics Les Illes Balears i Amèrica", vol. III. Institut d'Estudis Baleàrics. Palma 1992.

MARIMON, Antoni: "Inca i les guerres de Cuba i de les Filipines de 1895-98", dins I Jornades d'Estudis Locals. Inca 1994.

PARETS, Joan: "Sacerdots diocesans de les Illes Balears en el Perú", dins "Congrés Internacional d'Estudis Històrics Les Illes Balears i Amèrica", vol. III. Institut d'Estudis Baleàrics. Palma 1992.

PICORNELL, C. i SEGUÍ, J.M.: "Geografía Humana de las Islas Baleares". Editorial Oikos-Tau. Barcelona 1989.



RIPOLL, Antònia: "Alguns aspectes de l'emigració mallorquina a Puerto Rico", dins "Congrés Internacional d'Estudis Històrics Les Illes Balears i Amèrica", vol.III. Institut d'Estudis Baleàrics. Palma 1992.

ROSSELLÓ, Joan: "Emigración-evangelización del clero diocesano de Mallorca a América (S. XIX-XX)", dins "Congrés Internacional d'Estudis Històrics Les Illes Balers i Amèrica", vol. III. Institut d'Estudis Baleàrics. Palma 1992.

SALVÀ TOMÀS, Pere: "Els efectes de la transició demogràfica illenca sobre el territori: el marc de l'emigració a les Illes Balears entre 1878 i 1955", dins "Congrés Internacional d'Estudis Històrics Les Illes Balers i Amèrica", vol. III. Institut d'Estudis Baleàrics. Palma 1992.

SANCHEZ ALBORNOZ, Blanca: "La emigración española a la Argentina 1880-1930", dins "Españoles hacia América. La emigración en masa 1880-1930. Alianza editorial. Madrid 1988.

SERRA BUSQUETS, Sebastià: "La emigración de las Islas Baleares a América". CEDEAL. Madrid 1992.

SERRA BUSQUETS, Sebastià: "L'emigració de les Illes Balears a Amèrica", dins "Congrés Internacional d'Estudis Històrics Les Illes Balears i Amèrica", vol. III. Institut d'Estudis Baleàrics. Palma 1992.

# ARQUEOLOGIA DEL TERME MUNICIPAL D'INCA

ANTONI SEGUÍ ESTRANY (\*)

## INTRODUCCIÓ

Aquest estudi només pretén ser una breu síntesi del nostre patrimoni arqueològic, tan desconegut i tan oblidat per molts, que és un dels nombrosos enigmes que té la Història d'Inca, la nostra Història, i és que no oblidem que la història va lligadíssima a l'arqueologia. Tan sols pretén ser un estímul per completar-lo, no un resum exhaustiu del nostre patrimoni arqueològic, sinó només això, una síntesi d'allò primordial i necessari que cal saber de la nostra història, les nostres arrels. De restes arqueològiques n'hi ha, encara que moltes s'han destruït, o parcialment o totalment, per mans poc coneixedores de dites obres antigues. Tot i això, al Corpus de Toponímia de Mallorca de J.Mascaró Pasarius trobam el següent llistat de monuments prehistòrics i protohistòrics, encara que molts són difícils de localitzar:

Avencar, S'(Ca'n Trempó). Batliu, es. Ca los Carros. Camp de s'Oca (Sa Font Vella). Ca'n Pa Calent. Puig d'Inca. So N'Alegre (Ca's Poller). So N'Alegre (ses Coves). So'n Bordils (Ca'n Guapo). So'n Fiol de Dalt. So'n Frare (Cova de ses Rates Pinyades). So'n Gual (Cova de s'Arena). So'n Mas des Poticari (s'Argenteria). So'n Ravanet (Puig de s'Ermita) o de ses Talaies. So'n Sastre. So'n Seriol (Ca'n Pere de sa Cova). So'n Vic (Els Vilars). So'n Vivot (Es Puig). Tirasset (Ca'n Colau). Tirasset (Ca'n Jordi-Ca'n Tiró).

Així i tot, Inca no té un mapa arqueològic actualitzat. Amb l'excepció de l'estudi del conjunt talaiòtic de Son Mas de s'Apotecari, fet per Guillem Rosselló Bordoy (1965), l'aproximació al període prehistòric en el municipi està per enllestir.

---

(\*) Al moment de presentar el següent treball l'autor era estudiant de 3er curs d'Administratiu al IES Pau Casesnoves d'Inca.

En aquest estudi no només trobarà els monuments prehistòrics i protohistòrics, sinó també les restes de les civilitzacions que ocuparen Inca fins a la conquesta catalana.

En els monuments prehistòrics i protohistòrics hi trobarà la seva situació topogràfica en el "Mapa general de Mallorca" de J. Mascaró Pasarius, i a devora del nom del monument, hi trobarà el nombre de dit monument dins l'inventari de monuments prehistòrics i protohistòrics entre parèntesi.

## PREHISTÒRIA I PROTOHISTÒRIA

S'AVENCAR (Ca'n Trempó) (0447)

Situació: 10-8h

Hi ha un talaiot en mal estat.

ES BATLIU (0448)

Situació: 10-8i

Hi ha un conjunt prehistòric en molt mal estat.

CA LOS CARROS (0449)

Situació: 10-3h

Hi ha un talaiot en mal estat.

CAMP DE S'OCA (Sa Font Vella) (0449)

Situació: 10-4g

Se sap que hi havia una necròpoli romana per la troballa d'una làpida ( dominació romana).

CAN PA CALENT (0450)

Situació: 10-8g

Hi ha un jaciment de classificació problemàtica en molt mal estat.

PUIG D'INCA (0451)

Situació: 10-9g

Hi ha un reducte fortificat just damunt del vèrtex geodèsic, molt a prop de la creu del puig de la Minyó, en mal estat.

SO N'ALEGRE (Cas Poller) (0452)

Situació: 19-6a

Hi ha una cova en mal estat.

SO N'ALEGRE (Ses Coves) (0453)

Situació: 19-6a

Hi ha una cova en mal estat.

SON BORDILS (Ca'n Guapo) (0454)

Situació: 19-4b

Hi ha una cova en mal estat.

## SON FIOL DE DALT (0455)

Situació: 10-10i

Hi ha una habitatge prehistòric en molt mal estat.

## SON FRARE (Cova de ses Rates Pinyades) (0456)

Situació: 10-10f

Hi ha una cova, la més gran del municipi inquer, habitada per rates pinyades, en mal estat.

## SON GUAL (Cova de s'Arenà) (0457)

Situació: 10-9h

Hi ha una necròpoli.

## SO'N MAS DES POTICARI (S'Argenteria) (0458)

Situació: 19-5b

Hi ha unes ruïnes prehistòriques en mal estat de conservació, amb dos fusts de columnes toscament llaurades, situades ran del terme de Llubí, en les quals destaca un talaiot de planta circular, d'11,20 m de diàmetre i 2,10 m d'alçària. El portal és orientat cap a ponent, seguit d'un corredor de 3,70 m de llargària, 0,90 m d'alçària i amplària que arriba a una cambra de 4,50 m de diàmetre. El 1928 s'hi trobà un cap, petit, de toro, encastat a l'extrem d'una banya, també de toro. És fet de bronze, de 20 cm d'alçària. És l'exemplar de més apurada execució. L'interior és buit. A més, hi havia:

- una llumeneta d'argila, romana, que en la seva base tenia gravat el nom del fabricant, desapareguda;
- monedes romanes, desaparegudes;
- 2 puntes de banyes de bronze massisses, de 31 i 10 cm de llarg;
- ossos i ceràmica amb cendres;
- dues banyes de bronze, grosses, adornades amb una garlanda incisa de fulles de llorer florides que, en espiral, envolten la banya, feien 62 cm d'arc, eren buides en 3/4 parts, tenien 4 mm de gruixa en la base, el diàmetre de la base era de 9 cm. Ambdós bronzes foren adquirits pel Museu Arqueològic, de Barcelona.

Una informació de premsa, publicada a "La Almudaina" del 5 de juliol de 1928, diu que el descobridor dels bronzes en demanava, 10.000 pessetes. Un grup de mallorquins prestigiosos molt vinculats a la Societat Arqueològica Lul·liana, a l'Associació per la Cultura de Mallorca i a la revista "La Nostra Terra", entre els quals hi havia Bartomeu Ferrà Juan, Joan Pons i Marquès, Guillem Colom Ferrà, mossèn Antoni Pons i mossèn Salvador Galmés, intentà reunir aquesta quantitat per adquirir els bronzes i evitar que sortissin de Mallorca, com havien sortit abans els famosos caps de toro de Costitx al final del segle XIX, però els seus esforços foren en va. Ni les institucions oficials, com la Diputació Provincial de Balears, el Govern Civil i els ajuntaments, ni les entitats privades i els mallorquins benestants respongueren a la crida dels intel·lectuals mallorquins perquè quedassin a Mallorca els bronzes de Son Mas.

**SON RAVANET (Puig de ses Talaies) (0459)**

Situació: 10-7f

S'hi pot observar un poblat fortificat, i 2 talaiots, l'un quadrangular i l'altre circular, ambdós mal conservats i classificats en una categoria molt baixa.

**SON SASTRE (0460)**

Situació: 10-10f

Es conserven restes en mal estat de conservació d'un poblat que va pertànyer a la cultura talaiòtica. Conserva el portal de entrada, molt baix, que mitjançant un passadís permetia accedir a la cambra. Molts dels poblats talaiòtics continuaren habitats durant l'època romana, per això no era rar trobar monedes romanes a la vora dels talaiots com, segons contem, va succeir a Son Sastre.

**SON SERIOL (Ca'n Pere de sa Cova) (0461)**

Situació: 10-10i

Hi ha una cova en molt mal estat.

**SON VIC (Es Vilars) (0462)**

Situació: 18-11a

Hi ha un jaciment de classificació problemàtica en molt mal estat.

**SON VIVOT (Es Puig) (0463)**

Situació: 10-10e

Hi ha un talaiot en mal estat.

**TIRASSET (Ca'n Colau) (0464)**

Situació: 10-11i

Hi ha un talaiot en mal estat.

**TIRASSET (Ca'n Jordi-Ca'n Tiró) (0465)**

Situació: 10-11i

Hi ha un jaciment de classificació problemàtica en molt mal estat.

**HORT DE CA'N VIC**

Aquest hort és la primera finca que trobam a mà esquerra anant pel camí vell de Llubí en direcció cap a Llubí. Hi ha un talaiot circular que ha sofert un gran nombre de transformacions posteriors. Molts poblats talaiòtics continuaren habitats durant l'època romana (123 a.- s. V d.C.); per això no era rar trobar monedes romanes devora els talaiots com, segons contem, va succeir a l'hort de Ca'n Vic.

**DOMINACIÓ ROMANA**

A part de les notícies historiogràfiques i llegendàries de la dominació romana a Inca, tenim consciència de les següents restes:

## MONEDES ROMANES

Com hem vist en l'apartat anterior, molts talaiots i poblats continuaren habitats durant la dominació romana, per això, en aquests talaiots i poblats (Son Mas de s'Argenteria, talaiot de Son Sastre, talaiot de l'hort de Ca'n Vic), s'han trobat monedes romanes, que per desgràcia han quedat desaparegudes dins el temps.

## ALTRES ESTRIS ROMANS

A Son Mas de s'Argenteria, s'hi trobà una llumeneta d'argila, romana, que en la seva base tenia gravat el nom del fabricant, desgraciadament, també ha desaparegut.

## LÀPIDA ROMANA

Els inquers antics situaven una de les ciutats romanes de Balears (Guium, Tuccis i Bocchorum) al que avui és Inca, però les darreres investigacions no donen cap positivitat a tal encert. El que sí podem demostrar, és l'existència d'un petit nucli, ja a Inca mateix o a Lloseta, a causa de la troballa d'una làpida romana en pedra marbre. Es va trobar, no se sap amb certesa quan, al Camp d'Oca, antigament conegut aquest indret per "Sa Font Vella", avui part de la Plaça del Bestiar i part de la zona que va de dita plaça a les "Cimenteres" i camí vell de Pollença. Dita làpida duia la següent inscripció:

SVLPICIA. GALIENI  
VIXIT. ANNIS XXV  
MENSIBUS VI

El cronista Josep Barberí diu al seu "Apéndice histórico de la villa de Inca", insert a la biografia de Sor Clara Andreu (editat a 1807):

"Hasta nuestros días subsistió junto a una fuente manantial, que llaman "vieja" en el camp de "Oca", una lápida marmórea, con la siguiente inscripción, que traen Binimelis, Dameto y el nuevo mapa de Mallorca..." (Es referia al Mapa del Cardenal Despuig).

També ens diu Barberí que dita làpida romana es va reduir a pols a l'any 1741 per servir de material per enlluir la capella major de l'església, que aleshores s'estava construint.

## DOMINACIÓ ARAB

### LA FONT VELLA

És un pou que es troba situat al final del carrer de les Cimenteres, abans Pius X. De forma rectangular, té una profunditat de 17,5 m i mesura 4,40 per 3 m a la part més fonda i aproximadament 5x4 m a dalt, vora el coll.

Està cobert per una volta rebaixada, feta de marès i pedra. Els primers quatre metres del pou estan folrats de marès i la resta està excavat dins la roca. El coll, molt malmès, és de pedra viva.

La primera nota històrica que trobam sobre la Font Vella, o Font de la Vila és en el llibre del Sr. Ramon Rosselló Vaquer, titulat "Inca i Selva en el segle XIII" (Mallorca, 1978). A la pàgina 36 hi podem llegir: 1289, octubre.- Pere de Livià, batle de Mallorca estableix a Jaume Carmesó un tros de terra, vinya, arbres i plantes, que el rei té en el terme d'Inca, vora la font de la vila, a cens de 4 morabetins (Prot. 16 f. 137v).

Les dades històriques ens confirmen que la Font Vella va ser usada fins al nostre segle, en què es degué abandonar.

A principis de la tardor de l'any 1992 es va netejar el pou de la Font Vella. Es trobaren restes sense cap tipus de valor, molta brutor i fang. També es va comprovar que, en el fons del pou, arribava un cabdal d'aigua d'uns 20.000 litres per hora.

### ELS QANATS

El "qanat o foggara" és una de las peces fonamentals del sistema d'abastiment, i és a la vegada una de les tècniques més complexes de captació d'aigua que existeixen a Mallorca.

Segons Maria Antònia Carbonero el qanat es una tècnica d'origen miner que consisteix en obrir un pou en el punt en què es sospita la presència d'aigua. Quan s'ha arribat a l'aquífer, es calcula a quina distància sortirà l'aigua a la superfície, i des d'allí s'excava una galeria fins el pou.

El sistema es basa, doncs, en la circulació d'aigua per gravetat, sense que sia necessari cap ingeni mecànic per elevarla.

A la Font de la Canaleta, on s'hi entra per una porta que dona a un antic carrer que constitueix ara un cul de sac, hi arriben dues galeries o "qanats", una provinent del nord i l'altra de l'oest, l'origen d'ambdues es troba en dos indrets distints, on hi ha els pous, actualment secs. Les galeries tenen en el centre una canaleta, per on circulava l'aigua, i estan cobertes de volta de marès. És interessant també la coberta dels dos pous.

Els "qanats" constitueixen un sistema generalitzat a les contrades on falta l'aigua superficial. A Mallorca ja eren habituals en el període musulmà i baix medieval.

Els "qanats" de la Font de la Canaleta, situats vora la plaça del Bestiar, originàriament devien ser molt antics, fins i tot d'origen islàmic, ara bé les galeries que conservam, tal com es troben ara, són de finals del segle XIX.

L'origen dels "qanat" és iranià, conegut a d'altres llocs d'al-Andalus (Madrid i Oriola, per exemple).

Les obres hidràuliques musulmanes "externes" no preenten problema a l'hora de la recerca, atès que la documentació, tot i no tenir un caràcter descriptiu, sí que incideix bastant en certs detalls d'identificació o de delimitació de parcel·les. El problema se'ns presenta a l'hora de detectar la presència de canals subterranis (els "qanat"). Hem de recórrer a la toponímia. Convé remarcar que tant Canet com Canarrossa deuen el seu origen a la paraula Qanâ (Canet Qanât, Canarrossa Qanât al-'arûsa) i que a ambdues zones prècisament hi ha fonts i sèquies prou descrites per la documentació.

## SÍNIES I SÈQUIES

La localització de les sínies, d'origen islàmic, la condiciona la presència d'aigua subterrània a poca profunditat. La sínia esta més amunt que el nivell del sòl, en una mota circular; el pou té forma ovalada i per voltar-la s'utilitzava la força d'un animal. La sínia de Son Seriol és de ferro, amb elements més innovadors que les de fusta. Els catúfols, que treien l'aigua del pou, anaven fixats a una cadena de ferro.

La documentació catalana reflecteix la presència de nombroses sèquies a Mallorca a part de les de Ciutat, en consigna a Estellencs, Banyalbufar, ..., Inca, etc. La major densitat de sèquies va paral·lela al traçat de la Serralada Nord (aprofitant la major quantitat d'aigües), les zones àrides i semiàrides del Migjorn no manquen d'aquest tipus de regadiu.

## MONEDES ÀRABS

Una de les troballes més importants de monedes a les Illes Balears és el tresoret d'unes quatre mil monedes musulmanes (segle XIII), la major part de bronze, però també d'or i plata, trobades a Inca.

## MOLINS DEL SERRAL DE SES MONGES

Antics molins fariners, quasi tots transformats en habitatges urbans. Es troben situats a la part més elevada de la ciutat, darrere el convent de les Monges Tancades.

La torre circular dels molins s'aixeca sobre una base rectangular o irregular que originàriament estava coberta amb voltes rebaixades de marès i formava una única sala.

Les parets, tant de les bases com de les torres, estan fetes de pedres irregulars unides amb morter de calç i grava. Els portals han estat modificats, emperò se'n conserven dos amb brancals de pedra viva, un amb llinda i l'altre amb un arc rebaixat de marès.

Hi ha set molins, dos amb les torres incompletes. El darrer molí del conjunt, situat al final del carrer, precisa una urgent restauració ja que la sala de la base està esbaldregada i la torre en molt mal estat.

## ANTIGA MESQUITA MUSULMANA

Aquesta mesquita està clarament documentada cap el 1941, a partir de documents aportats per LÍ. Perez i B. Coll (1988) sobre Ramon de Torrelles, primer Bisbe de Mallorca. Es presenta un document datat a Mallorca el 1241, pel qual s'estableix la venda a l'església de Mallorca d'una casa i corral que confronten amb una mesquita que té Ramon Franer.

Aquesta antiga mesquita estava construïda on actualment hi ha l'església de Sant Bartomeu.

## BIBLIOGRAFIA

- BARBERI, Josep: "Apéndice Histórico de la villa de Inca";
- GRAN ENCICLOPEDIA DE MALLORCA;
- MELIS, Joana: article publicat a l'"Última Hora" de dimarts 7 de març de 1995 sobre possessions;



- MASCARÓ PASARIUS, Josep: "Corpus de Toponímia de Mallorca";
- MASCARÓ PASARIUS, Josep: "La moneda a les Illes Balears", article de l'agenda escolar 93/94 del Grup Serra;
- MASCARÓ PASARIUS, Josep; "Història de Mallorca";
- PIERAS SALOM, Gabriel: "Breu Història d'Inca";
- PROGRAMA DIJOURS BO'92;
- PROGRAMA FESTES PATRONALS'93;
- RAYÓ BENNASSAR, Pere: text de l'àlbum "Inca descoberta";
- RAYÓ BENNASSAR, Pere: "Itineraris urbans per la ciutat d'Inca";
- REVISTA "BRISAS" 359;
- SOTO, R.: "Quan Mallorca era Mayurga" de L'Avenç nombre 16, tret del llibre "Món" ed. Vicens Vives.

ANTONI SEGUÍ ESTRANY

# MIQUEL DURAN I LES DIADES PER LA LLENGUA

MARTÍ JANER I TORRENS

## Introducció

L'objectiu de la present comunicació és donar a conèixer les diades per la llengua celebrades a la ciutat D'Inca els anys 1916 i 1917. L'impulsor d'aquestes diades fou Miquel Duran, dinamitzador cultural i periodista d'Inca. El motiu d'aquestes diades fou contrarestar els atacs contra la llengua del senador Royo Villanova.

Com a resposta es celebrà una diada a Barcelona, poc després vindrien les diades de Mallorca. Les diades d'Inca, juntament amb les altres, formen part de la resposta que donaren els sectors intel·lectuals de l'illa en solidaritat amb els companys de Barcelona.

El paper de Miquel Duran fou decisiu en l'organització de les diades. El seu tarannà laboriós, el seu caràcter fort (a vegades una mica intolerant) i el seu esperit regionalista, permeteren l'organització de les diades amb èxit. De sempre combregà amb les idees de l'«Escola Mallorquina», ideari que mantingué tota la seva vida.

La seva formació fou la d'un autodidacte, tant en el camp de les lletres com en el camp del periodisme. Fundà diversos setmanaris al llarg de la seva vida, «Esca d'Inca», «El Hogar», «La bona causa», «Ca nostra» i «La veu d'Inca», en els quals donà una visió de la realitat marcadament conservadora, amb un caire religiós proper a l'integrisme. Polemitzà agrament contra el que ell anomenava «degradació de les bones costums» i fou un enemic declarat dels sindicats socialistes, oposant-hi la doctrina social de l'església.

Fou un dels fundadors de la secció mallorquina de «Nostra Parla», el 1918, i de l'«Associació per la cultura de Mallorca», constituïda el 1923 i tolerada per la dictadura fins el 1926. El 1930 l'«Associació» reprenia la seva activitat i es fundava el «Centre Autonomista», del qual Duran fou membre.

La formació lingüística de Duran fou la pròpia d'un autodidacte, hagué de superar els entrebancs d'una formació acadèmica deficient, lògica provinent d'una família sense gaires recursos econòmics. Els seus primers escrits coincideixen amb la reforma lingüística fabriana, on s'hi revela mancat dels coneixements filològics i gramaticals necessaris. Aïllat dins Inca, assimilà el que li fou possible de les noves directrius. Millorà de cada vegada més, així i tot se li poden notar fluctuacions no sempre satisfactòriament explicables.

La vessant social de la seva obra es concretà en la fundació el 1910 del «Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca», institució guiada pel catolicisme social de l'església i contraposada als neixents sindicats d'ideologia socialista i narquista.

Acceptà el nou règim republicà (1931), sense participar-hi. No obstant, continuà sostenint velles amistats amb alguns militants republicans de Ciutat, com eren Emili Darder i Francesc de Sales Aguiló. Rebé calurosament la visita de Nicolau d'Oliver, ministre republicà d'Economia durant la seva estada a Inca, malgrat els recels de certs sectors inquers.

Poc abans de l'esclat de la guerra, signà el famós «Manifest», el qual havia de dur tants de maldecaps als seus signataris. Duran a diferència d'altres no fou molestat. Morí a Inca el 1953.

## **El context político-cultural a Mallorca**

L'ambient literari i cultural de la Mallorca de finals de segle es veié profundament alterat per tot un conjunt de fets que el trasbalsaren. El 1890, el diari «L'Almudaina» de la mà de Miquèl dels Sants Oliver inicia la seva Campanya per Mallorca on denuncia les mancances de la nostra renaixença i esperona els sectors més compromesos amb els ideals del regionalisme.

D'aquesta època és el seu primer intent de teorització del nacionalisme a Mallorca. En el seu Llibre «LA qüestió regional» fa tot un seguit de reflexions sobre les causes d'endarreriment de Mallorca, denuncia les mancances de la renaixença i la seva manca de compromís social. M.S. Oliver veu en el regionalisme l'única sortida que té Mallorca de l'estat d'endarreriment en què es troba. Per un costat denuncia l'estat brobònic centralitzador, causant de la provicianització del nostre poble, per un altre fa tot un seguit de propostes regeneracionistes, posant els interessos de mallorca per damunt de tot, desenvolupant els nous sectors econòmics i autocentrant culturalment el nostre país, situant la nostra llengua en el lloc que li pertoca.

Poc després se crea el «Centre Regionalista de mallorca», el qual serà el primer intent de nacionalisme polític seriós.

És en aquest context que neix l'anomenada «Escola Mallorquina» terme que designa el corrent literari i estètic sorgit a Mallorca a principis de segle. El Modernisme i el Noucentisme tingueren una incidència mínima a les illes, bàsicament perquè els seus postulats no s'avenien amb les estructures econòmiques i polítiques del país.

La Renaixença a mallorca fou víctima d'ella mateixa, dels seus objectius poc clars, els dubtes a l'hora d'utilitzar la llengua i el seu poc arrelament social foren les causes del seu posterior fracàs. No per això deixà de tenir diverses de les millors poesies de la renaixença catalana.

El catalanisme al Principat es presenta com un moviment triomfant, després de l'afer del tancament de caixes i l'èxit a les eleccions municipals de 1902. La creació de la Mancomunitat presidida per Prat de la Riba és el punt de partida d'una tasca de nacionalització del país, en tots els aspectes. Catalunya és una zona amb un procés d'industrialització vertiginós, ben aviat sorgirà un proletariat de clara tendència socialista i anarquista. Per la seva part la burgesia s'erigirà en el nou àrbitre de la situació.

A Mallorca res de tot això passa, les seves estructures sòcio-econòmiques es troben dominades pel caciquisme i les seves classes dirigents immerses en un procés de castellanització. L'estat centralista és tremendament ineficient a Mallorca, ho controla quasi tot, enviant-hi governadors sense cap coneixença del país.

Els partits maurista, datista i liberal es reaprtien el poder seguint els esquemes de la restauració, torns en el poder sense gaire estridència. Per la seva banda els altres partits tenien poca força: republicans, republicans federals, socialistes, carlins etc...

Els corrents estètics modernistes i noucentistes fracassaren a Mallorca, gairebé només podem anomenar el nom de gabriel Alomar. Bàsicament perquè els seus postulats no s'adeien amb el públic al qual s'adreçaven.

En canvi l'«Escola Mallorquina» si que s'adeia amb els gustos d'una societat tradicional, poc avesada als canvis i desitjosa d'una poesia amb referents culturals propis. En el camp de la narrativa podem citar els noms de Llorenç Riber, Salvador Galmés i Joan Rosselló de Son Fortesa.

En el camp de la poesia podem citar Miquel Costa i Llobera, Maria Antònia Salvà, Joan Alcover i Miquel Ferrà entre d'altres.

El 1898 el bisbe Campins pren possessió del seu càrrec, introduint nous aires al seminari. Fa un nou pla d'estudis on l'estudi de la llengua i la història de Mallorca hi tenen un paper important. És en aquest cau on Mossèn Alcover comença a

desenvolupar la seva tasca de lexicògraf. La seva Lletra de convit adreçada a tots els entusiastes de la nostra llengua de tots els racons del domini lingüístic és l'inici d'una tasca en favor de la nostra llengua. El seu somni de veure un diccionari històric i dialectal en totes les seves variants no el veié en vida, només la publicació dels dos primers volums.

Fou un incasable lluitador de la nostra llengua, organitzant xerrades i conferències. Excursionista infatigable recorregué tots els punts del domini lingüístic per tal de recabar tot el material necessari per a la seva caleixera.

Miquel Duran i Saurina és doncs un membre més d'aquest grup. Podem identificar-lo amb el sector més conservador de l'Escola mallorquina. Home profundament religiós, dedicà gran part de la seva vida a aquest ideal. Les seves conviccions religioses anàven de la mà dels seus sentiments nacionalistes, seguidor del Bisbe de Vic, Torres i Bages i de la seva obra «la tradició catalana».

### **Les diades per la llengua a Inca : 1916 i 1917**

El diputat conservador Antonio Royo Villanova formulà el novembre de 1915 una pregunta al govern conservador de Dato sobre « la práctica abusiva de la Diputación de Barcelona de redactar en catalán los expedientes administrativos de carácter oficial ». Tot va sorgir quan un ciutadà de Barcelona va presentar un recurs contenciós administratiu davant l'Audiència contra la Diputació de Barcelona i. un cop obert el procediment, l'advocat de l'Estat, fiscal del contenciós, es negà a tramitar-ho amb aquesta excusa:» Este expediente está escrito en su mayor parte en catalán y, por consiguiente, como no creo que tenga obligación ni de conocerlo, ni de dar carácter oficial ante los tribunales de justicia a un idioma que no es el castellano, yo fiscal, no contesto a la demanda «.

A tot això Royo Villanova digué «El fiscal Abogado del Estado, creo que cumplió con su deber; realmente nunca podía llevar con más dignidad el título de abogado del estado que al encontrarse con ataque tan grave al idioma nacional, defendiendo, no solamente el idioma, sino el patrimonio espiritual de la raza «.

Continua « que si se hubiera tratado, por ejemplo, de un aldeano, de un montañés de Cataluña como el protagonista de « Tierra Baja « de Ángel Guimerá, que verdaderamente no hubiera conocido el castellano y se hubiera dirigido al gobernador ( ...) se le hubiera concedido porque se veía que se hacía sin intención d molestar ni de agraviar al Estado, contra lo que protesto es contra la tendencia de escribir en catalán los expedientes conociendo el castellano los que lo forman y coincidiendo con un predominio en la

Diputación que se personifica en el ilustre presidente de la misma «.

El discurs complet de Royo Villanova conté encara sentències prou sucoses com «se quiere molestar agraviando al idioma castellano» i « Jamás, jamás transigiré con que Catalunya sea una nación «.

Aquests fets ben aviat arribaren a l'oïda dels sectors catalanistes del Principat i de les Illes. Se celebrà primer una Diada per la llengua a Basrcelona i després una altra a Mallorca, concretament el primer de gener de 1916.

Ara bé, durant la celebració d'aquesta primera diada, succeí un fet igualment alarmant, el cinc de gener la « Real ACademia de la Lengua Española », presidida per Antoni Maura i muntaner s'adreçà al govern liberal de Romanones demanant-li que se complís sense excuses la Llei Moyano i d'altres disposicions referides a l'estudi del castellà.

« La Real Academia Española, encargada de difundir el idioma nacional y de velar por su conservación y pureza, sabe que en muchos lugares de esta Monarquía no se cumplen los preceptos legales a ello atinentes, que son los medios más eficaces para lograr aquellos fines de interés patrio». Així decideixen « sin contemplaciones ni disculpa de ningún género, que no puede haberlas, vigilen y hagan que se cumpla los referidos preceptos legales, único medio de fomentar y unificar el provechoso cultivo de nuestro idioma castellano».

Aquests fets indignaren encara més els sectors compromesos de la nostra societat, és multiplicaren els comunicats, les conferències i els mitings.

Com es desenvolupà la Diada per la llengua a Inca?

Amb data d'u de gener de 1916 la « Veu d'Inca», número 53, reproduïx un article de Josep Puig i Cadafalch publicat a la « Veu de Catalunya» amb data de 23 de novembre. L'article duu per nom La qüestió de la llengua. Vegem-ne un petit extracte:

« Que diable li importa a un poble que ha dut sa parla a tota l'Amèrica, que per medi dels jueus l'ha duta a Orient, que aquí en aquest racó del Mediterrani, des de les fronteres de Salses fins a Elx, restin uns milions de parlants de català?... Hi ha en això un fenomen psicològic complicat: li costa al castellà comprendre la vida en comú amb qui parla diferent; com li costa el comprendre que es parlin diferents llenguatges. Li costarà, sobretot, sentir que el dret al llenguatge és un dels drets de l'home oblidats dels revolucionaris arcaics, però que figura en la trilogia del dret nou dels pobles que nebulós va formant-se entre les hecatombes de la guerra. Sovint arriben a la taula meva aqueixos documents del progrés que, malgrat ella fa la

conciència de l'Europa. I en aquests documents, on abans es parlava sols de la trilogia de l'home del segle XVIII, ara al costat de la igualtat civil i de la llibertat religiosa hi figura el lliure ús de la llengua. Això a Madrid ho ignoren i fins i d'aquí anys no ho sabrà el senyor Royo Villanova ni els liberals espanyols, encara enamorats d'aquells deliciosos temps del general Espartero «.

En el mateix número s'hi troba l'article « Diada de la llengua catalana».

« La festa de la llengua pàtria, que'l dia de cap d'any es celebrà amb tant d'entusiasme a tots els drets de Catalunya, a Mallorca també ha trobat devots entusiastes. Per col·laborar a la gran manifestació de la llengua, d'una manera eficaç, s'ha redactat una adhesió que encapsalen personalitats de gran relleu social i literari del regionalisme mallorquí.

An aquesta redacció tenim fulles d'aquesta adhesió per unir el volum que s'en farà. Nostros amics, que senten amor per la nostra benivolguda llengua, és de creure, que tots voldran posar la seva firma baix tan hermós document, que perque s'en puguen fer càrreg nostros llegidors, el trasladam a nostres columnes a continuació:

## PER LA DIGNITAT DE LA LLENGUA

Els qui sotscriuen conscients de que la llengua propia forma part integrant del nostre ésser individual i col·lectiu, lo meteix que'l nostre pensament, la nostra carn i la nostra sang ens adherim amb totes les nostres energies a les conclusions de l'assemblea del « Centre autonomista de dependents del comerç i de la indústria » de Barcelona, i delegam la nostra representació en el Comitè Executiu de la Diada de la llengua catalana per que empri els mitjans que trobarà més convenients i necessaris per tal que la nostra llengua gaudesca dels meteixos drets i honraments oficials que les dels naturals de les Castilles, Aragó, Andalusia i Extremadura.

## VEL·LADA DE LA VEU D'INCA

A més de les llistes d'adhesió a la Diada de la llengua catalana que's va'n omplint-se an-aquesta Redacció, La Veu D'Inca, com saben nostros llegidors, organisa una vel.lada pel dia de cap d'any a vespre, an el Círcol d'Obrers catòlics.

Parlaran en ella els oradors següents: N'Andreu Caimari, Mossèn Joseph Aguiló i En Lluís Estelrich, redactor en cap de la Vanguardia Balear.

Recitaran poesies elussives a l'acte: Bartomeu Caimari del Dr Costa. En Jaume Estrany D'en Terenci Thos, en Josep Oliver de D maria A. Salvà ( inèdita) i n'Antoni Adrover de Marcelina Moragues ( inèdita).

Se cantarn cançons catalanes, prenguent-hi part l'Escolania Seràfica i altres elements filarmònics d'aquesta ciutat. El repertori serà el següent: Patria ( Maria Sabater ) Canigó ( Casadevall ) Emigrant ( Morera ) Follies ( Garcia Robles ) i Arre Moreú ( Ventura ).

Tots els nostros amics i subscriptors d'Inca i de fora tendran entrada lliure an aquesta festa, i la redacció de la Veu tindrà a gran honra la seva presència».

Força interessant és l'article signat per Miquel Duran i que duu per títol «Diada de la llengua». En aquest article Duran fa un cronicó del que ha estat la diada a Inca, les seves impressions, així com l'exemple d'aquesta.

« Amb solemnitat extraordinària hem celebrat la Diada de la llengua catalana, organitzada per la Redacció de la VEU D'INCA. La realitat de la festa ha superat a les més afalagadores esperances. No hu creuran els amics de fora, que antany encenien fogarons an als cims de les nostres muntanyes per emblemà el regionalisme mallorquí.

No creuran amb los entusiasmes i aplaudiments d'un públic que se identificava amb les filigranes llengüístiques d'uns oradors, joves sí, però que desentranyaven tot el nirvi de matèries bellament tractades per ells i que per la seva tessi són mirades amb certa prevenció...Efectivament, allò no pareixia un acte celebrat a Mallorca i menys a Inca. Dins la meteixa Barcelona no hauria estat nota discordant nostra patriòtica festa. No recordam cosa igual; ni an els Jocs Florals mallorquins hem vists honraments tant encobeïdors i entusiastes per la parla i literatura catalanes. No, no hi hauria fet mal paper mossèn Aguiló amb lo seu discurs sobre la raó de esser del regionalisme de Catalunya, social, literari, científic i artístic, que tendeix al millor perfeccionament de les coses que l'integren...

Mirau que'm digué una persona de regoneguda cultura: Jo crec que voltros, regionalistes, estau xiflats per vostra idea. Més és cert que aquests joves caven fondo i que mos han dites unes coses tant noves i belles que un no's pot sustreure a la seva lògica poderosa...

Noltros en quedàrem satisfets de la Diada de la llengua catalana a Inca. Somiam un regionalisme catòlic i tot lo que mos rodetjava feia cara d'esser-ho. Un jove sacerdot que'n parla encorejament; uns joves d'estudi i uns religiosos que hi prestaven son concurs; un públic que conserva les tradicions i les usances de l'avior, de ca nostra, dins una casa social catòlica: tot això alegrava nostro esperit i lo trasportava amb les emocions més pures, tantes voltes amargat per corrents, vengudes de fora casa, que volen empeltar a nostro poble el virus d'un exotisme mal-sà que fan els homes febles i d'una impersonalitat que fa plorera...».

Aquesta diada tengué una tracendència minsa en les publicacions periòdiques de l'illa. «La Veu de Mallorca « en la seva segona època encara no havia aparegut. De fet, el títol d'aquesta publicació ens recorda « La Veu de Catalunya « publicació que servirà de fanal a ambdues publicacions, la d'Inca i la de Palma. Vegem com reflectí la premsa de ciutat aquest esdeveniment.



La Almudaina 2/1 / 1916

Diada de la lengua catalana

« Anoche debió de celebrarse en el círculo de Obreros una velada literario-musical organizada por la Veu d'Inca para honrar la lengua catalana. He aquí el programa de la velada:

-Oradors- n'Andreu Caimari, mossèn Aguiló, en Joan Estelrich. en tribut a la literatura popular una rondaya d'en Jordi des Racó, llegida er Marian Aguiló.

-Poesies- En Bartomeu Caimari, en Jaume Estrany, en Josep Oliver, en Bartomeu Cantallops, en Pere Riber i n'Andreu Adrover.

-Cançons catalanes- Patria, Canigó, Emigrant, Follies, Are moreu.

La última Hora 3/1/1916

Desde Barcelona la « Diada de la lengua catalana»

Las conclusiones que en el mitin con motivo de la Diada de la lengua catalana se acordaron y se elevaron al Ayuntamiento y a los poderes públicos son:

Uso obligatorio del catalán en las escuelas de Cataluña. Creación de cátedras de lengua y literatura catalanas. Conocimiento del catalán por los empleados públicos.

En dicho mitin que como todos los demás actos de la diada, fue un desagratio por el discurso del sr Royo Villanueva en el Senado, hablaron el dramaturgo don Ignacio Iglesias, el señor Folguera y Duran y don José Franquesa, diputados, los señores Garriga y Massó, don Pedro Corominas y el senador Sr Rahola.

Todos ellos enaltieron a la lengua catalana y pidieron el reconocimiento del derecho a usarla en los actos públicos y privados.

La segona « Diada per la llengua « tengué lloc amb data d'u de gener de 1917, un any després de la primera. Aquesta segona edició tengué un caràcter més massiu, es dóna la xifra de dos mil assistents. El setmanari « LA Veu de Mallorca « en feia la següent ressenya:

« Amb un èxit clamorós i amb un entusiasme patriòtic poques vegades assolit, se va celebrar dilluns passat, dia de Cap d'any, a Inca la Diada de la llengua catalana.

Mallorca entera, representada pels seus literats més insignes vivents, hi prengué part, retent així homenatge fervorós al nostre verb, en el qual palpita l'esperit irreductible de la nostra raça.

La festa va tenir lloc en el grandió Teatre Nou d'Inca i se suposa que hi assistiren unes mil trescentes persones.

En el tren ràpid de les 2:40 se traslladaren a Inca, amb les comissions de Sóller i Lluçmajor, els nostres amics: A.M: Alcover, el mestre en Gai Saber D. Joan Alcover, en Bartomeu Ferrà ( paré ), en Miquel Ferrà, en Joan Estelrich, en Miquel Fortesa, en Francesc Muntaner, en Bartomeu Ferrà...

El Teatre Nou oferia un brillantíssim aspecte. Hi havia una nombrosa concurrència femenina. Hi verem representacions de molts de pobles i recordam haver vist entre elles en Joan Rosselló de son Fortesa, en Damià Contestí, president de « Saba Marinenca «...

Presidia l'acte l'honorable senyor en Domenec Alzina, batle de la ciutat d'Inca, qui tenia a la seva dreta a l'insigne folklorista i filolec Mn Antoni Maria Alcover, al venerable sainetista popular i poeta Bartomeu Ferrà, en Miquel Ferrà i en Joan Estelrich prou conegut pels seus escrits i propagandes...

Oberta la festa pel senyor president, foren llegides les adhesions, entre les quals és de remarcar una molt afectuosa del mestre en Gai Saber Mn Miquel Costa i Llobera, que'l públic rebé amb forts aplaudiments.

En Miquel Duran, a l'abnegació i a la ferma voluntat del qual es deu l'èxit de la Diada, exposa molt emocionat l'objecte de la festa i saluda, en nom del poble d'Inca a les personalitats que hi assistien. Fou molt aplaudit. El programa es desenrotllà normalment.

L'entussiaсте jove Bartomeu Caimari llegí «LA Sardana « del gran Maragall. En Jaume Estrany, un altre dels joves capdevaners d'Inca, llegí un treball on adduí gran nombre de cites i documents de grans escriptors en pro de l'us del propi llenguatge.

En Pere Riber recità una delicada poesia original titulada « Flors boscanes «, en Guillem Colom el seus versos permiats « Fe, Patria, Amor «. Tots ells foren aplaudits.

Mn. Josep Aguiló, il·lustrat col·laborador de la « Veu d'Inca «, llegí un notablíssim treball a l'aor i enaltiment de la llengua catalana, que va ésser molt ben rebut de la concurrència.

En Miquel Fortesa i en Bartomeu Cantallops ens oferiren les delícies de sengles composicions originals, escoltades relligiosament i aplaudides pel públic.

En Joan Estelrich pronuncià una magnífica oració, glosant el fet d'esser Inca el cor geogràfic de Mallorca, lloant l'obra que hi realisen els organitzadors de la festa, presentant els títols novells de noblesa i vitalitat literària de la llengua nostra i fent una crida als mallorquins per a que's dignifiquin dignificant i polint el llenguatge. Fou diverses vegades interromput pels aplaudiments i ovacions al final.

La peroració interesantíssima i plena d'idealitat de en Miquel Ferrà, demanant per la nostra llengua tot quant puga ornarla d'un prestigi, tots els atributs de la sobirania i entenent que contentarse amb manco seria pobresa d'esperit, fou també beníssimament rebuda.

El mestre en Gai Saber, Joan Alcover, recità meravellosament els versos alats i harmoniosos de sa superba poesia « La Serra «. Rebé molts aplaudiments. L'ovació tributada al nostre poeta príncep durà llarga estona.

El parlament final de Mn. Alcover fóra molt difícil de resumir donada la seva extensió. De la manera clara i llampant que li és peculiar exposà els drets del nostre idioma a ésser respectat per tothom, s'extengué en planeres consideracions filosòfiques i matisà son discurs d'agudeses al combatre els errors dels inímic de la nostra espiritualitat. Es excusa dir que no mancaren tampoc els aplaudiments del públic que escoltava, molt interessat, la conferència.

Entre número i número el Chor del Círcol d'obriers catòlics cantà amb molta afinació les sentidíssimes caçons: Patria, Follies, L'emigrant, El rossinyol i per acabament, la sardana El taper.

La festa es va cloure amb el mateix entusiasme amb que s'havia oberta. Tots es donaven mutues enhorabones per l'èxit conquerit.

Molts dels nostres amics tornaren a Ciutat amb els trens que arriben ací a les vuit del vespre.

Aquesta diada tengué una participació i un èxit molt superior a la seva primera convocatòria. L'article aparegut a la premsa local i illenca relatiu a la diada foren nombrosos.

Citar només a títol d'exemple els articles de Josep Aguiló « Diada de la llengua. Impressió » i « Recull de la diada catalana », publicats a « Veu d'Inca » el mes de gener de 1917.

La premsa de Ciutat reflectí l'esdeveniment de manera desigual, en tot cas el ressò que tingué fou reduït.

La Almudaina 1/ 1 /1917

Diada de la llengua catalana

Hoy a las cuatro de la tarde se celebrará en el teatro principal de la ciudad de Inca la « Diada de la llengua catalana », organizada junto con otras personas, por la redacción de nuestro colega « La Veu d'Inca ».

Tomaran parte en dicho acto de homenaje a la lengua catalana el MI señor don Antonio María Alcover, don Miguel Ferrà, don Juan Estelrich, don Andrés Caimari, don Miguel Duran, director de dicho periódico y otras personas.

También tomaran parte el coro del « Círculo de Obreros Católicos » de aquella ciudad que cantará las canciones « Patria », « Follies », « L'emigrant », « Taper » y otras.

El Correo de Mallorca 1/ 1 / 1917

Diada de la llengua catalana

Esta tarde, a las cuatro, se celebrará, en el teatro de Inca la fiesta de la « Diada de la llengua catalana ». Tomarán parte en ella distintas personalidades de Palma,

Inca, Sóller, Alaró y Campanet. Además, el Orfeón del Círculo de Obreros Católicos interpretará algunos trabajos. Hemos sido invitados al acto, atención que agradecemos.

Aquestes dues convocatòries no haguessin estat possible sense la intervenció de Miquel Duran en l'organització. Duran era un home molt catòlic on la religió i l'ordre establert ho significaven tot. La fundació del « Cercle d'Obrers Catòlics » i de «L'Harpa » representen la seva voluntat de fer front a les idees socialistes en el món obrer. Per una altra part lloar Déu nostre senyor a través de la música. La llengua formava part d'aquest ordre, d'aquestes tradicions que s'han de conservar. Per aquest motiu combregava amb les idees de Torres i Bages, representades a través del seu llibre « La Tradició Catalana ».

Quan esclatà el moviment feixista del 18 de juliol de 1936, tal vegada hi tenia una certa afinitat ideològica, més que res pel seu caire religiós. El que no compartia era el seu caràcter violent, intransigent, anihilador de la nostra llengua i cultura. No debades signà el famós manifest de resposta als catalans.

Joan Estelrich, a la seva « Crònica política i cultural de l'any 1917 » publicada a la « Veu de Mallorca » dóna compte d'aquesta diada i el que ha suposat pel poble de Mallorca. la seva reflexió és optimista, ja que considera que el poble mallorquí ha sortit de l'estat aletargat en el qual es trobava. Fa tot un seguit de consideracions entorn del regionalisme i el seu paper modernitzador de la societat.

És interessant de revisar la premsa a nivell estatal i veure si aquest moviment tengué cap efecte. Amb data de set de gener de 1918 el diari madrileny « El Heraldo de Madrid » publicava un article « La semilla separatista », el qual fou reproduït per « La Almudaina » tres dies després on tracta la renaixença de la cultura catalana a mallorca, sempre des d'un caire despectiu, alertant sobre el perill que pateixen les illes de contaminar-se d'un virus separatista.

## CONCLUSIONES

Podem concloure que la celebració d'aquestes diades fou un èxit rotund, celebrades en un clima hostil envers el fet nacional, gràcies a l'esforç d'un petit grup d'intel.lectuals que hagueren de lluitar contra la indiferència d'unes masses analfabetes i l'oposició d'uns sectors dirigits castellanitzats i hostils a qualsevol proposta nacionalista..

La manca de mitjans i el desinterès del poble féu fracassar els projectes d'aquest grup d'intel.lectuals, el qual desaparegué amb la guerra civil, prenent el llarg camí de l'exili en uns casos o bé la persecució i la indiferència.

## BIBLIOGRAFIA

« Els partits polítics davant el caciquisme i la qüestió nacional a Mallorca ». Isabel Penyarrubia i Marquès. Biblioteca Abat oliva, 105. Barcelona 1991.

«El mallorquinisme polític « volums I i II. Gregori Mir. Col.lecció « Els treballs i els dies ». Editorial Moll 1990.

« La persecució política de la llengua catalana « de Francesc Ferrer i Gironès. Edicions 62, Barcelona 1995.

« La llengua catalana a mallorca 1229-1986 ». Joan Miralles i Montserrat. Àrea setena « Història de la llengua catalana « del « Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana ». València 1989.

«La Veu d'Inca ». Inca 1915-1918.

«LA veu de mallorca ». Segona època, Palma 1917.

















**Ajuntament d'Inca**